1998
- يىل
11 - ئىيۇل
شەنبە
№15
(4102)

يېڭى ھايات

Йеңи hаят

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي - سىياسىي «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتىنىڭ قوشۇمچىسى 1970 - يىلى 1 - يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ.

ئەخبارات ئاگېنتلىقلىرى خەۋەرلىرىدىن

* 3 - ئىيۇن كۈنى ئالمۇتىدا، پرېزىدېنت سارىيىدا، شاڭخەي (1996) ۋە موسكۋا
(1997) كېلىشىملىرىگە ئەزا بەش دۆلەت دېلېگاتسىيەلىرىنىڭ ئۇچرىشىشى باشـ
لاندى. ئۇنىڭغا قازاقستان پرېزىدېنتى نۇرسۇلتان نازاربايېۋ، خ خ ج رەئىسى جىياڭ
زېمىن، قىرغىزستان ۋە تاجىكىستان پرېزىدېنتلىرى ئاسقار ئاقايېۋ ۋە ئىمومالى راخمانوۋ،
روسسىيە فېدېراتسىيەسىنىڭ تاشقى ئىشلار مىنىسترى يېۋگېنىي پرىماكوۋ قاتناشتى.
بەش دۆلەت دېلېگاتسىيەلىرىنىڭ ئالمۇتىدىكى ئۇچرىشىشىدا بىرلەشكەن بىلدۈرۈش
ئىمزالاندى.

پرېزىدېنت نۇرسۇلتان نازاربايېۋ ئۆتكەن شەنبە كۈنى خىتاي رەھبىرى جىياڭ زې-
مىن بىلەن بىرلىكتە قازاقستان - خىتاي چېگارىسى توغرىلىق قوشۇمچە كېلىشىمنى ئىم
زالىغاندىن كېيىن شۇ ھەقتە بىلدۈردى.

* 6 - ئىيۇل كۈنى موسكۋادا قازاقستان جۇمھۇرىيىتى ۋە
روسسىيە فېدېراتسىيەسى پرېزىدېنتلىرى ن. نازاربايېۋ ۋە ب. يېلتسىن بىر قاتار
تارىخىي ئەھمىيەتكە ئىگە ھۆججەتلەرنى ئىمزالىدى. دۆلەت رەھبەرلىرىنىڭ 21 - ئە-
سىرگە نىشان قىلىنغان قازاقستان جۇمھۇرىيىتى ۋە روسسىيە فېدېراتسىيەسى ئوتتۇرىسى
دا مەڭگۈ دوستلۇق ۋە ھەمكارلىق دېكلاراتسىيەسىنى ئىمزالىشى ھەر ئىككى دۆلەت
خەلقلىرى ئۈچۈن مۇھىم ۋاقىە بولدى.

«قازاقستان ۋە روسسىيە خەلقى نۆۋەتتىكى ئەسىرگە ئاجرالماس دوستلۇق كېلىشى
مى ئاستىدا قەدەم تاشلايدۇ. ئۇلارنى باغلاشتۇرىدىغان تۈگۈنلەر تېخىمۇ مۇستەھكەملى
نىدۇ، سودا - ئىقتىسادى، ئىلمىي - تېخنىكىلىق، مەدەنىي - ئىنسانپەرۋەرلىك ۋە باش
قىمۇ ساھالاردىكى ھەمكارلىق تېخىمۇ كۈچىيىدۇ» - دەپ بىلدۈردى پرېزىدېنتلار.
موشۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن جۇمھۇرىيىتىمىز پرېزىدېنتى ن. نازاربايېۋ ۋە باش مى-
نىستىر ن. بالغىمبايېۋ روسسىيە فېدېراتسىيەسى ھۆكۈمىتىنىڭ رەھبىرى س. كىرىيېنكو
بىلەن ئۇچراشتى.

* 8 - ئىيۇل كۈنى ئالمۇتىدا ھەربىي پروكۇراتۇرا كوللېگىيەسىنىڭ كېڭەيتىلگەن
مەجلىسىدە باش ھەربىي پروكۇراتۇرا ئورگانلىرىنىڭ موشۇ يىلىنىڭ بىرىنچى يېرىم يىللى
غىدا قىلىنغان ئىشلىرىنىڭ يەكۈنلىرى ۋە ئۇنىڭ ئالدىدا تۇرغان ۋەزىپىلىرى ھەققىدە
گەپ بولدى. ئۇنىڭغا بارلىق ھەربىي گارنىزونلارنىڭ ۋە ئەسكەرلەرنىڭ پروكۇرورلىرى
قاتناشتى.

باش ھەربىي پروكۇرور جارماخان تۇياقبايېۋ ئۆزىنىڭ دوكلادىدا ئەسكەرلەردىكى
قانۇنىيلىق ۋە ھوقۇق - تەرتىپ ئەھۋالىنى تەھلىل قىلدى.

دوكلادتا ۋە سۆزگە چىققۇچىلارنىڭ سۆزلىرىدە ياڭرىغان قانۇنىيلىق ۋە ھوقۇق -
تەرتىپنى ياخشىلاش بويىچە ئېنىق تەكلىپلەر كوللېگىيە قارارىنىڭ ئاساسى بولدى.

* دۇنيا جامائەتچىلىكىنى تەشۋىشكە سېلىۋاتقان س پ ئى د ئاغرىقى مەركىزىي
ئاسىياۋە كاۋكازغىمۇ يېتىپ كەلدى. 20 - ئەسىرنىڭ ۋاباسى بولغان بۇ ئاغرىقنىڭ
تارقىلىشىغا قارشى كۈرەش مەخسىتىدە 7 - ئىيۇلدىن 15 - ئىيۇل ئارىلىقىدا «مەك
تەپ سىستېمىسى دائىرىسىدە ئاغرىقنىڭ ئالدىنى ئېلىشنى ۋە سالامەتلىكنى ساقلاش
خىزمىتىنى ياخشىلاش» رېگىوناللىق سېمىنار ئۆتكۈزۈلۈۋاتىدۇ.

ئۇنىڭغا قازاقستاننىڭ، قىرغىزستاننىڭ، تاجىكىستاننىڭ، تۈركمەنىستاننىڭ، ئۆزبەكىس
تاننىڭ، ئەزەربەيجاننىڭ، ئەرمەنىستاننىڭ، گرۇزىيەنىڭ ۋە موڭغۇلىستاننىڭ 40 تىن
ئوشۇق يېتەكچى مۇتەخەسسىسى قاتنىشىۋاتىدۇ. ئۇلار مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇش پىلانىغا
س پ ئى د ئاغرىقىنى ۋە جىنسىي ئالاقە ئارقىلىق يۇقۇدىغان باشقىمۇ ئاغرىقلارنىڭ
ئالدىنى ئېلىشنىڭ قوشۇمچە مەسىلىلەرنىڭ جارىي قىلىنىش مۇئەممالىرىنى مۇھاكىمە
قىلىۋاتىدۇ، موشۇ ئاغرىقلارغا باغلىق ئىجتىمائىي ۋە جەمىيەتلىك ئاسپېكتلىرىنى قاراش
تۇرۇۋاتىدۇ.

* چېچەنىستان جۇمھۇرىيىتى پرېزىدېنتىنىڭ مەتبۇئات كاتىۋى مايربېك ۋاچاگا-
يېۋ ئاممىۋىي ئەخبارات ۋاستىلىرىدا ئېلان قىلىنغان جۇمھۇرىيەت باش مىنىسترى شا-
مىل باسايېۋنىڭ ئىستېپاغا كېتىدىغانلىقى توغرىلىق خەۋەرنى تەستىقلىدى. ش. باسا-
يېۋ مىنىسترلار كابىنېتىنىڭ ئاخىرقى مەجلىسىدە تۆۋەنقىسىز شۇ ھەقتە بىلدۈرگەن. ئۇ
بۇ قارارىنى ئۆزىنىڭ موشۇ يىلىنىڭ يانۋارىدا موشۇ لاۋازىمغا تەيىنلەنگەندە، جۇمھۇرىيەت
نىڭ ئىقتىسادىنى ئالتە ئايدا كۆتىرىمەن، دەپ بەرگەن ۋەدىسىدە تۇرالمىغانلىقى
بىلەن ئاساسلىغان.

* ئەزەربەيجان جۇمھۇرىيىتىدە ئىلگىرى پرېزىدېنت سايلىمىغا قاتنىشىدىغانلىقىنى
ئېلان قىلغان بەش ئۇمۇتكارنىڭ ئەندى ئۇنىڭدىن باش تارتىشى سايلام ئالدىدىكى
كۈرەشنى تېخىمۇ كۈچەيتتى، دېيىشكە بولىدۇ. بۇنىڭغا نيۇ - يوركتىن كەلگەن مەجـ
لىسنىڭ سابىق رەئىسى راسۇل گۇلىيېۋمۇ قوشۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈرگەن. ئۇلار ئۆز
قارارلىرىنى ھازىرقى سايلام توغرىلىق قانۇننىڭ دېموكراتىيە پرىنسىپلىرىغا مۇۋاپىق
كەلمەيدىغانلىقى بىلەن چۈشەندۈرگەن. شۇنداق قىلىپ، پرېزىدېنت لاۋازىمى ئۈچۈن
بەش ئادەم باش تارتقان بولسا، تىزىمدا يەنە سەككىز ئادەم بولىۋاتىدۇ.

* ئەرمەنىستان مۇداپىە مىنىسترلىكى مالىيە - بيۇدژېت باشقارمىسى باشلىقىنىڭ
ئۆزىنى - ئۆزى ئۆلتەرگەنلىكى توغرىلىق ئىشنى تەرگەۋ قىلىشقا كىرىشكەن جۇمھۇرى-
يەت باش پروكۇراتۇرىسى موشۇ جىنائىي ئىشقا باغلىق بىر نەچچە ئادەمنى قاماققا ئال
دى. جۈملىدىن، ئەرمەنىستان ئاپوستول چىركۇسى، ئارماۋىر ئېپارخىيەسىنىڭ ئېپىس-
كوپى ئاسوخىك ئارىستاكىسيان ھەربىي ئىدارىگە تەئەللۇق بولغان بىر مىللىون دول-
لارنى ئوغرىغانلىقىدا گۇمانلىنىپ قاماققا ئېلىندى. بۇ ئەرمەنىستاندا 1937 - يىلدىن
كېيىن ۋۇقۇرى لاۋازىمنى ئېگىلىگەن روھانىي خىزمەتچىسىنىڭ
دەسلەپكى قېتىم قاماققا ئېلىنىشى. شۇنىڭغا قارىغاندا، خە-
لىق دانالىقىنىڭ «موللىنىڭ ئېيتقىنىنى قىل، قىلغىنىنى قىلما» دېگەن ماقالىسى ھەق-
قەتەنمۇ ئاساسلىقتەك كۆرىنىدۇ.

يېقىندا فىلىپ موررىس كومپانىيەسى
ئالمۇتا ۋىلايىتىنىڭ ئېنبەرگېتچىسكى يېزى-
سىدا يېڭى زامانىۋىي تاماكا ئىشلەپ چى-
قىرىش كومبىناتىنىڭ قۇرۇلۇشىنى باشلى-
غانلىقىغا بېغىشلانغان چوڭ تەنتەنە بولۇپ

يېڭىلىق خەۋەر

مۇ ئاللاھىدە كۆڭۈل بولۇپ كېلىۋاتىدۇ.
كومپانىيە ئىشلىرى 3 مىڭدەك شەخسىي
فېرمېرلار بىلەن بىۋاستە مۇناسىۋەتتە

سىگارېت ئىشلەپ چىقىرىشتا دۇنيادا 1-
ئورۇندا، ئوزۇق - تۈلۈك مەھسۇلاتلىرىنى
ئىشلەپ چىقىرىشتا 2- ئورۇندا، پىۋو ئىش-
لەشتە بولسا - 3- ئورۇندا تۇرىدۇ. بۇ كوم-
پانىيەنىڭ ياۋروپا ۋە دۇنيانىڭ باشقىمۇ

كومبىناتنىڭ ھۇلى سېلىندى

ئۆتتى. ئۇنىڭغا قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ
باش مىنىسترى ن. بالغىمبايېۋ، ئالمۇتا ۋى-
لايىتىنىڭ ھاكىمى ز. نۇرقادىلوۋ ۋە ئالمۇ-
تا، ئاستانا شەھەرلىرىدىن كەلگەن رەسمىي
شەخسلەر قاتناشتى.

فىلىپ موررىس كومپانىيەسى قازاقستان-
غا 1993 - يىلى جۇمھۇرىيەت ھۆكۈمى-
تى بىلەن رەسمىي شەرتنامە تۈزۈپ، ئال-
مۇتا ئىشلەپ چىقىرىش كومبىناتىنى سې-
تىۋېلىش ئۈچۈن كەلگەنلىكى مەلۇم. ئۇ-
لار كومبىناتنىڭ 95 پائىز ئاكسىيەسىنى
سېتىۋالغاندىن كېيىن كومبىناتنىڭ تولۇق
ھوقۇقلۇق ئىگىسى بولۇپ شەكىللەندى.
ئالمۇتا تاماكا ئىشلەپ چىقىرىش كومبىنات-
نىڭ قاراغاندا، قوستاناي، پاۋلودار، ئۇرال،
چىمكەنت شەھەرلىرىدە شۆبىلىرى بار.

كومپانىيەدە ھازىرقى ۋاقىتتا 33 مىل-
لەت ۋەكىللىرىدىن تەركىب تاپقان ئىك-
كى مىڭغا يېقىن ئىشچى ئىشلەيدۇ. ئۇ-
لارنىڭ ئىشلەپ تۇرۇپ، بىلىم ئېلىشى
ئۈچۈن بارلىق شارائىتلار يارىتىلغان. شۇن-
داقلا قازاق، ئىنگلىز تىللىرىنى ئۆگىنىشكە

بولۇپ، ئۇلارغا ئالدىن - ئالا ئىقتىسادىي
ياردەم كۆرسىتىش ئارقىلىق ژۇر كۆزۈلمەك-
تە.

- ئەندى مەن سىزگە فىلىپ موررىس
كومپانىيەسىنىڭ تارىخىنى ئازىراق سۆز-
لەپ بېرەي، - دەيدۇ كومپانىيەنىڭ تاش-
قى ئالاقە بويىچە ئاسسىستېنتى سەۋلى بې-
گالىيېۋا، - مەزكۇر كومپانىيەنى ئۆتكەن
ئەسىرنىڭ 54 - يىلى لوندون شەھىرى-
دە فىلىپ موررىس دېگەن كىشى قۇر-
غان بولۇپ، بۇيرۇتما بويىچە شۇ ۋاقىتتى-
كى ئانگلىيەنىڭ بەلگۈلۈك پۇخرالىرىغا
سىگارېت ياساپ بېرەتتىكەن. 1873 -
يىلغاكەلگەندە فىلىپ موررىس ۋاپات بول-
غاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئىشىنى ئايالى مار-
گارىتتا بىلەن ئاكىسى لېوپولد داۋاملاشتۇ-
رۇپ، فىرمىنىڭ نامىنى «فىلىپ موررىس
ئەند كومپانىيە» دەپ ئاتىغان. 1919 -
يىلى كومپانىيە ئامېرىكىلىق ئاكسىونېرلار
قولىغا ئۆتكەن بولسىمۇ، ئۇلار ئۇنىڭ نامى-
نى ئۆزگەرتكىنى يوق. مەزكۇر كومپانىيە
دۇنيا بويىچە ئەڭ چوڭ كومپانىيە بولۇپ،

جايلىرىدا شۆبىلىرى بار.

مەزكۇر كومپانىيە ئاگرونومىيەلىك ئىشلى-
رىنى (يەنى قازاقستاندا تاماكا ئۆستۈرۈش)
جىددىي قولغا ئالدى. ئۇنىڭغا 28 مىللى-
ون ئا ق ش دوللىرى ئاجرىتىپ، تاماكا
ئۆستۈرۈۋاتقان دېخانلارغا (فېرمېرلارغا)
تېخنىكا ۋە باشقا جەھەتلەردىن ئۆزىنى
تۇتۇۋېلىش ئۈچۈن ياردەم قىلدى. ھا-
زىر بۇ ئىشلار ئالمۇتا ۋە چىمكەنت ۋىلا-
يەتلىرىدە جىددىي قولغا ئېلىنماقتا.

بۇ يېڭى ھۇلىنى قۇرغان تاماكا ئىشلەپ
چىقىرىش كومبىناتىمۇ م د ھ دۆلەتلىرى
ئىچىدە ئەڭ چوڭ كومبىنات بولۇپ، بۇ
يەردە ئىككى مىڭدىن كۆپرەك ئادەم ئىش-
لەيدىغان بولىدۇ. دېمەك، ئۇرغۇتۇلىغان
پۇخرالار ئىش بىلەن تەمىنلىنىدۇ دېگەن
سۆز.

پەيزۇللا ئەخمەتوۋ.

سۈرەتتە: ئالمۇتا ۋىلايىتىنىڭ ھاكىمى
زامانبېك نۇرقادىلوۋ (ئوڭدىن ئىككىن-
چى) فىلىپ موررىس كومپانىيەسىنىڭ
رەھبەرلىرى بىلەن ئالدىكى ئىشلار ھەق-
قىدە سوھبەتلىشىۋاتىدۇ.

«ئازۇگۇم» فوندىنىڭ شۆبىسى قۇرۇلدى

ئاياللارنىڭ ئاممىۋىي «ئازۇگۇم» فوندى قۇ-
رۇلغاندىن بېرى مەلۇم ئىشلار قىلىندى.
فوند ئۆز مەخسەت - مۇددىئالىرىنى ئەمەل-
گە ئاشۇرۇش ئۈچۈن جۇمھۇرىيەتتىكى
بارلىق ئۇيغۇر ئاياللىرىنى ئۆز ئەتراپىغا جە-
لىپ قىلىشنىڭ زۆرۈرىيىتىنى ھېساپقا ئال-
غان ھالدا، ئۇيغۇرلار زىچ ئولتىراقلاشقان
جايلاردا، يەنى ناھىيەلەر ۋە ئاھالىلىق

پۇنكتلاردا فوندنىڭ شۆبىلىرىنى قۇرۇش
ۋە پىلانلىق ئاساستا فوند ئىقتىسادىنى بەر-
پا قىلىش نىشان قىلىنغان ئىدى.

ئەينە شۇ نىيەتتە بىز 4 - ئىيۇل كۈنى
ئۇيغۇر ناھىيەسىنىڭ چوڭ ئاقسۇ يېزىسىغا
كېلىپ ناھىيەلىك ئاياللار كېڭىشىنىڭ سې-
مىنار - يىغىنىغا ئىشتىراك قىلدۇق. بۇ يى-
غىندا «ئازۇگۇم» فوندىنىڭ پرېزىدېنتى

دېلبەر سامساقوۋا ئۇيغۇر ناھىيەسىدە
فوند شۆبىسىنى قۇرۇشقا كەلگەنلىكىمىزنى
ئېلان قىلدى. ئاندىن فوندنىڭ ھەيئەت
ئەزاسى، موشۇ قۇرلارنىڭ مۇئەللىپى فوند-
نىڭ مەخسىتى ۋە ئىش - پىلانلىرى ھەققى-
دە سۆزلەپ بەردى. نەتىجىدە ئۇيغۇر
ناھىيەسىدە فوندنىڭ شۆبىسى قۇرۇلۇپ،
سانىيەم ئەختەموۋا ئۇنىڭ رەئىسى ۋە شۇن-
داقلا «ئازۇگۇم» فوندىنىڭ ۋىتسې - پرې-
زىدېنتى بولۇپ سايلاندى.

ھەبىبەم ئىمىنوۋا.

تاتار - باشقۇرت مەدەنىيەت كۈنى

ئالمۇتىدا ئۆتكۈزۈلگەن سابان تويى

سابان تويى - تاتار خەلقىنىڭ ئۇزۇن ۋە ئۇلۇق تارىخقا ئىگە مىللىي بايراملىرىنىڭ بىرى. ئەسلىدە ئاتالغۇ بۇ ۋلار بۇ تويىنى ئىپتىز- ئىھرىق ئىشلىرى تاماملانغاندىن كېيىن ئۆتكۈزۈپ كەلگەن ئىكەن. مەلۇمكى 70 ژىل مابەينىدا بارلىق مىللەتلەرنىڭ ئۆرپ- ئادەت، ئىنئەنىلىرى چەكلىنىشكە ئۇچراش جەريانىدا سابان تويىمۇ

ئۆزۈلۈپ قالغان ئىدى. كوممۇنىستىك تۈزۈم بەرباد بولۇشى بىلەن مىللەتلەرنىڭ ئەركىنلىككە ئېرىشىشى ۋە مۇستەقىللىق ئىچىدىكى ئۆزگىرىش باغلىق تاتار خەلقىنىڭ بۇ مىللىي بايرىمىمۇ قايتىدىن تىكلىنىشكە ئۈلگۈردى. بىيىلقى سابان تويى بايرىمى يېقىندا ئالمۇتا شەھىرىنىڭ 4 - مىكرورايونىنىڭ دەم ئېلىش بېغىدا ئۆتكۈزۈلدى.

سائەت ئوندىن باشلاپ ئۇ يەرگە تاتار ۋە تۈركىي مىللەت خەلقلىرى ژىغىلىشقا باشلىدى. بايراملىق كەيپىياتتا ئۇلار بىر - بىرى بىلەن سەممىي كۆرۈشۈپ تەبرىكلەشمەكتە. كەشلەر توپ - توپ بولۇشۇپ، گارمون بىلەن ناخشا ئېيتىشىپ ئۇسسۇلغا چۈشۈۋاتىدۇ. بىر چەتتە كورگەزمىگە قويۇلغان تاتار خەلقىنىڭ مىللىي كىيىم - كېچەك ۋە تۇرمۇش بۇيۇملىرىنى خەلق تاماشا قىلماقتا.

سائەت 12 بولغاندا راۋىل گوزەئىرووۋنىڭ باشقۇرۇشىدا سابان تويى مەراسىمى تەنتەنىلىك ئېچىلىپ، ئايشە ئانىنىڭ قۇرئان ئوقۇشى بىلەن باشلاندى. ئاندىن ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىنىڭ قاتناشچىسى، تاتار مەركىزىنى دەسلەپ قۇرۇشتا ۋە «سارمان» ئانسامبلىنى تەشكىل قىلىشتا چوڭ ھەسسە قوشقان موتىۋەر شەرىپ ئۇسمانوۋ خەلقنى بايرام بىلەن تەبرىكلىگەندىن كېيىن، سۆز تاتار - باشقۇرت مەركىزى ئاقساقاللار كېڭىشىنىڭ رەئىسى ئەنەس ئوسمانوۋقا بېرىلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن بىرلەشكەن تاتار - باشقۇرت ئىجتىمائىي - مەدەنىي مەركىزىنىڭ يېڭىدىن سايلانغان باشلىقى ماخمۇت مۇسلىموۋ قىسقىچە تەبرىك سۆز سۆزلىدى. سابان تويى قاتناشچىلىرىنى شەخسىگە سىغىنىش ژىللىرىدا تەقىپلىنىپ، 18 ژىل تۈرمە ئازاۋىنى تارتقان 90 ياشلىق مۇستافىن بېك بولات خانىپېيسوۋ، مۇرات ئەۋېزوۋلار قىزغىن تەبرىكلەپ، ئۇلار تاتار خەلقىنىڭ قازاق خەلقىگە كۆرسەتكەن مەدەنىيەت تەسىرىنى قازاق خەلقى ھېچ قاچان ئۇنتۇمايدۇ. دوستلۇق - قېرىنداشلىقىمىز مەڭگۈ، دېگەن قەلب سۆزلىرىنى ئېيتتى.

داۋاملىشىۋاتقان تەبرىك سۆزلەر ئارىسىدا 39 - مەكتەپنىڭ تاتار سىنىپى ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ كونسېرتى بولۇپ تۇردى. ئۇنىڭدا كەيىنى - كەينىدىن تاتار خەلقىنىڭ ناخشىلىرى ياڭرىدى. باغنىڭ شەرىق تەرىپىگە چوڭ چېدىر تىكىلىپ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى ئۈستەللەرگە قويۇلغان تاتار خەلقىنىڭ مىللىي تائاملىرىغا ئېغىز تېگىشىپ چىققان كىشىلەر ئۆز مىننەتدارچىلىقلىرىنى بىلدۈرۈشتى. سابان تويى مەيدىنىسىدە بىر تەرەپتە سپورت ئويۇنلىرى داۋاملىشىۋاتىدۇ. ئۇ ئويۇنلاردا غالىب چىققانلارنىڭ ئالدىغا گىلەم، قالغانلىرىغا تۈرلۈك سوۋغىلار تاپشۇرۇلدى. شۇ تەخلىت كەچقۇرۇن قاش قارايغىچە داۋام قىلغان بۇ بايرامدىن خەلق ئىنتايىن رازى بولدى. بۇ ژىلقى سابان تويى بايرىمىنى ئۆتكۈزۈشتە ئەۋېزوۋ ناھىيەسىنىڭ مەمۇرىيىتى غەمخورلۇق قىلغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ بارلىق خىراجىتىنى تاتار - باشقۇرت مەركىزىنىڭ باشلىقى ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئېلىپ، ھەر خىل چارە - تەدبىرلەرنىڭ تەشەببۇسكارى بولۇپ كېلىۋاتقان ماخمۇت سىدىق ئوغلى مۇسلىموۋ ئۆز ئۈستىگە ئالدى. بۇ غەمخورلۇقتىن رازى بولغان خەلق ماخمۇت ئەپەندىگە ئەڭ ئىززەت تىلەكلەرنى، ئۇ مۈرىنىڭ ئۇزۇن بولۇشىنى تىلەپ دۇئا قىلىشتى.

ماخمۇت سىدىق ئوغلى 1935 - ژىلى غۇلجا شەھىرىدە زىيالىلار ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئۇ 1942 - ژىلى مەكتەپ بوسۇغىسىنى ئاتلاپ، ئىنستىتۇتتا ئوقۇپ، قۇرۇلۇش ئىنژېنېرى مۇتەخەسسىسلىكىنى ئېگىلەپ، ئەمگەك يولىنى موسكۋا، ئالمۇتا ۋە ئالمۇتا ۋىلايەتلىرىدە ئىشلەشتىن باشلايدۇ. دەسلەپ ئالمۇتىدىكى بالىلار دۇنياسى ماگازىنىنىڭ سېلىنىشىدا ماستېر بولۇپ ئىشلىگەن بولسا، ئاندىن كېيىن قۇنايېۋ كوچىسىدىكى مونچا - ئاراسان قۇرۇلۇشىدا باشقۇرغۇچى بولۇپ ئىشلىگەن. بۇ تىرىشچان ژىگىتنىڭ بارا - بارا خىزمىتى ئوسۇپ، قۇرۇلۇش مىنىستىرلىكىدە ژۇقۇرى لاۋازىملارغىچە كۆتىرىلگەن. ئەلۋەتتە، بۇ ژىللار جەريانىدا ئۇنىڭ قالدۇرغان ئەمگەك ئەجرىسى مول.

مۇسلىموۋلار ئائىلىسى ئىنقىلابچىلار، خەلق ئۈچۈن ئادىل خىزمەت قىلىپ ئۆتكۈچىلەر ئائىلىسىدىندۇر. شەرقىي تۈركىستاندا ئىلىدىن باشلانغان مىللىي ئىنقىلاۋنىڭ باشلامچىلىرىدىن بىرى بولغان كىچىك دادىسى پاتىخ مۇسلىموۋنىڭ ئۇ ئىنقىلاپتا باتۇرلۇق نامىنى ئالغانلىغى ھەممىگە مەلۇم. ماخمۇتنىڭ بىر تۇققان ئاكىسى خەمىت مۇسلىموۋ ئەينە شۇ ئىلقا ئۇرۇشىدا دەسلەپ قۇربان بولغان ئوت ژۈرەك ژىگىت ئىدى. ئۇنىڭ ئەرلىكى ھەققىدە شۇ مەزگىلدە كوپلىگەن ماقالىلار ۋە شېئىرلار يېزىلغان. بىز خەمىت مۇسلىموۋ ۋە باشقىمۇ ئۇنىڭ ئەجدادلىرىنىڭ خاتىرىسىنى ئەسلەپ، خەلق ئىشىغا جان دىلى بىلەن بېرىلىپ ئىشلەيدىغان ماخمۇت مۇسلىموۋنىڭ بۈگۈنكى سابان تويىنى قىزىقارلىق ئويۇشتۇرغانلىغى ئۈچۈن ئۇنىڭغا رازىمەنچىلىكىمىزنى بىلدۈردۇق.

جەزىرە بۇرھانوۋا.

سۈرەتلەردە: سابان تويىدىن كۆرۈنۈشلەر.
پەيزۇللا ئەخمەتوۋ چۈشەرگەن سۈرەتلەر.

پانفىلوۋ ناھىيەسىدىن خەۋەرلەر

ھەرىكەت قىلساڭ، بەرىكەت تاپىسەن

بىيىل پانفىلوۋ ناھىيەسى بويىچە ئون بەش مىڭ گېكتاردىن ئوشۇق بۇغداي، ژىگىرمە مىڭ گېكتارغا يېقىن كومۇقوناق، 970 گېكتار ئارپا، 700 گېكتار قەنت قىزىلچىسى ۋە باشقىمۇ يېزا ئېگىلىگى زىرائەتلىرىنى ئوستۇرۇش پىلانلانغان ئىدى. بۇنىڭدا دېخان ئېگىلىكلىرىنىڭمۇ ئۇلۈشى چوڭ. بۇ كۈنلەردە ناھىيەدە مىڭدىن ئوشۇق دېخان ئېگىلىكلىرى قۇرۇلۇپ، پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ. بۇ ئىشلاردا بىرلىك، چوڭ چىغان، باسكۇنچى، پەنجىم ۋە باشقا يېزا ئوكرۇگلىرىنىڭ ئىشلىرىنى ئالاھىدە تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدۇ.

بىرىنچىلەردىن بولۇپ

«ئاق بۇلاق» شەھىرىنىڭ شىمالىي قىسمىغا جايلاشقان ئىنچام ئىشلەپ چىقىرىش كوئوپېراتىۋى. ئۇنىڭ ئەزالىرى ئاساسەن دېخانچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. بىيىل ئۇلار يۈز گېكتار يەرگە كومۇقوناق، 130 گېكتار يەرگە كۈزلۈك بۇغداي تېرىپ، بىرىنچىلەردىن بولۇپ پەرۋىش ئىشلىرىنى تۈگەتتى. شۇنداقلا ئۇلار دەسلەپكى قېتىم قەنت قىزىلچىسىنى تېرىشنى قولغا ئالدى. ئۇنىڭدىن باشقا 40 گېكتار يەردە ئۈزۈمزارلىغى بار.

«ئاقبۇلاقلىق» دېخانلار تېرىلگەن يېزا ئېگىلىگى زىرائەتلىرىدىن مول ھوسۇل ئېلىش چارىلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرماقتا.

ژۇقۇرى پەللىنى كۆزلەپ

نادەك ئىشلەپ چىقىرىش كوئوپېراتىۋى ئەزالىرى بىر نەچچە خىل يېزا ئېگىلىگى زىرائەتلىرىنى ئوستۇرۇپ، ئۇلاردىن خېلە ژۇقۇرى ھوسۇل ئېلىشنى كۆزلەۋاتىدۇ. بۇ كۈنلەردە زىرائەتلەرنى پەرۋىش قىلىش داۋام قىلىۋاتىدۇ.

ئېتىزلىقلاردا مېخانىزاتورلاردىن تۇرسۇن ئەيساروۋ، سادىق قاسىمجانوۋ، قىزات ئەبلوۋ ۋە باشقىلار ئەستائىدىل ئەمگەك قىلىۋاتىدۇ.

ۋاقىت بىلەن ھېساپلاشماي

قورغاس ئىشلەپ چىقىرىش كوئوپېراتىۋى 90 گېكتار كومۇقوناق، 30 گېكتار ئاپتاپپەرەز ۋە ياڭيۇ، كوكتات تېرىش ئىشلىرىنى ئوز ۋاقتىدا تاماملاپ، ھازىر زىرائەتلەرنى پەرۋىش قىلىشنى داۋام قىلماقتا. بۇ ئىشلاردا سۇچىلاردىن ئى. ئەخمەتوۋ، م. ئىبراگىموۋ، ق. كەرىموۋ، ق. ئىمىروۋ، ئەندى مېخانىزاتورلاردىن ۋ. ئىلاخۇنوۋ، ق. مەمىروۋ، ر. ئىمىنوۋ ۋە باشقىلار نەمۇنىلىك ئەمگەكلىرى بىلەن كوزگە چۈشمەكتە.

ئېتىزلاردا ئىش قىزغىن

ھازىر ئىلگەركىدەك ئەمەس، ئادەملەردە ئىنتىلىش بار. ئىشلىمىسە، ھەرىكەت قىلمىساجان باقالمايدىغانلىغىغا كوزلىرى يەتتى. ئاساسەن يەرگە ئىشلەشكە كوڭۇل بولۇنمەكتە. ئەينە شۇلارنىڭ بىرى «ئەمگەكچى» ئىشلەپ چىقىرىش كوئوپېراتىۋىنىڭ كوللېكتىۋىدۇر.

ئۇلار بۇغداي، كومۇقوناق، قىزىلچا، ئاپتاپپەرەز، كوكتات، قوغۇن - تاۋۇز مەيدانلىرىنى خېلە كېڭەيتتى. زىرائەتلەردىن ژۇقۇرى ھوسۇل يېتىشتۈرۈش ئۈچۈن ھەممىسى تەشكىللىك بىلەن ئەمگەك قىلىۋاتىدۇ. بولۇپمۇ مېخانىزاتورلاردىن جالال شاۋدۇنوۋ، مىنەجىدىن مەخپىروۋ، نۇرلان شالغىنبايېۋ، يارمۇھەممەت ناسىروۋ، سۇچىلاردىن ھوسمان غازىيېۋ، ھاكىم مەسىموۋ، بولات ئۇسكىنبايېۋ ۋە باشقىلارنىڭ جان كويدۇرۇپ ئەمگەك قىلىۋاتقانلىغىنى تىلغا ئېلىش ئورۇنلۇق.

ئابدۇكېرىم تۇدىياروۋ.

خانىم - قىزلار كېڭەشلىرىدە

يېڭى تەركىپ سايلاندى

يېقىندا ئۇيغۇر ناھىيەلىك ھاكىمىيىتى مەمۇرىيىتىنىڭ مەجلىسلەر زالىدا ئىدارە - جەمىيەت رەھبەرلىرى بىلەن خانىم - قىزلار ۋەكىللىرى باش قوشقان ئاياللار كېڭىشىنى قايتا قۇرۇشقا بېغىشلانغان ژىغىن بولۇپ ئوتتى.

ژىغىندا بىرىنچى بولۇپ سوزگە چىققان ناھىيە ھاكىمى مۇراتبېك ناسىروۋ پرېزىدېنتىمىز. نازارباييېۋنىڭ جۇمھۇرىيەت خەلقىگە يوللىغان مەكتۇۋىنى ئاساس قىلغان ھالدا، خانىم - قىزلارنىڭ ئوتكۈنچى دەۋىردىكى ئورنى، مەسئۇلىيەتلىرى ۋە مەجبۇرىيەتلىرى خۇسۇسىدا تەپسىلى توختىلىپ ئوتتى. ئۇ شۇنداقلا بۈگۈنكى پائالىيەتلىرىمىزنى زامان تەلىۋىگە ئۇيغۇنلاشتۇرۇش مەخسىتىدە ئاياللار كېڭىشىنىڭ تەركىۋىنى، ئىش يولۇنۇشىنى قايتا كورۇپ چىقىش ھاياتى زورۇرىيەت ئېكەنلىكىنى قەيت قىلىپ ئوتتى.

نوۋەتتە سوزگە چىققان ناھىيەلىك مەمۇرىيەتنىڭ بولۇم باشلىغى سارا تورسىبېكوۋا تەۋەدىكى خانىم - قىزلارغا ئائىت مەسىلە ۋە مەلۇماتلارنى تەپتىشلەپ كورسەتتى.

ئۇنىڭ سوزىدىن مەلۇم بولغىنىدەك، ئەينى ۋاقىتتا ناھىيە ئاھالىسىنىڭ 52,3 پائىزىنى، يەنى 33 مىڭغا يېقىنىنى خانىم - قىزلار تەشكىل قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ 4 مىڭى ئالىي ۋە ئوتتۇرا مەلۇماتلىق بولۇپ، ئاساسەن مائارىپ ھەمدە سالامەتلىكنى ساقلاش ساھاسىدا پائالىيەت كورسىتىۋاتىدۇ. شۇنىڭغا قارىماي، خانىم - قىزلارنىڭ كوپچىلىگى ئىشسىز. ئۇلارنىڭ ئىچىدە 708 ئاكا، 817 تۇل ئاياللار بار. ناھىيە ھاكىمىنىڭ قارارىغا بىنائەن ھەر خىل فوندلار قۇرۇلۇپ، ژۇقۇرقىدەك ھال - ئوقىتى ناچار، ئىختىساتقا مۇھتاج ئائىلىلەرگە غەمخورلۇق كورسىتىلىۋاتقىنى يوق. ئىختىسادى مۇئەممالار بەزى ئائىلىلەرنى پارىكەندىچىلىككە گىرىپتار قىلماقتا.

مەسىلەن، ئاخىرقى ژىللىرى باللىرىنى يولدىشىغا ياكى ئاتا - ئانىسىغا تاشلاپ قويۇپ، پۇل تېپىش باھانىسى بىلەن ئالمۇتا تەرەپكە كېتىپ غايىپ بولىۋاتقان ئانىلار، تۇغۇتخانىلاردا سەبىلىرىدىن ۋاز كېچىپ، تاشلاپ كېتىۋاتقان «كاككۇكلار»، تۇغۇتنىڭ كەسكىن ئازىيىشى ئوخشاش سەلبى ئەھۋاللار خېلىلا ئورۇن ئېلىشقا باشلىدى.

ئوتكەن ژىلى ھەر خىل قىلمىشى ئۈچۈن 307 ئوسمۇر ئىچكى ئىشلار بولۇمى تەرىپىدىن رويىخەتكە ئېلىنغان. 113 ئەرئايال ئاجراشقان. ئاخىرقى ئۈچ ژىلدا مەرەز (سىفىلىس) بىلەن ئاغرىغانلارنىڭ سانى 600 دىن ئېشىپ كەتكەن. بۇ پەقەت ئېنىقلانغىنى. ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ 2 - 3 پائىز كوپ بولۇشى ئېھتىمالدىن ژىراق ئەمەس. ئەڭ دەھشەتلىكى، بۇ ئاغرىق يېڭى تۇغۇلغان نارسىدىلەردە مەۋجۇتلىگى، كوپرەك 16 - 21 ياش ئارىسىدىكى ياشلاردا ئۇچرايدىغانلىغى بايقالماقتا. ھاۋايى - ھەۋەسكە بېرىلىپ ئويۇرت قىلىش، ھاراقخورلۇق، نەشخورلۇق ئوخشاش ساغلام ئەقىل ئېگىلىرى قوبۇل قىلالمايدىغان خۇنۇك ھادىسىلەر ئائىلىلەرگە قوشۇمچە دەرت - ھەسرەت ئېلىپ كەلمەكتە.

مەجلىس داۋامىدا ژۇقۇرىدىكى مەلۇماتلار ئەتراپىدا كوز قاراش ۋە مۇلاھىزىلىرىنى ئىزھار قىلغان ئاۋات يېزىسىنىڭ ھاكىمى ر. يەھىياروۋا، ئاكوشىر - گىنېكولوگ ب. ئىسقاقوۋا، مەكتەپ مۇدىرلىرى ۋ. خوجايېۋا، ر. ئىمامزەروۋا، «جەگچى ئانىلىرى»

كومىتېتىنىڭ رەئىسى ر. گۇلمەتوۋا ۋە باشقىمۇ يولداشلار خانىم - قىزلار كېڭىشىنى قايتا سايلاش ۋە ئىشىنى جىددىي رەۋىشتە ياخشىلاش كېرەكلىگىنى ئالاھىدە تەكىتلەشتى.

شۇنداق قىلىپ، ناھىيەلىك خانىم - قىزلار كېڭىشىنىڭ يېڭى تەركىۋى، ھەمدە ئۇنىڭ رەئىسى بولۇپ چۇنجا يېزىسىنىڭ سابىق ھاكىمى سانىيەم ئەخمەتوۋا سايلاندى. كېڭەش ناھىيە ئاھالىسىغا تىلغا ئېلىنغان مەسىلىلەر بويىچە مۇراجىئەت قوبۇل قىلدى.

ژىغىن قاتناشچىلىرى يېڭى تەركىپنىڭ يېڭى ئىش پىلانى ئاساسىدا نەتىجىلىك ئىشلىشىگە تىلەك ۋە ئىشەنچ بىلدۈردى.

ئەمىردىن تايىروۋ.

سۈرەتتە: كېڭەش رەئىسى (سولدىن ئىككىنچى) ژىغىن قاتناشچىلىرى بىلەن سوھبەتلىشىۋاتىدۇ.
مۇئەللىپنىڭ چۈشەرگەن سۈرىتى.

قۇددۇس غوجامىياروۋ تەۋەللۇدىنىڭ 80 يىللىغىغا دائىر

ئۇ كومپوزىتورلا ئەمەس، دېخان، باغۋەنمۇ ئىدى

ئاتاقلىق كومپوزىتورىمىز قۇددۇس غوجامىياروۋ بىلەن مەن 40 يىللىق ھاياتىمىنى قېرىنداشلىق ۋە ئىنى (گەرچە كۈيئوغول بولسامۇ ئۇ مېنى «ئىنىم» دەيتتى) سۈپىتىدە ئۆتكەزدىم. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۇنىڭ ئىجتىمائىي پائالىيىتى ماڭا ياخشى تونۇش ۋە يېقىن. ئۇ مېنى كوپ ۋاقىتلاردا ئۆز يېنىدا، ئۇرۇق - تۇغقانلار ئارىسىدا، ژىراق - يېقىندىن كەلگەن مېھمانلار بىلەن دەقەمدە بولۇشىمنى خالايتتى. تىياتر، مۇزېي، تۈرلۈك كورگەزمىلەرگە بېرىشقا توغرى كەلسە، ئەلۋەتتە، مېنى تەكلىپ قىلاتتى. ئۇنىڭدىن ئۆيى - ئىچى بولۇپ ئۆگەنگەنلىرىمىز، ئالغان تەسىراتلىرىمىزدىن تا ھازىرغىچە خۇرسەنمىز ۋە بۇ بىز ئۈچۈن ئۇنتۇلماس بىر روھىي دۇنيادۇر. ئۇ ھەممىگە مەلۇم بولغىنىدەك، خەلقىمىز مەدەنىيىتىنىڭ يۈكسىلىشىگە سالماقلىق تۆھپە قوشقان ئەرباب. مەن ئۇنىڭ ئىجادى، جامائەتچىلىك پائالىيىتى ھەققىدە ئەمەس، ئۇنىڭ ئوزىگە خاس دېخان، باغۋەنچىلىكى ھەققىدىلا توختالماقچىمەن.

قۇددۇس ئاكام بىلەن مەن بوش ۋاقتىمىزنىڭ ئاساسىي قىسمىتى ئۇنىڭ ئانا يۇرتى قاينەزەر يېزىسىنىڭ تاغ باغرىغا جايلاشقان داچىسىدا ئۆتكۈزەتتۇق. داچا يېرى تاشلىق بولسىمۇ، سۇيى كېچە-كۈندۈز شاقىراپ ئېقىپ تۇرىدىغان - تاغ شامىلى ئۈزۈلمەيدىغان يەرگە ئورۇنلاشقان. كومپوزىتور تالاي ئەسەرلىرىنى مانا موشۇ يەردە ئىجات قىلغان.

قۇددۇس ئاكا يەرگە ئىشلەشنى، ئۇنىڭ ھەر بىر غېرىچ مەيدانىدىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىشنى ياخشى كورەتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ يېرىدىكى تاشلىرىنى بىر-بىرلەپ تېرىپ تاشلاپ، ژىراق - يېقىندىن تۈرلۈك مېۋىلىك ۋە مەنزىرىلىك دەرەقلەرنى ئەكىلىپ، ئۆستۈرگەن. ئاتاپ ئېيتقاندا، باغدا شاپتۇلا، ئۆرۈك، ئالمىلارنىڭ تۈرلۈك - تۈرلۈك سورتلىرى كورگەننىڭ كوزىنى چاقنىتىۋېتەتتى. مەنزىرىلىك دەرەقلەردىن ئۇ مەجنۇن تالنى، تەگرىتاغ ۋە كانادا، ئامېرىكا ياپما كوك قارغايلىرىنى، ئارچىنى زوق بىلەن ئۆستەردى. 28 سوتى بېغىنىڭ ئارىلىرىدىكى يوللاردا رەڭمۇ - رەڭ گۈللەرنى كورگەن ھەر قانداق ئادەمنىڭ بەھرى ئېچىلىپ كېتەتتى. ئۇ بولۇپمۇ ژىراقتىن كەلتۈرۈلگەن ئېكزوتىك ئوسۇملۈكلەرنى ئۆستۈرۈشنى بەك ياقتۇراتتى. ئېسىمدا، بىر يىلى كۈيوغلى دىاس ھاسانوۋ يەمەندىن ئەكىلىپ بەرگەن تاۋۇز ئۇرۇغىنى تېرىپ، دېگەندەك ھوسۇل ئېلىپ كوپچىلىكنىڭ زوقىنى كەلتۈرگەن. غۇلجا ئاق، قارا ئۈزۈملىرى، ياڭاقلىرى، مالىنا، كلۇبنىكىنىڭ، كوكتاتلار... قىسقىسى، بۇ باققا قەدەم تەشرىپ قىلغان ھەر قانداق كىشى ئوزىنى گويا جەننەتكە كىرگەندەك ھېس قىلىشى تەبىي ئىدى.

دەرۋەقە، قۇددۇس ئاكىنىڭ بېغىدا مېھمان بولمىغان ئادەم ئاز. ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئىسمايىل يۇسۇپوۋتەك دولەت ئەرباپلىرى، مەشھۇر كومپوزىتور ۋە سەنئەتچىلەر، ئالىملار غەزىز دۇگاشېۋ، ئېركېغالى راخماديېۋ، ن.م. ئېيىبنالىيېۋ، گ. ژۇبانوۋا، غ. سەدۋاقاسوۋ، م. ھەمرايېۋ قاتارلىق تالاي ئادەملەرنىڭ بولغانلىغىنى ياخشى بىلىمەن. بۇ يەرگە شۇنداقلا چەت ئەللەردىنمۇ مۇتەخەسسىسلەر كېلىپ تۇراتتى. كومپوزىتورنىڭ رەپىقىسى نېنىلەم روزىباقىيېۋا بولسا ژىراق - يېقىندىن كەلگەن دېخان، چارۋىچىدىن باشلاپ دولەت ئەرباپلىرىغىچە ھەممىسىنى مۇناسىپ دەرىجىدە ھورمەت قىلىپ كۈتۈپ ئالاتتى. قىسقىسى، بۇ باغدا بولغان ھەر قانداق ئادەم مەنزىرىدىن بەھرى، مېھماندارچىلىقتىن رازى بولۇپ كېتەتتى.

ھازىر بىزنىڭ ئۆيدە قۇددۇس ئاكىدىن مىراس قالغان ئايرىم كىتاپ، سوغا بۇيۇملىرى بار. ئۇلارنىڭ ئىچىدە بىز ئۈچۈن ئەڭ قىممەتلىكى قەشقەر دۇتارى. ئۇنى مېنىڭ 60 ياشلىغىمغا ئۆز قولى بىلەن سوغا قىلغان. شۇندا دۇتارنى بېرىۋېتىپ ئېيتقان سوزى ھېلىمۇ ئېسىمدا: «سىز ئوغلىڭىز نۇرلان بىلەن بۇ دۇتارنى خاتىرە سۈپىتىدە ئۆتۈڭلار. نۇرلان ئۆگەنسۇن. شەرىق خەلقلىرى، جۈملىدىن، بىزنىڭ ئۇيغۇرلار ناخشا - سازسىز ياشالمايدۇ...» بۇ سوزلەر ماڭا خەلقىمىز سەنئىتىدىن ئايرىلمىسۇن، دېگەندەك سېزىلىدۇ.

ساۋۇر تۇردىيېۋ.
بىولوگىيە پەنلىرىنىڭ نامزاتى.

«خەلقىم ئالدىدىكى مەنئۇي قەرزىم»

– مۇزىكا يېزىش، سەنئىتىمىزنى باشقىلارغا تونۇشتۇرۇش، ئەڭ مۇھىمى ئۇنى – خەلق ئارا مەيدانغا ئېلىپ چىقىش مېنىڭ خەلقىم ئالدىدىكى مەنئۇي قەرزىم ۋە پەرزىم. مەن ئۇيغۇر زىيالىلىرىنىڭ ئوز خەلقى ئۈچۈن ناھايىتى كوپ ئىزدىنىپ، ھەر بىر مىنۇت، سائىتنى بىكار ئوتكەزمەي ئىجات قىلىش بىلەن مەشغۇللىنىپ بۈيۈك چوققىلارغا يېتىشنى ئۈمۈت قىلغان بولار ئىدىم. بىزدە، يوشۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق، ئىجادىيەت ئادەملىرى ۋاقىتتىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىشقا كوڭۈل بولمەيدۇ. ھورۇنلۇق، بىپەرۋالىق ۋە بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قالدۇرۇشتەك كېسەل ئىجادىيەتنىڭ دۈشمىنىدۇر، چۈنكى كېيىن ئىشلەشكە پۇرسەت بولمايدىغان، سالامەتلىك يار بەرمەيدىغان بىر ۋاقىتلار كەلگەندە پۇشايمانىنى ئالىدىغان قاچا بولماي قالىدۇ، – دېگەن ئىدى قۇددۇس غوجامىياروۋ 1984 – يىلى كەچ كۈز ئايلىرىدا «كوممۇنىزم تۇغى» (ھازىرقى «ئۇيغۇر ئاۋازى») رېداكسىيەسىدە بولغان ئۇچرىشىشتا. شۇ يىلى نويابىرنىڭ بېشىدا ئۇيغۇر كەسپىي مۇزىكىسىنىڭ ئاساسچىسى، س س س ر ۋە قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ خەلق ئارتىسى، پروفېسسور قۇددۇس ئاكا غوجامىياروۋ جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر تىياترى ئارتىستلىرىنىڭ پاكىستانغا قىلغان گاستروللىغا رەھبەرلىك قىلىپ، ئۇيغۇر سەنئىتىنى ژىراق پاكىستاندا مۇناسىپ نامايىش قىلىپ كەلگەن ئىدى. ئاتاقلىق كومپوزىتور ھەم جەمىيەت ئەربابى قۇددۇس ئاكا ژۇرنالىستلار بىلەن بولغان مەزكۇر ئۇچرىشىشتا ژۇقۇرىدىكى سوزلەرنى ئېيتىپ، بەزى ئەدىبلەرنىڭ خەلق ئالدىدىكى ئوز قەرزىنى چۈشۈنۈشى كېرەكلىكىگە ئىشارە قىلغان ئىدى. قۇددۇس ئاكا «ناۋا» ئانسامبلى ئارتىستلىرىنىڭ ئىسلامابادتا بولغان كونسېرتىغا پاكىستان پرېزىدېنتى زىيائۇل ھەق ئىشتىراك قىلغانلىغىنى، ئاتاقلىق ناخشىچى نۇربۇۋى مەمەتوۋا «چارگاھ» مۇقامىنى ئىجرا قىلغاندا پاكىستانلىق بىر سەنئەتچىنىڭ ساتاردا ئۇنىڭغا جور بولغانلىغىنى، كونسېرت ئاخىرىدا ن. مەمەتوۋاغا پرېزىدېنت شەخسەن گۈلدەستە تەغدىم قىلغانلىغىنى ناھايىتى مەمنۇنىيەت، ئۇيغۇر سەنئىتىگە نىسبەتەن پەخىرلىنىش تۇيغۇ ھېسسىياتلىرى بىلەن بايان قىلغان ئىدى.

قۇددۇس غوجامىياروۋنى مەن دەسلەپكى قېتىم 1962 – يىلى كورگەن ئىدىم. شۇ يىلى يازدا قۇددۇس ئاكا غوجامىياروۋ بىلەن پېشقەدەم ئەدىبلىرىمىزنىڭ بىرى قادىر ئاكا ھەسەنوۋ ئىككىسى مەرھۇم دادام تېبىپ ھاجىم سابىتىينى يوقلاپ، بىزنىڭ ئۆيگە كەلگەن ئىكەن. مەن مەكتەپتىن كېلىپ تۇرۇشىمغا ئىشىكىمىز ئالدىدا بىر «پوبېدا» ئاۋتوماشىنىسى توختىدى. رۇلدا قادىر ھەسەنوۋ، ئۇنىڭ يېنىدا قۇددۇس غوجامىياروۋ ئولتارغان ئىكەن. ئۇلار ماشىنىدىن چۈشىشى بىلەن مېھمانلارنى ئۆيگە باشلىدىم. ئۇلارنى كورۇپ دادام بەك خۇرسەن بولۇپ كەتكەن ئىدى.

مېھمانلار ھال – ئەھۋال سوراشقاندىن كېيىن سوھبەتنىڭ ماۋزۇسى ئوزگەردى. قۇددۇس ئاكا دادامدىن كوپرەك شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونىدىكى سەنئەتكارلىرىمىزنىڭ، ئۆمۈمەن زىيالىلارنىڭ ئەھۋالى ھەققىدە سوراشقا باشلىدى.

– ھاجىكا، مەن 1957 – يىلى خەلقىمىزنىڭ مۇزىكا مەدەنىيىتى ۋە سەنئىتى بىلەن تونۇشۇش مەخسىتىدە ش ئۇ ئا ر غا قىلغان ئىجادىي كوماندىروۋكام ۋاقتىدا، ئوزىڭىزنىڭ خەۋىرى بار، ئۇرۇمچى، قەشقەر، تۇرپانلاردا بولدۇم. ئۇيغۇر سەنئىتىنىڭ خېلە رىۋاجلانغانلىغىنى، قېدىمىي باي سەنئىتىمىزنىڭ ئەنئەنىلىرى داۋاملاشتۇرۇلۇۋاتقانلىغىنى، كەسپىي كومپوزىتورلارنىڭ نادىر ئەسەرلەرنى يارىتىۋاتقانلىغىنى كورۇپ خۇرسەن بولغان ئىدىم. مەن ئۇلاردىن چوڭ ئۈمۈت كۈتكەن ئىدىم. ئاڭلىساق، ھازىر ئۇ تەرەپتە ئەھۋال باشقىچە بولۇۋاتسا كېرەك. بۇ ھەقتە سىزدىن، تىرىك شاھىتتىن، يەنى سەنئەتكە بىپەرۋا ئەمەس ئادەمدىن ئۇيغۇرلار دىيارىدىكى ئەھۋالدىن خەۋەر ئالاي دېۋىدىم، – دېدى قۇددۇس ئاكا.

دادام بىر دەقىقە ئويلىنىپ قالدى، ئاندىن مېھمانلارغا ش ئۇ ئا ر دا ماۋچىلار تەرىپىدىن 1957 – يىلىنىڭ ئاخىرىدىن باشلاپ «ئېچىلىپ سايراش»، «ستىل تۈزىتىش»، «يەرلىك مىللەتچىلىككە قارشى تۇرۇشقا» ئوخشاش ھەر خىل بەدنام ھەرىكەتلەرنىڭ ژۈرگۈزۈلۈپ، ئۇنىڭ ئاساسىي تىغى خەلقپەرۋەر، مىللەتپەرۋەر زىيالىلارغا قارشى قارىتىلغانلىغى، ئۇلارنىڭ ئاساسىي مەخسىتى– ئۇيغۇر زىيالىلىرىغا مەنئۇي ۋە جىسمانىي زەربە بېرىپ، ئۇلاردا مۇستەقىل ئۇيغۇر دولەتچىلىكى ئىدىيەسىنى، ئارزۇ – ئارمانلىرىنى يوقىتىشتىن ئىبارەت بولۇۋاتقانلىغىنى ئېنىق مىساللار بىلەن سوزلەپ بەرگەن ئىدى...

بۇ دەھشەتلىك ھەقىقەتتىن قاتتىق تەسىرلەنگەن قۇددۇس غوجامىياروۋ بىلەن قادىر ھەسەنوۋ بىر دەقىقە شۈك بولۇپ قېلىشقان ئىدى. ئارىدىكى جىمجىتلىقنى يەنە قۇددۇس ئاكا بۇزدى.

– ھە، ھاجىكا، كوممۇنىستلارنىڭ شەكلىگە كىرىۋالغان بۇ شوھرەتپەرەست ماۋزېدۇڭ ئەسلى يامان نىيەتلىك ئاۋانتيۇرىست ئىكەندە! – دېدى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئۇيغۇرلار دىيارى ش ئۇ ئا ر دا ئىجادىي كوماندىروۋكىدا بولغان چېغىدا ھەمسوھبەتتە بولغان ئەرباپلار، بولۇپمۇ ئاتاقلىق ئارتىستلار، سەنئەتچىلەر، كومپوزىتورلارنىڭ تەغدىرىگە قىزىقتى. دادام قۇددۇس ئاكا سورىغان بارلىق ئادەملەر توغرىلىق تەپسىلىي سوزلەپ، ئۇلارنىڭ كوپچىلىكى «ئوڭچى»، «يەرلىك مىللەتچى» ۋە باشقا ماۋچىلارنىڭ ھەر خىل قالپاقلىرىنى كىيىپ جازا لاگېرلىرىدا، تۈرمىلەردە ئازاپ چېكىۋاتقانلىغىنى بايان قىلدى.

قادىر ھەسەنوۋ سوزگە قېتىلىپ:

– ھاجىكا، خىتايلار سىزگىمۇ بىر قالپاق كىيگۈزگەندۇر، چۈنكى ئۇلار ھەر خىل سىياسىي قالپاقلارنى ئادەملەرگە كىيدۈرۈشكە بەك ماھىر دەپ ئاڭلىدۇققۇ، خەۋىرىڭىز بار، مۇنداق ئىشلار ئوز ۋاقتىدا بىزدىمۇ بولغان ئىدى، – دېدى.

– ھە، ئوزلىرىنى كوممۇنىست، ئىنتېرناتسونالىست دەپ كورسەتكەن ماۋچىلار ماڭا ئوخشاشلارغا تەييارلىغان قالپاقلىرى ستاندارت قالپاقلار. ئۇلار مېنى «ئەشەددىي يەرلىك مىللەتچى ئۇنسۇر» دەپ ئەيىپلەپ ئالتە ئاي ئۈرە تۇرغۇزۇپ كۈرەش قىلىشتى. ئاندىن يەنە بىر يىلدىن ئوشۇق كۈرەش يىغىنلىرىغا قاتناشتۇرۇپ، ھەر خىل تۆھمەتلەرنى قىلىپ ھاقارەتلىدى...

قۇددۇس غوجامىياروۋ بىلەن قادىر ھەسەنوۋ دادام بىلەن خېلە ئۇزاق مۇڭدىشىپ، جاپاكەش خەلقىمىزنىڭ ئېغىر قىسمىتى ھەققىدە ناھايىتى كويۈنۈپ، خەلق تەغدىرىگە بىپەرۋا ئەمەس ئىكەنلىكىنى ئىپادىلىگەنلىكى ھازىرمۇ يادىمدا...

يادىكار سابىتي.

مەدەنىي ھايات

كوڭۈللۈك ئوتتى

جامبۇل ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ قۇرۇلغانلىغىنىڭ يەتتە يىللىغىغا بېغىشلاپ، يېقىندا تاراز شەھىرىنىڭ ئابايى نامىدىكى تىياتىردا ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۈنى داغدۇغىلىق ئوتكۈزۈلدى. بۇنىڭغا تاشكەنت ۋە چىمكەنت شەھەرلىرىدىن، شۇنداقلا جامبۇل ۋىلايەتلىك مىللەتلەر ئارا قۇرۇلغان 12 مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ ۋەكىللىرى ۋە شەھەر جامائەتچىلىكى قاتناشتى.

ئۇلار ئالدى بىلەن كورگەزمە زالىغا قويۇلغان 50 تىن ئارتۇق ئۇيغۇر مىللىي تائاملىرىنىڭ تۈرلىرىنى، ئۇيغۇر ئۆيى - ئادەت، قائىدە-يوسۇنلىرىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان، تۇرمۇشتا قوللىنىدىغان تۈرلۈك سايمان - بۇيۇملىرىنى، مىللىي كىيىم - كېچەكنىڭ چىرايلىق ئۆلگىلىرىنى، تۇرسۇنجان تۇردىيېۋ ۋە ئەخمەتجان رەھموۋ تەرىپىدىن ژىغىلغان ئۇيغۇر تىلىدىكى ئەدەبىي - ئىلمىي، سىياسىي كىتاپ - ژۇرنال، «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچىسى «يېڭى ھايات» گېزىتلىرى، ئۇنىڭدىن باشقا تۈركىيە ۋە گېرمانىيەدە نەشىر قىلىنغان ھەر تۈرلۈك مەجمۇئەلەرنى زور قىزىقىش بىلەن تاماشا قىلدى. زالدا كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى بىردىن جەلىپ قىلغان، قۇمۇچتىن توقۇلغان يازلىق يارىكلىق بولدى. ئۇنىڭ تورت ئەتراپى سۇزنىي كوك يوپۇرماقلار بىلەن بېزەندۈرۈلۈپ، ھەر تۈرلۈك قاپاق چومۇچلەر ئېسىلىشى ھەممىنى مەپتۇن قىلىپ ئالدى.

مەدەنىيەت كۈنىنى جامبۇل ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى ئومەرجان ئىبراھىموۋ قىسقىچە سوز بىلەن ئاچقاندىن كېيىن شەھەر ھاكىمى سېيىت سارتبايېۋ، ۋىلايەتلىك ئاسسامبلىيەنىڭ مۇئاۋىن باشلىغى كولەش ئەبدىكىشېۋا، شۇنداقلا باشقا مىللەتلەر مەدەنىيەت مەركەزلىرىنىڭ ۋەكىللىرى بۇ تەنتەنە بىلەن ژىغىلغانلارنى قىزغىن تەبرىكلىدى.

تەنتەنىنى باشتىن - ئاخىر تالانتلىق سەنئەتكارى تىياترىنىڭ باشلىغى ماھىنۇر راخمانوۋا باشقۇردى. بولۇپمۇ، تاشكەنت شەھىرىدىن كەلگەن ئەركىن يۇنۇسوۋ رەھبەرلىكىدىكى، چۇ ناھىيەسىنىڭ مەشرەپ ئانسامبلى، مەركە ناھىيەسىدىن ئومەرجان باشچىلىغىدىكى بەدىئىي ھەۋەسكارلارنىڭ، شۇنداقلا جامبۇل شەھىرىدىكى تونۇلغان سەنئەتكار رابىيە مەمەتوۋانىڭ كونسېرتلىرى ژىغىلغانلار تەرىپىدىن ژۇقۇرى باھالىنىپ، ماددىي سوغاتلار بىلەن مۇكاپاتلاندى. خۇلاسىلاپ ئېيتقاندا، جامبۇل ۋىلايىتى بويىچە ئوتكۈزۈلگەن ئىككىنچى قېتىملىق ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۈنلىرى كوڭۈللۈك ۋە سەممىي ئوتتى.

ئەخمەتجان رەھموۋ.
تاراز شەھىرى.

ياخشى باشلانما

پائالىيىتىمىز داۋاملىشىدۇ

ھازىرقى ئىختىسادىمىزدىكى قىيىنچىلىقلار كوپچىلىك ئاممىنىڭ بېشىنى قاڭگىرىتىپ قويغانلىغى ھەممىگە روشەن. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئادەملەر ئولتۇرغان، تۇرغان يېرىدە يېتىشمەسلىكلەر ھەققىدە پاراڭ قىلىش ئادەتكە ئايلاندى. موشۇ ئوتكەن روزا ئېيىدا بىر ئېپتارلىق ئۈستىدە خۇددى شۇنداق گەپ قوزغىلىپ، ھەر خىل قاراشلار، ئوقتىئىي نەزەرلەر ئوتتۇرىغا تاشلاندى.

– ئاغىنىلەر! – دېدى شۇندا چىمكەنت شەھىرى ئۇيغۇر جامائەتچىلىكىنىڭ ژىگىت بېشى ساتىۋالدى سەلىموۋ، – قىيىنچىلىقلارنىڭ بارلىغى راست. بىراق، قول قوشتۇرۇپ ئولتۇرساق ھېچ كىم كېلىپ بىزگە ئۇنى ھەل قىلىپ بەرمەيدۇ. كېلىڭلار، بۇنى ئوزىمىز ئويلىشىپ كورەيلۇق؟...

ژىگىت بېشىنىڭ سوزىدىن تەسىرلەنگەن، توغرى خۇلاسە چىقارغان كوپچىلىك تالاي مۇلاھىزە قىلىشلاردىن كېيىن جامائەتچىلىك فوندى تەشكىل قىلىشقا، ھاللىق ئائىلىلەردىن مىڭ تەڭگىدىن ئاخچا ژىغىشقا قارار قىلىشتى. بۇ قارار شۇ يەرنىڭ ئوزىدىلا ئىجراسىنى نامايىش قىلدى. ئاتاپ ئېيتقاندا، يارمەھەممەت ئىسكەندەروۋ 12000، ساتىۋالدى سەلىموۋ 6000، ئابدۇزايىر ئەيساروۋ 5000، مىرزەخمەت ھوشۇروۋ 4000، قالغانلار 2 – 3 مىڭ تەڭگىدىن ئىئانە قىلىشتى. نەتىجىدە دەستىخان ئۈستىدىلا 40 مىڭ تەڭگە ژىغىلدى.

بۇ باشلانما قالغان ئۇيغۇر ئائىلىلىرىگە مەلۇم قىلىنىپ، ھەيئەت ئەزالىرى تەرىپىدىن تېز ئارىدىلا 200 مىڭ تەڭگە ژىغىلدى. ئەندى 234 ئويلۇك ئۇيغۇرلار ئارىسىدىكى ئىختىسادى ناچار، ياردەمگە مۇھتاج ئائىلىلەر ئېنىقلىنىۋاتىدۇ. مەخسەت، ئۇلارغا ياردەم كورسىتىش.

خۇدا خالىسا، بۇ خەيرىھالىق پائالىيىتىمىزنى بۇنىڭ بۇ ياقىغا داۋاملاشتۇرۇۋېرىمىز.

ئابدۇللا سېيىت.
چىمكەنت شەھىرى.

يادنامە

نامى دىللاردىن ئورۇن ئالغان ئۆلۇما

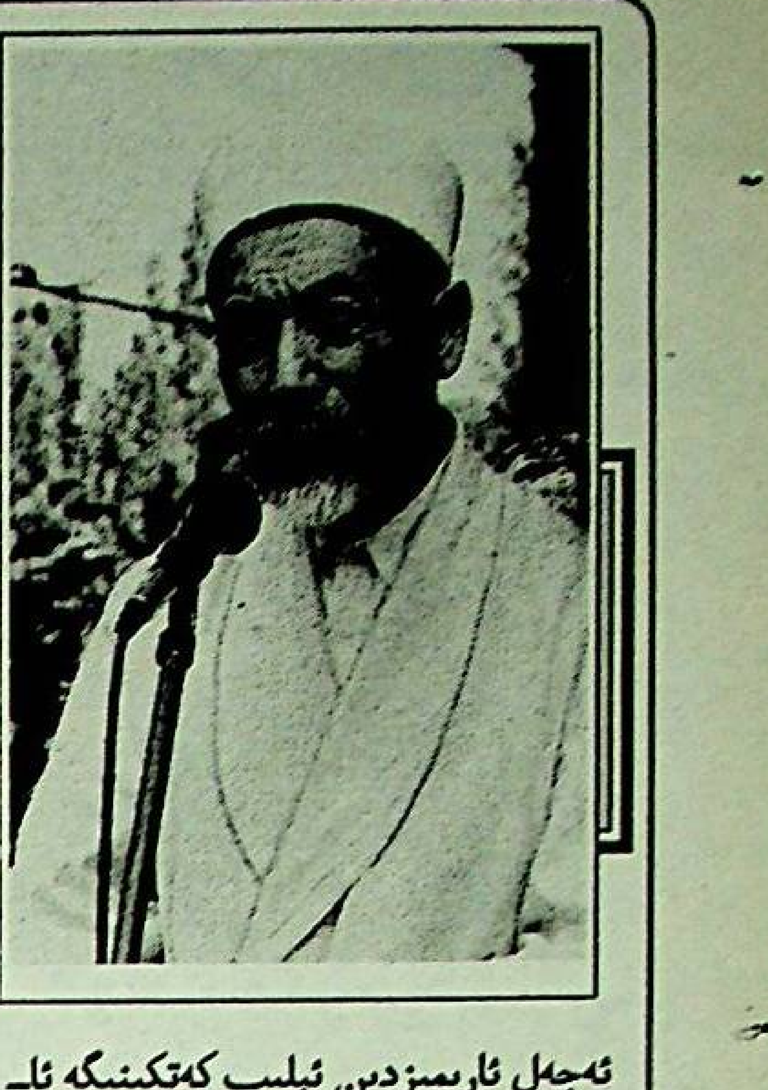

ئەجەل ئارىمىزدىن ئېلىپ كەتكىنىگە ئالدىن بىر ژىل ئوتۇۋاتقان بولسىمۇ ژۇقۇرى دىنىي، ئىلمىي سەۋىيەگە ئىگە، كىشىلەر بىلەن مۇناسىۋىتىدە ناھايىتى سەممىي، كىچىك پېيىل ئابدۇمەجىت ھاجىمنىڭ نۇرلۇق سىماسى كوز ئالدىمىزدىن، ئىبرەتلىك سوزلىرى خاتىرىمىزدىن كەتمەي كېلىۋاتىدۇ. ئىنسانپەرۋەرلىك، دىيانەتلىك خىسلەتلىرى ئۇنى تونۇغان، بىلگەنلەرنىڭ ئاغزىدىن چۈشمەي ئېيتىلىپ ژۈرۈۋاتىدۇ. خەلق دىلىدىن ئورۇن ئالغان كىشىلەرنىڭ نامى ئەينە شۇنداق ئەزىز ۋە قەدىرلىك بولۇپ قالىدىكەن. ئۇنىڭ ۋاپاتى ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە قازاقستان مۇسۇلمانلىرى ئۈچۈن ئورنى تولماس چوڭ يوقىتىش بولۇپ قالدى.

40-50-ژىللاردا مەدەنىي - مائارىپ، جەمىيەتلىك باشقۇرۇش ئىشلىرىدا بىلىملىك، ئىلغار پىكىرلىك كادىرلارنى يېتىشتۈرۈپ، نامى ئۇيغۇرلار دىيارىغا تونۇلغان ئىلى ۋىلايىتىنىڭ جاغىستاي يېزىسىدا 1935-ژىلى تۇغۇلغان ئابدۇمەجىت ئابدۇلئەزىز ئوغلى كىچىكىدىنلا بىلىم ئېلىشقا خۇمار، مەرەكلىك بالا بولۇپ ئوسىدۇ. ئۇنىڭ بۇ خىل ئىنتىلىشىغا شۇ ژىللىرى جاغىستاي يېزىسىدا مەكتەپ ئېچىپ، بالىلارنى ئوقۇتۇش بىلەن شۇغۇللانغان، ئوز دەۋرىنىڭ تەرەققىيپەرۋەر كىشىلىرىدىن بولغان دادىسىنىڭ تەسىرى چوڭ بولىدۇ. ئابدۇمەجىت شۇ تۆۋەيلى تىرىشىپ ئوقۇشى نەتىجىسىدە تېز ساۋادىنى چىقىرىپ، ئون يېشىدىن ئوتكىنىدىلا قۇرئانى كەرىمنىڭ 2-3 پارىسىنى يادقا ئالىدۇ. ئۇنىڭ ئوسۈپ يېتىلىشىدە يولەكچى بولۇپ كېلىۋاتقان دادىسى 1944-ژىلى ۋاپات بولىدىدە، ئەندى ئاتا ئورنىدا ئانىسى گۇلشەمخان ئۇنى غۇلجا شەھىرىدىكى بەيتۇللا مەدرىسىسىگە ئوقۇشقا بېرىدۇ. تەلەپچان ژىگىت شۇ دىنىي دەرگاھتا ئاتاقلىق ئابدۇمۇتەلى خەلپەت ھەزرەت، ياقۇپجان قارىم، داناخان داموللام، ئاسىپاخۇنۇم قاتارلىق ئۇستازلىرىدىن تەلىم ئېلىپ، دىنىي بىلىم بىلەن بىر قاتاردا ناۋائىي، جامىي، شاھ مەشرەپ كەبى بۈيۈك نامايەندىلەرنىڭ ئەسەرلىرىنى، ئەرەپ، پارس تىللىرىنى ئۆگىنىش ئارقىلىق قېدىمىي ئىلمىي كىتاپلارنى ئوقۇپ ئوزىنىڭ دۇنيا تونۇش سەۋىيەسىنى يېتىلدۈردى.

قىزىل خىتاي باسقۇنچىلىرىنىڭ ئۇيغۇرلار زېمىنىدا ئوز ھاكىمىيىتىنى تىكلەپ، يەرلىك مىللەتلەر ئارىسىدا ژۈرگۈزگەن سىياسىي، ئىجتىمائىي ھەرىكەتلىرى ۋەجىدىن ئۇنىڭ ئۇستازلىرى تەقىپلىنىش ئاستىغا ئېلىنىپ، دەرسلەر توختىتىلىپ، مەدرىسەلەر يېپىلىشقا ئوتتى. شۇندىمۇ ئىلىمغا تەشنالىغى بىزنى ئوزىگە قايىل قىلدۇراتتى. مىللىي مەدەنىيىتىمىز، مائارىپىمىز، ئىجتىمائىي ھاياتىمىزغا باغلىق مەسىلىلەردە ئۇنىڭ باشلامچىلىق بىلەن ئاتقۇرۇپ كەلگەن ئىشلىرىمۇ ئاز ئەمەس. ئانا تىلىمىزدا چىققىلغۇچىلا بولۇپ قالماستىن، بارلىق پەننىي بىلىملەرنى ئۆگىنىشكە، ھەر كىم ئوز ئانا تىلى، ئانا ۋەتىنىنى سويۈشكە، ئاللا يولىدا خەلققە ياخشىلىق قىلىشقا، ئاجىز مىسكىنلەردىن ھال سوراپ كوڭلىنى ئېلىشقا دەۋەت قىلاتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ نامىنى خەلق ئاممىسى، ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە

نا ئابدۇمەجىت كۈندۈزى تېخنىكا ئۆگىنىش كارخانىسىدا ھۈنەر ئىگەللىشى بىلەن بولسا، كەچقۇرۇنلۇقلىرى ئۇستازلىرىنىڭ ئويلىرىگە بېرىپ ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇپ ژۈردى.

ھايات يولى مۈشكۈلگان ۋەتەنداشلىرىنىڭ تەغدىرىگە ئوخشاش پاراكەندىلىككە ئۇچرىغان ئابدۇمەجىت قارىم 1963-ژىلى كېڭەشلەر ئېلىگە كوچۈپ چىقىشقا مەجبۇر بولىدۇ. دىنىي ئىلمى بۇ يەردىمۇ ئانچە ئېتىۋارغا ئېلىنمىغانلىقتىن، ئۇ دەسلەپ چېلەك ناھىيەسىدە مېخانىزاتورلارنى تەييارلاش كۇرسىنى تاماملىغاندىن كېيىن ئېتىز، داللاردا يەر ھايداپ، ھالال ئەمگىكى بىلەن كولخوز ئىگىلىكى تەرەققىياتىغا تېگىشلىك ھەسسىسىنى قوشۇپ ژۈردى. ئارىدىن بىر نەچچە ژىللار ئوتكەندىن كېيىن ئۇرۇق - تۇققانلىرىنى پانا تارتىپ قىرغىزستاننىڭ ئالامىدىن ناھىيەسىگە كوچۈپ كېلىپ ئولتۇراقلاشتى.

«ئالتۇننىڭ قەدرىنى زەرگەر بىلىدۇ» دېگەندەك، بۇ يەردىمۇ كولخوز ئىگىلىگىدە ئىشلەپ ژۈرگىنىدە، جۇمھۇرىيەتتىكى مۆتىۋەر زاتلاردىن ئالىمخان تورەم ئۇنىڭ كەملىگىنى ژۇقۇرى باشقۇرۇش ئورۇنلىرىغا تونۇشتۇرۇشى ئاقىۋىتىدە ئابدۇمەجىت قارىم 1970-ژىلىدىن باشلاپ بىشكېك شەھىرى جامائىتىگە ئىمامەتچىلىك ۋەزىپىسىگە تەيىنلىنىدۇ. شۇنىڭدىن ئېتىۋارەن ئۇ يەردىكى ھەر خىل مىللەت مۇسۇلمانلىرىنى ئىمانىيلىققا تەربىيىلەش ئىشلىرىغا قىزغىن كىرىشكەن دىنىي زاتنىڭ نامى تېز ئارىدا ئاھالى ئارىسىغا تارىلىشقا باشلايدۇ. ئۇ خەلقنى ئىمانىيلىققا، ئادىللىققا، ئىلىم - مەرىپەتكە دەۋەت قىلىپ، ئوز ئەتراپىغا بۇ ئىزگۇ ئىشلاردا ئوزىگە ھىمداشلىق بىلدۈرىدىغان بىر نەچچە كىشىلەرنى تويلايدۇ. ئاتاق - شەرىپى جۇمھۇرىيەت مىقياسىدا تونۇلۇشقا ئوتكىنىدە، ئۇ جۇمھۇرىيەتلىك دىنىي قۇرۇلتايدا مۇفتىنىڭ ياردەمچىسى بولۇپ تەيىنلىنىدۇ. ئابدۇمەجىت قارى ھاجىم ئوزى ھەج سەپىرىنى ئاداقىلىپ قايتقاندىن كېيىن باشقىمۇ بەندە مۇسۇلمانلارنى ئاللا يولىدىكى بۇ خەيرىلىك ئىشقا جەلىپ قىلىپ، سەئۇدىيە ئەرەبىستاندىكى رەبىتەئۇل ئىسلام جەمىيىتى بىلەن ئالاقە ئورنىتىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ مۇسۇلمانچىلىقىنىڭ مۇھىم بىر پەرزىنى ئوتەشنىڭ تەشەببۇسكارى بولۇپ كەلدى. ئۇنىڭ مىللىي ھىسسىيات، غورۇرىنىڭ ئۇرۇقلىرىدىغان گېزىتلىرىمىزگە ھەر ژىلى مۇشتىرى توپلاش ئىشى باشلانغىنىدا، ئۇ ئاھالى ۋە مەسچىت قومى جامائەتچىلىكى ئارىسىدا ئۇلارغا يېزىلىش ھەققىدە تەشۋىقات - تەرغىبات ئىشلىرىنى ئېلىپ بېرىپ، گېزىتلىرىمىزنى ھەر بىر ئائىلىنىڭ ئېلىپ تۇرۇشىنى دەۋەت قىلاتتى. ئەينە شۇنداق ئۇلۇما - ئالىم، مىللەتپەرۋەر كىشىدىن مەزگىلسىز ئايرىلىپ قالغانلىقىمىز ھېلىمۇ بىزگە ئېغىر جۇدالىق بولۇپ تۇيۇلۇپ كېلىۋاتىدۇ.

مەرھۇمنىڭ ھازىرىسىدا ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى ۋاقىتلاردا ئۇنىڭ ئالىيجاناپ خىسلەتلىرى ھەققىدە ئېيتىلغان ۋە ئېيتىلىپ كېلىۋاتقان توۋەندىكى سەممىي پىكىرلەر ئابدۇمەجىت قارى ھاجىمنىڭ كىشىلەر قەلبىدىن ئورۇن ئالغان شەخس ئىكەنلىگىنى ئىپادىلەيدۇ.

ئابدۇلئەزىز ھاجىم ساگىنوۋ. مەن 1975-ژىلىدىن باشلاپ بىشكېك جامەسىدا ئابدۇمەجىت قارىم بىلەن بىللە ئىشلىدىم. بۇ ياش، مۇلايىم، كەمتەر ژىگىت ھەممە مىللەتنى بىردەك سويەتتى. ھەر كۈنى نامازدا مەزمۇنلۇق مەرۇزىلىرى بىلەن ئۇ ھەممىنى ئوزىگە جەلىپ قىلىپ ئالاتتى. ئۇ چاغدا جۇمھۇرىيەت مەركىزىدە پەقەت بىرلا مەسچىتىمىز بولۇپ، كونا، تار بىناسىنىڭ ئورنىغا يېڭى مەسچىت سېلىش يولىدا ئابدۇمەجىت قارىم ئىككىمىز ھەر خىل قارشىلىقلارغا پىسەنت قىلماي، ئىرىنمەي ھەرىكەت قىلىپ باقتۇق. لېكىن كوممۇنىستلىق تۈزۈم دەۋرىدە ئۇنىڭغا يول قويۇلمىدى.

كېڭەش ھوكۇمىتى پارچىلانغاندىن كېيىن دىنىي ئەركىنلىكىمىز قايتىدىن جانلاندى. ئىنشائاللا، چەت ئەل ۋە يەرلىك مۇسۇلمان ئەھلىنىڭ ياردىمىدە چوڭ مەسچىت جامى سېلىنىدى. ئەينە شۇنداق مەشەققەتلەر بىلەن سېلىنغان خۇدانىڭ ئويىدە ھازىر مىڭلىغان مۇسۇلمانلار ئاللاغا ئىبادەت قىلىۋاتىدۇ. ئۇنىڭ مەدرىسىدە 300-400 ئوغۇل - قىز ئوقۇۋاتىدۇ. بۇ پائالىيەتلەر دۇنيادىن ئوتكەن بىلىملىك ياش ئالىمنىڭ ئەمگىكى ۋە ئەقىل - ئىدرىكى بىلەن قولغا كەلدى. ئاللا ئۇنىڭغا جەننەتتىن جاي بەرسۇن!

ھېكىم روزى ئوغلى (ئابدۇمەجىت قارى ھاجىمنىڭ تاغىسىنىڭ ئوغلى). ئابدۇمەجىت قارى ھاجىم يالغۇز دىنىي ئەرباپ، ئىسلام شەرىئىتىنى، ئىمانىيلىقنى تەرغىپ

ئەرەبىستان ئالىملىرى تىلغا ئېلىپ كېلىۋاتىدۇ.

تىمۇر ھاجىم ئۆرۈپپاي: (قىرغىزستان ئىسلام ئىنستىتۇتىنىڭ مۇدىرى) ئۇ مەشھۇر دىنىي زات بىلەن مەن بىشكېك شەھىرىدىكى چوڭ مەسچىتتە 30 ژىل داۋامىدا بىللە ئىشلىدىم. كوممۇنىستلارنىڭ «دىن ئەپيۇن» دەيدىغان كوزقارىشىغا ئۇ رەددىيە بەرگەن ھالدا، سىلىق - سىپايە مۇناسىۋەتتى، چوڭقۇر بىلىمى ئارقىلىق ئىسلام دىنىنىڭ ئەۋزەللىگىنى چۈشەندۈرەتتى. بىرلىك، ئىتتىپاقلىقنى جارىي قىلىش جەريانىدا خەلقنىڭ دىنىي ئىشەنچىسىنى كۈچەيتىشنى قولغا كەلتۈردى. سۇۋاپلىق ئىشلىرى ئۈچۈن ئاللا ئۇنى جەننەتتى قىلغاي!

يەھيار قارى ھاجىم: (تاشكەنت ئاخۇنبابايېۋ مەسچىتى ئىمامى) مەن قارىكامىنىڭ كېسەلنى داۋالاشنى ئەرەپ ئىمىراتى بىلەن سوزلىشىپ، ئۇلارنىڭ داۋالاشنى ئوز ئۈستىگە ئالىدىغانلىقىنى كېلىشىپ، ئۇنى يوقلاپ كەلگىنىمدە، جىنازا نامىزىنىڭ ئۈستىگە توغرا كېلىپ قالدىم. ھەسسەنە، ئولۇمگە چارە يوق! ئۇ ئىسلام ئالىمىدىكى بىر نۇرلۇق يۇلتۇز بولۇپ قاراڭغۇلۇقتا قالغانلار دىلىنى يورۇتۇپ كەلگەن ئىدى. ئۇ بۇنىڭدىن بىر ئەسىر مۇقەددەم قازان شەھىرىدە نەشر قىلىنغان مۇنەۋۋەر «ئىبادەت ئىسلامىيە» كىتاۋىنى ئوز خىراجىتى بىلەن ناھايىتى كوپ تىراژ بىلەن باستۇرۇپ كىشىلەرگە تاراتتى. ھازىر ئۇ كىتاپ قىرغىز، قازاق، ئوزبېك، تۈرك تىللىرىغا تەرجىمە قىلىنىپ، ئۇنىڭدىن كوپلىگەن مۇسۇلمانلار بەھرى ئالماقتا.

ئابدۇجاپپار ھاجىم ئەخمەت: (دوستلۇق مەسچىتى ئىمامى) قارىمدىكى بۈيۈك خىسلەتلەر: مۇلايىملىق، سېخىيلىق، سەۋىرلىك، كەڭ قوساقلىق، تىرىشچانلىق، تەشەببۇسكارلىقتىن ئىبارەت. ئۇ بارچە مىللەتنى ئوز قېرىنداشىدەك كورەتتى. بىلگىنىنى زېرىكمەي ئۆگىتەتتى. دۈشمەنگىمۇ چېچىلىپ، قاتتىق سوز قىلماتتى. پاكىز كىيىنەتتى. مېھمانلاردىن بۇرۇن تاماققا قول سالماتتى. ئالىم، شائىرلارنىڭ دانا سوزلىرىنى، شېئىرلىرىنى يادقا بىلەتتى. ئۇ ھاجىملارنى مەككىگە ئۇزىتىش مۇناسىۋىتى بىلەن 1969-ژىلى موسكۋادا بولۇپ، ئۇ مەزگىلدە كرېملدا مەسئۇل خىزمەت قىلىۋاتقان تۇرسۇن رەخمۇۋ بىلەن ئۇچرىشىپ، ئۇنىڭ بىلەن بىر ئاز ۋاقىت ھەمسوھبەت بولۇپ ژۈردى. شۇندا تۇرسۇن رەخمۇۋ ئۇنىڭ تىلىنىڭ راۋانلىغىنى بايقاپ، ئوزى توپلاۋاتقان 3 تىللىق لۇغەتنىڭ ئۇيغۇرچىسىغا ئۇنىڭ ياردەم قىلىشىغا ئىلتىماس بىلدۈردى. قارىم بۇ سەپەردە بىر ئايدىن ئوشۇق موسكۋادا تۇرۇپ، بۇ ئىشقا ياردەملىشىدۇ. شۇ سەپەردە ئىككى ئارىدا ۋەتىنىدىن كېڭەش ئېلىگە چىققانلار ئۈچۈن ئەرەپ گرافىكىسى ئاساسىدا ئۇيغۇر تىلىدا گېزىت چىقىرىش مەسىلىسى ئۈستىدە سوز بولۇپ، ئۇلار بىرلىكتە خەلق نامىدىن مەركىزىي كومىتېتقا ئىلتىماس خەت يوللايدۇ. بۇ خۇسۇستا يەنىمۇ باشقا يېزىلغان خەتلەر قاتارىدا ئۇلارنىڭ ئىلتىماسى مەركەزدە تەستىقلىنىپ، ئۇيغۇرلار كوپ ئورۇنلاشقان ئالمۇتا شەھىرىدە 1970-ژىلدىن باشلاپ «يېڭى ھايات» گېزىتى چىقىشقا باشلىدى. دېمەك، بۇ خەيرلىك ئىشتا ئابدۇمەجىت قارى ھاجىم ئوزىنىڭ تېگىشلىك ھەسسىسىنى قوشقان. بۇ كۈنلەردە خەلقىمىزنىڭ ھايات ئەينىكىگە ئايلانغان مەزكۇر گېزىت دۇنيادىكى بىر نەچچە ئەللەرگە تارىماقتا.

تۇرغانجان يۇنۇس ئوغلى: (ئالامېدىن ناھىيەسىنىڭ ژىگىت بېشى) ئابدۇمەجىت قارى ھاجىم ھاياتى داۋامىدا بىشكېك شەھىرىدىكى ھەر مىللەت خەلقى بىلەن ئورتاق تىل تېپىشىپ كەلگەن مۇنەۋۋەر زات ئىدى. ئۇنى ھەممە سويۈپ، ھورمەت قىلاتتى. ئۇ ھەر خىل سورۇنلاردا ئاللانىڭ بىرلىكىنى، دولەت باشلىقلىرىنىڭ ئادىل بولۇشىنى، مىللەتلەر ئىتتىپاقىنى، دۇنيانىڭ تىنچلىغىنى تىلەتتى. ھەر كىمنى مىللىي كىيىم ۋە كىتاپلىرىمىزنى ئوقۇشقا، ئوز ئانا تىلىدا سوزلەشكە چاقىراتتى. دولەت قۇرۇلتايلىرىغا ياكى ئۇيغۇرلارنىڭ جەمىيەتلىك ژىغىنلىرىغا پاكىز، چىرايلىق كىيىنىپ بېرىپ، ژىغىن ئەھلىگە ياخشى مەسلىھەت - پىكىرلىرىنى بېرەتتى. ھەر بىر سوزىدە قۇرئان كەرىمدىن، ھەدىسلەردىن مىساللارنى كەلتۈرەتتى. ئۇ رەسىم سىزىش بىلەن شۇغۇللىناتتى. يازغان ھۆسنى خەتلىرى مارجاندەك تىزىلىپ تۇراتتى. يېزىپ قالدۇرغان شېئىرىي لەتىپىلىرىمۇ ئاز ئەمەس.

قارىم دۇنيانى دوست تۇتماتتى. ئەقلى، جىسمانىي ئەمگەكنى سويەتتى. جامائەتنىڭ نېكا، جىنازا ناماز، ئات قويۇش، سۈننەت توي ئوخشاش مەراسىملىرىدا چۈشكەن دالامەتنىڭ ئازغىنا قىسمىنى ئائىلىسىگە قالدۇرۇپ، كوپ قىسمىنى ئاجىز، مىسكىن، ژېتىم باللارغا بېرەتتى. ئاغرىقلارنى يوقلاپ، ئۇلارنىڭ كوڭلىنى ئالاتتى. بىر نەچچە ئېتىم جامائەتچىلىكنى ئويۇشتۇرۇپ ژېتىم باللار، ئىگە - چاقىسى يوق قېرىلار ئويلىرىگە ھال سوراپ بېرىپ، ئۇلارغا ياردەم كورستىش ئىشلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرغان. قىسقىسى، ئۇنىڭ ئالىيجاناپ خىسلەتلىرىنى ئېيتىپ تۈگەتكۈسىز.

قىرغىز خەلقىنىڭ ماختىنىشى ماناسنىڭ مىڭ ژىللىق مەرىكىسىنى ئوتكۈزۈشتە ئۇيغۇر جامائەتچىلىكى ئارىسىدا تەشەببۇسكارلىق قىلىپ، كورسەتكەن ياردىمى ئۈچۈن قىرغىز خەلقىمۇ ئۇنى بولەكچە قەدىرلەتتى. ئىنسانلارنىڭ ھورمەت - ئېھتىرامىغا ئېرىشكەن بۇ دىنىي ئولۇمانىڭ شاراپىتىدىن ئاللامۇ رازى بولۇپ، قىيامەتلىكنى بەرسۇن!

تۇرسۇن ھاجىم قۇربانىي.
بىشكېك شەھىرى.

شىپا بەخش قوللار

ئۇلار سىزنىڭ خىزمىتىڭىزگە تەييار

ئالمۇتا شەھىرىدىكى 4 - ستوماتولوگىيە شىپاخانىسى ئورتوپېدىيە (چىشنىڭ سۇنغان، چىققان جايلىرىنى تۈزىتىپ داۋالاش) بولۇمىنىڭ بوسۇغىسىدىن ئاتلاپ كىرگىنىمىزدە، بىزنى مەزكۇر بولۇمنىڭ چىش تېخنىكى قاسىمجان خەيرۇۋ بىلەن ئىشلەپ چىقىرىش بولۇمىنىڭ باشلىغى شوھرەت سېيىتوۋ ئىللىق قارشى ئالدى. شۇنىڭدىن كېيىن بىز بۇ يەردە ئىشلەۋاتقان سالامەتلىك پاسبانلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ، چىشنى داۋالاش، سۇنغان، چىققان چىشلارنى تۈزىتىش، چىش سېلىش لابوراتورىيەلىرىنى كوزدىن كەچۈرۈپ چىقتۇق. شۇنىڭ بىلەن بىللە موشۇ شىپاخانىغا كېلىپ، داۋالىنىۋاتقان بىمارلار بىلەنمۇ سوھبەتتە بولدۇق. ئۇلارمۇ بۇ بولۇمنىڭ ئىشلىرىدىن بەك مىننەتدار ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈشتى.

چىش تېخنىكلىرى بىلەن بولغان سوھبەت جەريانىدا تەكىتلەنگەن ئاساسىي نەرسە، مەزكۇر شىپاخانىدا ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىنىڭ ۋېتېرانلىرى بىلەن ناكالىرى

ھەقسىز داۋالىنىۋېتىپتۇ. پېنسىئونېرلار بولسا، كورسىتىلگەن خىزمەت تۈرىگە قاراپ، يەنى كېرەك بولغان بەزى دورا - دەرمەكلەرنى يېرىم باھادا سېتىۋالىدىكەن.

- ئامال بولسا، بىزگە ئۇمۇت قىلىپ كەلگەن ھەر بىر كىشىنىڭ كوڭلىدىن چىقىپ، ئۇلارغا پەقەت ياخشىلىق قىلىشقا تىرىشىمىز، - دەيدۇ ئورتوپېدىيە بولۇمىنىڭ باشلىغى ئۇمبېت قونسباي ئوغلى سوھبەت ئارا.

بىزنىڭ شۇ كۈنى يەنە بىر ئەرسىگە ئېنىق كوزىمىز يەتتىكى، شەھەردىكى 4 - ستوماتولوگىيە شىپاخانىسىنىڭ ئورتوپېدىيە بولۇمىدە، ھەقىقەتەنمۇ، ئوز ئىشىنى مۇكەممەل بىلىدىغان، تەجرىبىلىك ۋراچلار بىلەن چىش تېخنىكلىرى ئىشلەۋېتىپتۇ. مابادا، ئوزىڭىز خالىغان بۇيۇمىدىن يېڭى چىش قويغۇزىمەن دېسىڭىز ياكى زەخمەلەنگەن چىشىڭىزنى داۋالاتماقچى بولسىڭىز، بۇ جاينىڭ سالامەتلىك ساقچىلىرى دايىم سىزنىڭ خىزمىتىڭىزدە. شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئۇلار ئوز ھوددىسىگە ئالغان ئىشنى پۇختا ۋە ئوز ۋاقتىدا ئورۇنلاشقا تىرىشىدۇ. ھەم بولۇمنىڭ بارلىق خادىملىرى شۇنىڭغا تولۇق ئەمەل قىلىپ كېلىۋاتىدۇ. قىسقىسى، ئۇلار چىش ئاغرىغىنىڭ دەردىنى تارتىۋاتقانلارغا شىپا بەخش ئېتىپ، ھەقىقىي مەناسىدا گىپپوكرات قەسىمىدىغا سادىق بولۇپ كېلىۋاتقان سالامەتلىك پاسپانلىرىدۇر.

شەمشىدىن ئايۇپوۋ.
ئالمۇتا شەھىرى.

سۈرەتتە: چىش دوختۇرى قاسىمجان خەيرۇۋ.
ئۇچقۇن قۇربانىيازوۋ چۈشەرگەن سۈرەت.

بسم الله الرحمن الرحيم

ئەسسالام، ئەھلى ئائىلەم!

ئەسسالام، پۈتۈن ئائىلەمدىكى ئاتا - ئانا، ئۇرۇق - تۇققان، قوشنا - قېرىنداش، ئىلى - چاغا، دوست - بۇرادەرلىرىم! ئەسسالامەلەيكۇم، ئۈستۈرگەن گۈزەل پەيزىم!... ئەسسالام، ماڭا مەرھەمەت ۋە ئەھلى ھەققەت

لىمنى قولىغا كەلتۈرۈش دېگەن چىن ئىشتىقاقىمغا بولالغىنىم ئۈچۈن ئۆزۈمنى ئەڭ بەختلىك ھېس قىلىمەن. ئۆز ھاياتىمنىڭ قىممىتى بار ھايات دەپ ھېساپلايمەن. ئاللاتائالاغا ئۆلچەمسىز ساناقسىز تەشەككۈرلەر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆز ئېتىقادىم يولىدا ئارتۇقچە ھەر قانداق جاپا - مۇشەققەت، خەۋپ - خەتەر مەن ئۈچۈن لەززەت. ئۇ-

پاجىئەلىك تەغدىرلەر

قالدىم. سەككىز نەپەر ئادەمدىن ئۈچ نەپەر نەخ مەيداندا شېھىد بولدى. ئۈچ نەپەر ئېغىر - يېنىك يارىدار بولـدى. بۇ 1992 - يىلى 8 - ئاينىڭ 24 - كۈنى ئىدى. ئوق زەربىسىدە پۇتۇمدىن ياربدار بولغىنىم ئۈچۈن 2 - سىنتەبىر كۈنى ئاي-

مېھىر ئەتراپىدا كېلەلەتتى. ئۇ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، سىلىنى ئاللاغا تاپشۇردۇم، - دېيەلىدى. مەن ئاران ئۇ ئەلەيكۇم ئەسسالام قىلىدا دەپ، ئولىغاچ چىقىر يوللار بىلەن ئايلاندۇرۇپ كىرەم قارىغا يېقىنلاشتۇرماي، دەرۋازىدىن ئېلىپ چىقتى. دەرۋازا ئالدىدا بىزنى ساقلاپ تۇرغان ماشىنىغا چىقىش

رىم ئۆلىنىڭ كىسىم چىقىرىلغان ئىكەن. شۇ چاغدا ھەر بىر دوستۇمنىڭ يۈزىگە نەزەر تاشلاپ چەكسىز پەخىرلەندىم. ئۇلاردا قىلچە قورقۇش، پۇشايماندىن ئەسەر يوق ئېدى. شۇنىدىن بېرى قاماقخانا ئىچىدە ئۆلۈمگە ھوكۇم قىلىنغان دوستلىرىم بىلەن ئىشكەل بىلەن باشلاشقا باشلىدۇق. بارا - بارا ياشاش مۇھىتىمىز قىيىنلىشىپ، قول-

ياش مۇجاھىد، ئىسلام شەھىدى ئىدرىسخاننىڭ
تۈرمىدىن ئاتا - ئانا ۋە جامائەتكە يازغان ژۈرەك خېتى

تەلەم بەرگەن ئاق كوڭلۇم قەدىردان ئۇستازلىرىم!... ئەسسالام، يۈرەك باغرىمدىن يالقۇن بولۇپ پارتلىغان ھارارەتلىك سالام: ئەي قەدىردان، سۆيۈملۈك جامائەم!

مەن سىلەرگە قەلبىمدىكى نازۇك سېغىنىش ھېسسياتىمنى ئەينەن تولۇق ئىپادىلەپ بېرىشكە تولىمۇ ئاجىزلىق قىلىمەن. شۇنداق ئىكەن، سىلەر بىلەن شېرىن سۆھبەت قۇرۇپ بولسىمۇ ئۆزەمگە ئۈمۈت، سىلەرگە تەسەللى بولغۇسى دېگەن ئارزۇدا بۇ ئاق پەتلىرىنى سىلەر بىلەن بويلاپ تۇرۇپتىمەن. بەلكىم، بۇ مەن ئويلىغانىدەك غەيرىلىك بولار.

ئەزىز ئاتا - ئانا ۋە ئۇرۇق - تۇققانلىرىم! مەن سىلەرنى بەكمۇ سېغىندىم، سىلەرمۇ مېنى مەندىن بەكرەك سېغىنغانسىلەر. ئەلۋەتتە، بۇ بىر مۇقەررەرلىك. چۈنكى، ھەر ئەرسىنىڭ قەدرى ئايرىلغاندا تېخىمۇ بىلىنىدۇ. بىز دىدار كۆرۈشۈپ قالغىدەكمىز ئوتتۇرىمىزدىكى مېھرى - مۇھەببەت ئالاھىدە كۈچلۈك ئىدى. مانا كۆرۈشمىگىنىمىزگە 2 يىل بولاي دېدى. ھەممىمىز بىر قۇتۇپتا ياشاپ تۇرۇپ ئىككى يىلغا يېقىن مۇددەت ئىچىدە كۆرۈشۈشكە مۇيەسسەر بولالمىدۇق. مەن بۇندىن تاش - پەرىيات ئۈزۈپ كەتمەيمەن، دۇشمەنلەردىن شەپقەت كۈتۈپمۇ كەتمەيمەن. چۈنكى ئۇ، مېنىڭ نەزىرىمدە ئاللاتائالا رازىلىقىدا ئېرىشىش خوشال بولۇشتىكى ئەزىز نەسىبەدۇر. سىلەرنىڭمۇ بۇنداق ئايرىلىپ ياشاش ۋە باشقا قىسمەتلەرگە تەسەللىي ئارتۇقچە بىئارام بولماسلىقلىرىڭلارنى چىن قەلبىمدىن ئارزۇ قىلىمەن.

ھايات ئادەم ئۈچۈن ئەڭ قىممەتلىك. ئۇنىڭ قىممىتى زادى نەدە؟ ياشاشنىڭ ئۇزۇنلا قىممىتى بىلىش بولۇشىمۇ كۆرەڭلىك. دەرۋاقە ئۇنىڭ قىممىتى ئۆزئارا مەس تەرەپىمۇ ئەڭ مۇجەپپەت. ئۇنى ئەڭ قىممەتلىك ئەرسىگىمۇ ئەرزىمەس نەرسىگىمۇ ئايلاندۇرۇپ قويىدىغانمۇ يەنىلا ئادەم ئۆزى. دېمەك، بىز يورۇقلۇق ئالەمگە كۆز ئاچقانىمىزدىن بىزنى ھەر كەلەندۈرۈپ تۇرۇۋاتقان بۇ ھاياتلىقنىڭ قىممىتىنى بىلىشكە تىرىشىمىز كېرەك. ئۇنىڭدىن ئۆزەمىنلىكلارلىق ئىستىقبالىمىزنى يېرىپ قالىشىمىز لازىمكى، ھەرگىزمۇ ئۇنى ئەرزىمەس نەرسىگە، بىر كۆشىلىك ناقۇشقىنىڭ سەۋەپچىسى ئايلاندۇرۇپ قويۇشقا بولمايدۇ.

قەدىرلىك جامائەم! مەن قىسقىغىنە ھاياتىمدا ئاللاھدىن ئىز توغرا يارىتىلغان بولسامىز لېكىن مېنىڭ شېھىتلىكىمنى قەتتىي پەقەتلا مېنى يارىتىپ ئەقىل ئاتا قىلغان ئەڭ سۆيۈملۈك ئۈچۈن ئاللانىڭ رازى-

قىزىل خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ يۈرگۈزۈۋاتقان رەزىل سىياسىتى ئاستىدا ئاسارەتتە قالغان ئانا ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستان، ئۇندا جاھالەتتە ياشاۋاتقان مەزلۇم خەلقىمىزنىڭ بۈگۈنكى ھەسرەت - نادامىتىنىڭ چېكى يوق، ئۇلارنىڭ ئاھۇ - زارى پەلەككە كۆتۈرۈلمەكتە. بىرەۋنىڭ زېمىنىنى بېسىۋېلىپ غوجا بولۇۋاتقان زوراۋانلارنىڭ يەرلىك خەلقنىڭ ھەق ھوقۇقلىرىنى دەپسەندە قىلىشى، ھوقۇقسىز قالدۇرۇشى، ئۇيغۇرلار دىيارىنى ئەجەل ئۇچىغىغا - ئاتوم پولىگونىغا ئايلاندۇرۇپ، خەلقىنىڭ بېشىغا دەھشەتلىك ئاپەتلەرنى ئېلىپ كېلىشى، تۇغۇتنى چەكلەش سىياسىتى بىلەن مىڭلىغان، مىلليونلىغان سەبىلەرنى ئانىلارنىڭ قوسىغىدا تۇرغۇزۇپ ئۆلتۈرۈشى، مىڭلىغان، ئۆن مىڭلىغان ياش-

لارنى ھېچ بىر ئەيىپ، گۇناسىز تۈرمىلەرگە قاماپ، قىيناپ - ئازاپلاش ۋەھشىلىكلىرى دۇنيا 21 - ئەسىرنىڭ بوسۇغىسىدا تۇرغان بۈگۈنكى كۈندە ھېچ بىر يەردە بۇ قەدەر تۈست ئالمىغان بولسا كېرەك؟!

قايسۇ جايدا زۇلۇم - ستەم چېكىدىن ئاشىدىكەن، ئۇ يەردە نارازىلىق - قارشىلىق، غەزەپ - نەپرەت، ئۇچمەنلىكنىڭ مەيدانغا چىقىشى تەبىي ھال. ئۇزلىرىنىڭ ئىنسانىي ھەق - ھوقۇقلىرىنى تەلەپ قىلغان شەرقىي تۈركىستانلىقلار زوراۋانلارنىڭ رەزىل سىياسەتلىرىگە نارازىلىقلىرىنى، قارشىلىقلىرىنى بىلدۈرمەكتە. ئەينە شۇنداق نارازىلىقلار بىلەن ئۆتكەن ژىلى فېۋرال ئېيىدا تېچلىق نامايىشى بىلەن كوچىغا چىققان غۇلجا خەلقىنى قىزىل خىتاي كوممۇنىستلىرى قانلىق باستۇردى.

«بولگۇنچىلەر» دېگەن بېمەنا قالپاق بىلەن ئۇتۇلغان ياشلارنى ئۆلۈم جازاسىغا ھوكۇم قىلدى. تۈرمىلەر بىگۇنا ژىگىت - قىزلار بىلەن تولۇپ كەتتى. تۈرمىلەردىكى قىيناپ - ئازاپلاشلارنى ئېيتىشنىڭ، ئۇنى ئاڭلاشنىڭ ئۆزى بىر دەھشەت! تۈرمىلەردىكى ئەشۇ گۇناسىز «گۇناكارلارنىڭ» ئاتا - ئانىلىرىنىڭ، قېرىنداشلىرىنىڭ، خوتۇن، بالا - چاقىلىرىنىڭ ھازىر بىر كوزى ياش، بىر كوزى قان...

1994 - ژىلى 29 - ئىيۇل كۈنى ئۆلۈم جازاسىغا ھوكۇم قىلىنغان ئەجايىپ ۋەتەنپەرۋەر، ۋەتىنى، خەلقى ئۈچۈن شېھىت بولغان ياش مۇجاھىد ئىدرىسخاننىڭ تۈرمىدىن يازغان ژۈرەك خېتى كېچىكىپ بولسىمۇ قولۇمىزغا تەگدى. تۆۋەندە بىز ئەينە شۇ خەتنى ئۆز ئەينى بويىچە گېزىتخانلار دىققىتىگە ھاۋالە قىلدۇق.

داق بولغان ئىكەن، بۇنىڭغا سىلەرنىڭمۇ ماڭا ئوخشاش خوشال بولۇشۇڭلار لازىم!

ئىسلامى ئېتىقادقا ئىگە بولۇپ، قۇرئان كەرىمنى ئۆزىگە يېتەكچى قىلغان كىشىلەر ھەقىقى بەختلىك كىشىلەردۇر. گەرچە ئۇلاربۇ دۇنيادا ئېغىر - قىيىنچىلىقلارغا، ھەر تۈرلۈك مۇسىبەتلەرگە دۇچ كەلسىمۇ، ئۇلار ھامان روھى جەھەتتىن بولسىمۇ باشقىلاردىن ئۈستۈن تۇرىدۇ. بۇ ئېتىقادنىڭ كۈچى: مەن سىلەرگە دوستلۇرۇمنىڭ ۋە ئۆزەمنىڭ ھاياتىمدىن بەزى بىر ئەسلىمىلەرنى سوزلەپ بەرسەم، بەلكىم، سىلەر چوقۇم ھەيران قالسىلەر. مەن تۇغۇلۇپ، ئەقلىمنى تاپقاندىن بېرى تۈرلۈك ھايات مۇساپىلىرىنى بېسىپ ئۆتتۈم، پەننىي ۋە دىنىي مەكتەپلەردىكى ئوقۇغۇچىلىق ھاياتىم، تىجارەتچىلىك ھاياتىم، بۈيۈك ئارزۇنىڭ ھەلەكچىلىكىدە قەدەم قويغان قىممەتلىك سىياسىي ھاياتىم، تۈرمىدىكى مەھبۇسلۇق ھاياتىم - مانا بۇلار بىر - بىرلەپ باسقان ۋە ئۇنىڭدىن ھەر تۈرلۈك تەجرىبە ۋە ھېسسىياتلارغا ئىگە بولغان ھايات مۇساپەم. دېمەك، مەن ھەر تۈرلۈك ئادەملەر تۈپى ئىچىدە ھەر تۈرلۈك مۇناسىۋەت بىلەن ياشىدىم، بۇ جەرياندا مەن ئەڭ قىممەتلىك نەرسىلەرگە ئىگە بولدۇم ۋە يوقىتىپمۇ قويدۇم. لېكىن بۇنىڭ ئۈچۈن قىلچە پۇشايمان قىلمايمەن. ئەلۋەتتە، ئېرىشكىنىم يوقاتقىنىمدىن ئارتۇق دەپ بىلىمەن.

سويۈملۈك جامائەم! مەن سىلەرگە مەھبۇسلۇق بەزى ئەسلىمىلەرنى سوزلەپ بېرەي: مەن 1992 - ژىلى 8 - ئاينىڭ 12 - كۈنى گوزەل يۇرتۇم قاغىلىقتىن ئايرىلىپ، 8 نەپەر قېرىنداشىم بىلەن ۋەتىنىمدىن ئايرىلىپ بىر مۇددەت مۇھاجىرەتتە ياشاش ئۈمىتى بىلەن ماڭغان ئاللاھدە بىر سەپەردە بەختكە قارشى قولغا چۈشۈپ

رۇپلان بىلەن ئۈرۈمچىگە ئېلىپ كېلىنىپ، ئەڭ مەشھۇر «لىداۋان» قاماقخانىسىغا قامالدىم. مېنى بۇ جايغا ئېلىپ كېلىشتىن بۇرۇن سويۈملۈك قېرىنداشلىرىمدىن ھېمىت قارى، ئوبۇلقاسىم 1991 - ژىلى 3 - ئاينىڭ 18 - كۈنى ئىلھام مۇتەللىپ قاتارلىقلارنى ئەكىلىپ بولغان ئىكەن. شۇنىڭدىن كېيىن مېنىڭ مەھبۇسلۇق ھاياتىم رەسمىي باشلاندى. تۈگىمەس سوئال - سوراقلار، ناچار مۇھىت، ھەر تۈرلۈك قىيناشلار... دوستلىرىمنىڭ ۋە مېنىڭ ئىرادەمنى كۈندىن - كۈنگە تاۋلىدى، ئاللاغا بولغان ئىشەنچىمىزنى، ئاللاغا بولغان تەلپۈنۈشىمىزنى كۈندىن - كۈنگە ئاشۇرۇپ بەردى، ئەلھەمدۇلىللاھ. دوست - بۇرادەرلىرىمىز بىلەن تاسادىپى بىرەر قېتىم دىدارلىشىپ قالساق، ۋۇجۇدىمىزدا چەكسىز خوشاللىق دولقۇنى پەيدا بولاتتى. بولۇپمۇ، مەن بۇنداق دوستلۇقتىن ناھايىتى پەخىرلىنەتتىم. بىز ئۈچۈن بىرگە ياشاش، بىرگە ئۆلۈشنىڭ ئۆزى غەلىبە ئىدى.

ئېسىمدىن چىقمايدىغان كۆرۈشۈشلەرنىڭ بىرى 1993 - ژىلى 5 - ئاينىڭ 12 - كۈنى قىيامەتلىك دوستۇم ئابدۇل كىرەم قارى بىلەن 1 - تۈرمىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدىكى تاسادىپى ئۇچرىشىش. شۇ كۈنى مېنى تۈرمە دوختۇرخانىسىدىن «لىداۋان» قاماقخانىسىغا قايتۇرۇپ ئەكىلىش ئۈچۈن بارغان ئىككى ساقچىنىڭ يالاپ مېڭىشى بىلەن تۈرمە ئىچىدىن چىقىۋاتاتتىم، دەرۋازىغا يېقىنلاشقانسىرى ئىككى كىشىنىڭ يوتقان - كورپە، سۇمكا قاتارلىق نەرسىلەرنىڭ يېنىدا ئولتارغىنىنى كوردۇم. بىرىنىڭ كىرەم قارىغا ئوخشايدىغانلىقىغا قاراپ قالدىم. يېقىن كەلگەنسىرى بىر - بىرىمىزدىن كوز ئۈزمەي قاراپ كەلدىم. شۇ ئەسنادا سويۈملۈك ئۇستازىم كىرەم قارى ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئارلىقىمىز 200

ئالدىدا كەينىمگە بۇرۇلۇپ دوستۇمغا قاردىم. ئۇ مېنىڭ كەينىمدىن قاراپ تۇرغان ئىكەن، مەن كوپزا سېلىنغان قولۇمنى كوتىرىپ خوشلاشتىم. ئۇمۇ قولىنى كوتىرىپ خوشلاشتى. ئارلىقىمىز خېلىلا يېقىن بولسىمۇ باشقا بىرەر ئېغىز سوزلىشىشكە ئىمكان بولمىدى. مەن ئۇنىڭ كوز يېشىنى قولىياغلىقى بىلەن سۈرتۈۋاتقىنىنى كوردۇم. شۇ ۋاقىتتىكى ھېسسىياتىمىزنى سوز بىلەن ئىپادىلەپ بېرىشكە ئاجىزلىق قىلىمەن.

يەنە بىر كورۈنۈش: 1993 - ژىلى 6 - ئاينىڭ 18 - كۈنى دوستلىرىم بىلەن بىرگە ئالاھىدە «داغدۇغا» بىلەن سوت زالىغا يالاپ ئېلىپ كېلىندۇق. ئابدۇل ھېمىد قارى، مەن، ئوبۇلقاسىم قاتارلىق دوستلىرىم تىزىلىپ تۇرۇش جەريانىدا بىر - بىرىمىزگە تويماستىن قاراشتۇق. بۇنداق جۇغلىشىش سوتنىڭ ئاخىرقى كۈنى - 6 - ئاينىڭ 24 - كۈنى يەنە نېسىپ بولدى. ئۇ كۈنى دوستلىرىمنىڭ ھەممىسى بىر - بىرىدىن تەمكىن خوشال كورۈنەتتى. مەن ھەممىگە بىر - بىرلەپ قاراپ چىققاندىن كېيىن، ئۆزەمگە بىر كۈچ قوشۇلغاندەك ھېس قىلدىم.

1994 - ژىلى 7 - ئاينىڭ 29 - كۈنى بىزگە بېرىلىدىغان ھوكۇمنى ئېلىش ئۈچۈن يەنە ئالاھىدە «داغدۇغا» بىلەن ئېلىپ چىقىلدۇق. ئۇن ئىككىمىز قاتار تۇرۇپ ھوكۇمنامىنى ئاڭلىدۇق. قىيامەتلىك دوستلىرىمدىن ئابدۇل ھېمىت قارى، ئوبۇلقاسىم، خەلىل، مۇھەممەد ئېمىن قارى، ئابدۇللا غازى، مەن قاتارلىق ئالتەيلەنگە ئۆلۈم جازاسى. ئىلھامغا ئىككى ژىل كېچىكتۈرۈپ ئىجرا قىلىش، مۇتەللىپكە 10 ژىل، ئابدۇل ھېمىتقا 7 ژىل، مەمەت قارىغا 2 ژىل، يەنە بىرەيلەنگە جىنائىي جازانى كەچۈرۈم قىلىش، غوپۇر ئىسمايىلغا بىرىپ-

ھىزمۇ تومۇر بىلەن كىشەنلەندى. مانا شۇنداق كۈن ئۆتكۈزۈۋاتقىنىمىزغا ئۇن ئاي بولدى. لېكىن دوستلىرىم يەنە شۇنداق تەمكىن، بىر - بىرىگە كويۈمچان، باشقىلارنى ئۆز نەپسىدىن ئەلا بىلىشتەك گۈزەل ئىسلامى ئەخلاق - پەزىلەت بىلەن ھەر قانداق بىر كىشىگە چوڭقۇر تەسىر قالدۇرۇپ كەلمەكتە.

قىيامەتلىك قېرىندىشىم ئابدۇل ھېمىت قارى بىلەن ھەر قېتىم ئۇچراشقاندا، ھەر ئىككىمىز بىر - بىرىمىزگە تويماستىن قارايمىز. ھەر ئىككىمىزنىڭ يۈرەكلىرىدىكى ئەجايىپ سېغىنىش ۋە گۈزەل ئارزۇ - ئارمانلار دەرھال كوزىمىزدە نامايەن بولىدۇ. مىڭ ئەپسۇس، تىل ئارقىلىق سوزلەشكە ئىمكانىيەت يوق! مانا بۇ سىلەرگە سوزلەپ بەرمەكچى بولغان مەھبۇسلۇق ھاياتىمدىن كىچىككىنە بىر كورۈنۈش...

ھاياتنىڭ ئۆزى بىر سىر، تەغدىرنىڭ قىسمىتىنى بىر ئاللادىن بولەك ھېچ كىم بىلمەيدۇ. ئاللا تەقدىر قىلغان ئىشلارنى بىز ئىجرا قىلىمىز. 18 - مارت كەچتە قىيامەتلىك دوستۇم ئوبۇلقاسىم مەلۇم سەۋەپلەر تۈپەيلىدىن كېچە سائەت بىردە 7 - ياتاقتا شەھىد بولدى... قانداق يىلشاپ، قاچان، قەيەردە، قانداق ھالەتتە ئۆلۈشنى پەقەت بىر ئاللا ئۆزى بىلىدۇ. مانابۇ ھەقىقىي مۇسۇلماننىڭ جاسارەت بىلەن ئاللاغا ئىلگىرلەشىنىڭ، دەرت - ئەلەم، مەشەققەت ئالدىدا چۈشكۈنلىشىپ كەتمەسلىكنىڭ مەنبەسى.

قەدىرلىك جامائەم! مەن سىلەرنىڭ ھەر قانداق ھادىسە ئالدىدا مۇسۇلمانلارغا خاس تەمكىنلىك ۋە غەيرەت - جاسارەت بىلەن تۇرۇشۇڭلارنى، بىزنىڭ مەڭگۈلۈك ئورنىمىز ئاللانىڭ دەرگاھى ئىكەنلىكىنى قىلچىمۇ ئەستىن چىقارماسلىقىڭلارنى بەكمۇ ئارزۇ قىلىمەن. ئۇمۇتۋار كىشىلەر مەخسەتكە يېتەلەيدۇ. ئاقىۋەت غەلىبە ئاللادىن ھەقىقىي قورقىدىغان كىشىلەرگە مەنسۇپ، بۇ دۇنيادىكى ئازادە تۇرمۇش، شاد - خۇراملىق سىزلەرنىڭ بىزنىڭ تەلپۈنىدىغان بىردىن - بىر ئالىي غايىمىزدۇر. ئاللا پۈتۈن ئىنسانىيەتنى ئۆلۈم بىلەن بويسۇندۇرغاندۇر. ھېچ كىشى ئۆلۈمدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. ھەقىقىي بەخت بىلەن ساختا مەنپەئەت شۇ چاغدا ئايرىلىدۇ.

ئى قەدىرلىك ئائىلەم! مەن سىلەرگە دەيدىغان سوزلىرىمنى قەلەم بىلەن يېزىپ تۈگىتەلمەيمەن. سىلەرگە ئەڭ سويۈملۈك، ناھايىتى مېھرىبان ئىگەم ئاللانىڭ رەھمەت ۋە مەغپىرىتىنى تىلەيمەن. ھەممىڭلارنى ئاللاغا تاپشۇردۇم. خەيرى خوش!

ئىدرىسخان

1994 - ژىلى 5 - ئاينىڭ 21 - كۈنى.

سۇلتان ئابدۇلباقىيېۋ: «پۇل خەشلەشنىمۇ ئۆگىنىشىمىز كېرەك ئوخشايدۇ»

- سۇلتان، كۆڭلىڭىزگە كەلمىسۇن، ئېگەللىگەن كەسپىڭىزگە تامامەن ئالاقىسى بولمىغان كىنو سەنئىتىگە قانداقلارچە ئۇتۇپ قالدىڭىز؟

- بىلەمسىز، ھازىر ئەمگەك يېزىسىنىڭ مەركىزى كوچىسىغانامىنى بېرىش ھارپىسىدا تۇرغان بوۋام ئەيسا ئابدۇلباقىيېۋ يېزىمىزدا كولخوز قۇرۇلۇشىنىڭ تەشكىلاتچىسى ۋە تۇنجا رەئىسى، دادام بولسا، ھاياتىنى مالىيە ساھاسىدا ئىشلەپ ئۇتكۇزگەن ئادەملەربولغان. ئۇلار مېنىڭ يېزا ئېگىلىك خادىمى بولۇشىمنى ئارزۇ قىلاتتى. مەن بولسام كىچىكىمدىن سەنئەتكە قىزىقاتتىم.

- كېيىنكىزغا قارىغاندا، «ئات ئايلىنىپ قوزغىنى تاپىدۇ» دېگەندەك، ئاخىر ئايلىنىپ سەنئەتلەرنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ مۇھىمى - كىنو سەنئىتىنى تېپىپسىزدە؟

- شۇنداق دېسىڭىزمۇ بولىدۇ. بۇ ساھادا ئىشلەۋاتقان ئاغىنىلەرنىڭ تەكلىۋى بۇنىڭغا ئاساسى ۋاستە بولۇپ قالدى.

- دېمەك، سىز ھازىر چوڭ كىنو فابرىكىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىغى سۈپىتىدە ياخشى بىلىسىزكى، بازار ئىختىسادى ناھايىتى كوپ ئىشلەپ چىقىرىش ئورۇنلىرىنىڭ پائالىيىتىنى (گەرچە ئۇتكۇنچى جەريان دەپ تەساۋۇر قىلىۋاتساقمۇ) ئىزدىن چىقىرىۋەتتى. بۇنىڭدىن سىلەرمۇ مۇستەسنا بولمساڭلار كېرەك؟

- ئەلۋەتتە. بۇ، بىزگە دولەتتىن ئاجرىتىلغان مەبلەغنىڭ قىسقىراپ كەتكەنلىگىدە نامايەن بولىۋاتىدۇ. شۇنىڭغا قارىماي، بىز بۇرۇنقىغاقارىغاندا كوپىرەك بەدىئىي، ھوججەتلىك فىلم، كىنو - ژۇرنال ۋە مۇلتفىلملارنى ئىشلەۋاتىمىز.

- مەبلەغ ئازايغىنى ھالدا، كىنو ئىشلەشنىڭ كوپەيگەنلىگىنى قانداق چۈشۈنۈشكە بولىدۇ؟

- «كەمبەغەلنىڭ ئىشىنى خۇدا ئوزى ئوڭلايدۇ» دېمەكچى، بىزنىڭ ئىشىمىزنى سەنئەتنى،خەلقنى سۈيىدىغان ۋەتەنپەرۋەرھامىيلار، چەت ئەللەر بىلەن بولغان ھەمكارلىقلار ئوڭلاۋاتىدۇ. مەسىلەن، تارىخىي فىلم «ئاق بېلىق» قا «تومۇس» فىرمىسى (پرېزىدېنتى قارامانوۋا)، «ئومپا» ناملىق فىلمغا «كالات ۋ» فىرمىسى (پرېزىدېنتى گ.قوزىمباييېۋا)، «بەش مىنۇتلۇق ئەبەدىيلىك» فىلمىغا «ئوكنىرا» فىرمىسى ھامىيلىق قىلدى.

- ھازىر قانداق كىنو فىلملار ئۇستىدە ئىشلەۋاتىسلەر؟

- مەلۇمكى، بۇ ژىل «قازاقستان خەلقلىرى بىرلىگى ۋە تارىخىي ژىلى» دەپ ئېلان قىلىندى. بىز مانا شۇنىڭ دائىرىسىدە ئاساسەن قازاق خەلقىنىڭ تارىخىغا ئائىت كىنوفىلملارنى چۈشۈرىۋاتىمىز. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا «ئابلايخان» ۋە رايىمبېك توغرىلىق «سەردار» كىنولىرى بار.

- بىزنىڭ ئۇيغۇرلارمۇ قازاقستاندا قەدىمدىن قازاق خەلقى بىلەن بىللە ياشاپ، ئىسسىق، سوغىنىمۇ بىرگە تارتىپ كېلىۋاتقان، ھەتتا ئاتۇ پاجەسىدە ھەممىدىن كوپ قۇربان بەرگەن، جەبىرلەنگەن خەلق. دېمەكچىمەنكى، موشۇ خەلقلەر بىرلىگى ۋە تارىخىي ژىلىدا بىزگە ئالاقىدارمۇ بىرەر - يېرىم بەدىئىي ياكى ھوججەتلىك كىنوفىلم چۈشۈرۈلسە كېرەك؟

- ئەپسۇسكى، ياق. سەۋەۋى، مەبلەغ يېتىشمەيدۇ. ژۇرۇردا تەكىتلىگىنىمدەك، بىزگە ھامىيلار كېرەك. بىلەمسىز، كىنو چۈشۈرۈشكە ناھايىتى كوپ پۇل كېتىدۇ. باشقا چىقىملارنى ئېيتمىغاننىڭ ئوزىدە بىر مېتركىنو لېنتىسىنىڭ موشۇ كۈندە 3 دوللار 86 سېنت، كىنو چۈشۈرۈش ئاپپاراتىنىڭ سەككىز سائەتلىق ئىجارە ھەققى 350 - 400 دوللار تۇرۇشىنى ھېساپلىسىڭىز، ئۇنىڭ ئۇ يېقىنى ئوزىڭىز تەساۋۇر قىلىپ ئالىسىز، دەپ ئويلايمەن.

- بۇ چۈشۈنەرلىك بولدى. ئەندى ئوزگە تىللاردىن ئۇيغۇرچىغا دۇبلىياژ - تەرجىمە قىلىش ئىشلىرى قانداق كېتىپ بارىدۇ؟

- ھازىرچە ھېچ نەرسە قىلىنىۋاتقىنى يوق. سەۋەۋى، يەنىلا پۇل مەسىلىسى. مەن سىزگە ئېيتسام، بىر كىنونى تەرجىمە قىلىشقىلا بىر ملليوندىن كوپ تەڭگە تەلەپ قىلىنىدۇ.

- گېپىڭىزگە قارىغاندا، ئاخچا بولسا، ھەممە نەرسىنى قىلىش مۇمكىن ئىكەندە؟

- دەرۋەقە، شۇنداق. ئەينى كۈنلەردە تاشكەنتتە ئىستىقامەت قىلىۋاتقان تالانتلىق كىنو ئاكتيور ۋە رېژىسيور مەخسۇت مەنسۇروۋنىڭ قولىدا ئەگەر چۈشۈرۈلسە 6 - 7 قىسىمدىن

تەرجىمە ھال سەھىپىسىدىن: 1949 - ژىلى ئەمگەكچىقازاق ناھىيەسىنىڭ ئەمگەك يېزىسىدا تۇغۇلغان. ئالمۇتىدا ئالدىن مىللىي سىيە مەكتىۋىنى. ئاندىن خەلق ئېگىلىگى ئىنستىتۇتىنى تاماملاپ ئىچكى ئىشلار ساھاسىدا ئەمگەك پائالىيىتىنى باشلىغان. 1977 - 1993 - ژىللار ئارىلىغىدا ئالمۇتا شەھەرلىك كوكتات - مېۋىچىلىك ترېستىدا كادرلار بولۇمىنىڭ باشلىغى، «گاز سېتىس مونتاژ» باشقارمىسى دىرېكتورىنىڭ مۇئاۋىنى. جۇمھۇرىيەتلىك «گاز ۋېدېنو» بىرلەشمىسىدە مۇئاۋىن ۋە باشلىق لاۋازىملىرىدا خىزمەت قىلغان. 1995 - ژىلدىن «قازاق فىلم» كىنو فابرىكىسى باش دىرېكتورىنىڭ مۇئاۋىنى بولۇپ ئىشلەپ كېلىۋاتىدۇ. رېگىوناللىق ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتىنىڭ بيۇرو ئەزاسى.

ئىبارەت بولىدىغان ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرىنىڭ سېنارىيەسى بار. ئۇنى چۈشۈرۈشكە قاتنىشىش مۇمكىن بولغان تەجرىبىلىك ئوپېراتور، ئارتىستلارمۇ يېتەرلىك، بىراق...

- پۇل بولسا، جاڭگالدا شورپا ئىچەتتۇق، دېمەكچىسىزغۇ تايلىق؟

- ھەقىقەتەن شۇ. خەلقىمىز ئېيتقاندەك، «ئاندا - ساندا ئۇن تېپىپ، ئەلگەكنى تاپسام تەڭنە يوق» بولىۋاتىدۇ...

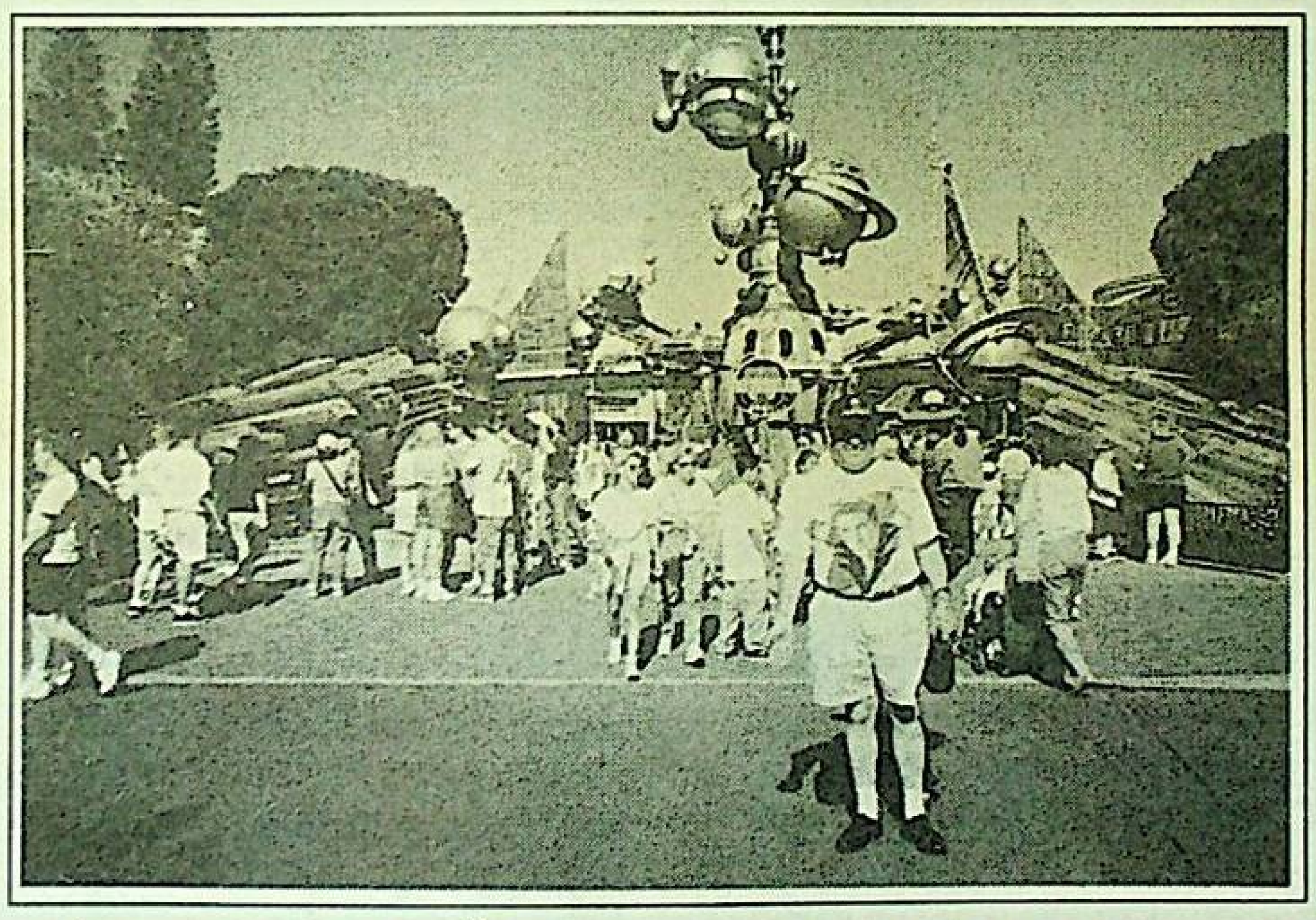

- مېنىڭچە، بۇ ھەقتە خەلقىمىزنىڭ ئەڭ چىدىكى پۇلدار بۇرادەرلەرگە ھامىيلىققا ئىنساپ - تەۋپىق تىلەشتىن باشقا گەپ قالمىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەندى يېقىندا ئامېرىكىغا قىلغان سەپىرىڭىزگە توختالساق؟

- مەرھەمەت. بىز 31 - مايدىن 16 - ئىيۇنغىچە دۇنيا كىنو سەنئىتىنىڭ مەركىزى سۈپىتىدە ئېتىراپ قىلىنغان لوس - ئانژېلوس شەھىرىدە بولدۇق. سەپىرىمىزنىڭ مەخسىتى قازاقستان كىنوچىلىغى قانۇنىنى ئىشلەپ چىقىرىشتىن ئالدىن ئا ق ش تەجرىبىسىنى ئۆگىنىشتىن ئىبارەت بولدى. بۇ يەردە بىز كىنو ستۇدىيەلىرىنىڭ پائالىيەتلىرى بىلەن تونۇشۇشتىن تاشقىرى 1927 - ژىلدىن پائالىيەت كورسىتىۋاتقان كىنو سەنئىتى ئاكادېمىيەسىدە ھەر كۈنى تورت سائەتتىن مالىيە، پرودىيۇسېر، تېخنىكا، ماتېرىياللىق بازا، مۇئەللىپ ھوقۇقى، پروكات - ئىجارىغا ئالاقىدار مەسىلىلەر بويىچە لېكسىيەلەرنى تىڭشىدۇق. ئومۇمەن ئوزىمىز ئۈچۈن كوپ نەرسىلەرنى كەشىپ قىلدۇق. خۇدا خالىسا، كورگەن، ئۆگەنگەنلىرىمىزنى ئەمەلىيەتكە جارى قىلىمىز.

- ئا ق ش كىنو سەنئىتىدە مەبلەغ مەسىلىسى قانداق ھەل قىلىنىدىكەن؟

- كىنو ستۇدىيەلەرنىڭ ھەممىسى شەخسلەرنىڭ قولىدا ئىكەن. ئۇلار دولەتتىن ئەمەس، دولەت ئۇلاردىن ناھايىتى كوپ مىقداردا سېلىق ئالىدىكەن. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، دولەتكە ئەڭ كوپ سېلىق - پايدا كەلتۈرىدىغان ساھا ئاۋىئا شىركەتلىرى بىلەن كىنو ئىشلەپچىقىرىش كارخانىلىرى ھېساپلىنىدىكەن.

- سېلىق مىقدارى ژۇقۇرى بولسا، قالىدىغان پايدا ستۇدىيە ئېگىلىرىنى قانائەتلەندۇرەمدىكەن؟

- ئۇ نېمە دېگىنىڭىز؟ ئەگەر بىزدە باش رولنى ئىجرا قىلغان خەلق ئارتىستى 4 - 5 مىڭ دوللار ئەتراپىدا ھەق ئالسا، ئۇلاردا سەخسى كارخانە ئېگىسى مەلۇم كىنودا باشتىن ئاخىر قاتناشقان ئارتىستقا بەش ملليون دوللار ئەتراپىدا ئىش ھەققى بېرىدىكەن. موشۇنىڭ ئوزىلا پايدا بارلىغىنىڭ ئامىتى ئەمەسمۇ؟

- شۇنىڭغا قارىغاندا، كىنو خادىملىرىنىڭ ئىختىسادى يېتەرلىك دېگەن سوز. ئەندى باشقا ساھا ئادەملىرىنىڭچۇ؟شۇ تەرەپلىرىگە قىزىقىپ كوردىڭىزمۇ؟

- ماڭا مەلۇم بولۇشىچە، ئامېرىكىدا ئەڭ ئاز ئايلىق بىرىپىرىم مىڭ دوللار ئىكەن. ئەندى ئىشسىز ئادەم دولەت رۇيخىتىدىن ئوتسە ئېيىغا 750 دوللار نەپىقە پۇلى ئالىدىكەن. ئومۇمەن خەلقىنىڭ تۇرمۇش سەۋىيەسى ژۇقۇرىلىغى بىلىنىپ تۇرىدۇ.

- ئېيتماقچى، كېيىنكى ۋاقىتلاردا بىز كورۇشكە مۇۋاپىق بولىۋاتقان ئا ق ش كوپچىلىك كىنولىرىنىڭ ئۇرۇش، چېپىش، زورلۇق - زومبۇلۇق. پاھىشۋازلىقلاردىن تەشكىل تاپقانلىغىنىڭ گۇۋاچىسى بولۇپ كېلىۋاتىمىز. بۇ ئامېرىكا ھايات تەرزىنىڭ بەدىئىي ئەكسىمۇ ياكى ئويلاپ چىقىرىلغان توقۇلمىلارمىكەن؟

- كاپىتالىستىك دۇنيادا خەلقىنىڭ ئوي - خىيالى بايلىق ئارتتۇرۇشقا قارىتىلغانلىقتىن (ھازىر بىزدىمۇ شۇ جەريان شەكىللىنىۋاتىدۇ)،ئەشۇنداق ۋاقەلەرنىڭ بولۇشىمۇ ئېھتىمالدىن ژىراق ئەمەس. بىراق، بىز بۇنى ئەمەلدە ھېس قىلمىدۇق. خەلقى بىر - بىرى بىلەن ناھايىتى سەمىمى، مەدەنىيەتلىك مۇئامىلە قىلىشىنىڭ گۇۋاچىسى بولدۇم. كىنوچىلارنىڭ ئېيتىشىغا قارىغاندا، بىز بۇ يەردە كورىۋاتقان كىنولار سۈپەتسىز، مەنتىقىسىزلىكى تۈپەيلى باھاسى ئەرزەن ئىكەن. شۇ يول بىلەن پۇل تېپىۋاتقانلار قىممەت، لېكىن ياخشى كىنولارنى ئەمەس، ناچارلىرىنى ئېلىپ كېلىدىكەن.

- سىلەر ياخشى كىنولارنى ئېلىش توغرىلىسىدا سوزلەشمىدىڭلارمۇ؟

- «يانچۇق» يار بەرگەن بولسا، سوزلەشەتتۇق. نە ئىلاج...

- سىز ئۇچراشقان، مۇلاقەتتە بولغان ئادەملەر دۇنيادا ئۇيغۇر دېگەن مىللەت بارلىغىنى،تارىخىنى بىلەمدىكەن؟

- ئەپسۇسكى، ياق. مەن مۇنداق چۈشەنچىسىزلىكنى ئوتكەن ژىلى دېكابىردا تېھراندا بولۇپ ئوتكەن 55 مۇسۇلمان دولەتلىرىنىڭ 5 - قېتىملىق كونفېرېنسىيەسىگە تاشقى ئىشلار مىنىستىرىمىز قاسىمجومارت توقايېۋ رەھبەرلىگىدىكى بەش ئادەمدىن ئىبارەت ۋەكىللەر تەركىۋىدە قاتناشقاندىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلغان ئىدىم. تۈركىيە ۋەكىللىرىدىن باشقىلىرى بىز، ئۇيغۇرلارنى «بىلمىز» دېگىنى يوق. شۇنىڭ ئۈچۈن دېيمەنكى، بىز ئوزىمىزنى دۇنياغا تونۇشتۇرۇشىمىز مۇمكىن بولغان ۋاستە سەنئەت،بولۇپمۇ كىنو سەنئىتى. ئەشۇنىڭغا ئېرىشەلىسەك، بىز ناھايىتى چوڭ ئىش قىلغان بولاتتۇق، دەپ ئويلايمەن.

- ئامېرىكىدا، ئېنىغى، لوس - ئانژېلوستا ئۇيغۇرلار بىلەن ئۇچرىششقا مۇۋاپىق بولالىدىڭىزمۇ؟

- «ئوزبەكىستان» رېستورانىغا بېرىپ، ئۇنىڭ ئېگىلىرى ئوزبەكلەردىن، مەسچىتكە بېرىپ مۇسۇلمانلاردىن سۈرۈشتۈردۈم، بىراق، تاپالمىدىم.

- سوزىڭىزگە قارىغاندا، لوس - ئانژېلوستا مەسچىت بار ئىكەندە؟

- ھە، ھەشەمەتلىك بىر مەسچىت بار ئىكەن. پېشىن نامىزىغا قاتناشتىم. مۇسۇلمانلارنىڭ ئىچىدە ئېگىرلار كوپ ئىكەن. ئىمام قۇرئان تەپسىرلىرىنى ئالدىن ئەرەپچە ئوقۇپ، ئاندىن ئىنگلىس تىلىدا چۈشەندۈرۈپ بېرىدىكەن.

- بىز خەخنىڭ بىر يەرگە بارساق بازار بىلەن مازار ئارىلايدىغان ئادىتىمىز بار. سىزمۇ بۇنى تەرك قىلمىغان بولسىڭىز كېرەك؟

- ئەلۋەتتە. شەھەردە بىزنىڭ «باراخولكىدە» چوڭ بازارى بار ئىكەن.

- ئۇ يەردىمۇ ئۇيغۇرلارنى ئۇچرىتالمىدىڭىزمۇ؟

- ياق. دۇكاندارلارنىڭ خېلىلا قىسمى خىتايلار، سېتىۋاتقانلىرى يەنىلا خىتاي تاۋارلىرى. بۇ خەخنىڭ شەھەردە ئوز مەھەللە،رېستوران، كىنوتېئاترلىرى بار ئىكەن. كونىلار خىتايلارنى «ھارۋۇدا ژۈرۈپ توشقان ئولايدۇ»، دەپ بېكار ئېيتمىغان ئىكەندە، دەپ قالدىم...

- شۇنىڭغا قارىغاندا، ئامېرىكىدا مىللەتچىلىك، كەلدىڭ، كەتتىڭ، دېگەن گەپلەر يوق ئىكەندە؟

- بولغان بولسا، خىتايلار ئۇنچىلىك يامراپ كېتەرمىدى؟ قانۇنغا خىلاپلىق قىلمىسىڭىز ھېچ كىم سىزگە تېگىشمەيدىكەن.

- ئادەملەرنىڭ ئىشقا، ئىچىملىككە مۇناسىۋىتى قانداق ئىكەن؟

- ئىشەنسىڭىز 16 كۈن ئىچىدە بىرلا چالا كەيپە ئادەمنى ئۇچراتتىم. سۈرۈشتۈرسەم، ئۇمۇ ئودېسسىدىن كەلگەن مۇھاجىر ئىكەن...

ئىشقا كەلسەك. ئىشلەپچىقىرىش ئورۇنلىرىنىڭ دېيەرلىك ھەممىسى شەخسلەرنىڭ بولغىنى ئۈچۈن ئىشچى - خىزمەتچىلەر بەلگۈلەنگەن ۋاقىتتىن ناھايىتى ئۈنۈملۈك پايدىلىنىدىكەن. ئىشقا قاراپ ئېيىغا 40 - 50 مىڭ دوللارغىچە ھەق ئالىدىغان كورىنىدۇ. ئەگەر مەن توغرى باقىغان بولسام، خەلقى پۇل تېپىشنىلا ئەمەس، ئۇنى خەشلەشنىمۇ بىلىدىكەن. ماختانچاقلىق قىلىپ بىھۇدە پۇل سەرپلەش، ئىسراپچىلىق بولمايدىكەن. بىزدىكى بەزى پۇلدارلارنىڭ مەلۇم مۇھىملىرىغا ئوزىنى كورسىتىش ئۈچۈنلا بىر مۇلتفىلم ئىشلەشكە يېتىدىغان ئاخچىنى سەرپلەشلىرىنى كورسەم، تەئەججۈپتىن ياقا تۇتۇپ قالىمەن.

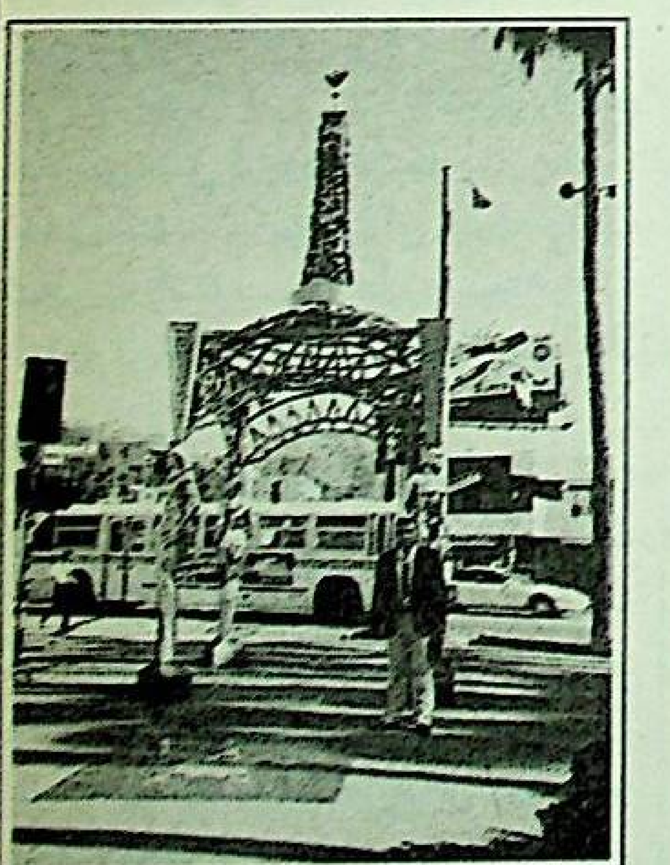

ئومۇمەن، بىز خەخ پۇل تېپىشنىلا ئەمەس، ئۇنى قەيەرگە، قانداق خەشلەشنىمۇ بىلىشىمىز كېرەك ئوخشايدۇ... مانا موشۇ خىراجەت «سەنئىتىنى» ئۆگەنسەك، ئويلايمەنكى، خەلقىمىزنىڭ ئومۇمى مەنپىيەتى ئۈچۈن چوڭ ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇرغىنى بولاتتى...

- مەزمۇنلۇق سوھبىتىڭىز ئۈچۈن رەخمەت.

سوھبەتلەشكەن ئابدۇخالىق ماخمۇت.

سۈرەتلەردە: ئامېرىكا قوشما شتاتى لوس-ئانژېلوس شەھىرىنىڭ ئايرىم كورۈنۈشلىرى.

تاپلىز ھېزىم

قىلدى بۇ تەغدىر ئىلاھى ھۆرلۈك، راپاۋەتتىن جۇدا

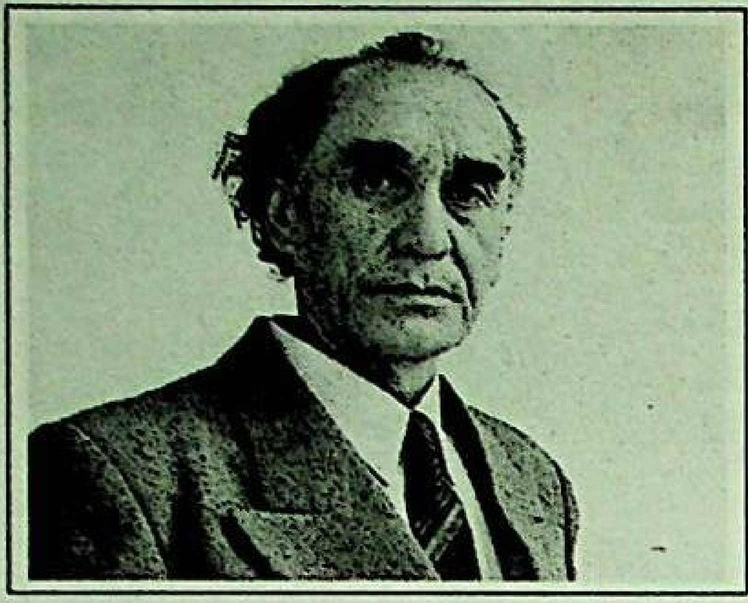

رۇبائىيلار

كەپ ئەمەس بولساڭ ئەگەر چىراي ۋە قامەتتىن جۇدا،
كەپ ئەمەس بولساڭ ئەگەر بايلىغۇ ـ ئامەتتىن جۇدا.
ئېغ، بېشىڭدا چوكىلەر تۆكمەن تېشى ھېچ توختىماي،
ئايرىلىپ قېلىپ ئېلىڭ، بولساڭ سائادەتتىن جۇدا.

كىمدە ـ كىم بولىدىكەن پىكىردە سالماقتىن جۇدا،
ئەل ئىچى ـ كان تېكىندىندۇر، پايدا ئالماقتىن جۇدا.
پۈچۈلۈپ ھەم... قېقىلىپ ھەسرەت، نادامەتتە ژۈرەك،
بولىدۇ ھەتتاكى يۇرت قوينىدا قالماقتىن جۇدا.

قىممىتى بولماس دۇتارنىڭ بولسا تارىدىن جۇدا،
يەتمىگەن مەنزىلگە كارۋان بولسا نارىدىن جۇدا.
توققۇزى تەل بولسىمۇ ئۇ روھى جەھەتتىن كاداي،
يوقىتىپ قويسا غۇرۇرىن، بولسا ھارىدىن جۇدا.

* * *

يول تاپار ئادەم دېگەن بولسا ئاناسىدىن جۇدا،
يول تاپار غەمخور ئاتا ـ بولسا پاناسىدىن جۇدا.
بېشى قايسا ـ قايىدۇ ھەر كۈنى ھەر بىر ئىشىدا،
ئېلىنىڭ چوڭ رەھبىرى ـ بولسا داناسىدىن جۇدا.

* * *

قىلمىغاندەك مېنى ياخشىيۇ ـ يامان خانىدىن جۇدا،
قىلمىغاندەك مېنى (شۆكرى) ھەر كۈنى نانىدىن جۇدا.
ئەرتە ـ كەچ تىرىكچىلىك دەپ كۈنۈم ئۆتۈپ بارىدۇ،
ھەي، خۇدا، مېنى، سورايمەن، قىلما ئىمانىدىن جۇدا.

* * *

يايرىغاي بولسا دىلىم جا ـ ساختا ئىززەتتىن جۇدا،
قىلچە ئەپ بەرمەيدىغان ئېلىمگە خىزمەتتىن جۇدا.
شېىر ـ ئىجاتتىن ژىراقلاشسام ئۆزەمنى سېزىمەن،
خۇددى بوپ قالغان كەبى ھوزۇر ۋە لەززەتتىن جۇدا.

* * *

قىلمىدىڭ ئېلىمنى، راست، كوركەم ـ زىيالىقتىن جۇدا،
قىلمىدىڭ خەلقىمنى خاس ھۈنەر، دانالىقتىن جۇدا.
ۋا لېكىن بۈگۈنگىچە زادى چۈشەنمەي كېلىمەن،
قىلدى بۇ تەغدىر ئىلاھى ھۆرلۈك راپاۋەتتىن جۇدا.

* * *

ئۆلگىنى مەنسەپپەرەستنىڭ بولسا مەنسەپتىن جۇدا،
ئۆلگىنى غېۋەتچى ـ نەسىنىڭ بولسا تىل ـ كەپتىن جۇدا.
قىز دېگەن تازا تەلبىدۇر گۈلدىكى شەبنەم كەبى،
ئۆلگىنى ئۇنىڭ ئەگەردە بولسا ئەدەپتىن جۇدا.

* * *

ھەي، خۇدا، قىلساڭمۇ بىزنى يۇرت ـ ئانا يەردىن جۇدا،
سۈيى ساپ ھاۋاسى تازا، تۇپرىغى زەردىن جۇدا.
تەنتىرەپ ژۈرسەكمۇ بۈگۈن، تىلىكىم سەندىن مېنىڭ:
قىلمىغىن ئەتە ـ ئۆگۈنكى شانۇ ـ زەپەردىن جۇدا.

ھەر قاچان ژۈرسەم يېنىدا ياشلىق ـ ئامەت ئالدىدا،
تەلمۈرۈپ تۇرماس ئېدىممەن بەخت ـ سائادەت ئالدىدا.
كور، مانا، يېشىمغا ـ ياش قوشۇلدى مېنىڭ ھاغىچە،
شۇڭا بولسام دەپ تىلەيمەن مېھىر ـ راھەت ئالدىدا.

* * *

تۆرغىچە مۇھتاج بولۇپ روھى گادايىنىڭ ئالدىدا،
تۆرغىچە مىننەتلىك ئاش، كوركەم سارايىنىڭ ئالدىدا.

قوسۇغۇم ئاچ بولسىمۇ ئۆزەمنى شاھدەك سېزىمەن،
ئاڭلىسام رەخمىتىنى ئاجىز ـ مومايىنىڭ ئالدىدا.

* * *

چاقچىغىم، كىتاپ خۇمارى ـ مۇشكى ئەنبەر ئالدىدا،
ئەيمىنىپ تۇرغان رېكېتتەك مۇش ۋە خەنجەر ئالدىدا.
نامى ھەر يۇرتتا تونۇلغان ياش ـ قېرى قىززىقچىلار،
ئەيمىنىپ تۇرسا ئەجەپمەس ... تويدا سەنجەر ئالدىدا.

* * *

ئىككىلەنمەي ھەقنى ئېيتسام يات ياكى ئۆزنىڭ ئالدىدا،
ئەتىۋا بولغانغا ئوخشاش شاتىۋا بوز ئالدىدا.
ئەتىۋا بولغۇسى پىكرىم، مەن ئۇنى مەخپى تۇتۇپ،
كىمگە تالىق بولسا، دېسەم نەق شۇنىڭ كوز ئالدىدا.

* * *

مەن ئۆزەم تۇرسامۇ ھىجران، قايغۇ ـ ماتەم ئالدىدا،
يەر ـ جاھان كەتسىمۇ تەۋرەپ ئاھ ۋە نالەم ئالدىدا.
ئېتىقات بىلەن ھەقىقى سويىمەن ۋەتەن سېنى،
قىلىمەن نامىڭنى زىكرى ھەمدە ئالەم ئالدىدا.

* * *

تىلىكىم: سارغايمىسام قەلبى گادانىڭ ئالدىدا،
مېھرى ـ شەپقەتتىن جۇدا بولغان خادانىڭ ئالدىدا.
مەيلى، قەيەردە ژۈرەي داخىل بولۇپ شاتلىققا مەن،
قالمىسام بىرەر مىنۇت يالغان سادانىڭ ئالدىدا.

غەزەللەر

بولمىغاندەك ھەسەل ھەرە شىرىنلىك ـ قەندىن جۇدا،
بولمىغاندەك چىقسىمۇ جان، روھ ئېزىز تەندىن جۇدا؛

بېشىغا قانچىكى كۈلپەت، ئېغىر كۈنلەر كەلسىمۇ،
بولمىغان مەردانە خەلقىم سەنئەتۇ، مەرىپەتتىن جۇدا.

شۇم رەقىپلەر قىلمىسۇن ھەر سائات، دەقىقىدە...
قولنى كويزا، پۈتنى تومۇر كىشەندىن جۇدا!

ئۆز قېنى، تەرى توكۈلگەن، ئۆزى بەرپا ئەيلىگەن،
بولمىدى پەخرى ـ دىيارى ئانا ۋەتەندىن جۇدا.

ھەي، ھېزىمى، ۋەتىنىڭنى سەنمۇ سوي تا ئۆلگىچە،
بولغىچە بۇ پانىي دۇنيا شائىرى ـ سەندىن جۇدا.

* * *

مەيلى، بولسام ـ بوپ قالاي پايدا ـ تاپاۋەتتىن جۇدا،
مەيلى، بولسام ـ بوپ قالاي ھوزۇر ـ ھالاۋەتتىن جۇدا.

ۋا لېكىن ژىغلاپ تۇرۇپ سورايمەن ئاللادىن شۇنى:
قىلمىغىن، دەپ، مېنى ـ بەندەڭنى شىجائەتتىن جۇدا.

چۈنكى ئايرىلسام شىجائەتتىن دىلىم خۇن بولغۇسى،
ئۇندا جەزمەن بولىمەن ئىجات ـ ئىناۋەتتىن جۇدا.

گەر ئىجات، ئىناۋىتىدىن كىمكى ئايرىلسا، ئۇنى،
بولدى دەپ ئويلاۋېرىڭلار، دوست ـ ھىدايەتتىن جۇدا.

ھەي، ھېزىمى، شۇڭا تېز-پۈكمە مەشەقەت ئالدىدا،
شۇندا بولمايسەن چوقۇم ھۆرلۈك، ساخاۋەتتىن جۇدا.

* * *

ئۆزىنى تۇتالمىغاندەك مەيپەرەست مەي ئالدىدا،
ئۆزىنى تۇتالمىغاندەك نان قېپى... سەي ئالدىدا.

نەدىكى زەيپاتىلارنىڭ ئارتىدىن ژۈرسەڭ ھامان،
ئاڭلىماي «قايتقىن» دېگەننى، توختىماي «ھەي!»ئالدىدا!

تۇۋى يوق قامقاقچىلىقمۇ قالمىسا بىرەر ئىزىڭ،
سالمىغىڭ بولمىسا ھەتتا كەشىدەك خەي ئالدىدا.

«پۇ» دېسە، ئۆزىن تۇتالماي قوزغۇلۇپ ـ لەيلەيدىغان؛
قانچىلىك قالغۇسى پەرقىڭ، ئېيت ئۆزەڭ، پەي ئالدىدا؟

ھەي، ھېزىمى، قوللا ھەر دەم ئۆي سالماقلىقنى سەن،
بەزىدە شوق ئۆيىنىسىمۇ ناغرا ـ سۇنەي ئالدىدا.

* * *

ئالدىراپ ئاچما سىرىڭنى يات بېگانە ئالدىدا،
ئالدىراپ ئاچما دىلىڭنى قىز ـ جانانە ئالدىدا!

ياخشىمۇ ياكى يامانمۇ ئاۋىلى تەكشۈر ئۇنى،
سايرىماس بۇلبۇلمۇ گۈلسىز باغ ـ سەيلانە ئالدىدا.

بىر كورۇپ مەستانە بولما ھوسنى ـ جامالىغا ھېچ،
كويمىسە ساڭا بىكاردۇر ئۆيدە ـ خانە ئالدىدا.

«ئالدىراپ بەرگەن كوڭۈلنىڭ ئەتىۋارى بولمىغاي»
ئەتىۋاسىزلىق ـ ئۆلۈمدۇر. بىل، زامانە ئالدىدا.

ھەي، ھېزىمى،سەنمۇ سويسەڭ،پاك ـ ئىمانى بارنى سوي،
شۇندا خاتىرجەم ياشايسەن بۇ دەۋرانە ئالدىدا.

(ھەزىل)

بىر كورۇپ ئازدىم ئېقىلدىن غۇنچە قامەت ئالدىدا،
ئىككى كورگەندە ھوشۇم ژىغدىم ساخاۋەت ئالدىدا.

ئۈچ كورۇشكەندە نېسىپ بولسا مۇدايىمنى دېيىش،
تورت كورۇپ، ئەلۋەتتە، يايراتتىم ھالاۋەت ئالدىدا.

بەش كورۇشكەندە ئاۋازى ـ ئاڭلىسام كەپ ـ سوزىنى،
ئالتە كورگەندە قوچۇپ... ئالسام ھارارەت ئالدىدا.

يەتتە كورگەندە سويۈش مۇمكۈنلا بولسا لۇۋىدىن،
سەككىز ئۆرگەلمەدىمەن مۇنداق كارامەت ئالدىدا.

توققۇز رەت باردىم كوزەلنىڭ ئالدىغا ئۈمۈت بىلەن،
ئون قېتىم... قېلىشقا تاس قالدىم مالامەت ئالدىدا.

ئون بىر ئاي بولدى ھېزىمى بىر جاۋاپ ئالغىنى يوق،
ئون ئىككى ئاي بولسا قالدى شۇ ـ نادامەت ئالدىدا.

* * *

ئومۇرى ئوتكەن تۈگەل باسقۇنچى ـ بۈتىنىڭ ئالدىدا،
يەم بولۇپ كەتمەس ئۈچۈن كەلگىنىدى جۇتىنىڭ ئالدىدا.

نە بالا ۋە نە قازا كەلسىمۇ بىزنىڭ خەلقىمىز،
سىغىنىپ تىك تۇرىدۇ ئۈمۈت ـ ۋۇجۇتىنىڭ ئالدىدا.

ئۈمۈت ئوتى ئۆچمىگەن ـ ئۆچمەس كىشىنىڭ كەلگۈسى،
قىممىتى، ئىناۋىتى كەتمەيدۇ يۇرتىنىڭ ئالدىدا.

ھە، ھېزىمى، سەنمۇ يوقاتما ئۈمۈت ـ ئىشەنچىنى،
بىر كۈنى بولاي دېسەڭ بەختۇ ـ قۇتىنىڭ ئالدىدا.

* * *

خۇددى ئادەمدەك ئۆرۈلغان يەرگە پالۋان ئالدىدا،
قالمىدى ھال تىك تۇرارغا باجۇ ـ ئالۋان ئالدىدا.

ئاڭلىساق چوڭلار سوزىنىڭ تېشى پال ـ پال،ئىچى كىر...
شۇڭا تەلمۈردۇق گادايدەك زاغرا، ئالقان ئالدىدا.

ئاق تىلەك، ئاپپاق نىيەتلىك بىزگە ئوخشاشلار كويۈپ،
قۇۋ، مۇغەمبەر «لاۋادا» بولسا قالغان ئالدىدا!

ئەتىكى تەغدىرىمىزنى كىم ئېنىق ئېيتالسۇن،
راستى ئارتىدا قېلىۋۇ، تۇرسا يالغان ئالدىدا؟!

نەدىن تولسۇن توققۇزىمىز، نەدىن كۆلسۇن كوڭلىمىز،
كەلمىسە ئىلىم، ھۈنەرگە يولنى سالغان ئالدىدا؟!

ھەي، ھېزىمى، يوقۇلار قانداق قىلىپ بوھران دېگەن،
ماڭمىسا ئاساسىي ئىشنى قولغا ئالغان ئالدىدا؟!

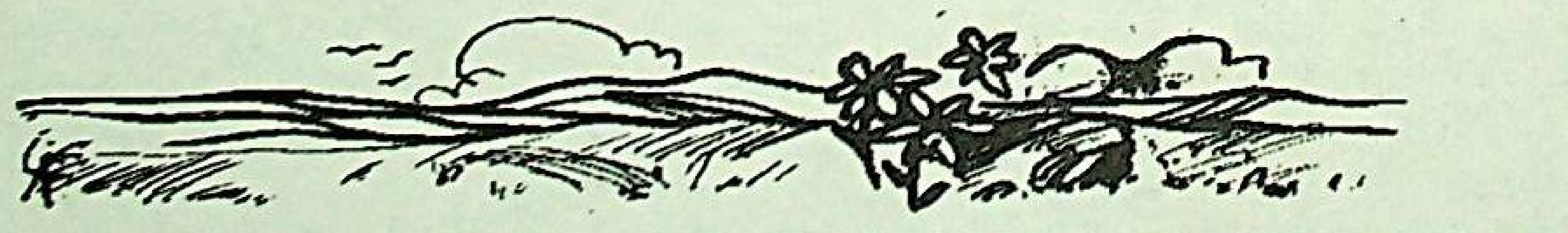

جامالدىن قاسىم

ئىككى شېىر

يەتتە كۈن

ساي ياقىلاپ ماڭاتتۇق ئاستا،
دوستۇم بىلەن يەنە مۈگدىشىپ.
ئېيتىلمىغان ئويلار كوپ باشتا،
خىيلە ژۈردۇق پىكىر قوغلىشىپ.

دېدى دوستۇم، ـ مېنى بايقاپسەن،
بايقىماپسەن مونۇ تېرەكنى.
ماڭا قاراپ ئەندىشتە قاپسەن،
كورگىنىڭدە مەندە بىر دەرتنى.

ئۇيغا سالدى مېنى بۇ تېرەك،
يەتتە يۈز ژىل ياشاپتۇ، قارا.
بىر ئۆزىنى بوستان دېگەندەك،
ئەتراپىغا مەغرۇر زەڭ سالار.

ئۇ ۋايىغا يەتكەندۇر راسا،
ئادەملەرچۇ؟
ئاھ، تەكسىز ئالەم.
يەتتە كۈنگە قىلساق قىياس گاھ،
ئاز تېپىلار يەتمىش ياش ئادەم.

ئۆززۈن ياشاش قالمىغان مىراس،
بۇ ھالەتنى بايقاشقا چول يوق.
بولمىگەندەك تەگرىمۇ كوڭۈل،
دانالارغا خاتىرجەم كۈن يوق.

يەتتە يۈز ژىل ئومۇر كورسىمۇ،
تېرەك ياشار چىقارماستىن ئۈن.
ئومۇر قەدرىن بىلگەن ئادەمگە
بېرىلگەندەك گويا يەتتە كۈن.

قارا، قانچە سەۋرىلىك ئادەم،
ئەقىل تۇۋى چوڭقۇر، پەزىلەت.
يەتتە كۈنگە بېرىپ ئۇ بەردەم.
يەتتە كۈندىن تاپار ھالاۋەت!

بىراق، تەشۋىش، ئەندىش ھوكۈمران،
يەتتە كۈندە يەتمىش تونۇنا ژۈك.
ياخشىلارنىڭ قەلبى پاك، ژۇمران،
ئومۇر بويى ئوتتى بولۇپ شۇك.

ئاز تېپىلار يەتمىش ياش ئادەم.
يەتتە كۈنگە قىياسلىساڭ، بەس!
بەزىلەرگە بولالماي ھەمدەم،
يەتتە مىنۇت ئوتمىگىمۇ تەس...
ئومۇر شۇنداق، قاراڭ ئادەملەر،
يەتتە يۈز ژىل ياشاپتۇ تېرەك...

ئامەت

ئامىتىڭ يوق،
سەن ئامەتتىن ژىراقسەن،
ئۆزەڭ ئۈچۈن غۇۋا يانغان چىراقسەن.
دەپ بىر ئىنسان كايىپ كەتتى مېنىڭدىن،
سوغىدا ئۈششۈپ كەتكەن گويا ياپراقسەن.

بېھۇدە گەپ ئەل ئاغزىدىن چىقمايدۇ،
بەلكى راستتۇ تەلەي ـ ئامەتسىزلىكىم.
بولغىنىم يوق ئەل كوزىگە قارالماس،
ئەشۇ بەختىم، ئەمەس راھەتسىزلىكىم.

غۇرۇرلىغىم پېشانەمنى يورۇتتى،
يۇرتقا سادىق، پاكلىغىمنى تونۇتتى.
ھەسەتخورلار ئالالمىدى راھتىم،
غورۇرلىغىم ـ يېشىمنى قۇرۇتتى.

راھتىم شۇ ـ غۇرۇرلىغىم، پاكلىغىم،
پاكلىغىم بار، دېمەك مېنىڭ ئاقلىغىم.
شۇ ئەمەسمۇ ئامەت دېگەن بىرادەر،
ھەسەتخورلار ئارىسىدا يوقلىغىم...

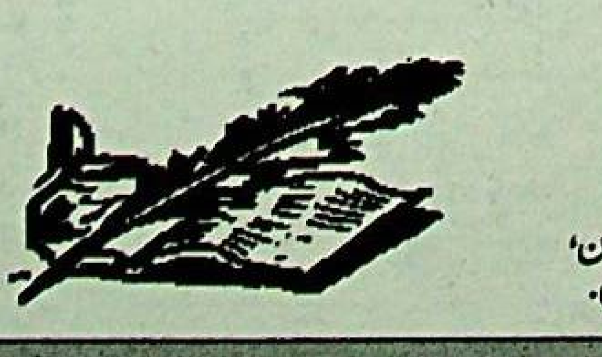

سەنئىتىمىزدىكى يېڭىلىق

ئاپىرىن ئېيتىشقا ئەرزىيدۇ

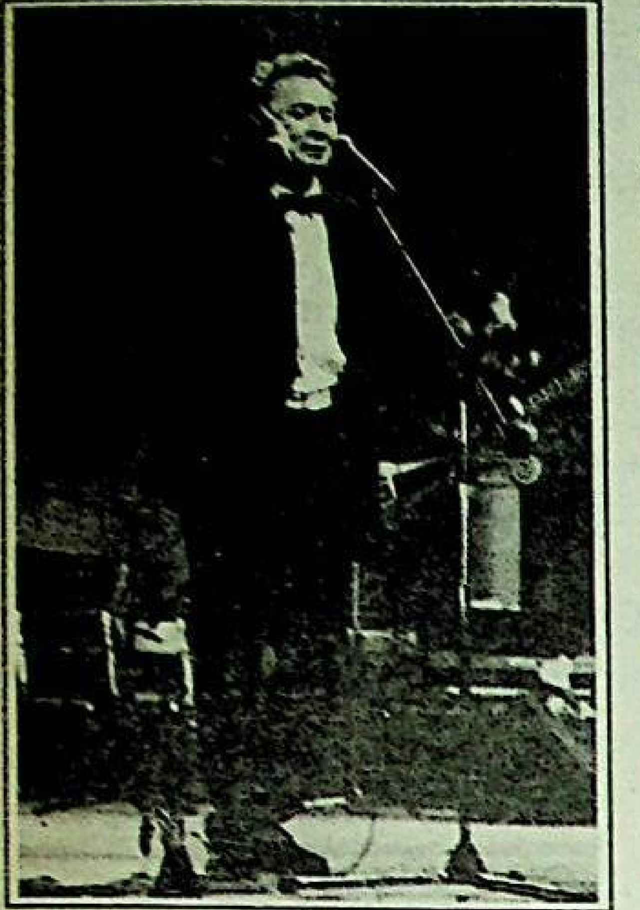

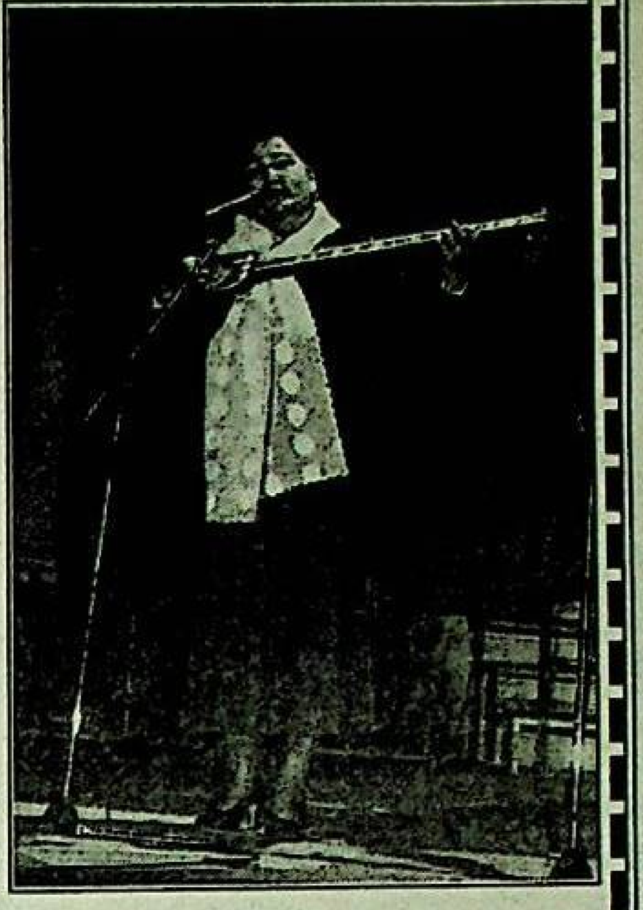

نىتلىق ناخشىچى تولۇناي ئەيساروۋانىڭ ئىجرا قىلىش ئۇسۇلىنى دوراپ چىققان قازاقىستاندا خىزمەت كورسەتكەن ئارتىست رېھانگۇل مەخپىروۋانىڭ ئورۇنلىشىدىكى پارودىيەلەرنى تاماشىبىنلار گۈلدۈرلىگەن

«سەنئەتتىكى يېڭىلىق» مىنىياتيۇرىسىنى ئورۇنلىغان ئالىمجان ئەيسايېۋنىڭ تاپقۇر-لىقى ھەممىنى قايىل قىلدى.

شۇ پروگراممىدا پەقەت ئەينە شۇنداق ساتىرائەسەرلىرىنىلا ئوز ئىچىگە ئالغىنى

ناخشىلىرى تاماشىبىنلارغا ئارامبەخش دەملەرنى ھەدىيە قىلدى.

كونسېرتتا «ئوز خەلقىنىڭ مەدەنىيىتى بىلەن سەنئىتىگە بىپەرۋا ئەمەس خەلقىنىڭ كېلەچىكى پارلاق بولىدۇ» دېگەن شىئار ئال

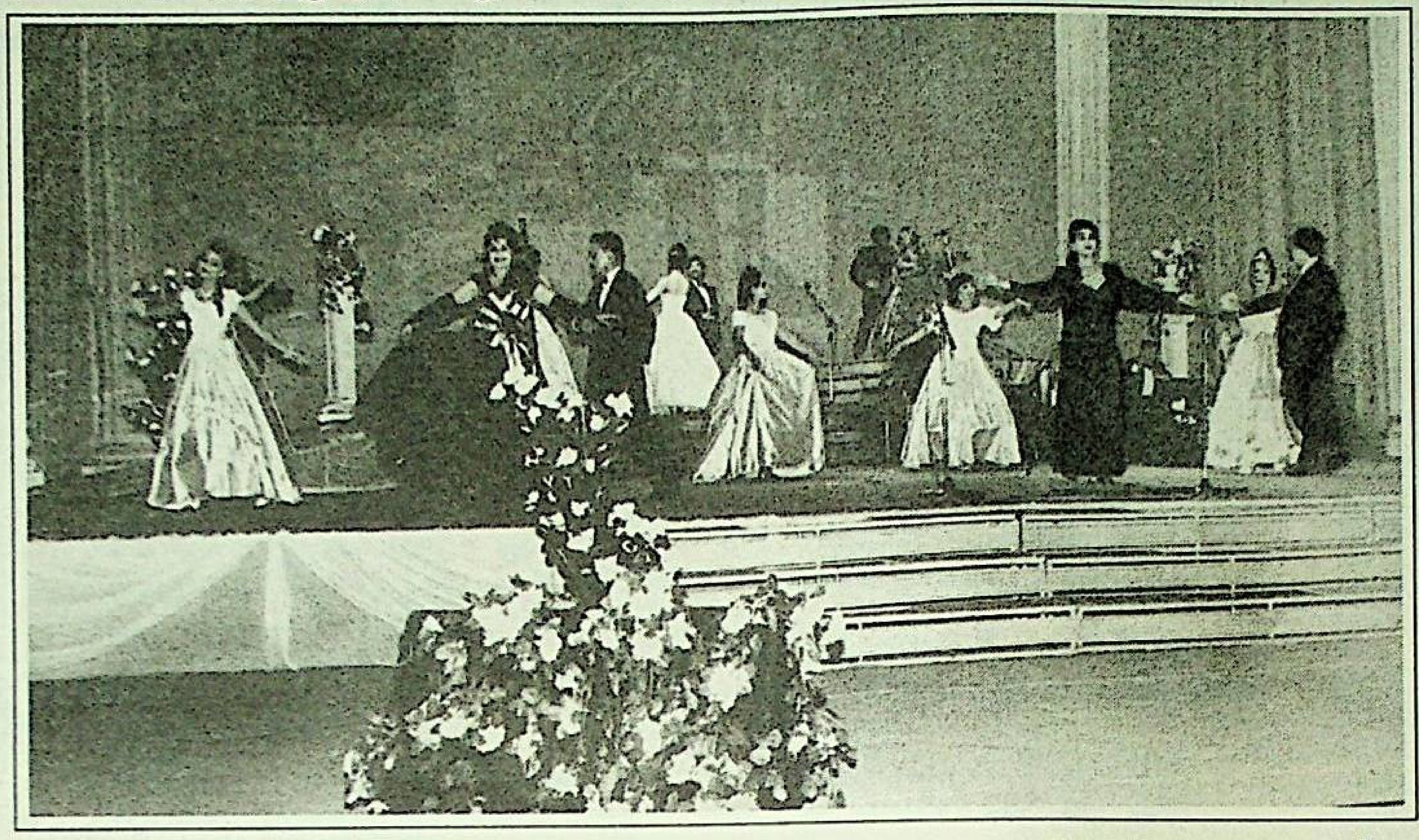

ئۇيغۇر تىياترى دراما ترۇپپىسى ئارتىستلىرى تەييارلىغان ۋە سۇلتانقۇرغان جاماەتچىلىكى ھورمىتىگە بېغىشلانغان «ھوشەرە، ئارتىست!» تىياترلاشتۇرۇلغان شو پروگراممىسى ھەممە تەرەپتىن ئۇتۇقلۇق بولدى. بۇ پىكىرنى يېقىندا جۇمھۇرىيەت سارىيىنىڭ كەڭ ۋە ئازادە زالىغا لىق تولغان تاماشىبىن تولۇق تەستىقلىدى.

شو پروگراممىسا ئاساسەن پارودىيەلەردىن ئىبارەت بولدى. بولۇپمۇ ھىندى فىلمى ئاساسىدا ئىشلەنگەن پارودىيەنىڭ قاتناشقۇچىلىرى – ماخمۇت دەرايېۋ، ماھىگۇل توختاخۇنوۋا، مۇھەت ھېزىموۋ ۋە ئەزىز ئىسكەندەروۋلار ئوز ماھارەتلىرىنى يەنە بىر قېتىم نامايىش قىلدى. مىللىي تىياترىمىز سەھنىسىدە كام ئۇچرىشىدىغان بۇ ژانىرنى پۇتۇنسۇرۇك بىر كونسېرت پروگراممىسىغا ئاساس قىلىپ ئېلىشقا جۇرئەت قىلغان رېژىسسىيور – قويغۇچىنىڭ بۇ قەدىمىنى پەقەت ئالقىشلاشقا ئەرزىيدۇ.

جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ خەلق ئارتىستلىرى روشەنگۈل ئىلاخۇنوۋانىڭ، نۇربۇۋى مەمەتوۋانىڭ، گۈلۋىرا رازىيېۋانىڭ ۋە تالا-

چاۋاكلار ساداسى بىلەن قارشى ئالدى.

مۇخمۇت دەرايېۋنىڭ قەلىمىگە مەنسۇپ «ئەزىز جانلار» ۋە «قار ئادىمى» مىنىياتيۇرلىرى ئىلگىرى بىر نەچچە قېتىم قويۇلغانلىقىغا قارىماي، تاماشىبىنلار تەرپىدىن ئىللىق قارشى ئېلىندى. ئەندى

يوق. غەيرەت توختىبافىيېۋنىڭ ئىجراسىدىكى «ئاتلارغا» ۋە «ئۇمۇت» ناخشىلىرى، ئۇسۇلچىلار تۈنۈمىنىڭ جور بولۇشىدا گۈلباھار ئەخمەدىيېۋا ئورۇنلىغان «ھەببە»، ئەرەپ خەلق ناخشىسى، ماھىگۈل توختاخۇنوۋا ئىجراسىدىكى «يالغۇز ئايال»

غا سۇرۇلدى. ئەينە شۇ شارىغا جاۋاۋدىن ئۇيغۇر ئەدەبىياتى بىلەن سەنئىتىنىڭ نامايەندىلىرىگە بېغىشلانغان «بىزنىڭ پەخرىمىز» پويىتىكىلىق كومپوزىتسىيە ئاساسى مېغىزىنى تەشكىل قىلدى. چۈنكى، بىرنەچچەيىن،ئەزەلدىن ناخشا- سازغا خۇ-

مار خەلقىمىز ھېچ قاچان ئوز سەنئىتىگە بىپەرۋا قارىغان ئەمەس. دېمەك، «بىزنىڭ پەخرىمىز» پويىتىكىلىق كومپوزىتسىيە سەنئەت بىلەن ئەدەبىياتنىڭ ھەقىقەتەنمۇ قوش كېزەك ئېكەنلىكىنى يەنە بىر قېتىم ئىسپاتلىدى.

بۇ قېتىمقى كونسېرت پروگراممىسى كوللېكتىۋنىڭ ئورۇنلىشىدىكى «تىياتر – مېنىڭ ھاياتىم» لەپىرى بىلەن تاماملاندى. دەرھەقىقەت، بۈگۈنكى ئىختىسادىي ئېغىر ئەھۋالغا بەرداشلىق بېرىپ، ۋاقىتلىق تىياتر بىناسىز قالغانلىقىغا قارىماي، ھەممىنىڭ كوڭلىدىن چىققان مۇنداق كونسېرت پروگراممىنى تەييارلىغان ئۇيغۇر تىياترى كوللېكتىۋىغا ئاپىرىن ئېيتىشقا ئەرزىيدۇ. ئۇيغۇر تىياترى – ئۇيغۇر ئارتىستلىرىنىڭ ھەقىقەتەنمۇ ھاياتى بولۇپ قالغانلىقىغا بۇ قېتىم ھەممە تولۇق كوز يەتكۈزدى.

ئىۋايىم باراتوۋ.

سۈرەتلەردە: «ھوشەرە، ئارتىست!» شو پراگراممىسىدىن كورۇنۇشلەر.
پەيزۇللا ئەخمەتوۋ چۈشەرگەن سۈرەتلەر.

يېڭى تېببىي مەركەز

ئالمۇتىنىڭ ئىچىدىكى بازارلار بىلەن ھەر قەدەمدىكى دۇكانلارنى نەزەردە تۇتسىڭىز، گۇيا پۇلدارلارنىڭ ھەممىسىلا دەمايىسىنى تىجارەتچىلىككە سەرپلەۋاتقان-

سۈن ئاكا بىرىنچىلەردىن بولۇپ مەركىزى كولخوز بازىرىنىڭ تەۋەسىدىكى «ئەسىم» مەئىشىي خىزمەت كورسىتىش ئويىدە ئەينە شۇنداق كىچىك كارخانىنى تەشكىل قىلغان.

ھازىر ئۇزىنىڭ شەخسىي كارخانىسىغا

– «ئاغرىقنى يوشۇرساڭ، ئۆلۈم ئاشكارە»، دەيمىزغۇ. شۇنىڭغا ئوخشاش ھازىر دولەت ئېگىدارچىلىقىدىكى دوختۇرخانىلار قانۇن جەھەتتىن پۇلسىز بولسىمۇ، ئەمەلدە ئۇنىڭ ئەكسىنى كورۇپ كېلىۋاتىمىز... ئاغرىق ئادەمگە بولسا، دورىلا ئە-

لىك ئۇسۇللىرىنى بىرلەشتۇرۇش ئاساسىدا ئېلىپ بېرىۋېتىپتۇ. ئۇنىڭدىن تاشقىرى بەدەن سىرتىدىكى يارىلارنى كېپىنەز – سېھىرلەش ئارقىلىق قان چىقارماي ئوپېراتسىيە قىلالايدىكەن.

كامىنۇر مەخسۇتوۋا. ئالمۇتا دولەت تېب-

قويۇلغان. خانىم – قىزلارنىڭ سالامەتلىكى بىلەن گوزەللىكىنى نەزەردە تۇتقان كېنېكولوگ ھەمدە كوسمېتولوگ. ماساژىشلىرىمۇ كوڭۇلدىكىدەك. مەركەزدە ئېچىش، چېكىشكە بېرىلىپ كەتكەنلەرنى داۋالايدىغان يەنى ئۇنىڭدىن رايىنى قاي-

دەردىڭىزگە داۋا كېرەك بولسا ...

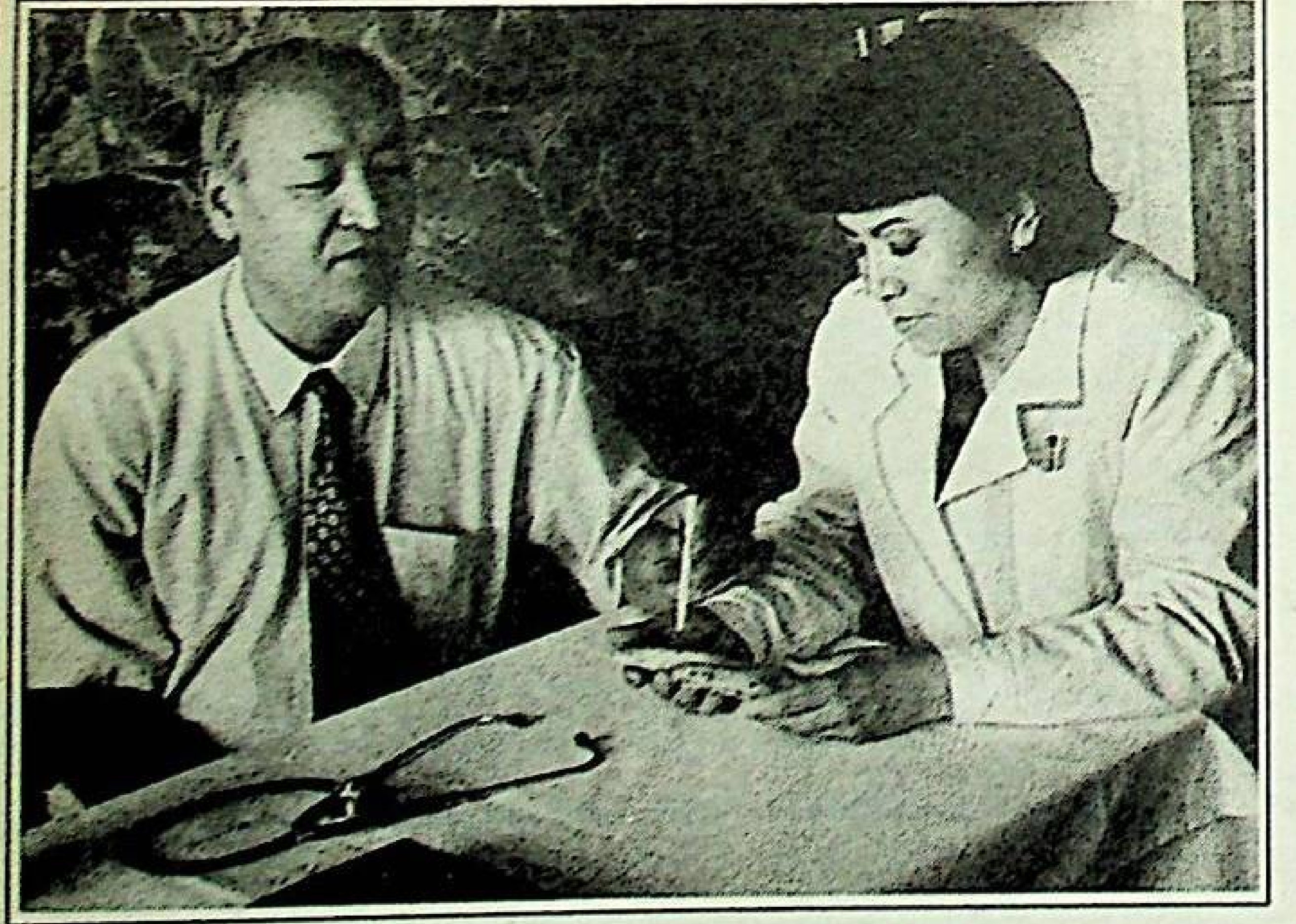

لەك سىزىلىدۇ كىشىگە. ھاياتنى چوڭقۇرراق كوزەتسىڭىز، ئارتۇقچە بايلىقنىڭ ھەممە ئۇچۇن مۇھىم، قىلمىسا بولمايدىغان ساھالارغىمۇ خەشلەۋاتقان ئالىيجاناپ ئىنسانلارمۇ ئاز ئەمەس ئېكەن. تۇرسۇن ئابدۇللا ئوغلى ھاسانوۋ ئەينە شۇنداقلار جۈملىسىدىن.

ئوزىنىڭ ئىش پائالىيىتىنى 1954 – ژىلى ئالمۇتىدىكى «كىروۋ» نامىدىكى زاۋودتا ھامماللىقتىن باشلىغان تۇرسۇن ئاكا تىرىشىپ ئوقۇپ، ئۇگىنىش جەريانىدا كېيىنكى ھاياتىنى بىر قانچە ئاۋتوترانسپورت كارخانىلىرىدا ئىنژېنېر، دىرېكتور بولۇپ ئوتكۈزگەن ئادەم.

مەلۇمكى، 1980 – ژىللارنىڭ ئاخىرىغا كېلىپ مەملىكىتىمىزدە كوللېكتىۋ ئاساستىكى كىچىك دولەت كارخانىلىرىنى قۇرۇش جارى قىلىنىشقا باشلىدى. بۇ باشلانمىدىن كېلەچەكتە ئىختىسادىي ساھادا چوڭ ئوزگىرىشلەر بولۇشىنى سەزگەن تۇر-

سۇن ئاكا بىرىنچىلەردىن...

ئايلانغان بۇ دەرگاھتا مەئىشىي خىزمەتنىڭ ئەينەكچىلىك، ياغاچچىلىق، موزدۇزلۇق، ئاچقۇچ، كۇنلۇك ياساش كەبى بىرقاتار تۈرلىرى جارى قىلىنىۋاتىدۇ. ئۇنىڭ شۇنداقلا ئالمۇتىدىكى ئۇنىغا يېقىن بازاردا ئاھالىغا مەئىشىي خىزمەت قىلىش بويىچە كارخانىلىرى مەۋجۇت. بۇنىڭدىن يىرىم ژىل مۇقەددەم بولسا، تۇرسۇن ئاكا تەجرىبىلىك دوختۇر سائادەت سابىتوۋا بىلەن شېرىكچىلىكتە يەنە بىر سوۋاپلىق خىزمەت تۈرىنى يولغا قويدى. بۇ ھەممىنىڭ كېلىپ، كېتىشكە قولايلىق بولغان «ئەسىم» مەئىشىي خىزمەت كورسىتىش ئويىنىڭ ئۈچىنچى قەۋىتىدە ئېچىلغان تېببىي مەركەزدۇر.

– سىز تېخنىكا خادىمى بولغىنىڭىز ھالدا، ماشىنا رېمونت ئىشخانىسىنى ئەمەس، تېببىي مەركەز ئېچىشىڭىزنىڭ بىرەر سەۋەۋى بارمۇ؟ – دەپ، سورىدىم تۇرسۇن ئاكىدىن سوھبەت ئارا.

مەس، چىرايلىق سوز، مۇئامىلىمۇ كېرەك. موشۇ ئىككىسى بىرلەشكەندىلا كىشى دەردىگە داۋا تېپىشى مۇمكىن، ئادەم ئۇچۇن ئەڭ چوڭ بايلىق سالامەتلىك، – دەيدۇ تۇرسۇن ئاكا.– بىز س. سابىتوۋا بىلەن مانا شۇنى نەزەردە تۇتۇپ، مەركەزگە مېھنەت ستاژى ئون ژىلدىن ژۇقۇرى، تەجرىبىلىك، داۋالاش ئېقتىدارىغا ئېگە، تەجرىبىلىك مۇتەخەسسىسلەرنى ئىشقا قوبۇل قىلدۇق.

بىز تېببىي مەركەزنىڭ پائالىيىتى بىلەن تونۇشۇش جەريانىدا بۇ يەردە كورسىتىلىۋاتقان خىزمەتنىڭ ژۇقۇرى مەدەنىيەت دەرىجىسىگە،دوختۇرلارنىڭ ھەقىقى كەسپىي ماھارىتىگە ئېنىق كوز يەتكۈزدۇق. مەسىلەن،زەيىنىدىن سېيىتوۋ ئەسلى ئىچكى كېسەللىكلەر دوختۇرى بولغىنى ھالدا، خەلىق تىبابەتچىلىكىدىنمۇ يېتەرلىك تەجرىبىگە ئېگە ئېكەن. ئۇ داۋالاش ئىشلىرىنى زامانىۋىي ۋە قېدىمىي تىبابەتچى-

بىي ئىنستىتۇتىنى قىزىل دىپلوم بىلەن تاماملىغىنىغا ئون ژىلدىن ئېشىپتۇ. ئوزى باللار دوختۇرى. زامان تەلىۋىگە كورە ئۇنىڭغا قوشۇمچە ژىڭنە تېراپىيەسى بىلەن نېۋروپوتولوگ – ئەسەپ كېسەللىكلىرى مۇتەخەسسىسلىكىنىمۇ مۇكەممەل ئېگەللەپ، ئىشلەۋېتىپتۇ.

بۇ يەردە شۇنداقلا كومپيۇتېر بىلەن كېسەللىكلەرنى ئېنىقلاش، يارا – شىرىق، بەل، چىش ئاغرىقلىرىنى داۋالاش يولىغا

قويۇلغان دوختۇرلارمۇ خىزمەت قىلىدىكەن.

قىسقىسى، دەردىڭىزگە داۋا كېرەك بولسا، تېببىي مەركەزگە مەرھەمەت قىلىڭ، دەردىڭىزگە داۋا تاپىسىز.

ئابدۇخالىق ماخمۇت.

سۈرەتتە زەيىنىدىن سېيىتوۋ بىلەن كامىنۇر مەخسۇتوۋا ئاز ئارا پىكىرلىشىۋاتىدۇ.

پەيزۇللا ئەخمەتوۋ چۈشەرگەن سۈرەت.

«Йени хаят» (Новая жизнь) индекс 65359, приложение республиканской общественно-политической газеты «Уйгур авази», регистрационное свидетельство №480, выдано Министерством печати и массовой информации Республики Казахстан.
Газета отпечатано в республиканском газетно-журнальном Издательстве «Дәуір», Алматы, 480044, пр. Достык,7/4

تېلېفونلار: قوبۇلخانا – 59 – 84 – 33،
مەسئۇل كاتىپ – 01 – 92 – 33،
كاتىبات بولۇمى-27 – 86 – 33، ئىجتىمائىي – سىياسىي بولۇمى 06 – 86 – 33
ئەدەبىيات ۋە سەنئەت بولۇمى – 81 – 86 – 33،
ئىختىسات بولۇمى 17 – 86 – 33.

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى – قازاقىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئەخبارات ۋە جەمىيەتلىك رازىمەنلىك مىنىسترلىگى.

تىراژى 1892
زاكاز 9498

باش مۇھەررىر ي. ئازاماتوۋ.

يېڭى ھايات
ئالمۇتا، 480044
ئېبەك يولى كوچىسى
50 بىنا، 8 – قەۋەت

گېزىتىمىز سەھىپىلىرىدە بېسىلغان ماقالىلار مۇئەللىپلىرىنىڭ مەۋقەسى تەھرىراتىمىزنىڭ مەۋقەسى بولۇپ ھېساپلانمايدۇ. تەھرىراتتىن ماتېريا للار قايتۇرۇلمايدۇ ۋە جاۋاپ بېرىلمەيدۇ.

1998
يىل
25 – ئىيۇل
شەنبە
№16
(4103)

يېڭى ھايات

Йеңи һаят

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي – سىياسىي «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتىنىڭ قوشۇمچىسى 1970 – يىلى 1 – يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ.

«دۇگلەك ئۈستەل» ئۇيغۇرلارغا بېغىشلاندى

چارشەنبە كۈنى قازاقستان جۇمھۇرىيىتى پرېزىدېنتى يېنىدىكى ستراتېگىيەلىك تەتقىقات ئىنستىتۇتىدا قازاقستان خەلقلىرى ئاسسامبلېيەسىنىڭ ئۇيۇشتۇرۇشى بىلەن «خەلق بىرلىكى ۋە مىللىي تارىخ ژىلدىكى قازاقستان ئۇيغۇرلىرى» ماۋزۇسىدا «دۇگلەك ئۈستەل» ئۇيۇشتۇرۇلدى. ئۇنىڭغا مىنىسترلىكلەرنىڭ، جەمىيەتلىك تەشكىلاتلارنىڭ ۋەكىللىرى، ئۇنىلغان مىللىي مەدەنىيەت مەركەزلىرىنىڭ رەئىسلىرى ۋە ئۇيغۇر، ئەمگەكچىقازاق، پانفىلوۋ ناھىيەلىرى ھاكىملىرىنىڭ ئورۇنباسارلىرى قاتناشتى.

«دۇگلەك ئۈستەلنى» قازاقستان خەلقلىرى ئاسسامبلېيەسى رەئىسىنىڭ ئورۇنباسارى پاۋېل ئالېكساندروۋىچ ئاترۇشكېۋىچ ژۈرگۈزدى. كۈن تەرتىۋىدىكى ماۋزۇ بويىچە شەرقشۇناسلىق ئىنستىتۇتى دىرېكتورىنىڭ ئورۇنباسارى شەرىپجان نادىروۋ دوكلاد بىلەن سۆزگە چىقتى.

دوكلاد بويىچە مۇزاكىرىگە رېگىوناللىق ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتىنىڭ رەئىسى پەرھات ھاسانوۋ، بىلىم بېرىش كومىتېتىنىڭ سېكتور باشلىقى ئىمىليان ھوشۇروۋ، ئالمۇتا ۋىلايىتى ئەخبارات ۋە جەمىيەتلىك رازىمەنلىك باشقارمىسىنىڭ باشلىقى مۇرات ئەۋېزوۋ، جۇمھۇرىيەتلىك «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچىسى «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىنىڭ باش مۇھەررىرى يولداش ئازاماتوۋ، جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر تېياترىنىڭ دىرېكتورى مۇرات ئەخمەدىيېۋ، پانفىلوۋ ناھىيەسى ھاكىمىنىڭ ئورۇنباسارى ئازات سەتپايېۋا، «ئىدىل» تاتار ۋە تاتار – باشقىرلارنىڭ جەمىيەتلىك ۋە مەدەنىيەت مەركەزلىرى ئىتتىپاقىنىڭ رەئىسى مۇرات كەرىموۋ، قازاقستان جۇمھۇرىيىتى پرېزىدېنتى يېنىدىكى ستراتېگىيەلىك تەتقىقاتلار ئىنستىتۇتىنىڭ چوڭ ئىلمىي خادىمى گۈلنارە ئانا قۇلىيېۋا ۋە باشقىلار قاتناشتى.

«دۇگلەك ئۈستەل» ئەتراپىدىكى ئوچۇق سوھبەتتە قازاقستان ئۇيغۇرلىرىنىڭ ئىجتىمائىي – سىياسىي ۋە ئىقتىسادىي – مەدەنىي ھاياتىدىكى ئۇتۇقلىرى بىلەن بىللە تېخىچە ھەل قىلىنىشىنى كۈتۈپ تۇرغان ئورغۇنلىغان مەسىلىلەر – مۇئەممالار توغرىلىق ئەتراپلىق ئېيتىلدى.

بۇ باش قوشۇش توغرىلىق ماتېرىيال گېزىتىمىزنىڭ نۆۋەتتىكى سانىدا ئېلان قىلىنىدۇ.

ئىبراھىم باراتوۋ.

ئەخبارات ئاگېنتلىقلىرى خەۋەرلىرى

* يېقىندا پرېزىدېنت نۇرسۇلتان نازاربايېۋ چولپان – ئاتىدىن ئالمۇتىغا كېلىشىدە ئالمۇتا ۋىلايىتى رايىمبېك ناھىيەسىنىڭ ئاھالىسى بىلەن ئۇچراشتى. پرېزىدېنت ۋە ئالمۇتا ۋىلايىتىنىڭ ھاكىمى ن. نۇرقادىلوۋ، چوپانلار ۋە ئۇلارنىڭ ئائىلىلىرى بىلەن ھازىرقى كۈن مۇئەممەسى ۋە قازاقستاندا بازار ئىقتىسادىنىڭ تەرەققىي ئېتىشىغا باغلىق مەسىلىلەر ھەققىدە سوھبەتلەشتى.

* 21 – ئىيۇل كۈنى پرېزىدېنت نۇرسۇلتان نازاربايېۋ ئۆزىنىڭ ئالمۇتىدىكى قارارگاھىدا باش مىنىسترىنىڭ بىرىنچى ئورۇنباسارى – دۆلەت ئىنۋېستىتسىيە كومىتېتىنىڭ رەئىسى ئۇراز جاندوسوۋ، ئۆزىنىڭ شتاتتىن تاشقىرى مەسلىھەتچىلىرى گرىگورىي مارچېنكو ۋە زەينۇللا كاكىمجانوۋ، كازكوممېرتسبانك باشقارمىسىنىڭ رەئىسى نۇرلان سۇباخانبىردىن بىلەن قاتار ئىش بابىدىكى ئۇچرىشىشلارنى ئۆتكەزدى. پرېزىدېنت شۇنداقلا پرېزىدېنتنىڭ ئىش باشقۇرغۇچىسى ۋلادىمىر نى بىلەنمۇ ئۇچراشتى. ئۇنىڭدا ئالمۇتا شەھىرىدىكى ئىش باشقۇرۇش ئوبيېكتلىرىنى تۇتۇشقا بېۋدژېتتىن ئاقچا بۆلۈشكە باغلىق مەسىلىلەر قارالدى.

* پرېزىدېنت نۇرسۇلتان نازاربايېۋ مىسىر ئەرەپ جۇمھۇرىيىتىنىڭ مىللىي بايرىمى – ئىنقىلاپ كۈنىگە باغلىق مىسىر ئەرەپ جۇمھۇرىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى مۇھەممەت ھوسنى مۇبارەككە سەممىي تەبرىك ئەۋەتتى.

* 22 – ئىيۇل كۈنى باش مىنىستر نۇرلان بالغىمبايېۋ ئاستانىدا نېفت – گاز ساھاسىنىڭ ھەر خىل كارخانىلىرىنىڭ رەھبەرلىرى بىلەن كېڭەشمە ئۆتكەزدى. ئۇنىڭدا دۇنيادىكى مالىيە بوھرانىنىڭ نېفت – گاز ئىشلەپ چىقىرىش ساھاسىغا يەتكۈزگەن زىيىنى توغرىلىق مەسىلىلەر قارالدى. تويلاتغان پروبلېمىلارنى ھەل قىلىش ئۈچۈن مەخسۇس كومىسسىيە قۇرۇلدى. باش مىنىسترنىڭ بىرىنچى ئورۇنباسارى ئۇ. جاندوسوۋ كومىسسىيەنىڭ رەئىسى بولۇپ تايىنلاندى.

* ئالمۇتىدا ب م ت نىڭ تەشەببۇسى بويىچە رىم شەھىرىدە بولۇپ ئۆتكەن خەلق ئارا جىنائىي ئىش سوتىنى تەسىس قىلىش بويىچە تولۇق ھوقۇقلۇق ۋەكىللەرنىڭ دىپلوماتىك كونفېرېنسىيەسىنىڭ يەكۈنىگە باغلىق ژۇرنالىستلار ئۈچۈن برىفىنگ ئۇيۇشتۇرۇلدى. برىفىنگنى كونفېرېنسىيەگە قاتناشقان پرېزىدېنتنىڭ يورىدىك مەسىلىلەر بويىچە مەسلىھەتچىسى ئىگور روگوۋ ئۆتكەزدى.

* يېقىندا موسكۋادا روسسىيە فېدېراتسىيەسى ۋە قازاقستان جۇمھۇرىيىتى ئىشچى دېلېگاتسىيەلىرىنىڭ ئۇچرىشىشى بولۇپ ئۆتتى. ئۇچرىشىش بايقۇڭۇر كومپلېكسىنى پايدىلىنىشقا باغلىق مۇئەممالارغا بېغىشلانغان.

* ئاستانىدا باش مىنىستر ن. بالغىمبايېۋ رەئىسلىكىدە ۋە جۇمھۇرىيەت سالامەتلىكنى ساقلاش كومىتېتىنىڭ ئۇنىڭ جايلاردىكى بۆلۈملىرى رەھبەرلىرىنىڭ قاتنىشىشى بىلەن ئىش بابىدىكى مەجلىس بولۇپ ئۆتتى. ئۇنىڭدا «خەلقنىڭ سالامەتلىكى» دۆلەت پروگراممىسىغا باغلىق مەسىلىلەر قارالدى.

* ئۆزبەكىستاننىڭ نامەنگەن شەھىرىدە قانۇنغا قارشى ھەر خىل ھەرىكەتلەرنى ئۇيۇشتۇرغان ۋاخابىستلار تويى جازالاندى.

ئۆزبەكىستاننىڭ ئالىي سوتى مەزكۇر دىنىي ئېقىمنىڭ باشلىقى تالىپ مەمەجانوۋنى ئۆلۈم جازاسىغا بۇيرۇپ. ئۇنىڭ تەرەپدارلىرىنى ھەر خىل قەرەلگە ئەركىنلىكىدىن مەھرۇم قىلىش ھۆكۈمىنى چىقاردى. شۇنى ئېيتىپ ئۆتۈش كېرەككى، روسسىيەدە موشۇ خىلدىكى ھەرىكەتلەرنى ئېلىپ بارغان ۋاخابىستلار تېخى بىر قېتىممۇ جازاغا تارتىلمىغان.

* 23 – ئىيۇل كۈنى چېچەنىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى ئاسلان ماسخادوۋقا سۇيىقەست قىلىندى.

چېچەنىستان باش پروكۇراتورىنىڭ خەۋەرلىرىگە قارىغاندا، قوراللىق ھۇجۇم قىلىش پەيتىدە پرېزىدېنتنىڭ تۆرت مۇھاپىزەتچىسى جاراھەتلەنگەن. ئەندى ئا. ماسخادوۋنىڭ ئۆزى بولسا ئامان ئوخشايدۇ. شۇنداق بولسىمۇ پرېزىدېنت گروزنىيدىكى ئاغرىقخانىلارنىڭ بىرىگە يەتكۈزۈلگەن.

ھازىرچە قىلىنغان سۇيىقەستنىڭ تەپسىلاتلىرى خەۋەر قىلىنمىدى. سۇيىقەستنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى روسسىيە – چېچەنىستان مۇزاكىرىلىرى بويىچە كومىسسىيە رەئىسى ئۇۋان رىبكىنمۇ تەستىقلىغەن.

* خ خ ج رەئىسى جياڭ زېمىن ئا ق ش ۋە ياپونىيە ئوتتۇرىسىدىكى موداپىيە كېلىشىمىنىڭ كۈچى تەيۋەنگىمۇ تەئەللۇق دېگەن بىلدۈرۈشكە نارازىلىق كۆرسەتتى.

رەئىس ئۆزىنىڭ بۇ پىكرىنى ياپونىيە كومپارتىيەسىنىڭ رەئىسى تېتسۇدزۇ فۇۋۇي بىلەن ئۇچراشقاندا ئېيتقان. «تەيۋەن مەسىلىسى خىتاي خەلقىنىڭ خاسىيەتلىك ئىشى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. ئۇنىڭغا سىرتتىن قول سېلىشقا يول قويۇلمايدۇ» دەپ بىلدۈرگەن رەئىس.

تەبرىكلەيمىز

ئۇلارنىڭ ئۇتۇقى – بىزنىڭ خۇشاللىقىمىز

يېقىندا مېكسىكىنىڭ تۇۋۇئانا شەھىرىدە بولۇپ ئۆتكەن بوكس بويىچە 16 ياشقىچە بولغان باللار ئارىسىدىكى خەلق ئارا ئولىمپىادىلىق تۇرنىرغا قازاقستانلىق سپورتچىلار ئۇنجا قېتىم قاتنىشىپ، ياخشى نەتىجىلەر بىلەن قايتىپ كەلدى.

ئۇلارنىڭ ئارىسىدا 49 – ئوتتۇرا مەكتەپ يېنىدىكى «سۇلتان» سپورت جەمىيىتىدە بوكس بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان شەمىل سادىقوۋ بىلەن كامىلجان نادىروۋلار بولۇپ، دەسلەپكى قېتىم چەت ئەل رىنگىدا ئۆز ماھارىتىنى نامايىش قىلدى.

مەزكۇر تۇرنىرغا ھەر خىل سالماق كاتېگورىيەلىرى بويىچە 20 گە يېقىن دۆلەت سپورتچىلىرى قاتناشتى. قازاقستاندىن بارغان 9 بالىنىڭ بىرى بىرىنچى، بىرى ئىككىنچى ۋە تۆرت بالا ئۈچىنچى ئورۇننى ئىگىلەپ، كوماندىلار بويىچە مېكسىكا ۋە ئا ق ش دىن كېيىن ئۈچىنچى ئورۇننى ئېلىشقا مۇيەسسەر بولدى.

– بىزنىڭ «سۇلتان» سپورت جەمىيىتىدە سپورتنىڭ بوكس ۋە تېك ۋاندو تۈرلىرى بويىچە مەشىق ئۆتكۈزۈلىدۇ، – دەيدۇ مەزكۇر سەپەر داۋامىدا شاگىرتلىرىغا ھەمرا بولغان مەشقلەندۈرگۈچى رەخمەجان سادىقوۋ، – بۇ قېتىمقى مۇنداق كەڭ مىقياستا ئۆتكۈزۈلۈۋاتقان تۇرنىرغا ھەر تەرەپلىمە تاۋلانغان، تەييارلىقتىن ئۆتكەن باللارنىڭ بېرىشى شەرتى بويىچە بىزنىڭ بۇ ئىككى بالىمىز ئەينە شۇنداق باسقۇچلاردىن يەنى، چىمولغان قىزىلوردا ۋە ئالمۇتىدا ئۆتكۈزۈلگەن جۇمھۇرىيەتلىك مۇسابىقىلاردىن مۇۋاپىقىيەتلىك ئۆتۈپ، مەزكۇر تۇرنىرغا يوللانما ئالغان ئېدى. ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىلا ئۆز سالماقلىرى بويىچە ئۈچىنچى ئورۇننى ئىگىلىدى. بۇ بىز ئۈچۈن چوڭ ئۇتۇق، شۇنى ئالاھىدە تەكىتلەش لازىمكى، بۇ سەپەرگە «بىنت» ئاكسىيونېرلىق جەمىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى د. قۇزىيېۋ، «كاز تېلېكومنىڭ» پرېزىدېنتى س. بۇركىبايېۋ، ئۇنىڭ ۋىتسى – پرېزىدېنتى ئا. پوپوۋ ۋە «پانا» خەيرىخاھلىق فوندىنىڭ پرېزىدېنتى م. شەرىپوۋلار ياردەم قولىنى سونۇپ، ھامىيلىق قىلمىغان بولسا، بۇ تۇرنىرغا قاتنىشالمىسلىقىمىز مۇمكىن ئېدى...

ئەندى مەشقلەندۈرگۈچى رەخمەجان سادىقوۋ بولسا 1977 – 78 – يىللىرى 54 كىلوگرام سالماق بويىچە س س س ر ۋە قازاقستان س س ر نىڭ چېمپىونى بولغان. ھازىر «سۇلتان» جەمىيىتىدە تۆرت يىلدىن بېرى باللارنى بوكس سپورتى بىلەن مەشقلەندۈرۈپ كېلىۋاتىدۇ. ھازىر ئۇنىڭدا 70 تىن ئوشۇق بالا مەشغۇلات ئۆتكۈزمەكتە. ئۇلارنىڭ 80 پروتسېنتى ئۇيغۇر باللىرىدۇر.

كېلەچەكتىن زور ئۈمۈتلەرنى كۈتكۈزىدىغان شەمىل سادىقوۋ بىلەن كامىلجان نادىروۋ جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ شەنىنى خەلق ئارا مەيداندا قوغدىغان ئەزىمەتلەردۇر.

پەيزۇللا ئەخمەتوۋ.

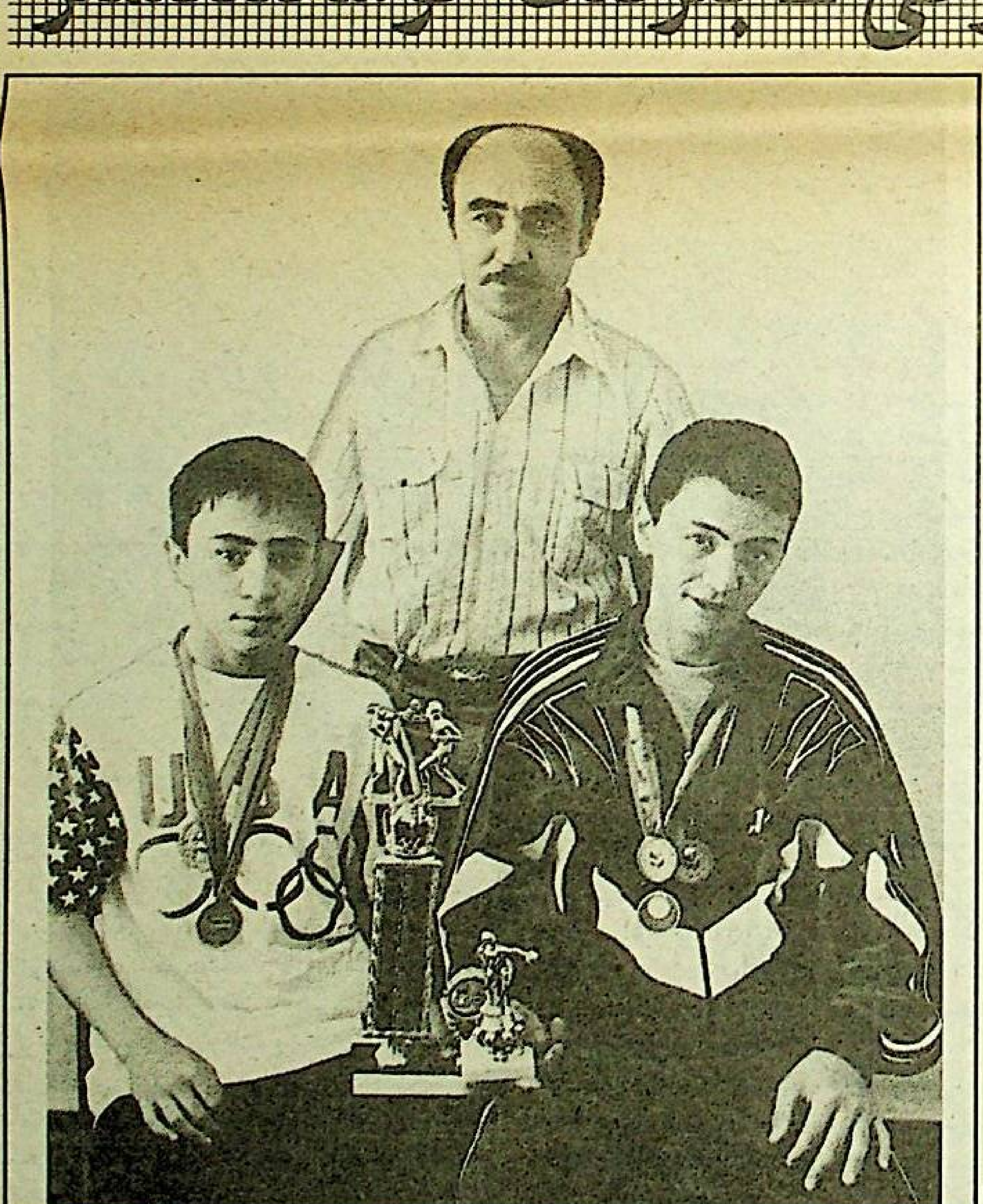

سۈرەتتە: رەخمەجان سادىقوۋ شاگىرتلىرى شەمىل (سولدا) ۋە كامىلجان بىلەن.

ئەخبارات

تۇرى بىر، نەرقى ھەر خىل مەھسۇلاتلار

يېقىندا ۋىلايەتلىك يېزا ئىگىلىك دېپارتامېنتى ئالمۇتا شەھىرىدىكى بازارلاردا سېتىلىۋاتقان گۆكتاتلارنىڭ نەرقىنى ئېنىقلاپ چىقتى.

مەلۇماتلارنىڭ كىشىنى ھەجەپلەندۈرىدىغان يېرى، گۆكتاتلارنىڭ ئۇيتوم – دوك بازارلاردىكى باھاسى مەركىزىي كوك بازاردىكى پارچىلاپ سېتىش نەرقىدىن تۆۋەن ئېكەن. مەسىلەن، مەركىزىي كوك بازاردا بىر كىلوگرام پومىدور 20 – 80 تەڭگە، دوك بازاردا 30 تەڭگە تۇرىدىكەن.

باش پىيازنى كوك بازاردا كىلوگراممىنى 25 – 40 تەڭگىدىن ئېلىش مۇمكىن بولسا، دوك بازاردىكى ئەڭ تۆۋەن باھا 30 – 75 تەڭگىنى تەشكىل قىلماقتا.

ياكيونىڭ ئەڭ تۆۋەن باھاسى «ئارمان» بازاردا ئېكەن. يەنى باشقا بازارلاردا 20 – 40 تەڭگىنى تەشكىل قىلسا، بۇ يەردە 18 – 25 تەڭگىدىن سېتىلىۋېتىپتۇ.

تەرخەمەك ئەڭ قىممەت بازار «كىروۋ» بازارى ئېكەنلىكى ئېنىقلانغان. ئۆزگە بازارلاردا 15 – 40، بۇ يەردە 40 – 60 تەڭگە مىقداردا ئېكەنلىكى ئېنىقلانغان.

باجخانىنىڭ تاپاۋىتى يامان ئەمەس

ئۆتكەن يەكشەنبە كۈنى قازاقستان مالىيە مىنىسترلىكى باجخانا كومىتېتىنىڭ رەئىسى ئى. قاسىموۋ، ئالمۇتا ۋىلايىتى ھاكىمىنىڭ مۇئاۋىنى ق. ژ. قوۋاقپانوۋ ۋە باشقىلار تالدىقورغان شەھىرىدە بولۇپ قايتتى. ئۇلار شەرقىي سانائەت زونىسىدا بولۇپ، باجخانىدىكى ئەھۋاللار بىلەن يېقىندىن تونۇشتى. شۇنىڭدىن كېيىن كېڭەشمە ئۆتكۈزۈلۈپ، ئۇنىڭدا ئالمۇتا ۋىلايىتى باجخانا باشقارمىسىنىڭ يېڭى باشلىقى، ئىككىنچى رانگلىق باجخانا خىزمىتىنىڭ مەسلىھەتچىسى ب. ب. بېيسېنوۋ ئەمەلگە ئاشۇرۇلىۋاتقان ئىشلار خۇسۇسىدا تەپسىلىي توختىلىپ ئۆتتى. كېڭەشمىدە سۆزگە چىققان ئى. قاسىموۋ قازاقستان باجخانىسىنىڭ پائالىيىتىنى تەھلىل قىلىپ، ئۇلارنىڭ پەقەت ئۆتكەن يېرىم يىل ئىچىدىلا جۇمھۇرىيەت بېۋدژېتىغا 17 مىللىارد تەڭگە ئۆتكەزگەنلىكىنى ئالاھىدە قەيت قىلىپ ئۆتتى.

شۇنىڭغا قارىغاندا، باجخانىنىڭ تاپاۋىتى يامان ئەمەس ئوخشايدۇ...

ئابدۇخالىق ماخمۇت.

ھەر جاينىڭ ئوز تارىخى بار

ئىناقلىقتىن بەركەت تېپىۋاتقان يۇرت

سۇرەتتە: «س م ئۇ - 15» مەھەللىسىنىڭ بىر توپ ئاياللىرى.

ئەللىگىنچى ۋىللارنىڭ ئاخىرىدا قىزىل خىتاي باسقۇنچىلىرى ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاندا قىيىن «ستىل ئۆزگىرىش» ۋە «يەرلىك مىللەتچىلىككە قارشى تۇرۇش» ھەرىكەتلىرىنى ۋۇرگۇزۇپ، ھەسكىلگەن مىللىي زىيالىلار-نى تەقىپلەش، جازالاش نەتىجىسىدە ئون مىڭلىغان ئۇيغۇرلار ئوز ۋەتىنىنى تەرك ئې-تىپ، خوشنا ئەللەرگە، جۈملىدىن، قازاقىس-تان دىيارىغا كوچۇپ چىقىشقا مەجبۇر بول-دى...

ئىسسىق ماكانىنى تاشلاپ چىققان ئۇي-غۇرلار ئاساسەن ئالمۇتا ۋىلايىتىنىڭ شە-ھەر - يېزىلىرىغا، ئالمۇتا شەھىرىگە ۋە ئۇ-نىڭ ئەتراپىدىكى مەھەللىلەرگە ئورۇنلاش-تى. جۈملىدىن، ئالمۇتا شەھىرىنىڭ غەر-بىي - جەنۇبىدا بەرپا بولغان مەھەللىلەر-نىڭ بىرى - «س م ئۇ - 15» (قۇرۇلۇش مونتاژ باشقارمىسى) مەھەللىسىگىمۇ ئونلى-غان ئۇيغۇر ئائىلىلىرى ئورۇنلاشقان ئىدى.

بىيىل، يەنى جۇمھۇرىيەت پرېزىدېنتى-نىڭ پەرمانىغا بىنائەن قازاقىستان خەلقلى-رى بىرلىكى ۋە مىللىي تارىخ ۋىلى دەپ ئاتالغان 1998 - ۋىلى مەزكۇر مەھەللە-نىڭ تەشكىل قىلىنغىنىغا 40 ۋىل توشۇۋا-تىدۇ. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن مە-ھەللە ئۆزگىنى، يۇرت موتىۋەرى ئۇرالىم ئاكاروزىيېۋ بىلەن ئۇچرىشىپ، مەزكۇر مە-ھەللىدە ئىستىقامەت قىلىۋاتقان ئۇيغۇر جا-مائەتچىلىكىنىڭ تەشكىل تېپىپ، ئوتكەن ۋىللار ئىچىدە ئېلىپ بارغان جامائەتچىلىك ئىشلىرى ۋە ھازىر قىلىنىۋاتقان چارە - تەد-بىرلەر ھەققىدە سورىغىنىمىزدا، ئۇ توۋەندىكى-لەرنى سوزلەپ بەردى:

- مەھەللىمىزنىڭ قىسقىچە تارىخىنى ۋا-راغداپ ئاچىدىغان بولساق، بۇنىڭدىن 40 ۋىل مۇقەددەم يەنى 1958 - ۋىلى ئالمۇ-تا شەھىرىنىڭ غەربىي - جەنۇبىدا قەد كو-تەرگەن بىر قەۋەتلىك تۇرۇشلۇق ئويلەرنى ئالمۇتا قۇرۇلۇش كومبىناتىنىڭ قارىمىقىدى-كى «15 - قۇرۇلۇش - مونتاژ باشقارمى-سى» سالغان. شۇڭلاشقا نامىمۇ «س م ئۇ - 15» دەپ ئاتالغان.

شۇ ۋىلنىڭ باھار ئېيىدا مەھەللىنىڭ دې-ھكارتا كوچىسىدىكى سۇلتانخان ھەدىنىڭ گوھەرخان ئىسىملىك ئانىسى ۋاپات بول-دى، موشۇ مۇسىبەتتە مەھەللە جامائەتچى-لىگىنىڭ كېرەكلىكى بايقالدى. مومايىنىڭ يەتتە نەزىرىدە مۇنەۋۋەر ئاكىنى بىر ئېغىز-دىن مەھەللە بېگى قىلىپ سايلىدۇق ۋە مەھەللىدىكى بارلىق ئۇيغۇر ئائىلىلىرىدىن ئىختىيارىي ھالدا، ئىانە ۋىغىپ، يەرلىك كولاشقا كېرەك قۇرال - جابدۇقلارنى ۋە جىنازە ياسىتىپ، مەخسۇس ئادەملەرنى سايلىدۇق. مانا شۇنىڭدىن باشلاپ، جاما-ئەتچىلىك ئىشىمىز بىر قەدەر يولغا قويۇل-دى.

1960 - ۋىللاردىن باشلاپ مەھەللى-مىزنىڭ جامائەتچىلىكى مۇستەھكەملى-نىپ، توي - توكۈن، نەزىر - چىراق، ھېيت - ئايەملەر ئومۇلۇكتە ئوتۈپ كېلىۋاتىدۇ. مە-ھەللىمىزنىڭ جامائەتچىلىكى قويۇق مۇنا-سىۋەت قىلىپ كېلىۋاتقان يۇرتلارنىڭ بې-رى چاپايېۋ يېزىسىدۇر. چۈنكى بىزنىڭ قەبرىستانلىغىمىز بىر بولۇپ، قەبرىستانلىق-نى تازىلاش، يول ياساش ئىشلىرىنى ئىش-لارنى بىرلىكتە ئېلىپ بېرىۋاتىمىز. بۇنىڭ-دىن تاشقىرى يېزىمىزغا مەسچىت سېلىش ئىشلىرىمۇ مەھەللىمىزنىڭ ئايلىرى بىر كې-شىدەك قاتناشتى. ئوتكەن ۋىلى ناھىيە دە-رىجىسىدە ئوتكەن ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۇ-نىگە چوڭ تەييارلىقلار بىلەن قاتنىشىپ ئىختىسادىي جەھەتتىنمۇ ياردەم - يولەك بولدۇق. بايراملىق كونسېرتتا بىزنىڭ مەھەللىمىزنىڭ ياشلىرى قاتنىشىپ كوپچىلىكنىڭ ئالقى-شىغا سازاۋەر بولدى.

كېيىنكى ۋىلگىرىمە ۋىل ئىچىدە شەھەر كەڭىيىپ، بىر نەچچە مىكرورايونلار قەد كوتەردى. شۇلارنىڭ بىرى - مەھەللىمىز ئەتراپىدا ئورۇنلاشتى. ئاۋغۇل مىكرورايونلىرى بەرپا بولۇپ، مەزكۇر مىكرورايونلارغا يۇ-لىكەن ئۇيغۇر ئائىلىلىرى كوپچىلىك كەلدى. ئۇلار قوشۇلۇپ ھازىرقى ۋاقىتتا چوڭ بىر يۇرتقا ئايلاندۇق.

بۇنىڭدىن تاشقىرى ئالمۇتا شەھىرى بو-يىچە باشقا مەھەللە جامائەتچىلىكىگە ئوخ-شاش ئۇيغۇرلارنىڭ ئومۇمىي جۇڭلۇك جا-مائەتچىلىك ئىشلىرىدىن چەتتە قالمايمىز. مانا بىيىل مەھەللىمىزنىڭ بارلىققا كەلگى-نىگە 40 ۋىل تولۇۋاتىدۇ. يۇرت موتۇۋەرلىرى-گە، ئۇرۇش، ئەمگەك ۋېتېرانلىرىغا، مەھەللە ياشلىرىغا، مەھەللىمىزدە ياش ئىللار تو-يىنىڭ ئارىلىرىغا، مەھەللىمىزدە ياشاپ ك-كى تويى مۇناسىۋىتى بىلەن مۇبارەكلەش-رازىمەنلىك تىلەيمىز.

يالقۇن سەممەدى،
ئالمۇتا شەھىرى.

چارۋىچىلىق ساھاسى

قوي ئېگىلىگى - چارۋىچىلىقنىڭ مۇھىم ساھاسى. لېكىن كېيىنكى ۋىللىرى بۇ مۇ-ھىم ساھامۇ مۇشكۇللۇككە ئۇچرىدى، قوي سانى كەسكىن ئازىيىپ كەتتى. قوزا ئې-لىش، ۋۇڭ يېتىشتۇرۇش كورسەتكۈچلىرى كۇلكۇلۇك ھالەتكە چۈشۈپ قالدى. ئىلگ-ھانى يۇكسەلدۇرۇشنى قولغا كەلتۇرىد-غان ئېگىلىكلەرگە رەغبەتلەندۇرۇش چار-لىرى كورۇلىدىغانلىغىنىمۇ ئاگاھلاندۇردى. ناھىيەدە ئالغا سۇرۇلگەن بۇ ۋەزىپىنى چوڭقۇر ھىس قىلغان ھالدا ئىش ئېلىپ بېرىۋاتقان ئېگىلىكلەر يوق ئەمەس. بىيىل-

يەكۈن نېمىنى كورسەتتى

رى ناھىيە بويىچە يېرىم مىللىونغا يېقىن قوي - ئوشكە بولۇپ، يايلاق يېتىشمەتتى. ھازىر شۇ مالنىڭ يېرىمىدىن كوپرەكى يوق. ئۇلارنىڭ 70 مىڭى ئىشلەپ چىقى-رىش كوئوپېراتىۋلىرىغا تەئەللۇق. ۋىل بېشى-دىن بېرى ئۇنىڭ سانىنى ئوزىنىڭ تول ھېساۋىدىن كوپەيتىش توغرىلىق ئېنىق تاپشۇرۇقلار بېرىلىپ، قەتئىي تەلەپلەر قو-يۇلغان ئىدى. ئەندى بۇگۇنكى ئىش يە-كۇنى كىشىنى خوشال قىلالمايدۇ. بۇ ھەقق-دە ناھىيەلىك يېزا ئېگىلىكى دېپارتامېنتى-نىڭ باش زووتېخنىكى جۇماتاي مۇخامې-دىيېۋ مۇنداق دەيدۇ.

- قوي ئېگىلىكىنىڭ ناھىيەدىكى ئىش-لەپ چىقىرىش ساھالىرى ئارىسىدا ئالىد-غان ئورنى چوڭ. بىيىل ئۇمۇمىيۈزلۈك ئال-غاندا، ناھىيە بويىچە 141.939 ساغلىق-نىڭ ھەر يۇزىدىن 88 دىن قوزا ئېلىندى. ئەندى ئۇنىڭ ئىچىدە ئىشلەپ چىقىرىش كوئوپېراتىۋلىرى ھەر يۇز ساغلىقتىن 70 تىن قوزا ئالغانلىغى بىزنى قانائەتلەندۇرەل-مەيدۇ. كەلگۇسىدە بۇنىڭدىن توپ ئاسا-سلىق يەكۈن چىقىرىش تەلەپ قىلىنىۋات-دۇ. چۈنكى ناھىيە ھاكىمى چۈشكۈنلۈككە ئۇچرىغان قوي ئېگىلىكىنى تەرەققىي ئەت-كۈزۈش چارىلىرىنى تېز ئەمەلگە ئاشۇرۇش-نى قەتئىي تەلەپ قىلىۋاتىدۇ. ھەتتا بۇ سا-

«ئۇچارال»، «ئالتۇن»، «ئاقارال» ئىشلەپ چىقىرىش كوئوپېراتىۋلىرى بويىچە ھەر يۇز ساغلىقتىن 90 - 100 دىن قوزا ئېلىش كورسەتكۈچى قولغا كەلتۇرۇلدى. شۇنداقلا «ساربەل»، «كوكتال» ئىشلەپ چىقىرىش كوئوپېراتىۋلىرى چوپانلىرىمۇ خېلە ياخشى پەللىدىن كورۇندى. يەر شارائىتى ئوخشاش بولسىمۇ، باشقا كوئوپېراتىۋلار نىشاندىكىدىن توۋەن قوزا ئالدى. «توۋەنكى پەنجىم» ۋە «بىرلىك» ئىشلەپ چىقىرىش كوئوپېراتىۋ-لىرى ھەر يۇز ساغلىقتىن 50 قوزا ئەتراپى-دا، «ئالمالى»، «بارۇ خود ژا» ئىشلەپ چىقىرىش كوئوپېراتىۋلىرىدا ھەر يۇز ساغ-لىقتىن بارى - يوقى 27 - 29 دىن قوزا ئېلىنغانلىغىنى قانداق چۈشەندۇرۇشكە بو-لىدۇ؟

دېمەك، بۇ ساھادا كەلگۇسىدە ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدىغان ئىشلار، چارىلەر ئاز ئەمەس. بۇگۇنلەردە قوي قىرقىپ، كۈپكە چۈشۈ-رىلىپ، يايلاقلارغا ئەۋەتىلدى. بىيىل ياي-لاقلارنىڭ چوپلىرى ئالاھىدە ياخشى. مۇن-داق ئېيتقاندا، يايلاق چارۋىچىلار ئۈچۈن دەم ئېلىش ئۈچۈن ئەمەس، مېلىنى سەمەر-تىدىغان جايى بولۇشى كېرەك. چۈنكى سېمىز مال قىشتىن ياخشى چىقىدۇ.

ئابدۇكېرىم تۇدىياروۋ.
پانفىلوۋ ناھىيەسى.

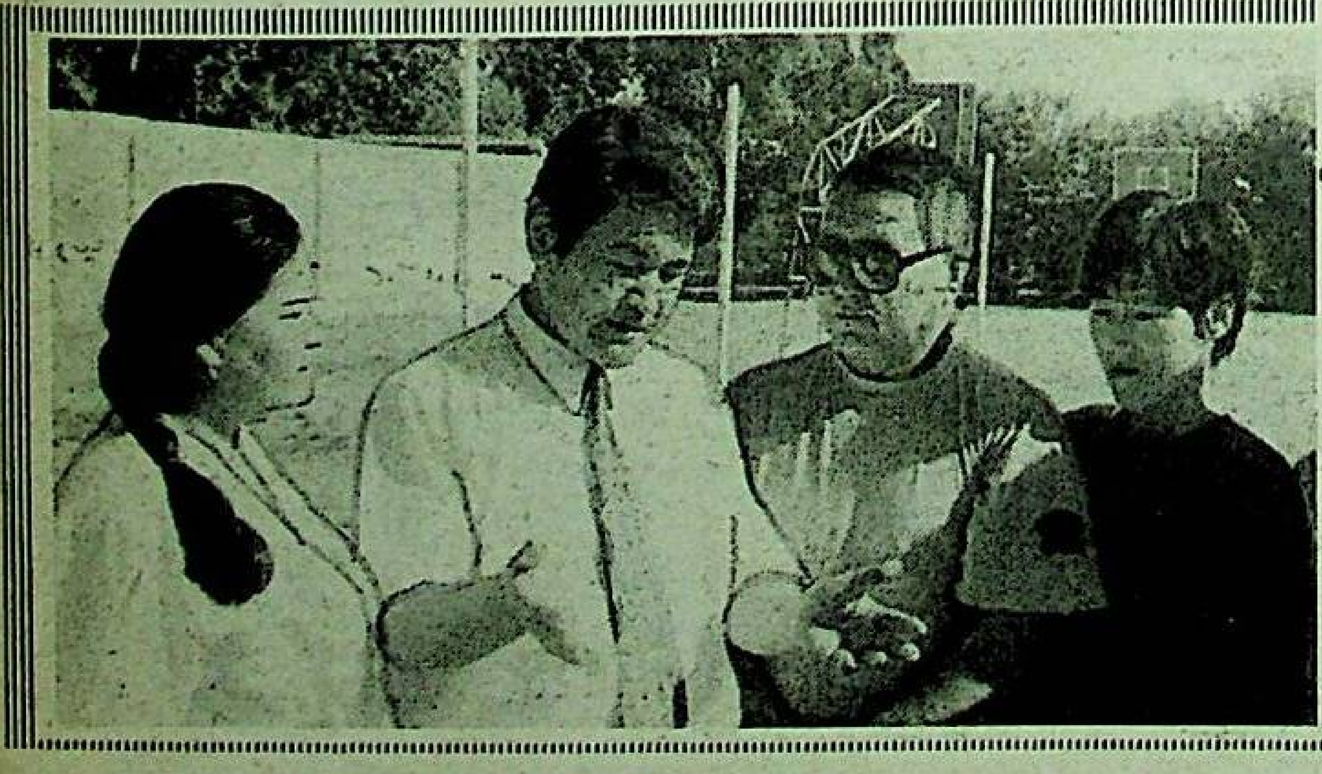

4 - سانلىق مەكتەپ مۇئەللىملىرى قولغا كەلتۇرۇشكە مۇۋاپىق بولدى.

مۇسابىقە يەكۈنىدە ناھىيەلىك كەسىپى ئىتتىپاق كومىتېتىنىڭ رەئىسى ق. قوزاغۇ-لوۋغالىپ چىققان كوللېكتىۋ ۋە شەخسلەر-كە باھالىق سوغىلارنى تاپشۇردى.

ئەمىردىن تايىروۋ.

سۇرەتتە: ناھىيەلىك كەسىپى ئىتتىپاق كومىتېتىنىڭ رەئىسى ق. قوزاغۇلوۋ مۇ-سابىقە قاتناشقۇچىلىرى بىلەن سوھبەت-لىشىۋاتىدۇ (سولدىن ئىككىنچى). مۇئەللىپ چۈشەرگەن سۇرەت.

دېخان ئېگىلىكلىرىدە

ئاتا كەسپىگە ۋارىسلىق

كېيىنكى ۋاقىتلاردا جەمىيىتىمىزدە سى-ياسىي - ئىجتىمائىي ئوزگىرىشلەر يۈز بې-رىپ، بازار ئىختىسادى يولغا قويۇلغان-دىن كېيىن، خېلە ئېغىر دەرىجىدە ئىختى-سادىي قىيىنچىلىقلار تۇغۇلۇۋاتىدۇ. دې-خان ئېگىلىكلىرىمۇ ھەر خىل توسقۇنلىق-لارغا دۇچ كەلمەكتە. كولخوز، سوۋخوزلار-دىكى ئىشلەپ چىقىرىش سايمانلىرى، مال - چارۋا بۇلاڭ - تالاڭغا ئۇچراپ، ئۇ ئېگىلىكلەر ۋەيرانچىلىق ھالىتىگە چۈ-شۈپ قالدى. دېخانلار ئارىسىدا ئىشسىز-لىق، نامراتچىلىق يۈز بەردى. بەزىلەر با-زارغا چىقىپ تىجارەت بىلەن شۇغۇللانسا، بەزىلەر كولخوزدىن يەر ئېلىپ دېخانچى-لىق بىلەن مەشغۇل بولماقتا. مانا موشۇن-داق پەيتتە ئۇزاق ۋىللاردىن بېرى تالغىر ناھىيەسىگە قاراشلىق «كراسنىي پولىي» يېزىسىدىكى كولخوزدا ئىشلەپ، ھالال ئەم-گىكى بىلەن كوزگە كورۇنگەن سالاھىدىن جالال ئوغلى تېيىپوۋ نېمە قىلىش كېرەكلى-گى توغرىلىق ئويلىنىپ قالدى. ئۇ: «دا-دام جالال تېيىپوۋ ئوز خەلقى ئۈچۈن خىز-مەت قىلغان، قارىتورۇق سوۋخوزىدا يېزا ئېگىلىگى ئىشلەپ چىقىرىشىغا خېلە چوڭ ھەسسىلەر قوشقان، جەمىيەتتە ھورمەت - ئابرويغا ئېگە ئىنسان ئىدى. مەنمۇ ئاتا ئى-زىدا مېڭىپ ئۇنىڭ نامىدا دېخان ئېگىلى-گىنى قۇرۇشۇم كېرەك» دېگەن قارارغا كەلدى. شۇنىڭ بىلەن سالاھىدىن يېقىن ئۇققىنى ۋە قېيناغىسى ئەمەت توختىيېۋ بىلەن بۇ ھەقتە مەسلىھەتلەشتى. ئەمەت توختى ئائىلى سارا بىلەن ئون بىر پەرزەنت-نى تەربىيلەپ چوڭ قىلغان، ھەر خىل ئەمگەك قايناملىرىدا چېنىققان، ھالال ئەم-گەك قىلىپ ئائىلىسىنى كۆللەندۇرۇپ، باش-قۇرۇپ كېلىۋاتقان كەمتەرىن، ئاق كوڭۇل ئىنسان بولغانلىقتىن ئىنىسى سالاھىدىنگە توغرا مەسلىھەت بېرىپ: «مەن سېنىڭ «جالال» دېخان ئېگىلىكىڭنى قۇرۇپ ئىش باشلىماقچى بولغانلىغىڭنى قوللاپ - قۇۋۋەت-لەيمەن. يەر ئالتۇن قوزۇق، كىمكى يەرگە مېھىر قويۇپ ئىشلىسە، يەر سېخىيلىغى بى-لەن نېمەتلىرىنى ئۇنىڭدىن ئايىماي بېرى-دۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن يەرگە ئىشلىشىمىز كې-رەك. مەنمۇ بۇ ئېگىلىككە ئەزا بولۇپ كى-رەي. بىللە ئىشلەيلى، ئۇنىڭدىن ھەممىمىز مەنپەئەتدار بولايلى» دېدى.

كولخوز بىلەن كېلىشىپ 18 گېكتار يەر ئالغان سالاھىدىن بىييىل ئەتىيازدىن باش-لاپ دېخانچىلىق ئىشلەپ چىقىرىشىنىڭ تەييارلىغىنى ئېلىپ باردى. ئۇلار، ئۇرۇق-لۇق، تېخنىكا مەسىلىلىرىنى ئوز كۇچىگە تايىنىپ ھەل قىلدى. يەرلەرنى ئائىلىلەر-گە بولۇپ بېرىپ، بىر ئاۋتوماشىنا، بىر تراك-تور ۋە باشقا ئىشلەپ چىقىرىش قۇراللىرى بىلەن تەمىنلىنىپ، بۇ يەرلەرگە تاماكا، كوك-

تات، قوغۇن - تاۋۇز، كاۋا قاتارلىق ھەر خىل زىرائەتلەرنى تېرىشنى ئۇتۇقلۇق ئا-ياقلاشتۇردى.

ئۇلار ھازىر ئائىلە بالا - چاقىلىرى بىلەن زىرائەتلەرنى پەرۋىش قىلىشنى كۈچەيتىپ، «جالال» دېخان ئېگىلىگىدىن مول - ھوسۇل ئېلىش يولىدا تىرىشماقتا.

ئابدۇرېشىت قاسىمى.
تالغىر ناھىيەسى.

سۇرەتلەردە: 1 - ئەمەت توختىيېۋ. 2 - ئاكا - ئۇكا سالاھىدىن ۋە ماخمۇت توختىيېۋلار. بۇ سۇرەتلەرنى بىيىلقى ۋىلنىڭ تېرىلغۇ پەسلىدە رۇستەم يۇسۇپوۋ چۈشەرگەن.

40 ياش ۋە ئۇنىڭدىن چوڭلارنىڭ مۇسابىقىسى

يېقىندا ئۇيغۇر ناھىيەسىنىڭ مەركىزى چۇنجا يېزىسىدىكى ستادىئوندا ناھىيەلىك كەسىپى ئىتتىپاق كومىتېتىنىڭ ئۇيۇشتۇ-رۇشى بىلەن 40 ياشقىچە ۋە ئۇنىڭدىن چوڭ ئەر - ئاياللارنىڭ ھەمدە مەكتەپ مۇ-ئەللىملىرىنىڭ ئىشتىراكىدا سپورتنىڭ بىر قانچە تۈرى بويىچە مۇسابىقىلار ئوتكۇزۇل-دى.

كۈننىڭ نادەتتىكىدىن تاشقىرى ئىس-سىقلىغىغا قارىماي، ناھايىتى قىزغىنلىقتا ئوتكەن بۇ مۇسابىقىلاردا 1 - سانلىق چۇنجا ئوتتۇرا مەكتىۋىنىڭ مۇئەللىملىرى (ئەرلەر) بىرىنچى ئورۇننى ئېگەللىدى. ئىككىنچى، ئۈچىنچى ئورۇنلارنى بولسا، كىچىك دېخان، 3 - سانلىق چۇنجا ئوتتۇرا مەكتەپلىرىنىڭ ئوقۇتقۇچىلىرى يېڭىۋال-دى.

خانىم - قىزلار كوماندىلىرى ئىچىدە 1 - ئورۇننى چۇنجىدىكى 3 - سانلىق، 2 - ئورۇننى 2 - سانلىق، 3 - ئورۇننى

ئىنسان ۋە ئىمان

دىنىمىزنىڭ پاكلىقىنى ساقلايلى

دىنىي ئەركىنلىكىمىزگە كەلسەك يول نەچچە يىللاردىن كېيىنكى ئىلمىي ئەركىنلىكنىڭ نەتىجىسى بولۇپ، مۇقەددەس ئىسلام دىنىمىزنىڭ ئەۋزەللىكىگە تەرغىب قىلىش، ئۇنىڭ قائىدە ـ قانۇنىيەتلىرى بىلەن كەڭ ئاممىنى تەپسىلىي تونۇشتۇرۇش مەخسىتىدە ئاتالمىش «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچىسى «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىدا تۈرلۈك ھالدا ماتېرىياللار بېرىلىپ كېلىۋاتىدۇ. بىز كوممۇنىستىك ئىتتىپاق ھوكۇمرانلىق قىلغان دەۋرىدە چەكلىمە ۋە قىسمەن بۇرمىلاشلارغا ئۇچراپ كەتكەن ئىسلام شەرىئىتىنىڭ ئەينەن ماھىيىتىنى نامايان قىلىپ بېرىش ئۈچۈن بۇ ئىشقا كۆپىرەك مەخسۇس ۋە ئۇزۇقلۇق دىنىي بىلىملىك كىشىلەرنى جەلپ قىلىشقا تىرىشىمىز. تەھرىراتقا خىزىغا بۇ خەيرلىك ئىشنىڭ كىشىلەرنىڭ ئىمانىي ئىقلىقا، دىيانەتلىك بولۇشقا تەربىيىلەشتە چوڭ رول ئاتقۇرۇۋاتقانلىقى توغرىلىق گېزىتخانلاردىن ئۇزلىرىنىڭ پىكىر ـ ئىمكانلىيەتلىرنى بىلدۈرگەن خەتلەر ئۇزۇلمەي كېلىپ تۇرىدۇ.

ئىسلام ئەقىدىلىرى ھەققىدە ئىلمىي ئاساسلىق، مەزمۇنلۇق ماقالىلىرى بىلەن گېزىتخانلىرىمىزنىڭ دىققىتىنى ئۇزىگە جەلىپ قىلىپ كېلىۋاتقان مىسىر ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ شەرىئەت فاكۇلتېتىنى تاماملىغان مۇھەممەت يۇسۇپنىڭ نامىغا تەھرىراتىمىزغا سەئۇدىيە ئەرەبىستانى، تۈركىيەدىن كەلگەن تۆۋەندىكى خەتلەرنى ئەينە شۇنىڭ ئىپادىسىدۇر.

ئىسلام دىنىمىزنىڭ ئۇلۇغلىقىنى، ھاياتىيلىقىنى كەڭ جارى قىلىپ كېلىۋاتقان سۆيۈملۈك «يېڭى ھايات» ۋە «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتلىرىدىكى قېرىنداشلىرىمىزغا ۋە پىداكارلىق بىلەن دىنىمىزنىڭ ئەسلا ماھىيىتىنى كىشىلەرگە توغرا يەتكۈزۈپ بېرىۋاتقان ئىنىمىز مۇھەممەت يۇسۇپ ئەپەندىگە، شۇنداقلا مۇسۇلمان جامائەتچىلىكىگە سالام.

قەدىرلىك ئىنىمىز مۇھەممەت يۇسۇپ، بىز سىزنىڭ بىدئەتلەرنى (دىندا بولمىغان ئىشلار) يوق قىلىپ، دىنىمىزنى ساغلاملاشتۇرۇش يولىدا كۆرسىتىۋاتقان ئۇلۇغ خىزمەتلىرىڭىزگە كۆپ ـ كۆپ رەخمەت ئېيتىمىز. سىزنى بىز قوللاپ ـ قۇۋۋەتلەيمىز. سىزنىڭ يازغان ماقالىلىرىڭىز ھەقىقەتەن بۈيۈك دىنىي تەلىماتلاردۇر. ئىشىڭىزنى داۋام قىلىپ، چوڭ نەتىجىلەر قازىنىشىڭىزنى ئاللادىن تىلەيمىز. ئاللا تائالا ئىلمىڭىزنى كۆپ قىلسۇن. رەخمەت سىزگە. ئەرەبىستاندىكى قېرىنداشلىرىڭىز سىزگە سالام ۋە ئېھتىرام يوللايدۇ.

ئابدۇقادىر ھاجى.
سەئۇدىيە ئەرەبىستانى.

ئەزىز ئىنىم مۇھەممەت يۇسۇپ، سىزگە چوڭ ئۇتۇق تىلەيمەن. «يېڭى ھايات» گېزىتىدە ئېلان قىلىنىپ كېلىۋاتقان ماقالىلىرىڭىزنى ئالاھىدە كۆڭۈل بولۇپ، زور قىزغىنلىق بىلەن ئوقۇيمەن. سىز كىشىلەرگە دىنىمىزنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتىنى چۈشەندۈرۈپ كېلىۋاتىسىز. سىزگە تۈركىيەدىكى پۈتكۈل دوست ـ يارانلىرىم نامىدىن رەخمەت ئېيتىمەن. خەيرلىك ئىشىڭىزنى داۋام قىلىۋېرىڭ.

رەھىمجان ئەيسا.
تۈركىيە.

***

بېيىلقى يىلنىڭ 18 ـ ئاپرېلدا «يېڭى ھايات» گېزىتىدا ئېلان قىلىنغان «ئىسلام شەرىئىتىنىڭ بەلگۈلىمىسى ۋە ئويلاپ چىقىرىلغان «پەتىۋالار» سەرلەۋھىلىك ماقالىغا ئۇمۇمىي خەلقنىڭ بەرگەن باھاسى ناھايىتى ياخشى بولدى. ئېنى ۋاقىتتا ئاز ساندىكى بەزى ئادەملەرنىڭ بۇ ماقالا ھەققىدىكى سەلبىي چۈشەنچىلىرى تارقىلىپ، مۇسۇلمان خەلقىمىزنى قايمۇقتۇرۇش رولىنى ئويىنىدى. بۇ ئىنتايىن خەتەرلىك ئىش. شۇڭا مەن بىر قىسىم دىنىي تەلىمدىن دېگەندەك خەۋىرى يوقلىغى تۈپەيلى ئۇلار چۈشىنەلمىگەن بەزى مەسىلەلەرنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ بەرمەكچىمەن:

ئاۋال شۇنى ئېنىق ئېيتىپ ئوتۇمەنكى، گېزىت مۇخبىرىنىڭ سوئاللىرىغا بېرىلگەن جاۋاپلار مېنىڭ شەخسىي كوز قارىشىم ئەمەس، بەلكى ئىسلام دىنىنىڭ پىكرى، ئىسلام دۇنياسىدىكى ئاتاقلىق ئالىملارنىڭ سوزلىرىدۇر. ئەشۇ موتىۋەر زاتلارنىڭ پىكىرلىرىنى قۇرئان، ھەدىسلەرگە ئۇيغۇن كېلىش شەرتى بىلەن قوبۇل قىلىمەن. ئاللانىڭ دىنىنى ھەقىقىي ماھىيەتلىرى بىلەن كىشىلەرگە چۈشەندۈرۈش ئارقىلىق دىنىمىزغا بىر قانچە يۈز ژىللاردىن بېرى كىرگۈزۈۋېلىنغان بىدئەت (دىندا بولمىغان ئىشلار) ۋە خۇراپاتلارنى چىقىرىپ تاشلاپ دىنىنى توغداشنى نىيەت قىلغانمەن.

سوھبىتىمىزنىڭ بېشىدا ئالمۇتىغا جايلاشقان ئۇيغۇر مەھەللىسىدىكى مەسچىتنىڭ ئىمامى بولغان مەلۇم بىر كىشىنىڭ «جىنازا نامىزىنى مەسچىتتە چۈشۈرۈش ژېكىرمە يەتتە ھەسسە سوۋاپقا ئېگە. بۇ قۇرئاننىڭ مەلۇم سۈرىسىدىكى مونۇ ئايەتتە ئېيتىلغان» دېگەن سوزى ئارقىلىق قۇرئاننى بۇرمىلىغانلىقى ھەققىدە ئېدى. مېنىڭ جاۋابىمدىكى «جىنازا نامىزى ئەسلىدە ناماز ئەمەس، بەلكى مەيىتكە قىلىنغان دۇئادۇر...» دېگەن جۈملىنىڭ ئاساسىي مەخسىتىنى چۈشەنمىگەن. ئۇلار «جىنازا نامىزىنى ناماز دېمەيتۇ» دەپ چۈشىنىپ، مەسىلىنىڭ ئاساسىي نىشانىنى بۇراپ ئىختىلاپ ماۋزۇسىغا كىرمەيدىغان بىر مەسىلە ئۈستىدە سوز تارقاتقان.

بۇ مۇنداق مەسىلە: ناماز سوزى پارىسچە بولۇپ ئۇنىڭ ئەرەبچىسى «سالات» دۇر. قۇرئانئوكەرىمدە «سالات» سوزى ھەر خىل مەنالاردا كەلگەن. «سالات» ئاللادىن سادىر بولسا ـ «رەخمەت»، پەرىشتىلەردىن سادىر بولسا ـ «مەغپىرەت»، ئىنسانلاردىن سادىر بولسا ـ «دۇئا» مەنالىرىدا كېلىدۇ. ناماز ـ ئىنسانلاردىن سادىر بولىدىغان پائالىيەت بولغانلىقى ئۈچۈن، ھەر قانداق ناماز لوغەت جەھەتتە «دۇئا» مەنىسىنى بېرىدۇ. ئامما، ئىستىلاھتا (يەنى شەرىئەت ئىستىمالىدا) تەكبىر بىلەن باشلىنىپ، قىيام(ئورە تۇرۇش)، روكۇ (ئېگىلىش)، سەجدە، ئولتۇرۇش، سالام بېرىش قاتارلىقلارنى ئوز ئىچىگە ئالغان پائالىيەت ناماز دەپ ئاتىلىدۇ. جىنازا نامىزى تەكبىر، قىيام، سالام بېرىش جەھەتلەردە نامازغا ئوخشىغانلىغى ئۈچۈن ئۇنىمۇ ناماز دەپ ئىستىمالغا كىرگۈزۈلگەن بولسىمۇ، ئۇ روكۇ، سەجدە، ئولتۇرۇش قاتارلىق نامازنىڭ مۇھىم ئاساسلىرىدىن سىرتىدا بولغىنى ئۈچۈن ئۇ نامازنىڭ تولۇق ئىستىمالىغا كىرەلمەيدۇ. پەقەت ئىستىمالدا ئۇنى ناماز دەپ ئادەتلەنگىنىمىز ئۈچۈنلا ناماز دەپ سانايمىز. قۇرئاندىمۇ ناماز دەپ ئىستىلاھى مەنىسى قوللىنىلغان. شۇنىڭ ئۈچۈن جىنازىنى مەسچىتنىڭ ئىچىگە ئېلىپ كىرىش مەكروھ دېيىلگەن. مېنىڭ جاۋابىمدىكى «جىنازا نامىزى ئەسلىدە ناماز ئەمەس، بەلكى دۇئادۇر» دېگەن سوزۇمنىڭ ئىسپاتى ئەينە شۇ. جىنازا نامىزىنىڭ پەرىز ئېكەنلىكىدە ھېچ كىمنىڭ ئىختىلاپى يوق. ئۇنى ئادا قىلىش مۇسۇلمانلارغا بۇيرۇلغان پەرىزدۇر. بۇنى ھەممە كىشى ئىنكار قىلىدۇ. بۇنداق ھالەتتە جىنازا نامىزىنى ناماز دەيلى ياكى دۇئا دەيلى، بەرىبىر ئۇنىڭ ھوكۇمىگە يەنى پەرىزلىكىگە دەخلى يەتكۈزمەيدۇ.

ئىككىنچى مەسىلە: موشۇ جاۋابىمدىكى «شۇكلاشقا بەش ۋاقىت نامازنى مەسچىتتە ئوقۇش سۈننەت بولغاچقا ساۋاپلىقتۇر. ئامما ئۇ، نامازنىڭ شەرتى ئەمەس...» دېگەن سوز ئۈستىدىكى پىكىرلەرگە كەلسەك، نامازنىڭ 12 شەرتى بار. ئالتىسى نامازنىڭ سىرتىدا، ئالتىسى ئىچىدە بولىدۇ. بۇ شەرتلەرنىڭ بىرەسى كام بولغاندا ناماز ئادا بولمايدۇ. «شەرت» بۇ كام بولسا بولمايدىغان نەرسە دېگەنلىك. ئامما سۈننەت ئىبادەتلەرنى كامىللىغۇچى پائالىيەت بولسىمۇ، ئۇ نامازنىڭ شەرتلىرىدىن ئەمەس. سۈننەت سوۋاپنىڭ كوپىرەك بولۇشى ئۈچۈندۇر.

شەرىئەت ھوكۇملىرى سالاغا ئورۇن بەرمەيدۇ. كىشىلەرنى مەسچىتكە تەشەببۇس قىلىمەن دەپ سۈننەتنى نامازنىڭ شەرتى دەپ قويۇش توغرا بولمايدۇ. شەرتنى شەرت، سۈننەتنى سۈننەت دېيىش كېرەك. چۈنكى مۇنداق دېگەندە مەسچىتكە چىقالماي ئويىدە ناماز ئوقۇغان كىشىنىڭ نامىزىنى دۇرۇس ئەمەس دېيىشكە توغرا كېلىدۇ. ھالبۇكى، نامازنى ئويدە ئوقۇسىمۇ ئادا بولىدۇ. مەسچىتتە ئوقۇسا ژېكىرمە يەتتە ھەسسە ئارتۇق سوۋاپ بولغانلىقنىڭ سىرتىدا كوپلىگەن ماددىي ۋە مەنىۋى پايدىلار بولىدۇ.

ئۈچىنچى مەسىلە: قۇرئان ئوقۇش ۋە جىنازا نامازلىرىنى چۈشۈرۈش ئۈچۈن ھەق سوراش ياكى ئېلىش مەسىلىسى بولۇپ، بۇ مەسىلە قۇرئان كەرىمنىڭ ھوكۈمى بىلەن ناھايىتى ئوچۇق ئىزاھلانغان. بۇ ئۇمۇمىي ھوكۇمدۇر. سوئالنىڭ چەكلىمىسىگە ئاساسەن مەنمۇ قۇرئاننىڭ بۇ ئۇمۇمىي ھوكۇمىنى ئېيتتىم. ئىسلام مەملىكەتلىرىدە بولسا ئىمام ـ مەزىنلەرگە ھوكۇمەتتىن مائاش بەلگۈلىنىدۇ. ئۇلار مەسچىتنىڭ ۋە جامائەتچىلىكنىڭ خىزمەتلىرىنى قىلىش يولىدا ژۈرگىنى ئۈچۈن ئىماملىق ۋە مەزىنلىك ۋەزىپىسىگە مائاش ئېلىپ يېيىشى ھالالدۇر. بىراق قازاقىستاندا ئىمام، مەزىنلەرگە مائاش بەلگۈلەپ بېرىدىغان ئىش ھوكۇمەت تەرىپىدىن بولمىغاچقا، ھېچ قانداق كىرىمى يوق بەزى نامرات ئىماملارنىڭ خىراجىتى يۇرت جامائەتنىڭ ئۈستىگە ژۈكلىنىدۇ. يۇرت ـ جامائەت ئۇلارغا ياردەم قىلىشقا مەجبۇردۇر. بىراق، ئىماملارنىڭ بۇنى باھانە قىلىپ قۇرئان ئوقۇغانغا، جىنازا نامىزى چۈشۈرگەندە ئاتچا ئالسا يەنە بولمايدۇ. بۇنىڭ ئەڭ ياخشى چارىسى مەسچىتنىڭ ساندۇغىدىن ئىمام ۋە مەزىن ئىككىسى ئوز ئېھتىياجىغا يېتەرلىك ھالدا مائاش ئېلىپ خەشلىسە بولىدۇ. مەن كاتتا ئالىم ئەمەس، ياكى جۇمھۇرىيەت مۇفتىسى ئەمەس. ئۇنىڭغا بىر نەرسە دەپ پەتىۋا چىقىرالمايمەن. ھەر كىم قۇرئاننىڭ تەرجىمىسىنى قايتا ئوقۇسۇن. شۇنىڭغا قاراپ ئىش كورسە بولىدۇ. چۈنكى، بىدئەت، ھارام ئىشلار ھېچ ۋاقىت ياخشىلىققا سەۋەپ بولالمايدۇ. ئىمامغا خالىسانە ياردەم قىلىشتىن باشقا قۇرئان ئوقۇغىنى ئۈچۈن، جىنازا نامىزى چۈشەرگىنى ئۈچۈن ئاتچا قويۇش ئادىتىنى يوق قىلىش، بىدئەتكە قارشى تۇرۇش ئارقىلىق دىنىمىزنى بىدئەتلەردىن تازىلاپ، ئاللاغا ئوزى كورسەتكەن يول بىلەن يېقىنلىشىپ، مىللىتىمىزنى قىيىنچىلىقلاردىن قۇتقازالايمىز.

مۇھەممەت يۇسۇپ.
ئىشكتە شەھرى.

پايدىلىق مەسلىھەتلەر

ئۇيغۇر مىللىي تىبابىتىنىڭ قەدىمىيلىكى

مەلۇمكى، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تارىخى، مىللىي مەدەنىيىتى قانچىلىك ئۇزۇن ئەسىرلىك تارىخقا ئېگە بولسا، ئۇنىڭ تىبابەتچىلىكمۇ شۇنچىلىك قەدىمىيدۇر. مەنبەلەر ئۇنىڭ دۇنياغا مەشھۇر بولۇپ كەلگەنلىكىنى دەلىللەيدۇ. خىتاي تارىخچىلىرىنىڭ ئېخرار قىلىشىچە، ئۇلارنىڭ «سەفويۇەن كوي» دېگەن كىتاۋىدا مۇسەللەس (ئۈزۈم شارابى) ۋە دورىلىق ئىچىملىكلەرنى ئىشلەپ چىقىرىش تېخنىكىسىنى ئۇلار ئىدىقۇتلۇقلاردىن ئۈگىنىپ ئالغانلىغىنى خاتىرىلىگەن.

تارىم ۋادىسىنىڭ چومو دېگەن يېرىدە تۇغۇلۇپ ئوسكەن يۈزدا راھىبى ۋە مەشھۇر ئۇيغۇر تېۋىپى شىرخان تىببەتكە مۇددەرىسلىك ۋە تېۋىپلىقتا تەكلىپ قىلىنىپ، ئۇ يەرگە بارغاندىن كېيىن تىببەتلىكلەر ئۇ كىشىنى ھورمەتلەپ جىنابا شىلاخان دەپ ئاتىغان. ئۇ تىببەتتە بۇ ساھادا شاگىرتلىرىنى تەييارلاش بىلەن بىر قاتاردا بىر قانچە ئەسەرلەرنى يازغان. «جەسەت ئاتلىسى» ۋە «تىرىك تەنتى ئولچەش» ناملىق ئەسەرلىرى شۇلار جۈملىسىدىندۇر.

بىر يېرىم مىڭ يىللىق تارىخقا ئېگە بولغان «خوتەن ـ تۇرپان تېكىستلىرىدە» ئۇيغۇر تىبابەتچىلىكىگە ئائىت 198 تۈرلۈك داۋالاش ئۇسۇللىرى بېرىلىپ، ئۇلار ئوزلىرىنىڭ داۋالاش نەتىجىدارلىغى جەھەتتىن ئۈستۈن بولغانلىقى ھەققىدە ۋە ئۇ ئۇسۇللارنىڭ ئۈرغۇتلىغان ئەللەرگە مەلۇم بولۇپ تارالغانلىغى ئېيتىلىدۇ. 1930 ـ 32 ـ يىللىرى تۈركشۇناس پروفېسور رىشىت رەھمەت ئارا تۈزۈجى قېتىم بېرلىندا «ئۇيغۇر تىبابەتچىلىكى» دېگەن كىتاۋىنى نەشىر قىلدۇرغان. ئۇنىڭدا قەدىمىي ئۇيغۇر تېۋىپلىرىنىڭ كېسەللەرنى دۇرۇس ئېنىقلاشتا بولسۇن، تۇرلەرگە ئايرىشتا بولسۇن مۇكەممەل بىر سىستېمىغا ۋە ژۇقۇرى داۋالاش سەۋىيەسىگە ئېگە ئىكەنلىكى، شۇ دەۋرلەردىلا دورىلارنى زەھەرلىك، كۈچلۈك تەسىر قىلغۇچى، شۇنداقلا ئادەتتىكى دورىلاردىن ئىبارەت تۇرلەرگە بولگەنلىكى ھەم دورا ياساش مقدارىغا ئالاھىدە دىققەت قىلغانلىغى ھەققىدە يازىدۇ. مەسىلەن، ئۇلارنىڭ شۇ مەزكىللەردىكى تىبابەتچىلىكىدە غالجىر ئىشت چىشلىگەن ئادەمنى غالجىر ئىشتنىڭ مېڭىسىنى يېگۈزۈپ داۋالاش، ناماز شام قارغۇسى بولغان كېسەللەرگە ھايۋانات جىگەرىنى يېگۈزۈپ داۋالاش ئۇسۇللىرىنى قوللانغانلىقى ئېيتىلىدۇ.

كوز تۇتۇلۇپ قېلىش ئاغرىقىغا جىگەر ئارىلاشمىسىدىن ياسالغان دورىلارنى ئىشلىتىپ داۋالاش ھازىرقى زامان تىبابەتچىلىكىدىمۇ قوللىنىلىپ كېلىۋاتىدۇ. دېمەك، ئەجدادلىرىمىز قەدىمىي زامانلاردىلا خېلە ژۇقۇرى سەۋىيەدىكى داۋالاش سىرلىرىنى ئۇزلەشتۈرۈپ، شۇ ئارقىلىق خىلمۇ ـ خىل كېسەللەرنى داۋالاش چارىلىرىنى بىلگەن ۋە ھەر خىل ئۇسۇلدا ئىشلەتكەن.

دورا ـ دەرمەكلەرنى تۇۋەندىكىدەك بىر نەچچە خىل يوللار بىلەن تەييارلاپ پايدىلانغان. ئەرەق (پار سۈيى) بىرىكمىسىنى تەييارلاش، شەربەت (سىقىپ ياكى قاينىتىپ چىقىرىلغان مېۋە ۋە كىيالارنىڭ سۈيىگە شېكەر ئارىلاشتۇرۇپ قاينىتىپ قىيام ھاسىل قىلىش)، رەۋغەن (قازاندا ياكى ئاپتاپتا ئېرىتىش ئارقىلىق ھايۋانات، ئوسۇملۈك ئۇرۇقلىرى، گۈل ـ چېچەك ۋە قۇشلار گوشىنىڭ يېغىنى ئايرىۋېلىش)، سوپۇپ (بىر نەچچە دورىلىق ئوسۇملۈكلەرنى ئارىلاشتۇرۇپ، ئېزىش، سوقۇش ئارقىلىق ئاندىن ئۇنى ئەلگەكتىن ئوتكۈزۈپ ئىچىشتە مۇۋاپىقلاشتۇرۇش)، مەجۇن (بىر نەچچە خىل دورا مەھسۇلاتلىرىنى يۇمشاق سوقۇپ، ئېلىن ئەلگەكتىن ئوتكۈزۈپ، ئۇنىڭغا ھەسەل، ئاۋات، قەنت ئارىلاشتۇرۇپ ژۇغۇرۇلغان خېمىردەك يېرىم قاتتىقلىق ھالەتتىكى ياسىلىدىغان دورا)، قۇرس (بىر ياكى بىر نەچچە خىل دورىلارنىڭ تالقىنىغا يەنىلا بەزى مۇۋاپىق قوشۇلمىلارنى قوشۇپ تۈگمە شەكلىدە دوار ياساش ئۇسۇلى)، شىياق (دوار تالقانلىرىنى بۇرۇن، قۇلاق، جىنسى يوللار بوشلۇغىغا كىرىدىغان قىلىپ ئىنچىك شامچە شەكلىدە دورا ياساش)، مەلھەم (بىر نەچچە خىل دورىلارنى يۇمشاق سوقۇپ، ئەلگەكتىن ئوتكۈزۈپ، مۇۋاپىق قوشۇمچىلار قوشۇلۇپ ياسىلىدىغان، تېرە، شىللىق پەردىلەرگە ئىشلىتىلىدىغان ياغ دورا). ئۇنىڭدىن باشقا قان ئېلىپ داۋالاش، ئوغۇز سۈتى بىلەن داۋالاش، كويدۈرۈپ داۋالاش، ئىسسىق، سوغ، ھول، قۇرۇقلۇق ئوتتۇرىسىدىكى تەسىرلەردىن پايدىلىنىپ، ئاغرىق داۋالاش ئۇسۇللىرى ئۇيغۇر مىللىي تىبابىتىگە قەدىمدىن خاس ئېكەنلىكى ھېچ كىمگە سىر ئەمەس.

ئۇيغۇر تىبابەتچىلىكىگە ئائىت قاراخانىلار دەۋرىدە ئوتكەن مەشھۇر تىبابەتشۇناس ئىمامىدىن قەشقەرىي ئۇيغۇر تىلىدا «شەرھى ئەلقانۇن»، «شەرھى شىپا» ناملىق ئەسەرلىرىنى يېزىپ قالدۇرغان. سەئىدىيە خانلىغى دەۋرىدە مىرزا ھەيدەر «دەستۇرە ئىلاج»، سوپا ئاخۇنۇم «دىللار شىپاسى»، تەجەللى «ئىلمى تەشىھى» كىتاپلىرىنى يازغان. ئۇلارنىڭ يولىنى داۋاملاشتۇرغانلارنىڭ بىرى (1958 ـ 1969) ژىللار ئارىلىغىدا قەشقەردە ياشاپ ئوتكەن يۇسۇپ ھاجىم قەشقەرىيدۇر. ئۇ بىر ئەسىرگە يېقىن ئوتكەن ھاياتىنىڭ كوپىرەك ۋاقتىنى تىبابەت ئىلمىغا بېغىشلىغان، ئەرەب، پارس تىللىرىنى مۇكەممەل ئېگەللىگەن ھوكۇما. بۇ كىشىنىڭ ئۇيغۇر تىببىي دورىگەرلىك ئىلمىي ئۈستىدە يېزىپ قالدۇرغان ئەسەرلىرى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى سەھىيە نازارىتى تەرىپىدىن 60 ـ ژىللارنىڭ بېشىدا «قانۇنچە» نامى بىلەن نەشىر قىلىنغان. ئۇ كىتاپ تومۇرلار بايانى، كېسەللەر بايانى، دورىلار بايانى دېيىلىدىغان ئۈچ قىسمىنى ئوز ئىچىگە ئالىدۇ. ئاپتونوم رايونى بويىچە قەشقەردە ئېچىلغان جۇڭيى ۋە مىللىي تىبابەتچىلىك ئىشخانىسى مەزكۇر كىتاپنى داۋالاش قوللانمىسى رېتىدە پايدىلانغان. ئۇنىڭ داۋالاش ئىشىدا ھېمىشەم ئەسكەرتىدىغىنى: كېسەل ئالدىدا ئوزىنى خۇشخوي، كىيمىنى تازا تۇتۇش، ئۇنىڭغا ياخشى سوز بىلەن مۇئامىلە قىلىش، ئالدىراپ داۋالاشقا ئوتمەي، ئالدى بىلەن ئەتراپلىق، ناھايىتى ئىنچىكە داۋالاپ چىقىش كېرەكلىكى، ئەڭ مۇھىمى داۋالىغۇچى كېسەلنىڭ ئوزىگە بولغان ئىشەنچىسىنى ئۇغدۇرۇشى ھاجەتلىكىدىن ئىبارەت.

بىر خىل ئاغرىقنىڭ ئوزى ھەر بىر كىشىنىڭ جىسمانىي ئالاھىدىلىكى بويىچە ھەر خىل يوللار بىلەن پەيدا بولۇشى ۋە شۇنىڭغا بولا «داۋالاش خاراكتېرىمۇ خىلمۇ ـ خىللىققا ئېگە بولىدىغانلىغى مەزكۇر قوللانمىدا ئەمەلىي مىساللار ئارقىلىق بايان قىلىنىدۇ. مەسىلەن، باش ئاغرىقىنى ئالساق، كوپ كىشىلەردە ئۇچرايدىغان كېسەللىك. ئۇنىڭ پەيدا بولۇش سەۋەپلىرىمۇ ناھايىتى كوپ. ژۇقۇملۇق «نەزلە» (زۇكام ـ تۇمۇ)، كېزىك (تىق)، ئويكە ياللۇغى، بۇرۇن ئىچكى بوشلۇغىنىڭ ياللۇغلىنىشى، قۇلاق ئاغرىقلىرى، ئەسەب (نېرۋ) كېسەللىكى، جوشاتىفۇن (كىلا كوما)، مىكە قىسمى كېسەللىكى، قان بېسىمىنىڭ ژۇقۇرى ـ تۆۋەن بولۇشى، يەنى ئايالارنىڭ ھەيزى كورگەن ۋاقىتلىرىدا، ژۇرەك، بورەك كېسەللىكلىرىدە، ھەر خىل گازلار بىلەن زەھەرلەنگەن ھالەتلەردىكى باش ئاغرىقىنىڭ داۋالىنىش ئۇسۇللىرىمۇ ھەر خىل بولىدۇ. ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەر قېتىمدىلا باش ئاغرىقىنى باسىدىغان بىر خىل دورىنى ئىچىشكە بولمايدۇ. ئۇ ئېغىر ئاقىۋەتلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. قىسقىسى قان بېسىمى كوتىرىلگەندە ئاسپىرىن، ئانالگىن ۋە باشقىمۇ دورىلارنى پايدىلانغاندا باش ئاغرىقى بېسىلغان بىلەن قان بېسىمىغا ئەكسى تەسىر كورسىتىدۇ. ئۇنى ئادەتتىكى خەلق تىبابەتچىلىكى يولى بىلەن داۋالاشنىڭ ئاغرىقنىڭ خاراكتېرىغا باغلىق بىر نەچچە ئۇسۇللىرى بار. ئۇنىڭ بىر تۇرى سامساق بىلەن داۋالاش. بىر باش سامساقنى ئېزىپ، شىرنىسىنى چىقىرىپ، كېسەلنى ئوكسۇغا ياتقۇزۇپ بۇرنىغا تامغۇزغاندا بىمارنىڭ كوزىدىن ياش ئېقىپ، باش ئاغرىقى توختايدىغان بولىدۇ. يەنە بىر ئۇسۇلى كەرەپشە يىلتىزىنى (چېكىسەي) سوقۇپ، توخۇ تۇخۇمى بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ چاپلاش، ياكى شامالداپ قالغاندىن ئاغرىسا جۇيخوۋا گۈلى سامىنىنى ياستۇق قىلىپ ياتسا بولىدۇ. شەقىقە (باشنىڭ يېرىمى ئاغرىغان ھالەتتە) لازا يىلتىزىنى قاينىتىپ، شېكەر قوشۇپ ئىچىش كېرەك. ئەگەر باشنىڭ سول تەرىپى ئاغرىسا مىقدار چەككەلەنمىگەن ھالدا خام تۇرۇپنى سوقۇپ، شىرنىسىنى چىقىرىپ، ئوڭ تەرەپ بۇرۇن توشۇگىگە تامغۇزۇلىدۇ. ئوڭ تەرىپى ئاغرىسا ئۇنىڭ ئەكسىچە پايدىلىنىدۇ. 30 گرام ئەفتىمۇنىنى (سېرىق يوگۇمەچ) 0,3 لىتر ياكى سۈتتە قاينىتىپ، ئۈزۈم سىركىسى قوشۇپ ئىچە ھەر خىل سەۋدالاردىن بولغان باش ئاغرىقى پەسىيىدۇ. باش ئاغرىقىنى داۋالاشنىڭ يەنە بىر تۇرى خام زەنجىۋىلىنى توغراپ، توكە تاپىنى دېيىلىدىغان ئوسۇملۈكتىن ئۆتكىتىلىپ ياسىلىدىغان تالقانىنى ئۈستىگە سېپىپ، سىرتىنى قەغەز بىلەن ئوراپ، ئۇنى ئازىراق ئوتقا قاخلاپ قىزىتقاندىن كېيىن قاش ھەم كوزنىڭ قۇيرۇق سىزىقىنىڭ كېسىشكەن جايىغا تۇتۇپ ساتايىشتىن ئىبارەت. دېمەك، بىر ئاغرىقنى داۋالاش ئۇسۇللىرى ئەينە شۇنداق ھەر خىل. ئۇنىڭ ئۈچۈن شۇ ئاغرىقنىڭ تۇرى ۋە ئۇنىڭ پەيدا بولۇش سەۋەبىنى بىلىش كېرەك.

يۇسۇپ خاس ھاجىپ (1018 ـ 1075) قاراخانىلار ھاكىمىيىتىنىڭ دولەت ئەربابى، ئاتاقلىق پەلەسۇپ ئالىمى، شائىرى بولۇپلا قالماستىن، تىبابەتچىلىكتىنمۇ ژۇقۇرى بىلىمگە ئېگە ئالىم ئېدى. يەنى ئۇيغۇر تىبابەتچىلىكنىڭ ئاساسىي ئەزەرىيەۋىي بىلىمى بولغان تورت خىلىت: سەپرا، قان، بەلغەم، سەۋدا ھەققىدىمۇ ئوزىنىڭ داڭلىق ئەسەرى «قۇتادغۇ بىلىكتىمۇ» كەڭ توختىلىپ ئوتكەن. ئۇ ئەسەرىدە تېۋىپلار بىلەن قانداق مۇناسىۋەتتە بولۇش، ئۇلارنى ئەزىزلەپ ئوزىگە يېقىن تۇتۇش ۋە ھورمەتلەشنى ئالاھىدە تەكىتلەپ مۇنداق دەپ يازىدۇ.

ئۇلارنى سەن كورۇپ تۇت يېقىن،
ئۇلاردۇر كېرەكلىك، كۈزەت سەن ھەقىن.

ھەقىقىي مەنادىكى تېۋىپ پۈتۈن زېھنىنى بىلىمگە بېغىشلىشى لازىم. چۈنكى بىلىم ـ ئۇ ھاياتنىڭ ئاساسىي مەنبەسى. قەدىمىي خەلق تىبابەتچىلىكى ۋە زامانىۋىي تىبابەت ئىلمىدىن خەۋىرى يوق تېۋىپلار خەلقنى ئالداش بىلەن كۈن كەچۈرۈشكە ئادەتلىنىپ ئالغان ئالدامچىلاردۇر. ئۇنداقلار كېيىنكى ۋاقىتلاردا كوپىيىپ كەتتى. غايىپنى بىلىمەن، ئەرۋاللار بىلەن باغلىنىشىم بار دەپ ئوزىنى بازارلىتىش دىنسىزلىق يەنى ئاللاغا شەك كەلتۈرۈشتىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئىلمىي تېۋىپلار كىشىلەرنى قايمۇقتۇرىدىغان نادان، بىلىمسىز تېۋىپلار ئالدىدا ئېتىۋارسىز قالسا، كەلسە كەلمەس چېلىنغان داپ، دۇمباقلارنىڭ ئاۋازى تەمبىرنىڭ ئۈنىنى بېسىپ كەتكەندەكلا بىر ئىش. بىز قەدىمىي تارىخقا ئېگە بولغان مىللىي تىبابەتچىلىكىمىزنىڭ ئىلمىي ئاساسلىرىنى تەتقىق قىلىش بىلەن شۇنىڭغا ئەمەل قىلىشىمىز لازىم.

تۇمەرجان ھاجىم ئابدۇسەمەدىي.

خارجى ئەللەردىن مەكتۇپلەر

تۇغۇت سىياسىتى ۋە ئۇنىڭ پاجىئەلىك ئاقىۋەتلىرى

سىز ھورمەتلىك مۇشتىرىلىرىمىز سىدىق ھاجى روزىنىڭ ئۇنىڭ گېزىتىمىزدا يورۇق كورگەن بىر قاتار پوبلىستىكىلىق ماقالىلىرى ئارقىلىق تونۇشۇپ بىلىدۇ دەپ ئويلايمىز. تۆۋەندە نەيىنە شۇ ئامېرىكىدا ئىستىقامەت قىلىۋاتقان مۇجاھىدىمىزنىڭ ئا ق ش كونگرېسىنىڭ ئەزاسى سىمىتقا يوللىغان مەكتۇبىنىڭ كوچۈرمىسىنى مەلۇم قىسقارتىشلار بىلەن ئېلان قىلدۇق.

ھورمەتلىك سىمىت ئەپەندىم،

ئۇزۇن خىتايلار «بىزنىڭ تۇغۇتىمىزنى چەكلىدى» دەپ خىتايدىن قېچىپ ئامېرىكىغا كېلىپ سىياسىي پاناھلىق تىلىگەن ئىكەن. بۇنىڭدىن خىتايدىكى پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتىنى ئامېرىكا خەلقى خەۋەردار ئىكەنلىكىنى بىلدۇق. بىراق، ئىشىنىشىڭىز كېرەككى، ئەپەندىم، خىتاي كوممۇنىستلىرى پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتىنى خىتايلار ئارىسىدا ئەمەس، پەقەت ئۇيغۇرلار ئارىسىدا يولغا قويغان. تۆۋەندىكى مەلۇماتلارغا نەزەر ئاغدۇرۇڭ ئەپەندىم.

مەن ئۇيغۇر تىلىدا نەشر قىلىنىدىغان «شىنجاڭ يىلنامىسى» نىڭ (1988 – 1995 – ژىللار) سانلىرىدىن ئۇيغۇرلار ئارىسىدا پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتى يولغا قويۇلغاندىن كېيىن خىتايلارنىڭ ئۇيغۇرلارغا قىلغان ۋەھشىيلىكلىرىنى تاللاپ چىقتىم، بۇنى كونگرېس ئەزالىرىنىڭ كوروپ چىقىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

1988 – 1989 – ژىللار

1988 – ژىل 23 – فېۋرال كۈنى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھوكۈمىتى «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق پىلانلىق تۇغۇتنى يولغا قويۇشقا ئائىت ۋاقىتلىق بەلگىلىمە» نى ئېلان قىلدى.

بەلگىلىمىدە شەھەرلەر، ناھىيە، بازارلارغا ئولتۇراقلاشقان بىر ئائىلە ئىككى بالىلىق بولۇشى، يېزىلاردا ئۈچ بالىلىق بولۇشى بەلگىلەنگەن. شۇ ژىلى ئۇيغۇرلار ئارىسىدا پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتى يولغا قويۇلۇپ، تۇغۇتنى چەكلەش ئوپېراتسىيەسى قىلىنغان ئاياللارنىڭ سانى 1 مىلليون 810 مىڭ يۈەن خىتاي پۇلىنى ئىشلىتىپ ئايرىم قىلىنغان. تۇغۇت چەكلەش ئۈچۈن 610 مىڭ ئادەم كۈچى ئىشلىتىلگەن. تەجرىبە ئۈچۈن مۇئەييەن مەبلەغ ئاجرىتىلغان. ئاپتونوم رايوندىكى تۇغۇت ئۇسۇلى، دورىلىق تۇغۇتنى چەكلەش، ھامىلدارلىقتىن ساقلىنىش دورىسى ئىشلىتىشكە مەجبۇرلاش قاتارلىق تەدبىرلەر قوللىنىلغان.

1988 – ژىلىنىڭ ئاخىرىدىكى ستاتىستىكىغا قارىغاندا، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپ-

تونوم رايوندا تۇغۇت يېشىدىكى ئۇيغۇر ئاياللىرى 3 مىلليون 588 مىڭ 875 نەپەر بولۇپ ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 25,5 پائىزىنى ئىگەللەيدىكەن. (ئەگەر خىتاي ستاتىستىكىسى ئىلغار قىلغان ۋە قۇردىكى رەقەمنى 100 پائىز دەپ ئالساق، دېمەك، شەرقىي تۈركىستاندا 1988 – ژىلىنىڭ ئوزىدە 14 مىلليوندىن ئارتۇق ئۇيغۇر ئاھالىسى بارلىقى ئايدىڭلىشىدۇ. تەھرىراتىمىز ئىزاھى.) جۈملىدىن، نىكاھلانغان تۇغۇت يېشىدىكى ئۇيغۇر ئاياللىرى 2 مىلليون 502 مىڭ 566 نەپەر بولۇپ تۇغۇتنى چەكلەش نىسبىتى 58,5 پائىز بولغان. شۇ ژىلى تۇغۇتنى چەكلەش ئوپېراتسىيەسى قىلىشقا مەجبۇرلانغانلارنىڭ سانى 379 مىڭ 550 نەپەرگە تەشكىل قىلىپ، تۇغۇتنى چەكلىگەنلەرنىڭ 25,92 پائىزىنى ئىگەللىگەن. ماتكىسىغا تۇغۇتنى چەكلەش ئەسۋابى سېلىشقا مەجبۇرلانغانلار 302 مىڭ 910 ئايال بولۇپ 53,38 پائىزىنى ئىگەللىگەن. شۇ ژىلى تۇغۇتنى باشقۇرۇش مەخسىتىدە ھوكۈمەتنىڭ ئەركىدە مەخسۇس كومىتېت قۇرۇلغان.

1989 – 1990 – ژىللار

پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتى يولغا قويۇلۇپ بىر ژىل ئىچىدە كوپ بالىلىق ئائىلىلەرنىڭ سانى 2,2 پائىز تۆۋەنلىگەن.

1989 – ژىلىدىن باشلاپ تەشۋىقات – تەربىيەنى چىڭ تۇتۇش، مەجبۇرلاش سىياسىتى يولغا قويۇلۇپ، شۇ ژىلى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق پىلانلىق تۇغۇت كومىتېتى تۇغۇت ئاشقان جايلاردا ئۇيغۇرلارنى مەخسۇس ئالىي تېخنىكا بويىچە تەكشۈرۈپ، تۇغۇتنى چەكلەش تەدبىرىنى كۈچەيتكەن.

1988 – ژىلى ئۇيغۇر ئاياللارنىڭ سانى 169 مىڭ كىشىگە يەتكەن. 359 نەپەر ئايالنىڭ بالىسى مەجبۇرىي ئالدۇرۇلغان.

تۇغۇت چەكلەش ئەسۋابى سېلىشقا مەجبۇرلانغان ئۇيغۇر ئاياللىرى 338 مىڭ 500 گە، ھامىلدارلىقتىن ساقلىنىش دورىسى ئىشلىتىشكە مەجبۇرلانغان ئۇيغۇر ئاياللىرى 35 مىڭ 600 نەپەرگە يەتكەن.

1990 – 1991 – ژىللار

ئاپتونوم رايون بويىچە ئۇيغۇرلار ئارىسىدا پىلانلىق تۇغۇت نىسبىتى 81,58 پائىزغا ئورلىگەن. بىر پەرزەنت كورۇشكە مەجبۇرلانغان ئۇيغۇر ئاياللىرى 267 مىڭ 243 كە يەتكەن.

ھامىلدارلىقتىن ساقلىنىش، تۇغۇتنى چەكلەشكە مەجبۇرلانغان ئۇيغۇرلارنىڭ سانى بىر مىلليون 770 مىڭ 600 نى

تەشكىل قىلغان. شۇ ژىلى waplant ھامىلدارلىقتىن ساقلىنىشتا دورىنى تېرە ئاستىغا سالىدىغان يېڭى تېخنىكىنى كىرگۈزۈپ، تۇغۇت يېشىغا يەتكەن 576 مىڭ ئاياللارغا سىناق قىلىپ ئىشلەتكەن. 381 مىڭ ئايال تۇغۇتنى چەكلەش ئوپېراتسىيەسىگە مەجبۇرلانغان، شۇ ژىلى پىلانلىق تۇغۇت گۇرۇپپىسىنىڭ رەھبەرلىكىنى ئاپتونوم رايوننىڭ خىتاي مۇئاۋىن رەئىسى جىن بوگۇخۇي ئۈستىگە ئالغان. ساقچى ئورۇنلىرى ۋە بىڭتۇەن (ھەربىلەر) ياردەملەشكەن.

1992 – 1993 – ژىللار

مەخپىي پىلان بويىچە تۇغۇلغان بوۋاقلارنىڭ سانى 60 مىڭدىن كوپەيمەسلىكى ئازايغان.

1992 – ژىلى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى ئاجراتقان پىلانلىق تۇغۇت كەسپىي خىراجىتى 9 مىلليون يۈەنگە يېتىپ، 1991 – ژىلدىكىدىن 2 مىلليون يۈەن كوپەيگەن. 1992 – ژىلى بىر قىسىم جايلاردا دورىنى تېرە ئاستىغا كومۈپ ھامىلدارلىقتىن ساقلاش ئۇسۇلى ۋە ئەرلەرنى ئۇرۇقلاندۇرماس بوغۇش (ئەرلەرنى ئاختا قىلىش) ئوپېراتسىيەسى كەڭگە يېتىلىپ 500 مىڭ ئۇيغۇر ئەرگە سىناق قىلىنغان.

شۇ ژىلى نوزىدە تۇغۇتنى چەكلەش ئوپېراتسىيەسى 389 مىڭ 877 كىشىگە يېتىپ 1991 – ژىلدىكىدىن 161 مىڭ 845 كە ئاشقان.

دورا – سايمان ئىشلىتىپ ھامىلدارلىقتىن ساقلىنىشقا مەجبۇرلانغانلار (ھامىلدارلىقتىن ساقلىنىش ئەسۋابىنى سالدۇرۇشقا مەجبۇرلانغانلار بولغان سىرتىدا) 825 مىڭ 874 نەپەر بولغان. ئۇنىڭدىن قىسقا مۇددەتلىك دورا ئىچكەنلەر 1,88 پائىز، ئۇزاق ئۇنۇم بېرىدىغان دورا ئىچىشكە مەجبۇرلانغانلار 9,14 پائىز ۋە قاپچۇق ئىشلىتىشكە مەجبۇرلانغانلار 25,08 پائىزنى ئىگەللىگەن.

موشۇ بىر ژىل ئىچىدە 2 مىلليون 267 مىڭ 400 يۈەن ئىشلىتىپ، 2 مىلليون 140 مىڭ كىشىلىك ھامىلدارلىقتىن ساقلىنىش ئەسۋاپ – سايمانلىرى ئىچكىرى خىتايدىن سېتىۋېلىپ كەلتۈرگەن. جايلارغا 4 مىلليون 419 مىڭ 200 يۈەن قىممىتىدىكى 1 مىلليون 102 مىڭ 300 كىشىلىك ھامىلدارلىقتىن ساقلىنىش دورا – سايمانى تارقىتىپ بېرىلگەن. ئاپتونوم رايونلۇق پىلانلىق تۇغۇت كومىتېتى 979 مىڭ كىشىلىك ھامىلدارلىقتىن ساقلىنىش دورا – سايمانلىرى موشۇ بىر ژىلدا تارقاتقان، بۇ دورىلار ئىچىدە 22 خىل بالا چۈشۈرۈش دورىسى بار.

گەن.

1992 – ژىلى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايوندىكى ئاساسىي قاتلام پىلانلىق تۇغۇت جەمىيىتى تەشكىلاتىنىڭ سانى 3500 دىن، ئۇنىڭ ئەزالىرى 138 مىڭ 900 دىن ئاشقان.

ئاپتونوم رايونلۇق پىلانلىق پەرزەنت كورۇش كومىتېتى بىرىنچى بولۇپ ۋىلايەت شەھەرلىرىنىڭ پىلانلىق پەرزەنت كورۇشتىكى تورت تۈرلۈك ئوپېراتسىيەسىگە 2 مىلليون 900 مىڭ يۈەن، جايلاردىكى يېتەكچىلىك قىلىش پۇنكتلىرىنىڭ قۇرۇلۇشىغا 2 مىلليون 500 مىڭ ياردەم پۇلى، 110 مىڭ 600 يۈەن قوشۇمچە مەمۇرىي خىراجەت ئاجرىتىپ بەرگەن.

ئاپتونوم رايون بويىچە 1993 – ژىلى جەمى 350 مىڭ 708 ئوپېراتسىيە ئىشلەندى.

1993 – ژىلىنىڭ ئاخىرىدىكى مەلۇماتقا قارىغاندا، ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ۋىلايەت، شەھەر دەرىجىلىك پىلانلىق تۇغۇت جەمىيىتى 16 گە، ناھىيە دەرىجىلىك تەشكىلات 123 كە، يېزا – بازار دەرىجىلىك جەمىيىتى 5659 غا، ئەزالار ئائىلىسى (ماناش ئالمايدىغان) 4632 كە، ئەزالار ئالاقە قىلىشىدىغان ئۇيغۇر ئائىلىلىرى (تۇغۇتلۇق ئائىلىلەر) 219 مىڭ 986 گە يەتتى.

1994 – 1995 – ژىللار

ئەمەلىي مەلۇماتلارغا قارىغاندا، ئاپتونوم رايون بويىچە 844 (يېزا – بازار) يېزا بىر تۇتاش خىراجەت توپلاشنى ئەمەللەشتۈرگەن. قالدۇرۇلغان خىراجەتنىڭ بىر قىسمىنى كەنتلەر پىلانلىق پەرزەنت كورۇش تەشۋىقاتچىلىرىنىڭ ئىش ھەققىنى ھەل قىلىشقا ئىشلەتكەن. ئۇلارغا بېرىلگەن ھەق ئەھۋالغا قاراپ 180 يۈەندىن 1200 يۈەنگىچە بولغان.

دىققەت: 180 يۈەن پىلانلىق تۇغۇت خىزمەتچىلىرى نامىدا ئوز خەلقىنىڭ بالىلىرىنى، تۇغۇتلۇق ئانىلارنى تېخنىكىلىق ئولتۇرىدىغان ئۇيغۇر غالچىلىرىغا، ئەندى 1200 يۈەنلىك ماناش ئەشۇ ئۇيغۇر غالچىلارنى باشقۇرىدىغان، ئەقىل كورستىدىغان، پىلانلىق ئولتۇرۇشنى پىلانلايدىغان خىتاي كوچمەن باشلىقلارغا بېرىلگەن. بۇ پۇللار يەنىلا پىلاندىن تاشقىرى پەرزەنت كورگەن ئۇيغۇر خەلقىدىن جەرىمانە شەكلىدە ژىغىۋېلىنغان. بۇ خەلقىمىزنى ئوز يېغىدا ئوز گوشىنى قورۇش دېگەنلىكتۇر.

ئىيتىماقچى، ئاپتونوم رايون بويىچە پىلاندىن سىرت پەرزەنت كورگەنلەردىن ئېلىنغان جەرىمانە 57 مىلليون 100 مىڭ يۈەنگە يەتكەن. بۇ ئېلىشقا تېكىشلىك پۇل-

نىڭ 58 پائىزىنى تەشكىل قىلغان. ئۇنىڭ 92 پائىزى پىلانلىق تۇغۇتقا ئىشلىتىلگەن. قالغىنى كوچمەن خىتايلارنى ئورۇنلاشتۇرۇش، شىنجاڭدا يەرلەشتۈرۈشكە سەرىپ قىلىنغان.

1994 – ژىلىنىڭ ئاخىرىغىچە مۇستەملىكە ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى بويىچە ناھىيەدىن ژۇقۇرى پىلانلىق پەرزەنت كورۈش جەمىيەت، تەشكىلاتلىرى پۈتۈنلەي قۇرۇلۇپ بولغان.

بۇ يەردە شۇنىمۇ ئېيتىپ ئوتەيكى، دولەتلىك پىلانلىق پەرزەنت كورۈش كومىتېتى تەشۋىقات، تەربىيە مەھكىمىسىدىن جوجۇنپىڭ ۋە تۇغۇتنى ماسلاشتۇرغۇچى كىڭ چىيەن، بىرلەشكەن دولەتلەر تەشكىلاتى نوپۇس فوندى جەمىيىتىنىڭ خىتايدا تۇرۇشلۇق ۋەكىلى خىدالى 1994 – ژىلى 1 – سېنتەبىردىن 11 – سېنتەبىرگە قەدەر شىنجاڭنىڭ قەشقەر، ئىلى ۋىلايەتلىرىدىكى ئۈلگە كورستىپ تەربىيەلەش پۇنكتلىرىدا بولۇپ، ئۇلارنىڭ پائالىيىتىگە شۇ جايدىلا باھا بەرگەن.

دىققەت: بىرلەشكەن دولەتلەر تەشكىلاتىنىڭ تەكشۈرۈش ئومەكلىرى نېمە ئۈچۈن سىجۇەن، خۇنەنلەرگە بارمايدۇ؟ چۈنكى خىتاينىڭ ئىچكى ئولكىلىرىدە پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتى يولغا قويۇلمىغان. ئۇنداقتا بىرلەشكەن دولەتلەر تەشكىلاتى خىتاي بىلەن بىرلىشىپ پەقەت ئۇيغۇرلارنىلا ئولتۇرمەكچىمۇ؟

سىمىت ئەپەندى،

پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتى تىبەتتە يولغا قويۇلمىغان. چۈنكى تىبەتنىڭ دالايدەك ئېگىسى بار، دالاي لامانىڭ ئامېرىكىدەك ئېگىسى بار. ئۇنىڭ ئۈستىگە تىبەت خىتاي ئۈچۈن ئانچە مۇھىم ئەمەس، ئىختىسادىي قىممىتى يوق تاغلىق رايون. خىتاي كوچمەنلىرىمۇ تىبەتنىڭ شالاڭ ھاۋاسىغا ماسلىشالمايدۇ. شۇڭا خىتاي بۇ رايوندا پىلانلىق ئولتۇرۇش سىياسىتىنى يولغا قويۇشنى زورۇر، دەپ قارىمىغان.

سىمىت ئەپەندى،

مۇستەملىكە تارىخىنى ۋاراقلىسىڭىز، دۇنيادا خىتايدەك ۋار – ۋارا مىللەتچىنى ئۇچرىتالمايسىز. دولىتىڭىز ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ئەزەلدىن پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتىگە قارشى تۇرۇپ، ئىنساننىڭ تەبىئىي ئوسۇش ھوقۇقىنى قوغداپ كېلىۋاتقان دولەت. ژۇقۇرىدا سىزگە دەردىمىزنى سوزلىدۇق. بىز، ئۇيغۇرلار ئەندى نېمە قىلىشىمىز كېرەك؟

مەخسىتىمىز مۇستەقىللىق! مۇستەقىللىق، مەخسەتنىڭ ۋاستىسى ئىرادە ئارقىلىقلا ئىشقا ئاشىدۇ. شۇڭا بىز، ئۇيغۇرلار بۈگۈن دەردىمىزنىمۇ، ئىرادىمىزنىمۇ ئامېرىكا خەلقىگە تەقدىم قىلدۇق!

خۇش ۋاخ بولۇڭ، ئەپەندىم.

1998 – ژىل 5 – ئاينىڭ 3 – كۈنى.
سىدىق ھاجى روزى.
ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى.

ئامېرىكىدىكى شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ پائالىيەتلىرى

مەلۇمكى، خىتاي رەھبىرى جياڭ زېمىن ئوتكەن ژىلنىڭ ئوكتەبىر ئېيىدا ئامېرىكىدا بولۇپ قايتقان ئىدى. ئا ق ش پرېزىدېنتى ب. كلىنتون بولسا خىتايغا قىلغان سەپىرىنى تېخى يېقىندىلا ئاياقلاشتۇردى.

ب. كلىنتوننى دۇنيادا ئىنسان ھەق-ھوقۇقلىرىنى ئاياق-ئاستى قىلىپ كېلىۋاتقان مەملىكەت - خىتايدا خەلق ئاممىسى (رەھبەرلەر ئەمەس) قانداق قارشى ئالغانلىقى ھازىرچە بىزگە نامەلۇم. ئامما، خىتاي رەھبىرىنىڭ ئوتكەن ژىلقى ئەشۇ سەپىرى ۋاقتىدا ئامېرىكا دېموكراتلىرى، شەرقىي تۈركىستان، تىبەت، ئىچكى موڭغۇلىيە مىللىي مۇستەقىلچىلىرى تەرىپىدىن قانداق كۈتۈپ ئېلىنغانلىقى «ئا ق ش شەرقىي تۈركىستان مىللىي تەتقىقات مەركىزى» تەھرىراتىمىزغا يوللىغان مەكتۇبىدىن مەلۇم بولدى.

كېچىكىپ بولسىمۇ سىز گېزىتخانلارنى خەۋەردار قىلىش مەخسىتىدە ئۇشبۇ مەكتۇپنى ئېلان قىلىشنى مۇۋاپىق كوردۇق.

خىتاي دولەت ئىدارىسى بىلەن پارتىيە يېتەكچىلىكىنى، شۇنداقلا ھەربىي كۈچ ھاكىمىيىتىنى ئوز قولىغا ئېلىپ ماۋزېدۇڭنىڭ ئورنىغا چىققان جياڭ زېمىن گەرچە ئامېرىكىدا قەدىمى شەرىپىگە توپ - زەمبىرەكلەر ئېتىلىپ، يولىغا پاياندازلار سېلىنغان بولسىمۇ، ئىنسان ھەق، ھوقۇقلىرىنى ھىمايە قىلغۇچى ۋە ھەر بىر ئىنساننىڭ ھۆرىيەتتە ياشىشىنى ئىستىگەن ئامېرىكا خەلقى خىتاي رەھبىرىنى قەيەرگە بارسا

چوڭ نامايىش، غەزەپ ۋە لەنەت شارلارى بىلەن قارشى ئالدى.

جياڭ زېمىن ئىچكىرىدە بەلكى كلىنتون بىلەن سوھبەتلىشىۋاتقان ياكى زىياپەتتە ئولتۇرغان ۋاقىتلاردا تاشقىرىدا - ئاق ساراي ئالدىدا كۆمبىرلىگەن تىبەتلىكلەرنىڭ چوڭ دومبىغى بىلەن شەرقىي تۈركىستان ئۇيغۇرلىرىنىڭ، «جياڭ زېمىن، بىز ساڭا ئەسلا قوشۇلمايمىز! بىزگە ئازاتلىق، ئەركىنلىك كېرەك! گۇناسىز قېرىنداشلىرىمىزنى قەتلى قىلىشنى توختات! تۇرمىلىرىڭنى بوشات! بىز ئوز يۇرتىمىزغا ئىگە بولۇشنى، ئىنسانغا ئوخشاش ھۆر، ئازات ياشاشنى ئىستەيمىز! ئاتوم سىناقلىرىڭنى، تۇغۇتنى چەكلەشلىرىڭنى توختات!...» دېگەنگە ئوخشاش شىئارلىرىمىزنىڭ رادىئو كارنەيلەر ئارقىلىق ياڭرىشى ئاق ساراي ئەتراپىنى لەرزىگە كەلتۈرۈۋەتتى.

يەنە لمسەل كەچۈرۈم تەشكىلاتى تەرىپىدىن ئاق ساراي ئالدىدا (1997 - ژىل 29 – ئوكتەبىر) تەرتىپلىنىپ تورت سائات داۋام قىلغان بۇ چوڭ نامايىشقا تىبەت، شەرقىي تۈركىستان، موڭغۇل ئىستىقلال ۋە ئىنسان ھەق- ھوقۇقىنى ئىستىگۈچى ئون مىڭلارچە كىشى قاتناشتى. شۇندىن كېيىن بۇ نامايىش ۋاشىنگتون كاپىتول - كونگرېس بىناسى ئالدىدا داۋام قىلدى.

شەرقىي تۈركىستانلىقلار ئۈچۈن كونگرېس بىناسىنىڭ شەرقىي تەرىپىدىكى دەرۋازىسى بىلەن سېناتور ۋە مىللەت ۋەكىللىرىنىڭ چوڭ ئىدارىسى ئالدىدىن ئورۇن بېرىلگەن ئىدى. بۇ يەردە شەرقىي تۈركىستانلىقلار نامايىش قىلدۇق. ھەممىمىز مەخسۇس تىكىلگەن كوك بايراق رەڭگىدىكى ئاي يۇلتۇزلۇق شەپكىلەرنى كىيگەن ھالدا بۇ يەردىن ئوتكەن كونگرېس ئەزالىرىغا ۋە تاشقىرىدىن كېلىپ، كەتكۈچىلەرگە مەخسۇس تەشۋىقات ۋاراقلىرىنى تارقاتتۇق. بۇ نامايىشقا ئا ق ش نىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا تۇرۇشلۇق 80 گە يېقىن يۇرتداشلار قاتناشتى. زەنجىرگە باغلانغان بىر ئۇيغۇر بىلەن ھاۋادا يەلپۈلدىگەن ئوندلارچە ئاي يۇلتۇزلۇق بايراقلار، چوڭ ھەرپلەردە يېزىلغان شارلار مەتبۇئات، تېلېۋىدېنىيە خادىملىرىنىڭ دىققىتىنى ئوزىگە جەلپ قىلىپ تۇردى. ۋاشىنگتوندا چىقىدىغان «دى ۋاشىنگتون تايىم»، خىتايچە «دۇنيا گېزىتلىرى»، بىلەن ژۇرناللار خىتاي كوممۇنىستلىرى تەرىپىدىن ئۇيغۇرلارغا نىسبەتەن غەيرىي ئىنسانىي سىياسىتى ھەققىدە ماتېرىياللارنى ئېلان قىلدى. ئامېرىكىنىڭ ئاۋۇسلۇق رادىئو – تېلېۋىدېنىيىلىرى بولسا، شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ بۈگۈنكى ئەھۋاللىرىنى ئاگلاتتى ۋە كورسەتتى. ئۇلاردا ئۇيغۇر ۋەكىللىرىدىن ئېلىنغان سوھبەتلەر بېرىلدى.

نامايىش يەكۈنىدە ژىغىلىشتىن ئۇشۇق ئۇيغۇر ۋەكىللەر ئومىكى ئىنسان ھەقلىرى ھىمايىچىسى، كونگرېس ئەزالىرى كرىستوپور سمىت بىلەن دانا روراباخېرلار تەرىپىدىن قوبۇل قىلىندى. ئۇلار بىز تەرەپتىن شەرقىي تۈركىستاندا يۈز بېرىۋاتقان پاجىئەلىك ئەھۋاللارنى ئىڭىشىدى ۋە مەلۇمات ئالدى. شۇنداقلا ئامېرىكىدىكى شەرقىي تۈركىستانلىقلار نامىدىن «شەرقىي تۈركىستان مىللىي مەركىزى»، «مىللىي ئازاتلىق مەركىزى» بىلەن «تەكلىماكان ئىنسان ھەقلىرى ئۇيۇشمىسى» نىڭ رەئىسلىرى ئۇتۇق سوزلەپ، بۈگۈنكى نامايىشنىڭ سەۋەبلىرىنى شەرھلەپ بەردى.

«ئۆلتۈرسەڭ مېنى ئۆلتۈر، زۇلۇم سالما خەلقىمگە»

(سادىر پالۋاننىڭ تۇغۇلغىنىغا 200 ژىل تولۇشىغا دائىر)

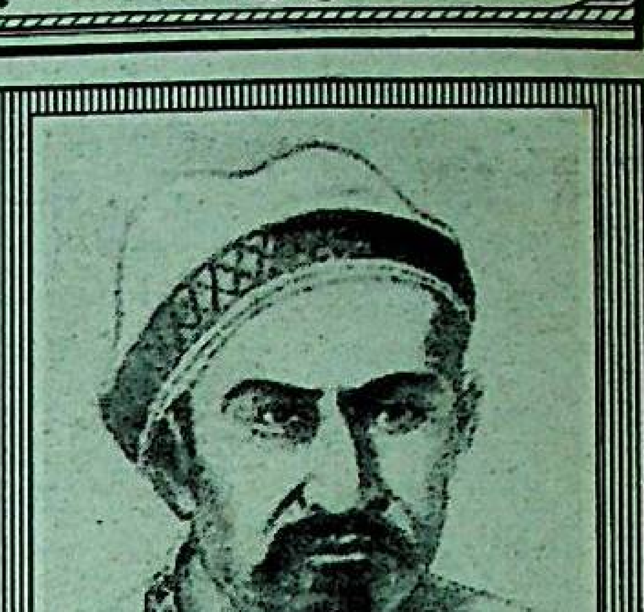

خەلقىمىزنىڭ شانلىق كۈرەش تارىخىغا نەزەر سالغىنىمىزدا، ئۇنىڭ ئەركىنلىكى، ئىستىقلالىيىتى ئۈچۈن ئۆز ھاياتىنى تىككەن نامايەندىلىرىمىز قاتارىدا سادىر پالۋاننىڭ يارقىن سىماسى كۆز ئالدىمىزدا گەۋدىلىنىدۇ. ئۇنىڭ خەلقىنىڭ دەرت ـ مۇڭىغا كۆيۈنگەن ھالدا مەيدانغا ئاتلىنىپ چىقىشىغا بىر تەرەپتىن مەۋجۇت ئەمەلىي شارائىت، يەنى ئىستىبداتلىق تۈزۈم زوراۋانلىقى تۈرتكە بولغان بولسا، ئىككىنچى تەرەپتىن، ئەجداتلىرىدىن كېلىۋاتقان كۈرەش ئېقىمىنىڭ بالىلىغىدىن ۋۇجۇدىغا سىڭگەن تەسىرىدىن بولدى. دېمەكچى، سادىرنىڭ ئاتىسى ئەخمەتنىڭ (ئۇ ناھايىتى خۇش پېئىل ئادەم بولغانلىقى ئۈچۈن كىشىلەر ئۇنى خۇشئەخمەت دەپ ئاتاپ كېتىشكەن) ئەسلا تېگى ـ تەتى خوتەن ۋىلايىتىنىڭ قارىقاش ناھىيەسى توقماق مەھەللىسىدىن بولۇپ 18 ـ ئەسىرنىڭ ئوتتۇرلىرىدا مانجۇر ـ خىتاي باسقۇنچىلىرىنىڭ زۇلۇمىغا قارشى كۆتىرىلگەن جامائە ـ ئەۋلات پۇشتىدىن ئىدى. ئۇ ئىنقىلاۋى روھ ئەندى سادىرنىڭ ھاياتىدا ئۆز ئىپادىسىنى تاپتى.

ئىلى ۋادىسىنىڭ موللا توختىيۈزى مەھەللىسىدە 1798 ـ ژىلى تۇغۇلغان سادىر ئاق ـ قارىنى ئەندى ئىلغا قىلىشقا ئۇتكىنىدىن باشلاپلا ئادالەتسىزلىك، بىسەمدارلىق زەرداۋىنى بېشىدىن كەچۈرۈپ ئۆسىدۇ. ھەر خىل ئالۋاڭ ـ ياساق، سېلىقلار بىلەن خەلقنى چىدىغۇسىز نامرات ھالغا كەلتۈرۈپ قويغان مانجۇر ئەمەلدارلىرىنىڭ زۇلۇمىغا ياندىشىپ يەرلىك باي فېئودالارنىڭ ئۆكتەملىكى بارا ـ بارا ھۆكۈمران دائىرىلەرگە بولغان ئۇنىڭ غەزەپ، نەپرىتىنى ئۇلغايتىدۇ.

تۇغۇلۇشىدىنلا پاخلان، بودرۇقلۇغى بىلەن ئۆزىدە بىر ئالاھىدىلىك بايقاتقان سادىر يېزا باللىرىنىڭ تۇرمۇش تەرىزىدىكى دېخانچىلىق، مال بېقىش ۋە باشقىمۇ ھەر خىل ئېغىر ئىشلىرىغا ئارىلىشىپ ئۆسكەنلىكتىن جىسمانىي جەھەتتىن ساغلام، چىنىققان ژىگىت بولۇپ يېتىلدى. ئۇنىڭدىكى كۈچ ـ غەيرەت، پەم ـ پاراسەت بالىلىغىدىنلا كىشىلەرنى قايىل قىلدۇرغان. شۇڭلاشقا بىر قوشىغىدا ئۆزى ئېيتقىنىدەك، ئون بەش يېشىدىلا نامى سادىر ئاتىلىپ، تىللارغا ئېلىنىدىغان بولغان.

ئادەتتە ھەر قانداق قەھرىمانلىق ۋە قەھرىمانتى ئۇلار ھايات كەچۈرۈۋاتقان دەۋر تەقەززاسىنىڭ ئۆزى تۇغدۇرىدىغىنىدەك، سادىرنىڭ كۈرەش قايىنىمىغا ئاتلىنىشىمۇ شۇ مەزگىلدىكى چەكتىن ئېشىپ كەتكەن زۇلۇمنىڭ تەسىرىدىن بولدى. ھۆكۈمرانلار تەرىپىدىن سېلىنىدىغان خىلمۇ ـ خىل سېلىقلاردىن ئاۋام خەلقنىڭ ئەھۋالى چىدىغۇسىز مۈشكۈللۈككە مۇپتىلا بولۇپ قالغان ئىدى. ئۇنىڭغا قوشۇمچە ئۆز ئەمەلدارلىرىغا سۈيەنگەن يەرلىك باي ـ ماناپلارنىڭ ئازاۋىمۇ جانىدىن ئۆتۈپ كەتەتتى. ئەينە شۇ ھالەتلەرنىڭ ھەممىسى ئۆزدوست ـ قۇربىلىرى بىلەن دالادا مال بېقىپ، ئائىلىسىگە قول ـ قانات بولۇپ ژۈرگەن زېھنىلىك ياش ژىگىتنى ئېپسىز بىئارام ئويلارغا سالاتتى. جەمىيەتتىكى شۇ خىل ئادالەتسىزلىك زەرداۋىنى سادىرنىڭ بىر نەچچە قېتىم ئۆز شەخسىي بېشىدىن كەچۈرۈشى ئۇنىڭ دەۋر ئەپتى ـ بەشىرىسى ھەققىدىكى پىكىر ـ مۇلاھىزىلىرىنى مۇقۇملاشتۇرۇپ، بىر تۈگۈنگە سېلىپ كەلدى. ئۇنىڭ ياش ۋاقتىدىكى ئېغىر كەچۈرمىلىرى، يېگىدىن ئۈچۈم بولغان قىران بۈركۈتتەك چەبدەسلىكى، قەيسەرلىكى ھەققىدە خەلق ئارىسىدا ئېيتىلىپ ۋە يېزىلىپ ژۈرگەن خاتىرىلەر ئاز ئەمەس. ئۇلارنىڭ ئىچىدە خەلقىمىز سەردارىنىڭ ھايات پائالىيىتى توغرىلىق تۇرسۇن ياسىننىڭ خېلە ئىزدىنىشلەر بىلەن يېزىلغان كىتاۋىدىكى مونۇ خاتىرىلەرنى ئەسلەپ ئۆتۈش كۇپايىدۇر. «باللارنىڭ ھەر قايسىسى ئۆز پادىلىرىدىكى ژۇگرۈك تۇياقلارنى مىنىشىپ، ئوغلاق تارتىشى ئويۇنىغا چۈشۈپ كېتىشكەن ئىدى. بۇ ئويۇن ئۈستىگە سادىر مىنگەن تۇياقنىڭ ئېگىسى توختى يۈزبېگى كېلىپ قېلىپ، ئۇنى كۆرۈپ قالىدۇ. ئۇ: «سەن توپىغىمنى مىنىپ تەرلىتىۋېتىپسەن» دەپ سادىرنى ئۇرۇپ ياتقۇزىۋېتىدۇ. رەھىمسىزلىك بىلەن ئۇرۇلغان تاياقتىن ئۇنىڭ ئۈستى ـ بېشى قانغا بويۇلىدۇ. لېكىن شۇندىمۇ ئۇنىڭدىن ھېچ قانداق ياۋۇرۇش، نالە قىلىش ئاۋازى چىقمايدۇ. ئۇنى ئۆلۈپ قالدىمىكىن دەپ توختى يۈز بېگى ئۇرۇشنى توختىتىپ ئۇنىڭغا قارىغىنىدا، سادىرنىڭ لاپ قىلىپ ئېچىلغان كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ كېتىدۇ... قىزىل قانغا بويۇلۇپ ياتقان سادىر تۇيۇقسىز يەنە دوپۇرلىشىپ «تۈلكە» دەپ ۋاقىراشقان مانجۇر ئەمەلدارلىرىنىڭ ئاۋازى بىلەن بىللە ئېتىلىپ كەلگەن يوغان بىر قۇشنىڭ ئاستىدا قالىدۇ. ھوشسىز ھالەتتىكى سادىرنى قۇش خېلىلا ھالسىرىتىدۇ. ئۇ ئاخىرقى جان ئاچچىغىدا ئوڭ قولى بىلەن تىنىمسىز ھەرىكەت قىلىۋاتقان قۇشنىڭ كانىيىنى قامالاپ، سول قولىدا ئۇنىڭ كانىيىنى بوغىدۇ. ئوچى ئەمەلدارلار ئات چېپىپ كەلگىنىدە، ئۆلۈك قۇشنىڭ قانىتى ئاستىدا سادىر ھالسىراپ ياتاتتى. بۇ قېتىم سادىر قۇشنى ئۆلتۈرۈپ قويغىنى ئۈچۈن يەنىلا قامچا ئاستىدا قالىدۇ. شۇ كۈنكى خورلۇق ۋە ئەلەم سادىرنىڭ ژۇمران قەلبىنى ئورتەپ، ئۇنتۇلغۇسىز ئىز قالدۇرىدۇ. كەينى ـ كەينىدىن ئۇرۇلغان سىم قامچىلارنىڭ ئاۋازى سۈيەك ـ سۈيىگىدىن ئۆتۈپ كېتىدۇ».

بالىلىغىدىن غەيرەت ـ شىجائەتلىك، ئىدرەكلىك بۇ سەرا ژىگىتى ئەتراپىدا يۈز بېرىۋاتقان خورلىنىشلار، شۇنداقلا شەخسى بېشىغا چۈشۈۋاتقان يەكلەشلەر بىلەن بىچارىلىق، ئېتائەتمەنلىككە چۈشۈپ قالماي، شۇ ھايات قايىنىمىدا تاۋلىنىپ ئۆسۈشكە باشلىدى. ئۇ كۈندىلىك ئىشىدىن بوش ئارىلىقلاردا پەيتىنى تېپىپ يېزىدىكى خەلپەتتىن دەرس ئېلىپ ژۈرۈپ ساۋاتىنى چىقاردى. قولىغا چۈشكەن كونا رىۋايەتلەر ئاساسىدا يېزىلغان كىتاپلارنى ئوقۇپ، ئۇلارنىڭ مەزمۇنىنى دوستلىرىغا سۆزلەپ بېرەتتى. بۇ تىرىشچانلىغى ئۇنىڭ ھايات سىرلىرىنى چۈشىنىشى ئاڭ ـ سەۋىيەسى شەكىللىنىشكە ئۈتتى. دۈشمەنلەردىن يوشۇرۇنۇپ، تاغ ـ ئىدىرلارنى كېزىپ ژۈرگىنىدە ئۇ ئەل ـ يۇرتى، بالا ـ چاقىسى قاتارىدا ئۆزىنى ئوقۇتقان ئۇستازىنى ئەسلەپ، «ئاغزىمغا ئىلىم سالغان، داموللامئامان بارمۇ» دەپ قوشاق قاتىدۇ.

بارلىق جەھەتتىن ئەينە شۇنداق تەكەممۇللىشىۋاتقان سادىر مەنسەپدارلار، باي بەگزادىلار كۆزىگە مىق، زىق بولۇپ سانچىلغاندەك، ئۇلارنى بىئارامىلىققا سالاتتى. بايلىغى مەسلىگىدە ئەركە ـ ئايناق، دەلدۈش بولۇپ ئۆسۈۋاتقان بايلارنىڭ بالىلىرىنى سادىر كۆزگە ئىلماتتى. باش ـ ئايىغى يوق سېلىقلارنىڭ نېمە ئۈچۈن خەلقنىڭ ئۈستىگە سېلىنىۋېرىدىغانلىغى، ھېمىشەم ھاكىمىيەتنىڭ باي، بەگلەرنىڭ مەنپەئىتىنى قوغدايدىغانلىغى ئۇنىڭ غەزىۋىنى قوزغاپ، ئەتراپىدىكىلەرگە بۇ ئادالەتسىزلىكلەر ھەققىدە ئۆز پىكىرلىرىنى ئېيتاتتى. شۇڭلاشقا ئۇلار ھەر قاچان سادىرغا دۈشمەنلىك قىلىش كويىدا بولۇپ، ئۇنى كۆزدىن يوقىتىشقا ھەرىكەت قىلاتتى.

سادىرنىڭ زوراۋانلاردىن ئىنتىقام ئېلىش، زەربە بېرىشىدىكى دەسلەپكى قورالى ئۇنىڭ قوشاقلىرى بولدى. خەلقنىڭ بېشىدىن كەچۈرۈۋاتقان دەرت ـ پۇغانلىرىغا ھەمنەپەس بولغان ئۇ قوشاقلار پۈتكۈل ئۇيغۇرلار ۋەتىنىگە تېز تارىلىپ، ئۇنىڭ ئىسيانكارلىق روھىنى ئەكس ئەتتۈرۈش بىلەن بىللە ئومۇمىي ئاممىنىڭ كۆڭلىدىكى غەزەپ ئۇچقۇنلىرىنى ئويغىتاتتى.

ئۆلتۈرسەڭ مېنى ئۆلتۈر،
زۇلۇم سالما خەلقىمگە.
ئوغۇل بالا مەن سادىر،
تىترىمەن مەن سىلەرگە.

تەلكىنىڭ تېغى دەيدۇ،
بېشى كوكنى قۇچاقلايدۇ.
سەن جاڭجۇڭ بەگ خار كورمە
مېنى ئەل يۇرت ئۇلۇقلايدۇ.

دەپ ئۆز خەلقىنىڭ تەغدىرىگە بولغان كويۇنۇش ئېقىدىسىنى، ئىشەنچىسىنى ئىزھار قىلغان سادىر ياش چاغلىرىدىن باشلاپلا ئەل ـ يۇرتنىڭ مېھىر ـ مۇھەببىتى، قوللىشىغا ئېگە بولالىدى، بۇ سۆيگۈ ئۇنى جاسارەتلىك كۈرەش غايىسى بىلەن قاناتلاندۇردى. ھۆكۈمران دائىرىلەر تەرىپىدىن ئون بەش يېشىدىن تارتىپ جازالىنىپ تۈرمىگە سولانسىمۇ خەلقنىڭ ئەينە شۇ ھىمايىسى، قوللىغى تۈپەيلى ئىرادىسىنى بوشاتماي، ئۇ پۈتكۈل ھاياتىنى كۈرەش يولىغا بېغىشلىدى. غۇلجا، ئۈرۈمچى، قۇمۇل شەھەرلىرىدە بولۇپ 13 قېتىم قامالغان سادىر ئەكسىيەتچى كۈچلەر ئالدىدا تىز پۈكمەي، ئەكسىنچە خەلقنى ئېتائەتمەنلىك يارامسىزلىقتىن، غەپلەت ئۇيقىسىدىن ئويغىتىپ، ئۆز ئەركىنلىكىگە يېتىشكە دەۋەت قىلغۇچى سەردار بولۇپ ژۈردى.

سادىر پالۋاننىڭ ھەقىقىي مەنادىكى قەھرىمانلىغى، پەم ـ پاراستى بولۇپمۇ 1864 ـ ژىلى ئىلىدا مانجۇر ـ خىتاي زۇلۇمىغا قارشى كۆتىرىلگەن خەلق قوزغىلىڭىدا يارقىن كۆرۈندى. بۇ مەزگىلدە ئۇنىڭ يېشى ئۇلغىيىپ قالغان بولسىمۇ غازات مەيدانىغا ئاتلىنىپ چىقىپ، ئۇ قوزغىلاڭنىڭ غەلبە قازىنىشىدا ئاساسىي رول ئوينىغانلارنىڭ بىرى بولدى. بولۇپمۇ ئۇنىڭ ئەرلىكى، تاپقۇرلۇغى قوزغىلاڭچىلار ئاساسىي نوختىلارنىڭ بىرى بولغان باياندايى سېپىلىنى ئالالماي، دۈشمەنلەر ئۇلارنى 3 قېتىمقى ھۇجۇمىدا سېپىلغا يېقىن كەلتۈرمەي تۇرغان پەيتىدە ئۇنى پارتلىتىشنىڭ ئەقىلانە يولىنى تاپقانلىغى بىلەن كۆزگە چۈشىدۇ. سادىر بىلەن مەسلەكداش بولۇپ، ئۆز ئارا قەدىر بىلىشىپ ئۆتكەن بىلال نازىم ئەينە شۇ قوزغىلاڭ تەپسىلاتىنى بايان قىلغان «كىتابى غازات دەمۇلكى چىن» ئەسەردە «قوزغىلاڭچىلارنىڭ ئالدىدا تۇرغان مۇھىم ۋەزىپە ـ مۇستەھكەم باياندايى سېپىلىنى ئېلىش ئىدى. مانا شۇ باياندايى سېپىلىنى ئېلىش يولىدا پىلانلاش ئېلىپ بارغان كىشى يەنىلا مەشھۇر خەلق قوشاقچىسى سادىر پالۋان بولدى». دېمەكچى ئۇنىڭ قەھرىمانلىغىغا ياندىشىپ ھالدا دىت ـ پاراستىنىڭمۇ يۈكسەكلىكى ئەتىجىسىدە سېپىل پارتلىنىپ، خەلق قوزغىلىڭىنىڭ ھەل قىلغۇچى غالىبىيىتى قولغا كەلتۈرۈلدى. بۇ سادىر پالۋاننىڭ خەلقى ئالدىدىكى ئابرۇيىنى يەنىمۇ ئۈستۈرگەن ئىدى. ئەپسۇسكى، قوزغىلاڭنىڭ باشچىلىق رولىنى قولغا ئېلىۋالغان بەزى بىر مەنسەپپەرەسلەرنىڭ ئۆز ئارا ھەسەتخورلۇق زىدىيەتلىرى تۈپەيلى ئۇنىڭ ئەتىجىسى خەلق ئۈمىت قىلغىنىدەك بولۇپ چىقمىدى.

خەلق ئېغىز ئىجادىيىتىنىڭ ئەنئەنەۋىي ئۈلگىسى بولالىغىدەك، شۇنداقلا تېماتىكىلىق جەھەتتىن ھەر خىللىغى بىلەن كۆزگە چۈشىدىغان قوشاقلىرى بىلەنمۇ ئۇ خەلق دىلىدىن ئورۇن ئالالىدى. ئۇ قوشاقلارنىڭ جاراڭلىق، جەڭگىۋارلىق روھىنىڭ ھېلىغىچە ناخشا بولۇپ ياڭراپ كېلىۋاتقانلىغى شۇنىڭ ئىسپاتىدۇر. سادىر پالۋاننىڭ قوشاقلىرىدا ئۇنىڭ شەخسىي ھايات كەچۈرمىلىرى، خەلقنىڭ نادامەتلىك تۇرمۇش تەرىزى، ئادالەتسىز تۈزۈمنىڭ ئەپتى ـ بەشىرىسى ئىپادىلىنىدۇ. تۆۋەندىكى بىر نەچچە قوشاقلىرىلا سۆزىمىزنىڭ دەلىلى بولالايدۇ.

لاتىدىن پوپۇش تىكسە،
كورمىگەنلەر خەي دەيدۇ.
سادىرنىڭ ئۈنى چىقسا،
چېرىك قورقۇپ ۋەي دەيدۇ.

ئىست ئۆمرۈم ئۆتۈپ كەتتى،
زەي زىنداندا سولاقتا.
ھېچ بىر راھەت كورمىدىم،
ئەلەم تارتىپ قاماقتا.

ئاخشىمى ياتار چاغدا،
سالغىلى كىگىز قېنى.
بۇ جاندىن ئۆتۈپ كەتتى،
زالىملارنىڭ قىلغىنى.

دەريانىڭ سۈيى تاشسا،
توختى ئاتلىقنى تاشلايدۇ.
ھاشارچى بۇنى كورۇپ،
خۇدايىمغا ژىغلايدۇ.

دەريانىڭ سۈيى تېشىپ،
خان كۈرەنى باسماقچى.
ئەقلى يوق، نادان بەگلەر
ئادەم بىلەن توسماقچى.

باسقۇنچىلار ۋە ئۇلارنىڭ غالچىلىرىنىڭ زۇلۇم ئىسكەنجىسى ئاستىدا ئاسارەتلىك تۇرمۇش زەرداۋىدا ياشاۋاتقان خەلقنىڭ تەغدىرىگە كويۇنۇپ، «بۇ دەرتلەرگە چىدىماي، سادىر ئاتلىنىپ چىققان» دەپ ئېيتقىنىدەك، پۈتكۈل ھاياتىنى خەلقنىڭ بەخت ـ سائادىتى يولىدىكى كۈرەشكە سەرىپ قىلغان سادىر پالۋان قەبرىنىڭ بۈگۈنكى كۈندە ئانا ۋەتىنىدە كورۈمسىز، جۇلمەرەپ تۇرغانلىغى ئىختىيارسىز كىشىنى ئېچىندۇرىدۇ. ھالبۇكى، ئاخىرى ھەممە ئەرسىنىڭ ئۆزىگە لايىق قەدىر ـ قىممىتىگە ئېگە بولىدىغان ۋاقىتنىڭ كېلىدىغانلىغى، ئادالەتلىكنىڭ تىكلىنىدىغانلىغى مۇقەررەر. پەقەت شۇندىلا ئۇ خەلق قەھرىمانى، قوشاقچىسى سادىر پالۋاننىڭ قەبرى ئۈستىگە ئورنىتىلىدىغان ھەيۋەتلىك مەقبەرىسى ئالدىدا ئەۋلاتلىرى ئۇنىڭ نامىنى خاتىرلەپ، ئۆلمەس روھى ئالدىدا باش ئېگىدىغان بولىدۇ.

ساۋۇت ئىسكەندەرى.

نەشرىيات توھپىسى

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەسىرلەر داۋامىدا يوقاتقان ئازاتلىق ـ ئەركىنلىكنى قولغا كەلتۈرۈش يولىدا مانجۇر ـ خىتاي باسقۇنچىلىرىغا قارشى قولغا قىلىچ ـ نەيزە ئېلىپ ۋە يالقۇنلۇق قوشاقلىرى بىلەن خەلقنى غەپلەتتىن ئويغىتىپ كۈرەشكە ئاتلانغان

مۇقەددەس ماۋزۇ

سادىر پالۋاننىڭ نامى كەڭ خەلق قەلبىدە ياشاپ كەلمەكتە.

سادىر پالۋان دېسە، بۈگۈنكى ئەۋلاتنىڭ كۆز ئالدىدا چەكسىز كۈچ ـ قۇدرەتكە، ماتانەت ـ جاسارەتكە، ئەقىل ـ پاراسەتكە ئېگە قورقۇمسىز، تاغ ژۈرەك سەركەردە پەيدا بولىدۇ. بۇ نام خەلقىمىزنىڭ پەخرى ـ غۇرۇرىنى، ئىرادە ـ ئىدىركىنى، ۋىجدان ـ نومۇسىنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ، ۋۇجۇدىنى تەۋرەندۈرىدۇ. بەخت ـ سائادەتكە ئۈمۈتلەندۈرۈپ، ئىستىقلالىيەتكە ئۈندەيدۇ.

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ۋەتەنپەرۋەر، خەلقسۆيەر پەرزەنتلىرى ـ ئالىملار، تارىخچىلار، شائىر ـ يازغۇچىلار، ئۆمۈمەن قەلەم ئەھلى سادىر پالۋان ھەققىدە يازماي، ئۇنىڭ قىياپىتىنى يارىتىشتا قەلەم تەۋرەتمەي قالغىنى يوقتىڭ ئورنىدا. ئۇلارنىڭ ماقالە ـ ئوچېركلىرى، شېئىر، باللادا، قىسسە، داستانلىرى، رومان ـ پوۋېستلىرى، سەھنە ئەسەرلىرى يېزىلىپ، ئۇلۇق سەركەردىنىڭ نامىنى ئەبەدىلەشتۈرۈشكە

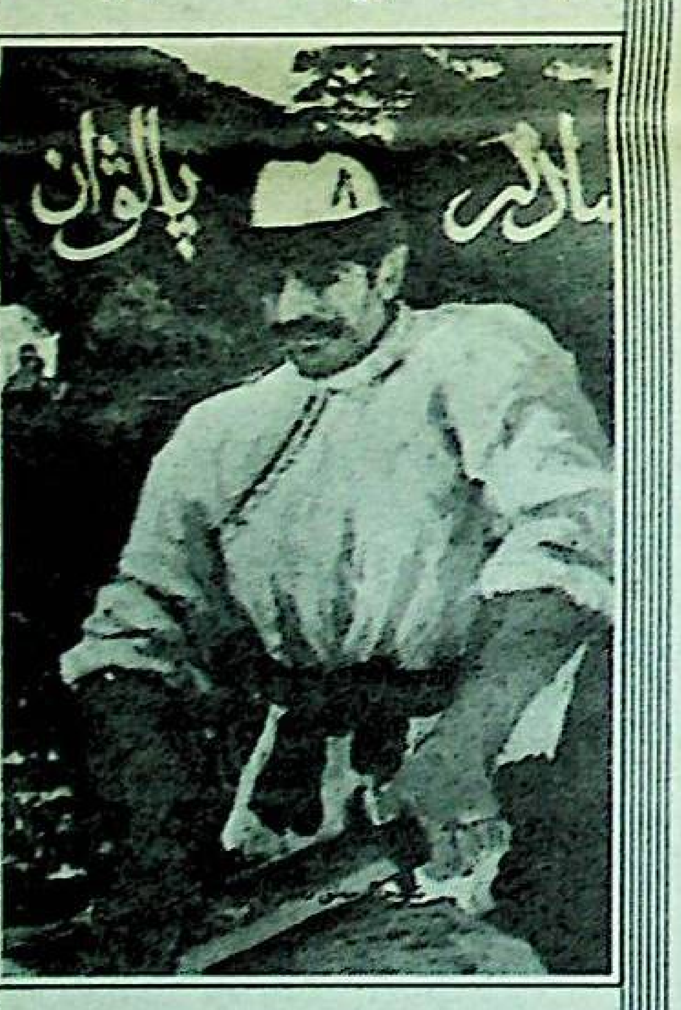

چوڭ ھەسسە بولۇپ قوشۇلماقتا.

كوپ ئۆزاققا بارماي، ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ـ سەنئىتىنىڭ يېقىنقى ژىللاردىكى سەھىپىلىرىنى ۋاراقلىساق، يازغۇچى ـ تارىخچى يۇسۇپبەگ مۇخلىسوۋنىڭ «سادىر پالۋان» قىسسە ـ رومانى نەشر قىلىندى. ئۇيغۇر تېئاتر سەھنىسىدە «سادىر پالۋاننىڭ» قىياپىتى گەۋدىلىنىپ، تاماشىبىنلارنىڭ قەلبىنى تەۋرەتتى.

سادىر پالۋان ھەققىدە ژىگىرمە ژىلدىن ئوشۇق ۋاقىت ئۆتكىنىپ، ئىزدىنىپ، چوڭ ـ كىچىك بىر قانچە ئەسەرلەرنى خەلقىمىزگە تەغدىم قىلغان ئىستىداتلىق يازغۇچى تۇرسۇن ياسىن 1997 ـ ژىلى «سادىر پالۋان» ناملىق چوڭ ھەجىملىك تارىخىي رومانىنى يېزىپ نەشر قىلدۇردى. 15 باسما تاۋاققا يېقىن 5000 نۇسخىدا يورۇق كورگەن بۇ ئەسەر ئۈرۈمچىدە «شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىدا» بېسىلدى.

مومۇنجان ھەمرا.
ئالمۇتا شەھىرى.

ياخشىنىڭ شاراپىتى

بىزدە موشۇنداق خانىم - قىزلار بار

سانىيەم يارمۇھەممەت قىزى باتۇدىنوۋا ئالمۇتا شەھىرىنىڭ سۇلتان قورغان مەھەللىسىدە 1959 - ژىلى تۇغۇلغان. ئاتىسى يارمۇھەممەت تومۇرچى، سەنئەتكار كىشى بولغان. ئانىسى خاسىيەتبۇۋى مېھرىۋان، مېھماندوست، خۇش چىراي، بالىجانلىق، گۈللەرگە خۇمار ئايال ئىدى. ئۇلارنىڭ ھويلىسىدا، بېغىدا رەڭمۇ - رەڭ گۈللەر ئېچىلىپ، خۇش پۇراق تۇكۇپ تۇرىدىغان. يارمۇھەممەت ئاكا بالىلىرىنى ئەتراپىغا ژىغىۋېلىپ ئەتىسى - ئاخشىمى دۇتار چېلىپ، ناخشا ئېيتىپ، قىز - ئوغۇللىرىنى ئۇسسۇلغا چۈشۈرىدىغان. ئۇلارنىڭ ھويلىسىدا دايىم ناخشا - ساز ياڭراپ، خۇشاللىق، بەختىيارلىق ھوكۇم سۈرەتتى. لېكىن بۇ بەختلىك كۈنلەر ئۇزاققا سوزۇلمىدى، سانىيەم ئون ياشقا تولغاندا، تېخى ئەندىلا قىرىقنىڭ يۈزىنى كورگەن يارمۇھەممەت ئاكا ئالەمدىن ئوتتى. ئاتىنىڭ دۇتارى يالداما سۇپىتىدە قوزۇقتا ئىسسىقلىق قالدى.

بۇ تەغدىرنىڭ رەھىمسىزلىكىنى قاراڭ، ئاتىنىڭ كەينىگە بېسىلا - بېسىلمايلا سانىيەم مېھرىۋان ئانىسىدىنمۇ جۇدا بولدى. يە ئاتىنىڭ، يە ئانىنىڭ مېھرى - مۇھەببىتىگە تويۇپ ئوتمىگەن ئالتە بالا بوينىنى قىسىپ ژىتىم قالدى... ئېغىر كۈنلەر، ئېغىر ژىللار ئوتۈەردى. ئۇينىڭ چوڭى سانىيەم ئۇكىلىرىغا ھەم ئاتا، ھەم ئانا بولۇپ ئائىلىنىڭ، تۇرمۇشىنىڭ ئېغىر ھارۋىسىنى يالغۇز تارتىپ ئۇلارنى چوڭ قىلدى، ئوقۇتتى، قاتارغا قوشتى.

پەلەكنىڭ چېقى بىر كەينىگە پېقىرىسا پېقىراۋېرىدىغان ئوخشايدۇ. ئاتا - ئانىدىن جۇدا بولغىنى ئاز دېگەندەك، سانىيەم بالاغەت يېشىغا يەتكەن ئىككى ئىنىسىدىنمۇ مەڭگۈگە ئايرىلىپ قالدى. ئۇلارنىمۇ قارا يەر ئوز قوينىغا ئالدى. ئون يېشىدىن تارتىپ كوزلىرىدىن جۇدالىق ياشلىرى قورىماي كەلگەن سانىيەمگە بۈگۈن بەخت كۈلۈپ باققاندەك. سانىيەم باتۇدىنوۋا ھازىر «سونى» تۇرستلىق فىرمىسىنىڭ دىرېكتورى، چونجا يولۇۋچىلار توشۇيدىغان ئىشلەپ چىقىرىش كارخانىسى ئاكسىونېرلىق جەمىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى.

- سانىيەم، ئەندى سوھبىتىمىزنى تۇرستلىق فىرمىدىن باشلىساق؟

- بىزنىڭ «سونى» تۇرستلىق فىرمىسى 1993 - ژىلى قۇرۇلغان. بۇنىڭدىن ئىلگىرى مەن باشقا فىرمىدا بىر ژىلدىن ئارتۇق ئىشلىدىم. بىر ئاز تەجرىبىگە ئىگە بولدۇم. ئادەملەر بىلەن تونۇشتۇم. ئوز ئالدىمغا فىرما ئاچماقچى بولدۇمدە، خۇداغا شۈكرى، ئىشلىرىم ژۈرۈشۈپ، تېز ئارىدا ئوز فىرمامنى ئاچتىم.

ئىلگىرى تۇرىست دېسە، ژىراق - يېقىن جايلارغا ساياھەتكە بارىدىغان كىشلەرنى كوز ئالدىمىزغا كەلتۈرەتتۇق. ھازىرقى تۇرستلار بولسا، ئاساسى جەھەتتىن ئۇلارنىڭ تامامەن ئەكسى. بۈگۈنكى كۈندە جەمىيەتنىڭ بازار ئىختىسادىغا يۈزلىنىشى تۈپەيلى ئەشۇ «تۇرستلارنى» ھەقىقىي مەناسىدا تىجارەتچىلەرگە ئوزگەرتىۋەتتى. ئۇلار ئىلگىرىكى زاۋۇد - فابرىكا، كارخانا، ئىشلەپ چىقىرىش مەھكىمىلىرىنىڭ ئىشچى - خىزمەتچىلىرى، مۇتەخەسسىسلىرى. ئىشسىز قالغان ئۇ كىشلەر «تۇرىست» بولۇشقا مەجبۇر بولۇۋاتىدۇ.

بۇ سوزلەرنى ئېيتىشىمدىكى سەۋەپ، شەخسەن ئوزەم يېڭى سانائەت تېخنىكۇمىنى تامامىلاپ، 17 ژىل تىكىنچى - مودېلىير بولۇپ ئىشلىدىم. كېيىن كارخانىمىز يېپىلدى. ئىشسىز قالدىم. كۆپچىلىك قاتارى ئازدۇ - تولا دەسمايە توپلاپ ئىشىمنى «تۇرستلىق» كەسپىگە ئوزگەرتتىم. تۇرىست بولۇش، شۇ ئارقىلىق ئاتىچا تېپىش، بۇ ئىش بىلەن شۇغۇللانمىغانلار ئۈچۈن ئاسان كورۈنۈشى مۇمكىن. ئاسما ئاتقۇچ قىيىنچىلىقى، غەم - تەشۋىشى ئىنتايىن كۆپ ئىش. چەت ئەللەرگە بېرىپ تاللىغان تاۋارلارنى ساق - سالامەت ئويگە ئېلىپ كېلىپ، تېز ئارىدا سېتىپ، پۇلنى يانچۇققا سالغاندىلا ئۇ دەپ ئارام ئالىسىز. بەزىدە پايدا كورىسىز، بەزىدە زىيانمۇ تارتىسىز. ئۇلارنى ئاز دېگەندە، ئويدىن چىقىپ ئويگە كەلگىچە [illegible] دەردى ھەممەدىن ئېشىپ كېتىدۇ.

مەن ئەينە شۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئوز بېشىمدىن ئوتكۈزگەنلىكىم ئۈچۈن ئوز تۇرستلىرىمغا [illegible]

[illegible]

- فىرمىڭىزنىڭ «سونى» دەپ ئاتىلىشىنىڭ مەناسى نېمىدە؟

- مېنىڭ ئەزان چاقىرىپ قويغان ئىسمىم سانىيەم بولغىنى بىلەن ھەممە مېنى «سونىيە» دەپ ئاتايدۇ. [illegible]

- سىز «سونى» تۇرستلىق فىرمىسىنىڭ دىرېكتورى بولۇش بىلەن بىللە قاچاندىن بېرى چونجا يولۇۋچىلار توشۇيدىغان ئىشلەپ چىقىرىش كارخانىسى ئاكسىونېرلىق جەمىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى؟

- بىر كۈنى گېزىتتىن چونجا ئاۋتوبۇس پاركىنىڭ ئاكسىونغا چۈشكەنلىكىنى ئوقۇپ بىلدىمدە، ئوتكەن ژىلنىڭ دېكابىردا ئەشۇ ئاكسىونغا قاتناشتىم. خۇدايىمنىڭ ماڭا قىلغان ئىلتىپاتىمۇ، بەختىم ئوڭدىن كېلىپ، ئاكسىوندا ئۇتۇۋالدىم. مانا ئەندى ئىشلەش كېرەك، قانداق قىلغاندا دولەتكە قەرىزدار بولۇپ كەلمۇاتقان بۇ كارخانىنى ئاياقتا تۇرغۇزۇش كېرەك، پايدا تېپىشنىڭ يولىنى نەدىن ئىزدەش كېرەك؟ دېگەنگە ئوخشاش سوئاللار ئەتراپىدا بىر نەچچە ئاي كارخانىنىڭ ئىش شارائىتى بىلەن تەپسىلى تونۇشتۇم. ئورغۇن كامچىلىقلارنىڭ ئورۇن ئېلىۋاتقانلىقىنى بايقىدىم. كارخانا دولەتكە ئۈچ يېرىم مىللىون تەڭگە قەرىز ئىكەن. ئۇنى تولەشكە توغرى كەلدى. 130 ئادەم ئىشلەيدىغان بۇ يەردە 70 كە يېقىن ئاۋتوبۇس بار ئىكەن. ماشىنىلارنىڭ كۆپى كونىرىغان، شوفيورلارنىڭ ئايلىق مائاشى مىڭ، ئىككى مىڭ تەڭگە ئەتراپىدا بولۇۋېتىپتۇ. كۆپچىلىكنىڭ ئېيتىشىچە، بىر كوللېكتىۋنىڭ ئادەملىرى ئىككى توپقا بولۇنۇپ قاپتۇ. رېيسقا چىققانلار چىقىپ، پۇلنى تاپىدىكەن، چىقمىغانلار ئەسكى ماشىنىسىنى كوچىلاپ، تاپقان پۇلىنىڭ تايىنى يوق كۈنى ئوتۈۋېتىپتۇ.

ئىشنى يېڭىچە ئويۇشتۇرۇشقا، رەھبەرلىكنى ئالماشتۇرۇشقا توغرا كەلدى. شوفيورلارنىڭ مارشرۇتلار بويىچە رېيسقا چىقىشلىرى «موتۇ يېقىنىم، موتۇ ژىرىغىم» دېگەننى بىر چەتكە قويۇپ، تەكشى تەخسىم قىلىنىپ، گرافىك تۈزۈلدىدە، ئۇنىڭغا قەتئىي ئەمەل قىلىش تەلەپ قىلىندى. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئورغۇن ئىشلارنى قىلدۇق ۋە ھازىرمۇ قىلىۋاتىمىز. نەتىجىدە كارخانا ئاكسىونېرلىق جەمىيەت بولۇپ قايتا قۇرۇلغاندىن كېيىن، ئىشىمىزدا خېلە ئىلگىرىلەشلەر بولۇۋاتىدۇ. شوفيورلار ھازىر ئىشىغا قاراپ بەش مىڭدىن ئون يەتتە مىڭ تەڭگىگىچە ئايلىق مائاش ئېلىۋاتىدۇ. بىزنىڭ ئاۋتوبۇسلار ھازىر ناھىيە تەۋەسىدىن تاشقىرى چونجا - ئالمۇتا، يار كەنت - غۇلجا مارشرۇتلىرى بويىچە رېيسلارغا چىقىۋاتىدۇ. ئالدىكى ۋاقىتتا بىز كونىرىغان ئاۋتوبۇسلارنى يېڭىلاشنى، گېرمانىيەدىن يورۇق، ئازادە، يۇمشاق، تېز ماڭىدىغان، بارلىق قۇلايلىقلارغا ئىگە ئاۋتوبۇسلارنى ئېلىپ كېلىشنى ئويلاشتۇرۇۋاتىمىز. بۇ ئىشلار خۇدايىم بۇيرىسا بولىدۇ.

- سانىيەم، ئاڭلىشىمىزچە، سىز مائارىپىمىزغا، مەدەنىيىتىمىزگە، سەنئىتىمىزگە ۋە باشقىمۇ ساھالارغا ئىختىسادىي ياردەملەرنى قىلىپ كېلىۋېتىپسىز. بىراق، سىزنىڭ ئىسمىم - شەرىپىڭىز ھېچ يەردە ئاتالماي ژۈرىدۇ؟

- ئۇنىڭ ھاجىتى يوق. خەلقىم ئۈچۈن قىلغان ئۇ ئازدۇ - تولا ياردەملىرىم ماختىنىشقا ئەرزىيدىغان نەرسىلەر ئەمەس. بۇلار پۇل تېپىۋاتقان ھەربىر ئۇيغۇرنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلىرى دەپ ئويلايمەن. بىلەمسىز، مېنىڭ نۇرمۇھەممەت مەزىن دېگەن بوۋام بىلەن ئۇنىڭ ئاكىسى پىدا خەلپىتىم ۋە ئىنىسى ئەخمەت مەزىن دېگەن كىشلەر، ئاللا يولىدا، مۇقەددەس ئىسلام دىنىمىز يولىدا خىزمەت قىلىپ ئوتكەن. ئەينە شۇنداق ئۇلۇغ ئادەملەرنىڭ ئەۋلادى بولغانلىقىم ئۈچۈنمۇ مەن ئالدى بىلەن خۇداغا ئىشىنىدىغان ئادەم. بوۋىلىرىم بىلەن دادام رەھمەتنىڭ دايىم ئېيتىدىغان شۇ سوزلىرى قەلبىمگە چوڭقۇر ئورۇنلۇشۇپ كەتكەن... ئۇلار: «ئاللا تائالا بىر ئادەمگە بايلىقنى بەرسە، ئۇنى ئىككى مەخسەت بىلەن بېرىدىكەن. بىرى، ئۇ ئادەمگە ئىنتام يۈزىسىدىن، يەنە بىرى، ئۇ ئادەمنى سىناش ئۈچۈن، يەنى بايلىقنى سېخىلىق بىلەن ئوز يولىدا ئىشلىتەمدۇ ياكى بېخىللىق قىلىپ باغرىغا بېسىپ ياتامدۇ، دەپ ئىمتىھان ئۈچۈن ئاتا قىلىدىكەن» دەيدىغان. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن، مىسال ئۈچۈن ئوتتۇز تەڭگە تاپسام، ئۇنىڭ ئون تەڭگىسىنى ئائىلەم ئۈچۈن، ئون تەڭگىسىنى قېرىنداشلىرىم، ئورۇق - تۇققانلىرىم ئۈچۈن سەرىپ قىلسام، قالغان ئون تەڭگىسىنى سىز ئېيتقاندەك ئىشلارغا، ژىتىم - يېسىر، كەمبەغەللەرگە بېرىپ كېلىۋاتىمەن. شۇنىڭ ئۈچۈنمىكىن، خۇدايىم مېنىڭ يوللىرىمنى ئاق، تۈز قىلىپ، ئىشلىرىمنى ئالغا باستۇرۇپ، ئارزۇ - ئارمان، مەخسەتلىرىمگە يەتكۈزۈپ كېلىۋاتىدۇ...

- كەچۈرىسىز، سوزىڭىزنى بولۇۋەتتىم، ئاق نىيىتىڭىزگە يارىشا ئاللا تائالا سىزگە بايلىقنى ھەسسىلەپ بېرىۋاتسا كېرەك؟

- بەزى بايلارغا ئوخشاش ئىككى - ئۈچ قەۋەتلىك ھاشامەتلىك ئويۇم، ئاستىمدا چەت ئەلنىڭ قىممەت باھالىق ماشىنىسى بولمىسىمۇ، خۇداغا مىڭ قەتلى شۈكرى، ئاللانىڭ بەرگەن موشۇ كۈنىگە رازىمەن. تاپقان پۇلنىڭ بەرىكىتىنى خۇدا بەرمىسە بىر تىيىن. «ئۇنىڭغا ئۈنچە بەردىم، بۇنىڭغا مۇنچە بەردىم» دەپ ئېيتمايلىق قويايلى. ئوزەم ئوقۇغان ۋە ھازىر ئىككى ئوغلۇم ئوقۇۋاتقان 101 - ئۇيغۇر ئوتتۇرا مەكتىۋىگە ھەر ژىلى دېگىدەك كېرەكلىك ياردەمنى قىلىپ كېلىۋاتىمەن. مەن سەنئەتنى بەك سويىمەن. «غۇنچە» باللار فېستىۋالىنى كورگىنىمدىن كېيىن بىزنىڭ ئەجايىپ ئوغۇللىرىمىز بىلەن قىزلىرىمىزنىڭ تالانتىغا، قابىلىيىتىگە ھەيران قالدىم. فېستىۋالدىن كېيىن ئۇلارنىڭ ئۇيغۇر، پانفىلوۋ ناھىيەلىرىگە بېرىپ ئويۇن قويۇپ كېلىشى ئۈچۈن چوڭ بىر ئاۋتوبۇسنى ئون كۈنگە شۇلارنىڭ ئىختىيارىغا بەردىم. خۇدايىم بۇيرىسا، «غۇنچە» باللار ئانسامبلىنى تۈركىيە ۋە گېرمانىيەگە ئاپىرىشنى مەخسەت قىلىۋاتىمەن. بۇ ھەقتە ئانسامبل رەھبىرى بىلەن سوزلىشەرمىز دەپ ئويلاۋاتىمەن.

بىز ئاتا - ئانىمىزدىن ياش ئايرىلىپ ژىتىمچىلىقتا، ئېغىر تۇرمۇشتا چوڭ بولغانلىغىمىز ئۈچۈنمۇ ژىتىملارنى، يوقسۇل كەمبەغەللەرنى كورسەم ژۈرىكىم ئېچىشىپ، كويىدۇ. ئۇلارغا قولۇمدىن كېلىشىچە ياردەم قىلىشقا تىرىشىمەن. ئۇزمەيمەن. قولدىن كەلسە، ئىنسانلارغا ياخشىلىق قىلغانغا نېمە يەتسۇن!

- ئاتا - ئانىڭىزدىن ياش ئايرىلىپ، ئۇلارنىڭ مېھرى - مۇھەببىتىگە تويماي ژىتىمچىلىقتا ئوسكەن ئىكەنسىز. كېلىن بولغىنىڭىزدىن كېيىن ئاتا - ئانىڭىزنىڭ ئورنىنى قىسمەن بولسىمۇ، قېيىناتا، قېيىنانىڭىز تولتۇرغان بولسا كېرەك؟

- شۇنداق. كىچىكىمدىن ئاتا - ئانىسىز ئوزدىمنى بەختسىز ھىس قىلاتتىم. (سانىيەمنىڭ كوزلىرىگە لىققىدە ياش تولدى) ئاتا - ئانامنىڭ خىزمىتىنى قىلالمىساممۇ قېيىناتام بىلەن قېيىنانامنىڭ خىزمىتىنى قىلاي، ئۇلارنىڭ دۇئاسىنى ئالاي دېدىم. ئورۇن تۇتۇپ كېلىن بولۇپ ياتقان قېيىنانامنى ئۈچ ژىل ئاندىن قېيىناتامنى بېقىپ، ئۇلارنىڭ رازىلىقىنى، دۇئاسىنى ئېلىپ، مەرھۇملەرنى ئەلخرقى سەپەرگە چىرايلىق ئۇزاتتىم. بۇ ئىشلاردىن پۈتۈن ئەل - يۇرت ماڭا رەھمەت ئېيتىشىپ، دۇئا بېرىشتى.

- ئائىلا تۇرۇغلۇق ئىككى خىزمەتنى ئاتقۇرۇپ كېلىۋېتىپسىز. بوش ۋاقتىلىرىڭىز ئاز بولسا كېرەك؟

- بوش ۋاقتىلىرىمدا ئانچە چوڭ بولمىغان بېغىمىزدىكى كوكتاتلارنى، گۈللەرنى پەرۋىش قىلىشنى ياخشى كورىمەن. بىر كۈنىدەك بولسىمۇ ئوزەمگە تېگىۋالىمەن. ھەر كۈنى دېگىدەك باللىرىمغا ياخشى تاماق ئېتىپ بېرىشكە تىرىشىمەن. بەزىدە بۇنىڭغا ۋاقىت بولماي قالىدۇ. ئىش كۆپ.

- ئەرلەر بىلەن ئاياللاردىكى قايسى خسلەتلەر سىزگە ياقىدۇ؟

- ئەر كىشىدە ئەڭ مۇھىمى ئەر كىشىلىك غورۇر بولۇشى كېرەك دەپ ئويلايمەن. ئەندى ئايال كىشىدە بولسا، پاكىزلىق بىلەن سەرەمجانلىق، ھايا - نومۇس، ئېغىر - بېسىقلىق، مېھىر - شەپقەتنىڭ مول بولغىنىغا نېمە يەتسۇن.

- ياشلىقىڭىزدا ئوزىڭىزنى بەختسىز ھېساپلىغان ئىكەنسىز، ھازىرچۇ؟

- ئىككى كوزۇمنىڭ قارچۇغى ئىككى ئوغلۇم مېنىڭ بەختىم، خۇشاللىغىم، تۈگىمەس بايلىغىم. ئەشۇلار بىلەن، قېرىنداشلىرىم بىلەن، ئىشداشلىرىم ۋە تۇرىست ھەمدەملىرىم ھەم ئاكىلىرىم، تەكتۇشلىرىم، ئىنى - سىڭىللىرىم بىلەن بەختلىكمەن!

- سوھبىتىڭىز ئۈچۈن رەھمەت.

سوھبەتلەشكەن ئالىمجان باۋدىنوۋ.

***

سۈرەتتە: سانىيەم يارمۇھەممەت قىزى (ئوتتۇرىدا) «سونى» تۇرستلىق فىرمىسىنىڭ كوللېكتىۋى بىلەن.
پەيزۇللا ئەخمەتوۋ چۈشەرگەن سۈرەت.

دوختۇرلارنى ھەيران قالدۇرغان ھادىسە

ئۇ يەتتە يېرىم ژىل ئۇخلىدى

42 ياشلىق پولتسىيە خادىمى كاررى دوكېرنى «ئۇدۇنيادىن» تۇيۇقسىز قايتىپ كەلدى، دەپ ئېيتىش مۇمكىن. ئۇ ئويغىنىپ، بىردىنلا ھەزىللىشىشكە باشلىدى ۋە ئائىلىلىرىدىكىلەر بىلەن پاراڭلىشىش ئۈچۈن پالاتىغا تېلېفون كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىلدى. بۇ دۇنياۋىي تىببىي ساھا ئەمەلىياتىدا ناھايىتى كام ئۇچرايدىغان ھادىسە.

1988 - ژىلى سېنتەبىردە بىر مەس ئەسەبىي ئاغرىق پولتسىيە خادىمى كاررىنىڭ بېشىغا ئوق ئېتىپ ئېغىر يارىدار قىلدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ تېلېفون ئارقىلىق تېز يار-دەم پولتسىيەسىنى چاقىردى، ئاندىن دەرھال يېتىپ كەلگەن پولتسىيە نارەدىغا قارىتىپ ئوق ئاتتى. ئەينە شۇ كۈندىن باشلاپ كاررى دوكېرى بىر قېتىممۇ ھوشىغا كەلمىدى ۋە بىر ئېغىزمۇ سۆز قىلمىدى. مۇئدلاق ئەھۋال 1988 - ژىلى سېنتەبىردىن 1996 - ژىلى 11 - فېۋرالغىچە داۋام قىلدى.

ئۇنىڭ كارىۋىتى يېنىدا نۆۋەتچىلىك قىلغان سىڭىلسىنىڭ تەكىتلىشىگە قارىغاندا، تۇيۇقسىزلا ئاكىسىنىڭ چۈشىنىكسىز بىر سوز قىلغانلىغىنى ئاڭلىغان. ئۇ ئاكىسى بىلەن پاراڭلىشىشقا باشلىغانلىقىدىن تاڭ قالغان. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ چاقچاق قىلىپ ئاندىن ئوزى سوئاللارنى بىرىشكە باشلىغان، ئانىسى بىلەن ئاكىسىغا تېلېفون قىلىپ، ئىككى ئوغلىنى يېنىغا ئېلىپ كېلىشنى ئىلتىماس قىلغان، ئوغۇللىرىنى ئۇ ئالخرقى قېتىم 5 ۋە 12 ياش ۋاقىتلىرىدا كورگەن ئىدى. ئەندى چوڭ بولۇپ 12 ۋە 20 ياشقا كىرگەن كولت بىلەن شېيىن پالاتىغا كىرگەندە، دادىسى ئۇلارنى بىردىنلا تونىغان. ئۇنىڭ ئورۇق - تۇققانلىرى ۋە دوختۇرلار بىلەن بولغان پاراڭلىشىشى 18 سائات داۋام قىلغان.

لېكىن ئۇنىڭ ئورۇق - تۇققانلىرى بىلەن يېقىنلىرىنىڭ خۇشاللىغى جىددىي ئەھۋال بىلەن كوڭۈلسىزلىككە ئايلانغان ئىدى. كاررىدا ناھايىتى ئېغىر پنېۋمونىيە ئوۋج ئالغان بولۇپ چىقتى. ئەگەر مۇمكىن قەدەر چاپسان ئوپېراتسىيە قىلىنمىسا، دەپ ئاگاھلاندۇردى دوختۇرلار، ئاغرىق ئازاۋىدىن ئۇ ئولۇپ كېتىدۇ. لېكىن شۇنىڭ بىلەن بىللە بېمارنىڭ باش مېيىسىنىڭ يارىدار بولغان چاغدا ساق قالغان قىسمىنى ناركوزنىڭ زەخمىلەندۇرىدىغانلىغى خەۋپىمۇ بار ئىدى. كاررىنىڭ ئورۇق - تۇققانلىرى ئائىلىنىڭ يوقلىغىدىن ئوپېراتسىيە قىلىشقا رازىلىق بەردى.

ئوپېراتسىيە ئوڭۇشلۇق بولدى. پات - ئارىدىن كېيىن كاررى كوزلىرىنى ئېچىپ پالاتىدىكى ئادەملەرگە قاراپ ئۇلارنى تونۇدى. بىر نەچچە كۈندىن كېيىن ناركوزنىڭ ھالاكەتلىك ئاقىۋەتلىرى ھەققىدىكى تەشۋىشلىرىمۇ يوقىدى. دوختۇرلار كاررى بىلەن يۈز بەرگەن ھادىسە ناھايىتى كام ئۇچرايدىغانلىغىنى ۋە مۇنداق ئەھۋالنىڭ پات - پات تەكرارلىنىپ تۇرىدىغانلىغىغا ئۈمۈت قىلىشقا بولمايدىغانلىغىنى ھەر تەرەپلىمە ئاگاھلاندۇرۇۋاتقان بولسىمۇ، ئوز ئائىلىلىرىدە مۇنداق ئەھۋالغا دۇچ كەلگەن كوپلىگەن ئادەملەر روھلىنىپ، ئاقىۋەتنىڭ ياخشى بولۇشىنى كۈتمەكتە.

(روسسىيە مەتبۇئاتىدىن).

ھەر قاچان تەۋرەپ قەلىمىڭ، گۈللىسۇن ئىجات ئالىمىڭ!

(يازغۇچى، دراماتورگ ئەخمەتجان ھاشىروۋ 60 - ياشتا)

تۇغۇلغان يۇرت - ئىلھام مەنبەسى

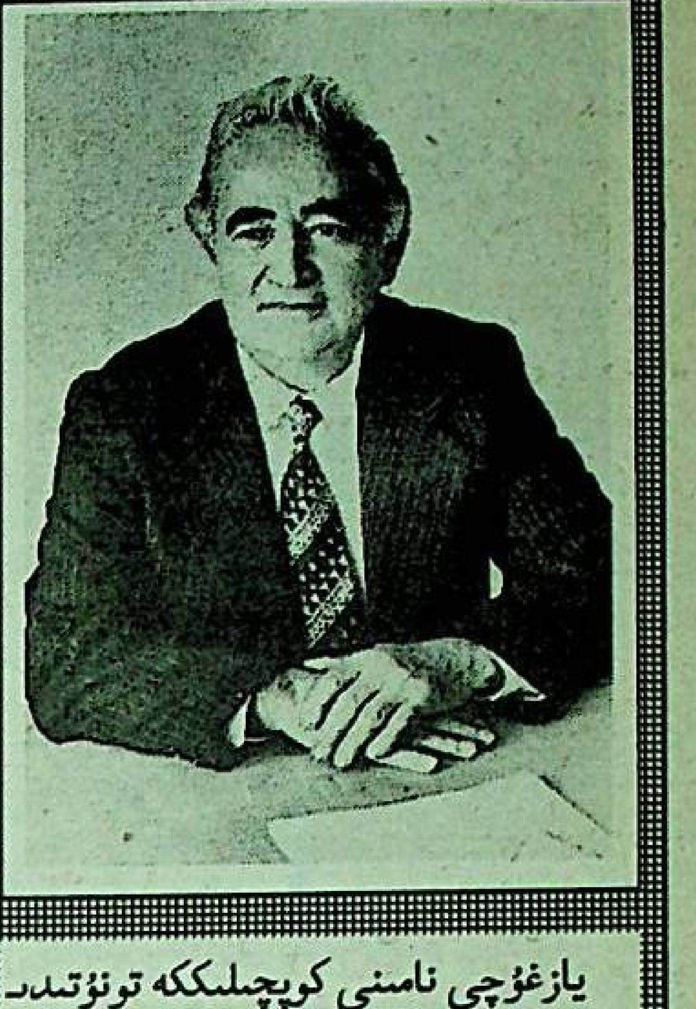

يازغۇچى نامىنى كۆپچىلىككە تونۇتقان، ئۇنىڭ ئابرويى - ئىززىتىنى باشقىلار ئالدىدا كۆتەرگەن ئەڭ ئاۋۋەلى ئۇنىڭ يازغان ئەسەرلىرى دەپ ئىشەنچ بىلەن ئېيتساق خاتالاشقان بولمايمىز. چۈنكى ھەر قانداق ئەدىپ قەلىمى بىلەن ئىجات كانىنى قېزىپ، ئەسەر ياراتسا، ئەكسىچە، ئۇلۇق ئەدەبىياتمۇ يازغۇچىنىڭ ئۆزىنى يارىتىدۇ. قىسقىسى، يازغۇچى ۋە ئەدەبىيات دېگەن ئۇقۇملار ئەزەلدىنلا بىر - بىرىدىن ئايرىلماس - ئاجرالماس بولۇپ كەتكەن ئىبارىلەردۇر. مانا شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بۈگۈنكى كۈندە بىز ئەدەبىيات - يەنى 50 - ژىللاردىن كېيىنكى ئۇيغۇر ئەدەبىياتى دېگەندە، ئۇنى ھازىر خەلقىمىزگە ئىسمى ياخشى تونۇش يازغۇچى ۋە دراماتورگ ئەخمەتجان ھاشىروۋسىز تەسەۋۋۇر قىلالمايمىز.

ئۇ ئەدەبىياتىمىزدا بىر كىشىلىك ئورنىنى تاپقان، نۇرغۇنلىغان رومان، دراما، پوۋېست، ھېكايىلىرى ئارقىلىق كىتاپخانلار قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالغان ئەدىپتۇر. قانداقلا ماۋزۇغا قەلەم تەۋرەتمىسۇن، ئەسەرلىرىدە نېمە ھەققىدە ئېيتىشنى ئالدىغا مەخسەت قىلىپ قويمىسۇن، يازغۇچى ئالدى بىلەن ئۇلاردا ئۆز قەھرىمانلىرىنىڭ ئوبرىزىنى ئىشەنگىدەك دەرىجىدە يارىتىشقا، ئۇلارنىڭ مىجەز - خۇلقىنى تەبىئي ھالدا ئېچىپ بېرىشكە تىرىشىدۇ. ئۇمۇمەن ئېيتقاندا، ئەخمەتجان ئاكا ھاشىروۋنىڭ كىتاپلىرىدىكى قەھرىمانلارنىڭ كۆپچىلىگى بىزنىڭ زامانداشلىرىمىز. شۇنىڭ ئۈچۈنمېكىن، ئۇنىڭ ژۈرەك قېتىدىن يېزىلىپ چىققان ئەمگەكلىرى ئوقۇشقا ئوڭاي ۋە چۈشىنىشلىك.

شۇ نەرسىنى ئىشەشلىك ئېيتىشقا بولىدۇكى، ئىلگەركى كېڭەش ھوكۇمىتى دەۋرىدە ئۇيغۇر ئەدەبىياتى خېلىلا تەرەققىي ئېتىپ رىۋاجلانغان ئىدى. بۇنىڭغا بولۇپمۇ، ئەدەبىيات سېپىگە 50-60 - ژىللاردا كېلىپ قوشۇلغان قەلەم ئىگىلىرى چوڭ سەۋەپ بولغان. شۇلارنىڭ ئارىسىدا ئەخمەتجان ئاكا ھاشىروۋنىڭ ئالاھىدە كۆرۈنۈپ تۇرىدىغانلىقى تەبىي. ئەسلىدە يازغۇچىنىڭ ئەدەبىياتتا ئورنىنى تېپىشى دېگىنىمىزدە، بىرىنچى نۆۋەتتە، تالانت بىلەن ئەمگەكنىڭ بىر - بىرىگە ماسلىشىپ كېلىشى چوڭ رول ئوينايدۇ. ئىككىنچىدىن بولسا، ئوقۇغۇچى ئويدىكىنى تېپىپ يېزىشنى، ئۆزەڭ ئۆمۈر سۈرۈۋاتقان ۋاقىتتىن كېيىن قالماي، ھەتتا ئۇنىڭ ئالدىدا قەدەم تاشلاپ مېڭىشنى بىلىشمۇ كېرەك. شۇنداق بولغان ھالەتتىلا، ھەر قانداق ئەدىپ ئۆزى ياراتقان ئەسەرلىرىنىڭ ئۆمرىنىڭ ئۇزاق بولىدىغانلىقىغا ئىشەش قىلالايدۇ. بۇ يەردە شۇنىمۇ تەكىتلەش كېرەككى، يازغۇچىنىڭ ئەدەبىياتتا تۇتقان ئورنىنى مەلۇم بىر شەخسنىڭ ياكى تەنقىتچىنىڭ ئۇنى ئاسمانغا كۆتىرىپ ماختىغانلىغى ياكى بولمىسا يەرگە ئېتىپ ئۇرغانلىغى بەلگۈلەپ بەرمەيدۇ. ئەكسىچە يازغان كىتاپلىرىنى كۆپچىلىك ئوقۇغۇچىلار تەرىپىدىن قانداق قارشى ئېلىنغانلىغى ئاساسىي رول ئوينايدۇ.

يازغۇچى ئەخمەتجان ھاشىروۋ ئۈچۈن ھاياتتا كۆزگە ئېلىنمايدىغان ئۇششاق-چۈشەك نەرسە يوق. ئۇ ھەممە نەرسىنى ناھايىتى جىددىي، ناھايىتى «خىيالچان» ھالدا ھېس قىلىدۇ. ئۇ قايسىلا ئەسىرىدە بولمىسۇن، سۈنئىيلىكتىن قېچىشقا تىرىشىدۇ. ئۇنىڭ قەھرىمانلىرى گويا سېنىڭ بىلەن بىللە يېنىڭدىلا ژۈرگەندەك، گەپ قىلىشىپ ئولتۇرغاندەك سېزىلىدۇ. بىراق ئۇلارنىڭ ھەر قايسىسى بىر - بىرىگە ئوخشىمايدىغان مىجەز - خۇلۇقتا، بىر - بىرىگە ئوخشىمايدىغان ئاۋازغا ئىگە ئوبرازلاردۇر. بىز يازغۇچى ماھارىتىنى، ئۇنىڭ قەلىمىنىڭ ئۆتكۈرلىگىنى مانا شۇ قەھرىمانلار ئوبرازلىرى ئارقىلىق تېخىمۇ روشەن كۆرگەندەك بولىمىز.

بۈگۈنكى كۈندە ئۆزىنىڭ 60 ياشقا تولغان كۈنىنى نىشانلاۋاتقان خەلقىمىزگە تونۇلغان يازغۇچى ۋە دراماتورگ ئەخمەتجان ھاشىروۋ چېلەك تەۋەسىدىكى قەدىمىي ئۇيغۇر يۇرتلىرىنىڭ بىرى مالىۋاي يېزىسىدا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن. ئۇنىڭ باللىق دەۋرى ئۆزىنىڭ تەڭتۇشلىرىغا ئوخشاش ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى دەۋرىگە توغرا كەلدى. كېلەچەك يازغۇچى ئاتا - ئانا مېھرىگە ئانچىلا قېنىپ ئۆسكىنى يوق. چۈنكى ئۇ ئۇلاردىن كىچىك تۇرۇپلا ئايرىلغان. ئەخمەتجان ئاكىنىڭ بېشىنى سىيپىغان، ئۇنىڭغا ھەر قاچان يار - يۆلەك بولغان قېرىنداشلىرى ۋە ئەڭ ئاۋۋەلى ئۆزى ئۆسكەن مالىۋاي يۇرتى بولدى.

ئاتا - ئانىسىز ئۆمۈرنى پەقەت ژېتىم ئۆسكەن باللارلا ياخشى تەسەۋۋۇر قىلىشى مۇمكىن. ئۇ تويغىمەس قېيىنچىلىق، ئازاپ، دەرت - ئەلەمگە تولۇپ تاشقان كۆڭۈلەر دېسەڭ ھەقىقەتكە يېقىن بولىدۇ. شۇنداق ئەھۋالدىمۇ روھىنى چۈشەرمەسلىك، كېلەچەككە ئىشىنىش، قانداقتۇ بىر ياخشىلىققا تەلپۈنۈش بۇ ژۈرىگىدە ياخشى نىيەت - خىسلەتلەرنى مۇجەسسەملەشتۈرگەن ئىنسانىنىڭلا قولىدىن كېلىدىغان ئىش بولۇشى مۇمكىن. ھاياتىنىڭ ھەر قانداق قىيىنچىلىغىغا بەرداشلىق بەرگەن ئەخمەتجان ئاكىمۇ كىچىكىدىن قانداقتۇ بىر ياخشىلىققا - ياخشى مەخسەتكە تەلپۈنۈپ ئۆستى. 1952 - ژىلى مالىۋايدىكى يەتتە ژىللىق مەكتەپنى تامامىلىغان، ئەندىلا ئون تۆرت ياشقا كىرگەن بالا ئوقۇش ئىزدەپ تۈرگەنگە كەلدى، دەسلەپكى ئارمىنى ئەمەلگە ئېشىپ، ئۇ موشۇ يەردىكى مۇئەللىملەرنى تەييارلايدىغان ئۇچىلىشچىغا ئوقۇشقا چۈشتى. بىر ژىلدىن كېيىن ئۇچىلىشچىنىڭ مەلۇم سەۋەپلەرگە بولا ياركەنتتىكى ئوقۇش ئورنىغا قوشۇلۇشىغا مۇناسىۋەتلىك ئوقۇشنى ئوسەك بويىدىكى شەھەردە داۋاملاشتۇردى. مەزكۇر بىلىم ئورنىنى تۈگەتكەندىن كېيىن، ئالمۇتىدىكى دۆلەت ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ فىلولوگىيە فاكۇلتېتىدا ئوقۇپ، ئۇنى 1961 - ژىلى مۇۋاپپەقىيەتلىك پۈتەردى.

مەكتەپتە ئوقۇپ ژۈرگەن چاغلىرىدا ئەدەبىياتقا مېھىر باغلىغان ئەخمەتجان ئاكا كېيىنرەك مەخسۇس ئوتتۇرا بىلىم بېرىش ئورۇنلىرىدا، ئالىي ئوقۇش دەرگاھىدا ئوقۇپ ژۈرگەندىمۇ ئەشۇ بۈيۈك سېزىمدىن ژىراقلاشمىدى. ئەكسىچە ئۇنىڭغا تېخىمۇ چوڭقۇر ئىشتىياق باغلىدى. دەسلەپكى ئەسەرلىرى شۇ ۋاقىتلارنىڭ كۆرۈنۈشى بولغان - تام گېزىتلىرىدا ئورۇن ئالغان يازغۇچىنىڭ چوڭ مەتبۇئاتتا بىرىنچى قېتىم كۆرۈنۈشى 1957 - ژىلى يۈز بەردى. بۇنىڭ ئۈچۈن ئەخمەتجان ئاكا تا ھازىرغىچە بۈيۈك يازغۇچى مەرھۇم ھىزمەت ئابدۇللىندىن بىر ئۆمۈر مىننەتدار. چۈنكى تېخى ژىگىرمە ياشنىڭ ئۆزىنى كۆرمىگەن ژىگىتنىڭ «ئاق كۆينەك» دەپ ئاتىلىدىغان ھېكايىسىنى «كوممۇنىزم تۇغى» (ھازىرقى «ئۇيغۇر ئاۋازى») گېزىتىدە تەييارلاپ بېسىشتا گېزىت رېداكسىيەسىدە ئىشلەۋاتقان ھىزمەت ئابدۇللىننىڭ ياردىمى چوڭ بولغان. راستىنى ئېيتقاندا، ئۇ شۇ مەزگىللەردە ياش قەلەمدىشىنىڭ ئىجادىيەت يولىغا تاشلىغان قەدىمىنى كۆپ ئادەملەردە ئۇچرىتىدىغان ئاددىي بىر ھەۋەس ھادىسە دەپ قارىماي، بەلكى ئىجادىيەتكە نىسبەتەن ھەقىقىي ئاشىقلىق ئىكەنلىگىنى سېزىپ بايقالىغان.

50 - ژىللارنىڭ ئاخىرلىرى ئەخمەتجان ھاشىروۋنىڭ «ئانا قەلبى»، «چىمەنگۈل»، «دەپتەر» ئوخشاش ھېكايىلىرى گېزىت سەھىپىسىدە يورۇق كۆردى. ئايرىم ئەسەرلىرى «ئاددىي كىشىلەر»، «سەھەر سەلكىنى» ناملىق كوللېكتىپلىق توپلاملاردا ئورۇن ئالدى.

ئالىي ئوقۇش ئورنىنى تۈگەتكەندىن كېيىن ئەخمەتجان ھاشىروۋ بىر ئاز ژىللار مابەينىدا قازاقىستان رادىئو خەۋەرلىرىنى ئاڭلىتىش كومىتېتىدا ئىشلىدى، مەكتەپتە مۇئەللىم بولدى. 1970 - ژىلى ئۇ «كوممۇنىزم تۇغى» گېزىتى رېداكسىيەسىگە ئەدەبىي خادىم بولۇپ ئىشقا ئورۇنلاشتى. كېيىن بۆلۈم باشلىقى، مەسئۇل كاتىپ لاۋازىملىرىنى ئىگىلىدى. ئەخمەتجان ئاكا ئەدەبىيات ۋە سەنئەت بۆلۈمىنى باشقۇرغان ژىللىرى ئىش جانلىنىپ، ئۇ گېزىتتىكى ئەڭ چوڭ ۋە ئۈلگىلىك بۆلۈملەر قاتارىدىن ئورۇن ئالغانلىغىنى كەسىپداشلار ھازىرمۇ ئېيتىشىپ ژۈرىدۇ. بۇ بولسىمۇ ئۇنىڭ ئۆز ئىشىغا ناھايىتى جاۋاپكەرچىلىك ۋە تەلەپچانلىق بىلەن قارايدىغان خادىم ئىكەنلىگىنى كۆرسەتسە كېرەك. ئەخمەتجان ئاكا، ئەڭ بىرىنچى نۆۋەتتە، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ياش يازغۇچى ۋە شائىرلارنىڭ يېتىلىپ چىقىشىغا كۆپ كۆڭۈل بۆلدى. «ھەر قانداق ئەدەبىيات ئەگەر ئۇنىڭغا ياش قەلەم ئىگىلىرى كېلىپ قوشۇلمىسا، يىلتىزى قۇرۇپ، قاخشال بولۇۋاتقان دەرەققە ئوخشاپ قالىدۇ. بۇ خەتەرلىك ئەھۋال. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ياشىسۇن، ئۇ ھەر قاچان بار بولسۇن دېسەك ياشلارغا بولغان دىققەتنى كۈندىن - كۈنگە كۈچەيتىشىمىز لازىم» دەپ تەكرار - تەكرار ئېيتىدىغان ئۇ.

شەخسەن ئۆزەم ئەخمەتجان ئاكىنىڭ كۆپلىگەن ئۇيغۇر ياشلىرىنىڭ ئەدەبىياتقا كېلىپ، ئۇنىڭدا ئۆز ئورنىنى تېپىپ قېلىشىغا تۈرتكە بولغانلىغىنى كۆرگەن ئىدىم. گېزىت رېداكسىيەسىدە ئىشلەپ ژۈرگەن ژىللىرى ئەخمەتجان ئاكا ھاشىروۋنىڭ جاي - جايلاردىن يېزىلغان ئونلىغان ئوچېركلىرى، پروبلېمىلىق ماتېرىياللىرى يورۇق كۆردى. قىسقىسى شۇ ژىللىرى ژۇرناليست پائالىيىتى بىلەن كۆپچىلىككە كەڭ تونۇلغان ئىدى.

1983 - ژىلدىن تارتىپ ئۇ قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىدا دەسلەپ ئەدەبىي مەسلىھەتچى بولۇپ ئىشلىدى. 1986 - ژىلدىن تارتىپ قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ كاتتۇى بولۇپ سايلاندى. بۇنىڭدىن ئىلگىرى ئۇيغۇرلاردىن پەقەت قادىر ھاسانوۋنىڭلا قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ كاتتۇى بولغانلىغىنى ھېساپقا ئالساق، مەزكۇر ئورۇننى ئىگىلەش ئەخمەتجان ھاشىروۋقا چوڭ جاۋاپكەرلىك ژۈكلىگەنلىگىنى ۋە شۇنداقلا بۇ لاۋازىمنىڭ ئۇيغۇر يازغۇچىسىغا بېرىلىشى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنى تەن ئالغانلىقنىڭ بىر ئىپادىسى ئىكەنلىكى تالاشسىز. موشۇ يەردە ئىشلەپ ژۈرگەندە ئەخمەتجان ھاشىروۋ ئۆزىنىڭ تەشكىلاتچانلىق ۋە ئۇيۇشتۇرۇش قابىلىيىتى بىلەن ئالاھىدە كۆزگە چۈشتى. ئۇ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ جۇمھۇرىيەتتىلا ئەمەس، شۇ ۋاقىتتىكى كېڭەش ئىتتىپاقى مىقياسىدا تونۇلۇش ئۈچۈن جىددىي ئەمگەك قىلدى. 1986 - ژىلى دېكابىر ۋاقەلىرى مەزگىلىدە ئەخمەتجان ئاكا قازاق يازغۇچىلىرى بىلەن بىر سەپتە تۇرۇپ، شۇ كۈنلەر تەشۋىشى ۋە قايغۇسىنى ژۈرىگىدىن ئۆتكەزگەن ئۇيغۇر ئەدىپلىرىنىڭ بىرى. كېنىنادىي تولماچېۋ «ئولژاس ھەققىدە پوۋېست» كىتاۋىدا مۇنداق دەيدۇ: «18 - دېكابىر قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىدا پارتىيە ژىغىنى ئوتمەكتە. ئە. كېكىلبايېۋنىڭ كۆزلىرىدە ياش تامچىلىرى. ئە. ئەبىشېۋنىڭ ژۈرىگى ئاغرىماقتا. ئە. ھاشىروۋنى (ژىغىن رەئىسى) «تېز ياردەم» بىلەن ئېلىپ كەتتى».

ھەر خىل ژىللاردا ئەدىپنىڭ «ياشىغىنىم ياشىغان»، «سولماس گۈل»، «كەچمەس كۆڭلۈم»، «يالغۇز يالپۇز»، «نۇر ئانا» ۋە باشقىمۇ كىتاپلىرى نەشىردىن چىقتى. ئەگەر بىز يازغۇچى ئەسەرلىرىگە چوڭقۇرراق چوكۇپ قارايدىغان بولساق، ئۇلاردىكى بىر ئالاھىدىلىكنى بايقايمىز. بۇ بولسىمۇ - ياشاشقا، ئۆمۈر سۈرۈشكە، ئىنسان قەلبىنىڭ پەقەت ياخشىلىق ئىزدىشى، باشقىلار بەختى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ جېنىنىڭ قىيىپ كۈرەش قىلىشى، ھەتتا ئۆزىگە يامانلىق ئىزدىگەن جانلارغا كەچۈرۈمچان بولۇشى ئۇمۇمەن ئېيتقاندا، يازغۇچى قەھرىمانلىرى ئۆزلىرىدە مەرتلىك، مېھرىۋانلىق ئوخشاش ئالىيجاناپ سېزىملەرنى بىرلەشتۈرگەن.

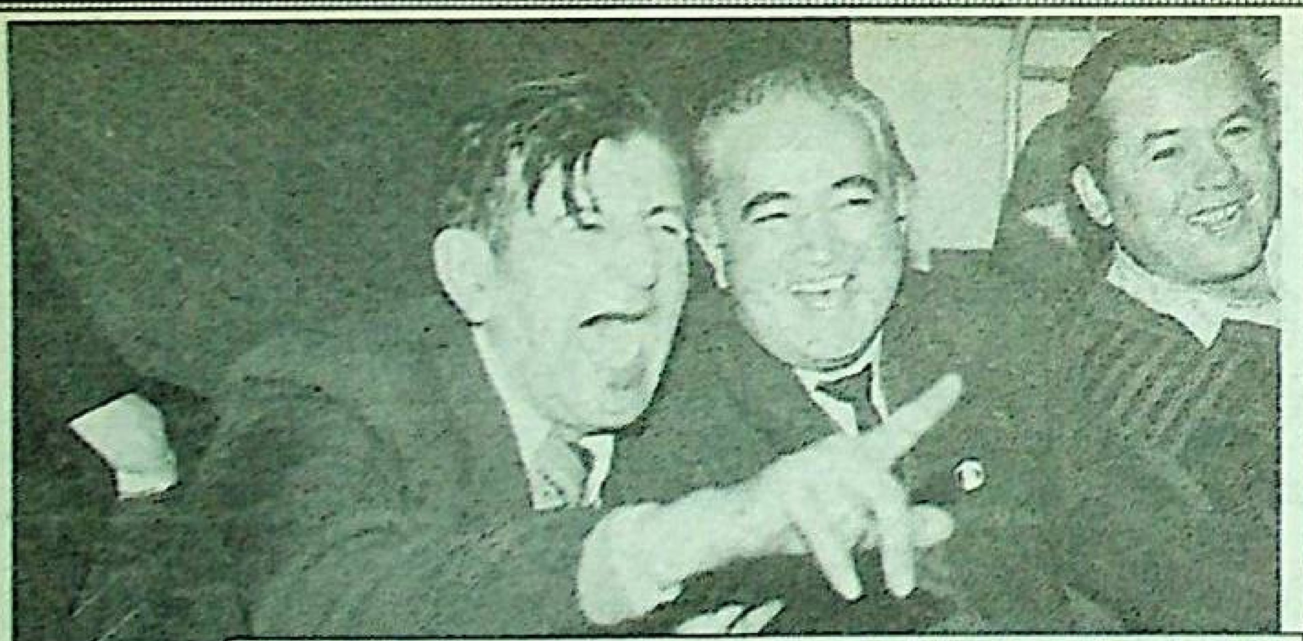

ئەخمەتجان ھاشىروۋ خەلق قىزىقچىسى ھېسامدۇن بىلەن. غۇلجا، 1989 - ژىل.

مۇئەللىپنىڭ بىرىنچى كىتاۋى «ياشىغىنىم ياشىغاندا» جىددىي تۇقۇنۇشلار، چېكىنىشلەر ئانچە كۆزگە چېلىقمايدۇ. ئۇنىڭدا ۋاقەلەر گويا بىر خىل ئېقىۋاتقان دەريا سۈيى ئوخشاش تەرەققىي ئېتىدۇ. كىتاپتا يازغۇچى قەھرىمانلىرى نېمىدىندۇ قىسىلىۋاتقاندەك. نېمىدىندۇ ئۇچۇق ئېيتالمايۋاتقاندەك تەسىرات قالدۇرىدۇ. سەۋەپ، بۇنداق ھالەت - يازغۇچىنىڭ ھاياتى تەجرىبىسىنىڭ ئازلىغىدىن بولسا كېرەك. چۈنكى ئۇنىڭدىن كېيىن يورۇق كۆرگەن «كەچمەس كۆڭلۈم» ئەسىرى كىتاپخانلاردا تامامەن باشقىچە تەسىرات قالدۇرىدۇ. ئۇنىڭدىكى كېلەچ قىز تاجىگۈلنىڭ ئوبرازى ئەسەرنى ئوقۇغان ھەر كىمنىڭ دىققەت نەزەرىنى بىردىن ئېگىلەۋالىدۇ.

«نۇر ئانا» پوۋېستى ناھايىتى چوڭ پروبلېمىلىق مەسىلىنى كۆتىرىپ چىققان ئەسەر. بۇنىڭدا 20 - ۋە 40 - ژىللىرى ۋەيران بولغان - يوقاپ كەتكەن ئۇيغۇر مەھەللىلىرى توغرىلىق گەپ بولىدۇ. پۈتۈن يۇرتلارنىڭ ۋەيران بولۇشى، ئادەملەرنىڭ تەرەپ - تەرەپكە تېنەپ - تەنتىرەپ كېتىشى - بۇنىڭدىن ئاشقان پاجىە بولامدۇ؟ نېمىشكە تەغدىر بىزنىڭ مىللەتنىڭ بېشىغا موشۇنداق كۆپ ئازاپ - ئوقۇبەتلەرنى يازغان. «ۋەتەن، مىللەت» دېگەندە باشقا مىللەتلەردىن كام بولماي، شۇلارنىڭ قاتارىدىن قالماي، دۈشمەن بىلەن ئېلىشىمىز ياكى بولمىسا تېچ زاماندا تىرىشىپ ئەمگەك قىلىمىز. ئەندى ياخشىلىقنى بولۇشقا كەلگەندە نېمىشكە بىزنىڭ ئۇيغۇرلار شور پېشانە بولۇپ قالىۋېرىدۇ؟! يازغۇچىنىڭ «نۇر ئانا» پوۋېستىنى ئوقۇغاندا، ئىختىيارسىز موشۇنداق خىياللارغا بېرىلىسەن. يېقىندا بولسا ئۇ «ئىدىقۇت» ناملىق تارىخىي رومانىنى يېزىپ تۈگەتتى.

ئەخمەتجان ھاشىروۋنى كۆپچىلىك دراماتورگ سۈپىتىدىمۇ بىلىدۇ. ئۇنىڭ ئۇيغۇر تىياتىرى سەھنىسىدە «ئۆلمەس بولۇپ تۇغۇلغانلار»، «مۇقامچى»، «دېخان» سپېكتاكللىرى قويۇلدى. «ئۆلمەس بولۇپ تۇغۇلغانلار» دراممىسىدا ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى دەۋرى سۈرەتلەنسە، «مۇقامچىدا» خەلقىمىزنىڭ ئەزەلدىن ناخشا - سازغا خۇمارلىغى، «ئون ئىككى مۇقامدەك» بۈيۈك ئەسەرنىڭ مۇئەللىپى ئىكەنلىكى كۆرسىتىلىدۇ. «دېخاندا» يەر بىلەن ئادەم ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت ئەكس ئەتتۈرۈلگەن. ئەدىپنىڭ «ژۇلدۇز»، «پروستور»، «ئالاتاۋ» ژۇرناللىرىدا قازاق، رۇس، قىرغىز تىللىرىدا چوڭ ھەجىملىك ئەسەرلىرى بېسىلدى. 1983 - ژىلى «تىرىك گۈللەر» ناملىق كىتاۋى رۇس تىلىدا نەشىردىن چىقتى. ئەدەبىياتىمىزدا مېۋىلىك ئەمگىكى بىلەن كۆپچىلىك ئېتىبارىغا ئېلىنغان يازغۇچى ئەخمەتجان ھاشىروۋ «ئارزۇ» ژۇرنالىنىڭ يورۇق كۆرۈشكە كۆپ كۈچ چىقاردى ۋە ئۇنىڭ ئون سانى كىتاپخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشتى.

بىز ياخشى بىلىمىز، بەزى ۋاقىتلاردا ياخشى يازغۇچىنىڭ ياخشى تەشكىلاتچىنىڭ ئىشىغا يۆتكىلىشى بولىدىغان ئەھۋاللىرىمۇ يوق ئەمەس. دەپ شۇنى كۆزدە تۇتۇپ، بۇنىڭدىن بىر نەچچە ژىل مۇقەددەم ئەخمەتجان ھاشىروۋقا ئاتاپ مۇنداق شېئىر يېزىپ قويغان ئىكەنمەن.

«ئارزۇ» ژۇرنالىنى چىقارغىچە
ساكا قانچە تۆھمەت ئارتتى.
ھەتتا سېنىڭ نامىڭدىن
«پەرۋازنى». «يېڭى ھاياتنى» ياپتى...

سېنى يازغۇچىلار كاتتۇى دەپ
دارغىمۇ «ئاستى».
ياخشىلىقنى ئۆزىدىن كۆرۈپ،
يامانلىقنىڭ ئاستىغا باستى.

يولۇمدا ماڭمىدى دېگەنلەر قانچە،
قولۇمنى ئالمىدى دېگەنلەر قانچە؟
ئۆزىنى ئەرباپ ساناپ، ئەقىللىق ساناپ
تومشۇقتا يېگەنلەر قانچە.

مۇنداق چاغدا ئۆز غايەڭ ئۈچۈن
تېخىمۇ جىڭ يەڭ تۈرەتتىڭ.
«ساكا يالغۇزلۇق قىلىۋاتىدۇ» دېسە،
«ئۇنداق ئىشلار بولىدۇ» دەپ قوياتتىڭ.
«مۇنداق ئىشلار بولىدۇ» دەپ قوياتتىڭ
پەقەت مىيىغىڭدا كۈلەتتىڭ...

بۈگۈنكى ھاياتىنىڭ 60 - داۋانىغا چىقىپ ئولتارغان ئەخمەتجان ئاكىغا ئىجات ئاسمىنىدىكى پەرۋازىڭ تېخىمۇ ئېگىز بولسۇن، دايىم قايناق ۋاقىت بىلەن، ئۆزەڭنىڭ تەۋرىنىش - ھېسسىياتلىرىڭ بىلەن ياشىغىن دەپ، ئەڭ ياخشى تىلەكلىرىمىزنى ئېيتىمىز.

ئابدۇمىجىت دولەتوۋ،
قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى مۇكاپىتىنىڭ لاۋرىياتى.

***

يازغۇچى ۋە دراماتورگ ئەخمەتجان ھاشىروۋنىڭ 60 ياشقا تولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇتكۈزۈلىدىغان ئەدەبىي كەچ 31 - ئىيۇل كۈنى سائات 16 دە قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ بىناسىدا بولىدۇ.

تەبرىكنامە

يۇسۇپجان مەشرەپ ئوغلى پالتىيېۋقا

تالغىر ناھىيەسى، كاللىنىن يېزىسى

ئۆيىمىزنىڭ تۈرۈكى ۋە بېرىكىتى بولغان ئاتىمىز سىزنى بۈگۈنكى پەتمىشىنچى باھارىڭىز بىلەن چىن كۆڭلىمىزدىن تەبرىكلەيمىز.

70 ژىل!

بۇ دەۋىر ئىچىدە سىز بىز پەرزەنتلىرىڭىزنى كامالەتكە يەتكۈزگىچە قانچە - قانچە ئىسسىق - سوغلارنى بېشىڭىزدىن ئۆتكۈزگەنلىكىڭىزنى ياخشى بىلىمىز. ئوتلۇق ياشلىق ژىللىرىڭىزنى ئانا ۋەتىنىمىزنىڭ قوينىدا ياش ئۇسمۇرلەرگە تەلىم - تەربىيە بېرىشكە بېغىشلىغان بولسىڭىز، قالغان ھاياتىڭىزنى كاللىنىن كولخوزىدا ئىشلەش بىلەن ئۆتكەزدىڭىز. قەيەردە ئىشلىمەڭ، بىر پارچە نان بولسىمۇ ھالال تېپىپ، ھالال يېگۈزگەنسىز. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بىز سىزدىن ئەبەدى مىننەتدار ۋە قەرىزدۇر.

ئىلاھىم، ئاللا تائالا سىزگە يەنىمۇ ئۇزاق ئۆمۈر بېرىپ، ئۆيىمىزنىڭ تورىدە سولەت تۈكۈپ ئولتىرىپ بېرىشقا نەسىپ قىلسۇن!

ئالىي تىلەك بىلەن يولدىشىڭىز كارامەت، ئوغۇل - قىز، كۈيئوغۇل - كېلىنلەر ۋە نەۋرە - چەۋرىلىرىڭىز.

ژىراق ۋە يېقىن چەت ئەللەردە

چېچەنستاندىكى ۋاخابىزمغا قارشى ھەرىكەتلەر

گۇدېرمېس شەھىرىدىكى قوراللىق توقۇنۇشقا قاتنىشى بار دەپ ئېتىراپ قىلىنغان ۋاخابىستلار ھەرىكەتلىرى قاتتىق نازارەت ئاستىغا ئېلىنىپ، ھۆكۈمەت تەرىپىدىن «ۋاخابىزم ئېقىمىنى چېچەنستاندا قانۇنغا قارشى كېلىدىغان دىنىي ئېقىم» دەپ ئېلان قىلىندى.

دۆلەت پرېزىدېنتى ئا. ماسخادوۋنىڭ پەرمانى بىلەن مەزكۇر ۋاقىئەگە قاتنىشى بار تويلار رەھبەرلىرى جۇمھۇرىيەتلىك ھۆقۇق قوغداش ئورگانلىرى تەرىپىدىن جىنايى جاۋابكەرلىككە تارتىلدى. مەزكۇر تويلار باشلىقلىرى ئابدۇلمالىك مېجىدوۋ (شەرىئەت بىخەتەرلىك مىنىستىرلىكى جازانى ئىجرا قىلىش دېپارتامېنتىنىڭ باشلىقى) ۋە مەخسۇس مەخسەتلىك ئىسلام پولكىنىڭ كوماندىرى ئارېي باراېيۋ ئېگىلەنگەنلىكى ئۇلارنىڭ ۋەزىپىدىن بوشىتىلىپ، تويلار تارقىتىلدى.

***

پرېزىدېنت ئا. ماسخادوۋ باش مىنىستر خىزمىتىنى ۋاقىتلىق ئاتقۇرغۇچى ش. باسايېۋنىڭ ئىستېپاغا كېتىش ئىلتىماسىنى قوبۇل قىلىپ، مىنىستىرلار كابىنېتى باشلىقلىقىنىڭ ۋەزىپىلىرىنى ئۆزى ئاتقۇرىدىغان بولدى.

پەۋقۇلاددە ۋەزىيەت قەرەلى ئۇزارتىلدى

چېچەنستاندا ئۆيۈشقان جىنايەتچىلىككە قارشى كۈرەشتە قولغا كەلتۈرۈلگەن مۇۋەپپەقىيەتلەرنى تېخىمۇ مۇستەھكەملەش ئۈچۈن پەۋقۇلاددە ۋەزىيەت قەرەلى ئۇزارتىلدى. مۇشۇنىڭغا باغلىق جۇمھۇرىيەت پرېزىدېنتى ئاسلان ماسخادوۋ رېسپۇبلىكانىڭ مەملىكەتلىك قوراللىق كۈچلىرى قاتارىغا چاقىرىش توغرىلىق پەرمانى ئىمزالىدى. پەۋقۇلاددە ۋەزىيەت ئىچىدە ۋاقىتدا مىللىي گۋاردىيە شەرىئەت دۆلەت بىخەتەرلىكى مىنىستىرلىكى قارمىغىدا بېرىلىپ، ھوقۇق - قوغداش ئىشلىرىدىكى خىزمىتى ئاتقۇرىدىغان بولىدۇ. باش قوماندان ماسخادوۋ ئوزۇنىياسارى ئىشلىرى تېخى يە قىسىدىكى مۇمكىن باشلىغى لاۋازىمىنى ۋاقىتلىق ئاتقۇرغان شامىل باسايېۋنى تايىن قىلدى.

«ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچىسى «يېڭى ھايات» گېزىتلىرى رېداكسىيەسىنىڭ كوللېكتىۋى «يېڭى ھايات» گېزىتى ئاپتورلىرىنىڭ ئۇيغۇر ناھىيەلىك پوچتا ئىدارىسىنىڭ باشلىقى ئەنۋەر يۈسۈپوۋقا ئانىسى

ئامىنەنىڭ

ۋاپات بولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن چوڭقۇر قايغۇرۇپ تەزىيە بىلدۈرىدۇ.

«ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچىسى «يېڭى ھايات» گېزىتلىرى رېداكسىيەسىنىڭ كوللېكتىۋى ئالمۇتا شەھىرىدىكى زارە ۋوستوكا مەھەللىسىدىكى گېزىتلىرىمىزنىڭ جانكۆيەرى ھاكىمجان ھەمرايېۋقا ئوغلى

ھاشىمجاننىڭ

پاجىئەلىك ۋاپات بولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن چوڭقۇر قايغۇرۇپ تەزىيە بىلدۈرىدۇ.

ئالمۇتا شەھىرىدە ئىستىقامەت قىلغۇاتقان دوست - بۇرادەرلىرى ۋە بىر توپ مەشرەپ ئەھلى، جامائەتچىلىك

ئازات شاخ ھاجىيېۋنىڭ

ۋاپاتبولۇشىمۇناسىۋىتى بىلەن مەرھۇمنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتىغا، ئۇرۇق - تۇققان، قوۋمى - قېرىنداشلىرىغا چوڭقۇر قايغۇرۇپ تەزىيە بىلدۈرىدۇ.

بۈيۈك ئالىمنىڭ ئىزى بىلەن

1998 - ژىل ئۇيغۇر پەن - مەدەنىيىتى تارىخىدا ھېلىغىچە كۆرۈنۈپ باقمىغان دەرىجىدىكى يېڭىلىق بىلەن باشلاندى، دېسەك، ھەقىقەتكە ئۇيغۇن كېلىدۇ، دەپ ئويلايمىز. سەۋەۋى، ئۆتكەن ئىككى - ئۈچ ئاي ئىچىدە بەش تەتقىقاتچىمىز ئالىملار سېپىگە قوشۇلدى. ئۇلار: پەن دوكتورى ش. ئابلىۋوۋ، پ. مەخسەتوۋا، م. يولۇۋوۋا، ۋ. ئۇراخۇنوۋلار، تۆۋەندە ئەينە شۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ياش تەتقىقاتچى غۇنچەم مەيدان قىزى ئۇراخۇنوۋا ھەققىدە ھېكايە قىلماقچىمىز.

تالغىر ناھىيەسىگە قاراشلىق قىزىل تۇغ يېزىسىدا 1972 - ژىلى تۇغۇلغان غۇنچەم شارائىتقا بولا ئوتتۇرا مەكتەپنىمۇ ئالا مۇئەييەن ھالدا تاماملاپ، قازاق دۆلەت ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ فىلولوگىيە فاكۇلتېتىنىمۇ رۇس تىلىدا تاماملىغان. شۇندىمۇ ئۇ ھەققىي دېھقان بىۋاستە مۇملە رىنىڭ تەسىرىدە ئۆزۈش - تۇرۇش، شەخسىي ھۆرمەت - ئىززەت، نەخلاقتا بىرەر - يە باتلاردىكى «زامانىۋى سېبتا» كەتمەي ئۇيغۇرلۇقىنى، مىللىيلىكىنى بىلگەن ھۆرمىتى ساقلىغان ھالدا ئۆستى، ئۆلگىيدى. ئالىم ئابلىمىتتا ھاياتىنى باشلىغان ھەر دايىملىق مەسىلىلەرگە ئىنتىلىپ، ئالىم يارانى كەتكەن يوللاردا قاتناشقان مەيدان - ئىجتىمائىي ۋە ئىلمىي ھاياتتا، كىچىك ئىچكى، تەھلىلى ئۆزى ئەنجۇمەنلىرىگە قاتنىشىپ، ئۇيغۇر جەمئىيىتىنىڭ ساناقلىق ئىچىدە خىزمىتى ئالىي سالاھىيىتى بىلەن ئۆز ساھەلىرىنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن ئۆز مۇتەخەسسىسلىرى بولدى.

ئىبتىدائىي، «ئالىم ئىنىڭ قىسمەت ئىدىلىرى ئۆزى ئىچىدە زەرۋار بىلمەيدۇ»، «ئالىم ئىنىڭ شەكىلدىرى» ئىلىم يولىدا مايىللىقىنى ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش داۋامىدا چوڭقۇر ھېس قىلغان غۇنچەم تازا سۆلىتىدىن ئىلىمگە قىزىقىش، ئۇيغۇر تىل بىلىمى ئىلمىي مەسلىھەتچى ئىلمىي بولۇپ قويدى. غۇنچەمنىڭ ئالىي مەكتەپنى تاماملىغان 1994 - ژىلدىن تارتىپ ئالمۇتادىكى دۆلەت ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئۇيغۇر تىلى ۋە ئەدەبىياتى كافېدراسىنىڭ ئاسپىرانتۇرىسىغا چۈشۈپ ئوقۇش جەريانىدا «زامانىۋى ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە بارماق ۋە ئارۇز ۋەزىنلىرى (ترانسفورماتسىيە مەسىلىسى)» ماۋزۇسى بويىچە ئىلمىي ئىش يېزىپ، ئۇنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ياقلاپ، پەن نامزاتى دەرىجىسى بىلەن ئېگىزلىدى.

ئۇ ئۆز ئىشىنى ئاسپىرانتۇرىدا ئوقۇش دەۋرىدە ھەيرانلىق، ئىلمىي ئىش تاماملاپ، دەسلەپكى ئىككى ژىل ئىچىدە تاماملىغان ۋە ئاسپىرانت ئىشلىرىنى تاماملاپ، دىسسېرتاتسىيەسىنى ياقلاپ، پەن نامزاتلىرى ئالىم ئۆزىنىڭ دىسسېرتاتسىيەسىنى ياقلىغان. تۆت ژىل ئوقۇشنىڭ ئورنىغا ئۈچ ژىلدا ئالىم بولۇش ھەممىگە نېسىپ بولماس ئىش. ئۇنىڭدىن كېيىن غۇنچەم ئۆز ئىشىنى ئۆز رۇسلاپ، ئىلمىي تەتقىقات بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلمەكتە.

دەرۋەقە، شۇنداق. بۇنى بىز 6 - مايدا غۇنچەم دىسسېرتاتسىيە ھىمايە قىلغاندا كۆردۇق. ئىلمىي كېڭەش ئەزالىرى، مۇتەخەسسىسلەر بىلدۈرگەن پىكىرلەردىن مۇ چوڭقۇر ھېس قىلدۇق. ئەينى ۋاقىتتا غۇنچەمنىڭ ئىلمىي رەھبىرى، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى، پروفېسسور ئابدۇرېشىت ئابلىۋوۋ مۇتەخەسسىسلىرى ئالىي بىلىم يۇرتى ۋە قازاقستان خەلق يازغۇچىسى (شائىرە) ت. ئابدۇراخمانوۋا بىلەن فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ نامزىتى ر. ئىسمايىلوۋلار غۇنچەمگە ئىشەنگەنلىكىدىن رەسمىي ئوپپونېنت بولغان ئىكەندە، دېگەن پىكىرگە كەلدۇق. قىسقىسى، غۇنچەم ئۆز تالانتى بىلەن ئۇستازلىرى، ھەر جەھەتتىن قول - قانات بولۇپ كەلگەن بوۋىلىرى مولۇت، پەيزۇللام، ئانىسى زوھرا باشلىق قوم - قېرىنداش، دوست بۇرادەرلىرىنىڭ ئۈمۈدىنى ئاقلىدى. يەنى سالاھىيەتلىك ئىلمىي كېڭەش ئەزالىرى بىر ئېغىزدىن ئۇنىڭغا فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ نامزىتى دەرىجىسىنى بېرىشنى قارار قىلىشتى.

قارار بىلەن تەڭ غۇنچەمگە ئەمەس، ئانىسى زوھرا بىلەن قوم - قېرىنداشلىرىغا ئېيتار كۆپىدىنكى تەبرىكلەر ياغدى. ئانىلار ئۈچۈن بۇ ئەلەم بىلەن ۋۇغېر مىللىتى شادلىقى ياشلىرى ئىدى. شادلىقنى، غۇنچەمنىڭ قىلغان ئارزۇلۇق قىزىنىڭ ئارزۇسىغا يەتكەنلىكى بولسا، ئەلمى، ئاتىسى مەيداننىڭ بۇ ئارزۇلۇق كۈنگە كۆرۈشكە نەسىپ قىلمىغانلىقى ئىدى.

«جايا چەكمەي، ھالاۋەت يوق» غۇنچەم تورىنىڭ ئۇزگىلەرنىمۇ شۇ كۈنى ھالى يامغىنغا بولغىنى دەقىقىلەرگە يەتكۈچە زوركىرە يەرتۈپ ئارام ئالغىنى ئەسلەيدۇ. سەۋەۋى، ئوبلاپ ئىلمىي ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدىكى ئىجادىي ئىزدىنىشلىرىنى، ئۇنىڭ قىلغان ئىلمىي ئىشلىرى، تالانتلىق ۋە ئاقىللىق ئىجادكار تاشلاشقا ئىشلەپ، ئۇيغۇر نالالرنى ئۇلۇغۇشى، ئىلمىيلىكىدىكى ئۇقتىشى، خۇلاسە چىقىرىش كېرەك ئىدى. شۇ ئۇچۇن ئۇنىڭ ئىچ ۋە ئۆزلۈك ھاياتىنى پەقەت شۇنىڭغا بېغىشلىدى.

ماقۇلكى، ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە بارماق ۋەزنى 11 - ئەسىردىلا قوللىنىلغانلىقىنى قارىماي، ملەتشۇناسلار بىلەن مۇرات ھەمراپوۋ قا ئوخشاش ئالىملار بۇ ھەقتە قىلغان ئالىم چىقىپ، تەتقىقاتى ئەمەس، م. ھەمراپوۋ 1963 - ژىلى نەشر قىلىنغان «تۈركىي شېئىرىيىتى تۈزۈلۈشىنىڭ ئاساسلىرى» نامىلىق مونوگرافىيەسىدە شېئىرىيەت ماسەلىلىرىنى تەھلىل قىلغان خارتۇنلىكتا ئىلمىي كۆرسىتىشكە، ئۇيغۇر ئەدەبىياتشۇناسلىرى بۇ ھەقتە ئاساسلىق ئىزدىنىشلەر قىلغان ئىدى.

ئارىدىن ئوتتۇز ژىلدىن ئارتۇق ۋاقىت ئۆتۈپ كېيىن بۇ ساھەنى ئىنكىشاپ قىلىش ئۇيغۇر يېڭى ئالىمى غۇنچەم مەيدان قىزى بولدى. غۇنچەم ئىلمىي ئىش ئەينە ئۆزىنىڭ شەخسىي تەتقىقاتلىرى بىلەن ت. شالى، ئا. ئىسمايىلوۋ، ز. سامادى، ب. تەپەرجىن، غ. تاپىلدىن، ئابدۇرەھىم ئۆتكۈر، ب. ئەسلەم، ت. زىيائىدىن، س. رەھمەتۇللا، ئا. ئىسپەنسىيار، ئا. شەمسىدىن، ن. ھاشىمجان، دۇلقۇن ياسىن ۋە باشقا شائىرلارنىڭ 1970 - 1990 - ژىللار ئارىلىقىدا يازغان شېئىرلىرى تەتقىقاتنىڭ ئاساسى قىلىندى.

ئادەتتە بىز بىرەر شېئىرنى ئوقۇساق ئۇنىڭ مەزمۇنىغا باقىمىز. شېئىرنىڭ مەزمۇنى بىلەن ئوخشاش، مۇتەخەسسىسلەرنىڭ تەھلىللىرى بىلەن تونۇشساق ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ تۈزۈلۈشى ئۈستىدە ئويلايمىز. ئەمما ئۆز بىلىمىمىزنى ئاشۇرمايمىز. شېئىرىيەت تۈزۈلۈشى تەرەپكە نەزەر تاشلىساق، مەلۇم دەۋردە يارىتىلغان ئەسەرلەر ياكى ئەدەپ ئىجادىنىڭ رىۋاجى، مېتودلىرى، ژانىرى، تىلى، ئۇسلۇبى، ئىپادە ۋاستىلىرى كەبى ھەر بىر قىرى بىر ئىلمىي ئىشقا ئاساس بولالايدىغانلىقىغا كۆز يەتكۈزىمىز.

غۇنچەم زامانىۋى شائىرلاردىن ئون تورتىنىڭ 40755 مىسرا شېئىرىنى تەھلىل قىلىش جەريانىدا بارماق ۋەزنىنىڭ ئۇزۇنلا 22 تۈراقتىن تۈزۈلۈشى، 1970 - 1990 - ژىللاردىكى ئۇيغۇر نەزمىنى بېرىنچى بولۇپ تەتقىق قىلىش بىلەن ئەدەبىياتشۇناسلىقتا يېڭىلىق يارىتىش ۋۇقۇرىدىكى سۆزىنى ئاساس بولغىنى. ئىلمىي كېڭەش ئورۇنلىرىدا قوللاندى، ئۇنى ئىلمىي ئىشنىڭ ئىلمىيلىكىنى تەكتىلىشىدى. غۇنچەمنىڭ تەتقىقاتى بىلەن تۈركىشۇناسلىق، جۇملىدىن، ئۇيغۇر ئەدەبىياتشۇناسلىقى مۇناسىپ ھەسسە قوشقانلىقىنى ھەقلىق تۈردە كۆرسەتكۈزدۇق.

بۇ خوشۇستا ئىنكاس بىلدۈرگەن ياقۇتەن پەن دوكتورى، تۈركىي تىللىق ن. تويىۋوكوۋ قىرغىزىستان دۆلەت مىللىي ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ھوزۇرىدىكى ئۇيغۇر فىلولوگىيەسى فاكۇلتېتى، م. ئەۋەزوۋ نامىدىكى ئەدەبىيات ئىنستىتۇتى، قارابى نامىدىكى قازاقستان دۆلەت ئۇنىۋېرسىتېتىدىن پەن دوكتورلىرى ئابرېشوۋلار ۋۇقۇرى باھا بەرگەنلىكىنى كىشىنى خوشال قىلدى. براق، بىز ئەرسكە تۆۋەنچىلىك چۈشۈنۈپ كەتەلمەسلۇق. ئۇ بولسىمۇ ئىلمىي تىشتىنلىكتىن بىزنىڭ ئاساسىي مۇناسىۋەتلىك بولغان قازاقستان پەنلەر ئىنستىتۇتى ئالىملىرى، مىللىي ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ ھوزۇرىدىكى شۇ ئەدەبىيات ئالىمى ئەسلىدىكى ئۆزىدىكى ئەدەبىياتشۇناسلىرى دىسسېرتاتسىيەسى، ئۇيغۇرشۇناسلىق مەركىزىنىڭ غۇنچەمنىڭ ئىلمىي ئىشىغا شۇنداق بولغاننى باھاسىنى باشقىلارغا ئۆتكۈزۈپ بەرگەنلىكى سۈپىتى. بىز ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىلمىي مەركىزىدىكى پىكىر يازغان ئىككى ئالىمى ئېغىزىنىڭ ئۇنىڭ ئىشىغا ياكى، ۋۇقۇرىلىق بىلەن ئۇيغۇرشۇناسلىق پەنلىرى دوكتورلىرى، پروفېسسورلار نىڭ ئەدەبىيات ئەھمىيىتى ئىلىمىنى پەننىڭ ئۈچۈن مۇھىم ئۇنى ئالمۇتا بىلەن قالدۇق.

نېمە دېگەندىمۇ، غۇنچەم ئۇراخۇنوۋا ئىلمىي ئىشىنى ئۇتۇقلۇق ھىمايە قىلدى. بۇ ئىلمىي پەن - مەدەنىيىتىمىزگە ھورمەت بىلەن قارايدىغانلار بارچە كىشىنى خوشال قىلدى. براق، كىشىنى ئەپسۇسلاندۇرىدىغان يەنە بىر نەرسە بار. بۇ بولسىمۇ ئەشۇ ئەدەبىياتنىڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ شۇنىڭدىكى يېتەكچى ئالىملىرى ئىلمىي كېڭەش ئورۇنلىرىنىڭ سەلبىي تەسىرى يەنە ئىلمىي ئىدارىلارنىڭ قىسقىراپ كېتىشى، بۇ ئەھۋال ئالىملارنىڭ ئىش سېزىلار، بىر ئالىملارنىڭ ئىشنىڭ بېرىشقا ئەگىشىپ، ساھەسىدە ئالىملار سېپىگە قوشۇلۇۋاتقانلىقى، ھازىر غۇنچەمنىڭ ئىشلىرى كۆرۈنمىسى بار جەكچىسى.

كېلەچەكتە م. ھەمراپوۋ ئاساس سېلىپ كەتكەن شېئىرشۇناسلىق بويىچە ئىلمىي ئىشىمىنى داۋاملاشتۇرۇش نىيىتىم بار، - دېدى غۇنچەم.

بۈيۈك ئالىمىمىز مۇرات ئاكىمىز سىز كەبى ئۇيغۇرىمىزنىڭ پەن بېشىدا پەن قالدى. 28 يېشىدا دوكتور بولۇپ بىلەن بۇ ياشتىلا يەتكۈچە يەنە بىر دەرىجىگە يەتسىڭىز، مۇرات ئاكىنىڭ روھى مەدەت ۋە خۇش بولغۇسى. ئىلاھىم، نىيىتىڭىزگە يېتىڭ!

ئابدۇخالىق ماخمۇت.
ئالمۇتا شەھىرى.

سۈرەتتە غۇنچەم ئۇراخۇنوۋا.
پ. ئەخمەت چۈشەرگەن سۈرەت.

«Йеңи хаят» (Новая жизнь) индекс 65359, приложение республиканской общественно-политической газеты «Уйгур авази», регистрационное свидетельство №480, выдано Министерством печати и массовой информации Республики Казахстан.
Газета отпечатано в республиканском газетно-журнальном Издательстве «Дәуір», Алматы, 480044, пр. Достык, 7/4

تېلېفونلار: قوبۇلخانا - 59 - 84 - 33،
مەسئۇل كاتىپ - 01 - 92 - 33،
كاتىبات بولۇمى - 27 - 86 - 33، ئىجتىمائىي - سىياسىي بولۇمى 06 - 86 - 33
ئەدەبىيات ۋە سەنئەت بولۇمى - 81 - 86 - 33،
ئىختىسات بولۇمى 17 - 86 - 33.

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى - قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئەخبارات ۋە جەمئىيەتلىك رازىمەنلىك مىنىستىرلىكى.

تىراژى 1892
زاكاز 9499

باش مۇھەررىر ي. ئازاماتوۋ.

يېڭى ھايات
ئالمۇتا، 480044
ئىپەك يولى كوچىسى
50 بىنا، 8 - قەۋەت

گېزىتىمىز سەھىپىلىرىدە بېسىلغان ماقالىلار مۇئەللىپلىرىنىڭ مەۋقەسى تەھرىراتىمىزنىڭ مەۋقەسى بولۇپ ھېساپلانمايدۇ. تەھرىراتتىن ماتېرىياللار قايتۇرۇلمايدۇ ۋە جاۋاپ بېرىلمەيدۇ.